

ČASOPIS
ARCHIVNÍ ŠKOLY

REDIGUJÍ

GUSTAV FRIEDRICH A JAN BEDŘICH NOVÁK.

ROČNÍK VII.

V PRAZE 1930

NÁKLADEM STÁTNÍ ARCHIVNÍ ŠKOLY,
PRAHA II, BREDOVSKÁ 6.

VYDÁNO S PODPOROU MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ
A NÁRODNÍ OSVĚTY
I ČESKÉ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ.

TISKEM STÁTNÍ TISKÁRNY V PRAZE.

ČASOPIS ARCHIVNÍ ŠKOLY

ROČNÍK VII.

OBSAH:

	Strana
ČLÁNKY:	
	1—93
<i>F. Quicke</i> : Karel IV. a Francie v letech 1355 a 1356	1
<i>B. Mendl</i> : Výmarský zlomek register Karlových	30
<i>Karel Stloukal</i> : Práce Československého ústavu historického v Římě na výzkumu nunciatur	57
<i>Jan Bedřich Novák</i> : O regestech	77
LITERATURA:	
	94—120
<i>Václav Vojtíšek</i> : O pečetech a erbech měst Pražských i jiných českých (<i>Bl. Rynešová</i>)	94
<i>Adolf Lud. Krejčík</i> : Příspěvky k soupisu archivů velikých statků (<i>B. Mendl</i>)	99
Archeion III, IV, V, VI.—VII. (<i>Em. Janoušek</i>)	102
Vjesnik kr. državnog arhiva u Zagrebu (<i>Ot. Bauer</i>)	113
Archivalische Zeitschrift III. ř. V. sv. 1929 (<i>M. Linhartová</i>)	119
ZPRÁVY:	
	121—146
K 60. narozeninám prof. Dr. Václava Novotného (<i>V. V.</i>)	121
Šedesátileté jubileum Dra Bohumila Navrátila (<i>A. Vavroušková</i>)	123
Úmrtí Jaroslava Golla (<i>B. M.</i>)	123
Úmrtí Rudolfa Kossa (<i>B. M.</i>)	124
Z Československého státního ústavu historického v Praze (<i>Bl. Rynešová</i>)	125
Ze státní školy archivní	130
Z archivu pražského hradu (<i>J. Morávek</i>)	131
Ze Schwarzenberských archivů (<i>H. Gross, Ms.</i>)	131
Z archivu olomouckého arcibiskupství v Kroměříži (<i>Ant. Breitenbacher</i>)	133
<i>H. Zatschek</i> , Bericht über die Neuerscheinungen auf dem Gebiete der Urkundenlehre 1925—1927 (<i>Bl. R.</i>)	138
Rodopisná společnost československá v Praze	138
Časopis Rodopisné společnosti československé v Praze I. (<i>Bl. Rynešová</i>)	139
<i>J. Cuvelier</i> , Archives générales du Royaume (<i>Ot. Bauer</i>)	140
Dodatek k článku Quickeovu „Karel IV. a Francie v letech 1355 a 1356“ (<i>B. Mendl</i>)	141
Seznam něm. rukopisů v studijní knihovně olomoucké	141
O slovenských archivech (<i>Bl. R.</i>)	141
O kaňkovském archivu (<i>Bl. R.</i>)	141
Příloha O archivnictví v Mitteil. d. Ver. f. Gesch. der Deutschen in Böhmen 1929 (<i>Bl. R.</i>)	141
Ročenka národopisného a průmyslového musea města Prostějova a Hané (<i>Bl. R.</i>)	142

	Strana
<i>A. Bachulski</i> , Polnische Staatsarchive	142
<i>P. Kehr</i> , Papsturkunden in Spanien, <i>C. Erdmann</i> , Papsturkunden in Portugal (<i>M. L.</i>)	142
<i>A. Cappelli</i> , Lexicon abbreviatarum, 3. vyd.	142
Exempla scripturarum (<i>Sch.</i>)	143
Archivní a knihovnické školy v Padově, Bologni a Florencii	143
<i>Eug. Casanova</i> , Archivistica	143
Inventare Schweizerischer Archive III.	143
Slezská regesta	143
Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens	143
Die Württembergischen Regesten	143
<i>A. Brackmann</i> , Dictamina zur Geschichte Friedrich Barbarossas (<i>M. L.</i>)	143
<i>Otto H. May</i> , Regesten der Erzbischöfe von Bremen (<i>M. L.</i>)	143
Zrušení státního archivu wetzlarského	143
<i>K. Oberdorffer</i> , O archivnictví něm. měst čsl.	143
Pruský zákon o skartaci fondů aktů ministerstev	144
<i>W. Lippert</i> , O archivních výstavách (<i>Sch.</i>)	144
<i>Hans Kaiser</i> , Náčrt dějin archivnictví	144
Seznam přírůstků archiválií Národ. archivu paříž.	144
Publicita spisů, uložených ve stát. archivech ital. a vatikánských (<i>Jskyj</i>)	144
<i>Gino Borghezio</i> , Pio XI e la Biblioteca Vaticana	144
Pontificum Romanorum diplomata papyracea... (<i>M. L.</i>)	144
Z Československé Archivní Společnosti	145

Karel IV. a Francie v letech 1355 a 1356.¹⁾

Historikové,²⁾ kteří se pokoušeli sledovati a přesně vyložiti politické vztahy mezi císařem Karlem IV. a dvorem francouzským od roku 1355 až do konce roku 1356, kdy sjednán byl nový spolek, ocitali se v rozpacích. Jest to pochopitelné. Předně něco z oficiálních dokumentů, jediných to pramenů zachovaných, bylo datováno

¹⁾ Podáváme českému čtenářstvu zajímavou a nabádavou studii belgického historika, jenž se již dříve nálezem neznámé závěti Karla IV. zasloužil o český dějepis čtrnáctého věku. Studie vyšla původně s doklady pramennými a rozbořem jejich v Revue Belge de Philologie et d'Histoire sv. VIII. (1929) str. 469 a d. („Les relations politiques entre l'empereur et le roi de France de 1355 à 1356. I. Etude critique des documents par B. Mendl. Histoire des relations diplomatiques par F. Quicke“.) České zpracování má vedle článku původního samostatný význam. Doba, která uplynula od napsání stati francouzské z jara 1929, neprošla nadarmo. Quickeovi podařilo se leccos přesněji a definitivněji formulovati, co původně vyslovil neurčitě jako možnost a hypotese. Přispěl k tomu hlavně nález listu, jež bezprostředně po slavných dnech metských 6. ledna 1357 Karel IV. dal poslati do Řezna. List ten osvětluje politiku Karlovu se stránky, která posud byla záhadná. Dovídáme se totiž z něho, jaké byly tenkrát Karlovy naděje a s jakými představami hleděl tenkrát do budoucnosti. List ten, jež B. Mendl nalezl v hlavním státním archivu mnichovském v t. ř. černé městské knize řezenské, zde v příloze otiskujeme. Ostatní pramenné doklady nalezne čtenář v Mendlově článku „Vyjednávání o česko-francouzský spolek 1355. Ze studií k Regestům“ ve sborníku „Českou minulostí. Práce žáků Václava Novotného“ (Praha 1929) str. 111 a d. Článek ten jest rovněž českým zpracováním stati v Revue Belge. (Poznámka redakce.)

²⁾ Nejdůležitější práce, které dosti obšírně a kriticky pojednaly o této otázce a s nimiž se v dalším opětovně setkáme, jsou: A. Leroux, Recherches critiques sur les relations politiques de la France avec l'Allemagne de 1292 à 1373, Paříž, Vieweg 1882 (Bibliothèque de l'École des Hautes Études. Sciences philologiques et historiques, fasc. 50). Kniha nejde do hloubky a nutno jí tudíž užívati velice opatrně. — O. Winckelmann, Die Beziehungen Kaiser Karls IV. zum Königreich Arrelat, Štrasburk, Trübner 1882 (štrasburská disertace). — P. Fournier, Le royaume d'Arles et de

chybně a, jak dokázal B. Mendl,¹⁾ návrh smlouvy, vypracovaný v kanceláři císařské, byl považován za listinu kanceláře francouzské. Nesnáze další vznikaly tím, že politické vztahy ty byly studovány s hlediska příliš úzkého: buď v rámci životopisu Karlova nebo v rámci dějin království Arelatského. Než ten i onen rámec byl příliš úzký. Překážky, o něž se tříštilo jednání r. 1355, byly způsobeny francouzskými úchvaty na území říšském, které s Francií sousedilo. Úchvaty ty se však neomezovaly na části někdejšího království Arelatského: na Dauphiné, Savojsko, Provenčí a Svobodné hrabství Burgundské. Výbojnost politiky francouzské se projevovala stejně i v knížectvích, která byla vznikla na půdě někdejší Lotaringie; jevila se zejména, abychom zůstali u těch, která nás tu budou bezprostředně zajímat, v biskupství Verdunském a biskupství Cambraiském. Chce-li tudíž historik pochopiti veškeru obtížnost jednání, musí studium své založiti širě, než se dalo dosavad.

Historik se ocitá ještě před dalším problémem. Problémem tím je psychologie Karla IV. Jaké city choval Karel IV. ke králi Janovi II. a k politice, kterou Jan II. sledoval na území říše? Zdá se, jako by v jednání Karlově byly rozpory. Žasneme, že rok po tom, co sjednal spolek s Francií, spojil se Karel IV. s nepřítelem Francie králem anglickým²⁾ a sjednal s ním smlouvu, která se mohla přímo obrátiti

Vienne (1138—1378). Étude sur la formation territoriale de la France dans l'Est et le Sud-Est. Paříž, Picard 1891. — A. Gottlob, Karls IV. private und politische Beziehungen zu Frankreich, Inšpruk 1883. — E. Werunsky, Geschichte Karls IV. und seiner Zeit. Sv. 3., Inšpruk 1892. — R. Delachenal, Histoire de Charles V. Sv. 1. (1338—1358), Paříž, Picard, 1909. — Nic nového k otázce této nepřinesla práce R. Grieser, Das Arelat in der europäischen Politik von der Mitte des 10. bis zum Ausgange des 14. Jahrhunderts. Jena, Biedermann, 1925. — Pokud mně známo, žádný historik nepojednal o této otázce kriticky s hlediska vztahů mezi Karlem IV. a Anglií.

¹⁾ Srv. uvedenou stať v Revue Belge str. 469 až 475.

²⁾ Listiny, jimiž Jan, prvorozený syn krále francouzského, slibuje Karlovi své přátelství, jsou datovány 30. května 1346 před Aiguillonem a 4. srpna 1347 před Limoges. Otiskli je: J. P. de Ludewig, Reliquiae manuscriptorum... sv. 5., Frankfurt 1723 str. 450, 451, F. M. Pelzel, Geschichte Kaiser Karls des Vierten, Königs in Böhmen sv. 1., Drážďany 1783 str. 144 čís. 138, H. Jireček, Codex iuris Bohemici sv. II., 1. část

proti dosavadnímu spojenci Karlovi,¹⁾ kdyby byl král francouzský zasáhl do práv císařských. Někteří spisovatelé proto tvrdili, že Karlova politika k Francií nebyla důsledná.²⁾ Vskutku je tomu jinak: Karel měl stále jen jednu politiku: brániti pronikání Francie do zemí císařských. Arci politika ta se neprojevovala důsledně. Karlu IV. scházela vytrvalost, a prostředky, kterých k cíli tomu užíval, nezdaří se nám vždy nejvhodnějšími. Ale snad se nám to zdá jen proto, že nevidíme císařské politiky té doby v celé její šíři a klameme se o tom, jaké prostředky skýtala císaři k uskutečnění jeho cílů. Teprve, když si ohrožený vasal stěžoval neb když úchvat Francie byl příliš křiklavý, obracel Karel IV. pozornost svou k západu. Listiny Karlovy často hrozily a ustanovovaly trestní sankce, ale Karel podle hrozeb těch nikdy nejednal. Neměl k tomu prostředků; což nebyly Čechy, jádro jeho zemí, daleko na východě? Proti ex-

(Praha, Lipsko 1896) str. 264 čís. 254; Zeumer-Salomon, Constitutiones et acta publica imperatorum et regum (Mon. Germ. Hist., Legum sectio IV., sv. 8., 1919) str. 68 čís. 43; V. Hrubý, Archivum coronae regni Bohemiae sv. II. (1346—1355), Praha 1928 (Československý státní historický ústav) str. 7 čís. 8. — Listina, kterou 7. května 1347 v Tridentě Karel navzájem na spolek ten vydal, jest v Národním archivu pařížském sign. J 612 čís. 45. Otiskli ji Zeumer-Salomon uv. kn. str. 287 čís. 230.

¹⁾ Karel sjednal spolek ten v Praze 24. června 1348. Srv. S. A. Würdtwein, Nova subsidia diplomatica sv. XI., Heidelberg 1785, str. 59 a Ludewiga uv. kn. str. 459 a d., Zeumer-Salomon uv. kn. str. 625 čís. 613, Hrubý uv. kn. str. 75 čís. 69. Srv. téhož Studie k dílu „Archivum coronae regni Bohemiae“ v Časopise Archivní školy roč. II., str. 124 a d. Hrubý má text vydaný u Würdtweina za konečné znění úmluvy, kdežto (nedatovaný) text vydaný Ludewigem má za návrh vypracovaný v kanceláři anglického krále. V referátě o edici Hrubého (Český Časopis Historický roč. 35, 1929 str. 409 a d.) soudí Mendl, — a myslím, že právem — že návrh smlouvy vyšel od Karla IV.

²⁾ Fournier uv. kn. str. 481; J. Cordey, Les comtes de Savoie et les rois de France pendant la guerre de cent ans (1329—1391), Paříž, Champion 1911 (Bibliothèque de l'École des Hautes Études, sv. 133) str. 132; Delachenal uv. kn. str. 269. — Delachenal přijal tu celkem výklad Fournierův (str. 444) a stejně jako on vykreslil portret Karla IV. trochu příliš černě. Někdejší království Arelatské bylo rozdrobeno, zájmy držitelů jednotlivých lén se rozházely, a Karel IV. byl nucen přihlížeti k jejich někdy protichůdným zájmům. Proto se jeho politika může zdáti nedůslednou.

pansi francouzské neměl Karel jiných prostředků než prostředky diplomatické a, selhaly-li tyto prostředky a měl-li sáhnouti ke zbrani, byl vždy dosti obratný, že dovedl ustoupiti a dopouštěl, aby se na věc zapomnělo.¹⁾ Karel IV. byl osobností dosti složitou; neměl bojovného ducha, vlohy diplomata stýkaly se v něm s náboženským mysticismem. Že neměl dosti energie, aby uvedl ve skutek svůj odpor proti politice francouzské, nelze vysvětlovati důvody citovými. Připomíná se, že Karel byl vychován ve Francii,²⁾ že jeho otec zemřel ve francouzských službách, že jeho učitelem byl Pierre Roger, pozdější filofrancouzský papež Kliment VI.,³⁾ že Karel se oženil s francouzskou princeznou Blankou a že byl svakem mladého krále Jana II.,⁴⁾ a z toho všeho se vyvozuje, že smlouvy sjednané mezi Karlem a Francií jsou dostatečným důkazem citů, které choval Karel k Francii. Nepopírám citů těch, ale nevidím, že by byly měly vliv na politické vztahy obou říší tak, jak se od r. 1348 vyvíjely. Tyto city nebránily Karlovi, aby jako císař sledoval územní politiku, která byla v naprosté protivě k politice Francie. Ale Karel si zároveň uvědomoval, že nemůže expansi francouzské brániti vojensky a že tudíž získá více dohodou než nepřítelstvím. Smlouvy s Anglií, jako byla aliance r. 1348, bude nutno vysvětlovati zčásti jako nepřímý nátlak na francouzského krále, aby zastavil francouzskou expansi k východu.⁵⁾

* * *

¹⁾ Když r. 1349 francouzský král anektoval Dauphiné, byla dána podmínka angločeského spolku z r. 1348 a Karel byl by se musil postaviti po bok Eduarda III.

²⁾ Gottlob uv. kn. str. 7—15.

³⁾ Papež Kliment VI. měl naň vliv r. 1346 dříve, než byl zvolen za římského krále a protože mu slíbil svou pomoc ve prospěch jeho kandidatury. 22. srpna 1346 Karel IV. slíbil, že se podrobí rozhodnutí papežovu ve všech sporech, které by mohly vzniknouti mezi Francií a říší Římskou; Theimer, Codex diplomaticus dominii temporalis Sanctae Sedis sv. II., (Řím 1861) str. 161. Další slib 27. dubna 1347, tamže str. 177.

⁴⁾ Král francouzský Jan II. měl kdysi za manželku sestru Karlovu Gutu (Bonu).

⁵⁾ Ve smlouvě té, o níž jsme se zmínili již výše, bylo ujednáno, že Karel IV. bude pomáhati Anglii jen tenkrát, sáhne-li Francie na práva císařská. Srv. Winckelmann uv. kn. str. 17 pozn. 2.

Sledujeme-li tudíž znovu poměr mezi říší a Francií roku 1355, přihlédneme-li přitom blíže k tomu, jakou zahraniční politiku ten i onen panovník sledoval vůči zemím, které se rozprostíraly od ústí Šeldy k ústí Rhony, a jestliže se zároveň přidržíme přesného datování diplomatických dokumentů, jež přinesla práce Mendlova, věřím, že se nám podaří historii jednání, které předcházelo před spolkem z 28. prosince 1356, vylíčiti a vyložit jinak, než jak je vykládali historikové dosud.

Tak hned počátek jednání nutno vykládati jinak, než dosud. R. 1355 byly navázány opět styky mezi Karlem IV. a Janem II., a Winckelmann,¹⁾ Leroux,²⁾ Fournier,³⁾ Delachenal,⁴⁾ Grieser,⁵⁾ Gottlob⁶⁾ a j. se domnívali, že podnět k jednání dal král francouzský. Mínění své odůvodňují, ačli je vůbec odůvodňují, jediné tím, že hrozilo opětné vzplanutí stoleté války a že bylo tudíž přirozeno, že Jan II. chtěl si získati, ne-li skutečnou pomoc, tedy aspoň přátelství Karla IV. Vskutku však důvod ten nepřesvědčuje. Řada zachovaných dokumentů počíná návrhem Karlovým a podle toho nutno souditi, že popud k zahájení vyjednávání dal Karel.

Od konce roku 1354 byl Karel v Itálii a byl tam postupně korunován v Miláně korunou králů Lombardských, pak v Římě korunou císařskou.⁷⁾ Zdá se, jakoby mu nová důstojnost císařská byla připo-

¹⁾ Uv. kn. str. 29.

²⁾ Uv. kn. str. 254. Leroux tvrdí dokonce, že francouzští poslové, jimž takovýto úkol byl svěřen, byli tenkrát v Praze. Jest to však jen laciná hypotese, a, jak ještě uvidíme níže, nutno ji odmítnouti.

³⁾ Uv. kn. str. 457.

⁴⁾ Uv. kn. str. 271.

⁵⁾ Uv. kn. str. 59.

⁶⁾ Uv. kn. str. 83. Ostatně se téměř všichni tito historikové také domnívali, že vyjednávání počalo v květnu 1355, kdežto vskutku počalo až v srpnu toho roku.

⁷⁾ Itinerář Karlův lze sledovati u Hubra, Die Regesten des Kaiserreichs unter Karl IV., 1346—1378, Inšpruk 1874—1889 (Böhmer, Regesta imperii VIII). V dubnu a květnu 1354 byl Karel v Elzasu, v listopadu a prosinci toho roku v Padově a Mantově, v lednu 1355 v Miláně a pak postupně v Piacenze, Pise, Sieně, v dubnu v Římě, v Tivoli, Sieně, v květnu a červnu v Pise, Cremoně. V červenci byl již na zpáteční cestě v Bavořích.

mněla císařský ideál uchovati neporušené hranice Svaté římské říše.¹⁾ A v téže době i jiné okolnosti obracely zraky císařovy k Francii. V Miláně dostavili se k němu poslové savojsští, přinášeli hold hraběte Amadea VI., který užil příležitosti, kdy Karel pobýval v sousedství Savojska, aby uznal svrchovanost císařovu.²⁾ Karel byl tím potěšen, potvrdil hraběti privilegia³⁾ a, když po několika měsících sám hrabě k němu zavítal, udělil mu investituru na všechny země, které Savojsko drželo od říše.⁴⁾ Při tom nepochybně byly Karlovi oznámeny podmínky smlouvy, kterou v Paříži sjednal s Amadeem VI. král francouzský. Podle té smlouvy Savojsko a Dauphiné si vyměňovaly část území: hrabě savojský postupoval dauphinovi statky v hrabství viennském, a navzájem měl obdržeti kraj Faucigny, svrchovanost nad krajem Gex a několik lén a měst.⁵⁾ Nadto hrabě Amadeus, který se chtěl podle dřívější úmluvy oženiti se sestrou nezletilého hraběte burgundského, Janou Burgundskou,⁶⁾ vzdával se tohoto úmyslu a slíbil pojmouti za manželku princeznu francouzskou, jednu z mladších dcer vévody burbonského.⁷⁾ Nyní vévoda úmyslně různé tyto podmínky svěřoval císaři. Jeho úmyslem zřejmě bylo podnítiti od-

¹⁾ Winckelmann uv. kn. str. 18 se podobně domnívá, že korunovace měla vliv na poměr Karlův k Francii.

²⁾ Je možno, že prvých podnětů k nové nespokojenosti s politikou francouzskou dostalo se Karlovi již dříve, když v dubnu a květnu 1354 pobýval v Elsasku a dostal se do styku s knížaty zemí, které s Francií sousedily.

³⁾ 13. ledna 1355, Regest Huberových čís. 1973. Jiná listina, daná 10. ledna 1355, podporovala savojskou politiku ve Walisu. Fournier uv. kn. str. 464.

⁴⁾ Huberových Regest čís. 2166. K tomu viz D. Muratore, L'imperatore Carlo IV. nelle terre Sabaude nel 1365 e il vicariato imperiale del conte Verde, Turin 1906 (Memorie della R. Accademia delle Scienze di Torino ser. II. sv. 56) str. 6 a 44.

⁵⁾ Cordey uv. kn. str. 124—128; listina jest otištěna u Cordeye v přílohách str. 312 a d. čís. 29.

⁶⁾ Sňatkem tím, kdyby k němu bylo bývalo došlo, mohla být ohrožena práva mladistvého hraběte Filipa a tím znepokojen byl francouzský král Jan, jenž byl pojal za manželku matku hraběte Filipa (a Jany Burgundské) a jenž, jak níže ještě uvidíme, ve skutečnosti spravoval toto říšské léno.

⁷⁾ Tento sňatek utužoval pouta mezi Janem II. a hrabětem savojským.

por císařův, aby byl zastaven rozmach Francie a aby byla obnovena rovnováha sil. Jedině rovnováha sil mezi císařstvem a Francií prospívala Savojsku, kdežto další postup Francie ohrožoval savojskou državu.¹⁾ Hrabě Amadeus zajisté dosáhl toho, čeho si přál. Karel jako král arelatský a jako císař nemohl klidně přihlížeti k tomu, že smlouva pařížská zasahovala do jeho práv a uváděla Savojsko v odvislost od Francie.

Pak vracuje se z Říma, setkal se i s jinými vasaly království Arelatského. Byli to na př. arcibiskup Arlesský Štěpán a biskup Aptský Bernart. Bernartovi potvrdil Karel privilegia jeho biskupství, a Bernart doprovodil císařské manžely do Pisy.²⁾ Tam již dříve biskup Bernart a s ním jiní poslové provencští od královny Jany vzdali jejím jménem a jménem jejího manžela Ludvíka Tarentského císaři hold za hrabství Forcalquier a Piemont.³⁾ Důležité toto poselství bylo zajisté nepříznivo Francií, neboť nutně připomnělo nářky královny Jany, že francouzský král Jan II. usiluje o hrabství Provenské.⁴⁾

V téže době některý z poslů těch donesl Karlovi i zprávu o jiných záměrech, které Francie měla v království Arelatském. Dovídáme se o nich v pramenech roku 1354. Záměry ty vycházely, jak se zdá, od některého člena královské rady francouzské. Navrhoval, aby království Arelatské získáno bylo jako dědičné léno pro Jana, nejstaršího syna krále, který od roku 1349 byl již dauphinem viennským. Kdyby se to nepodařilo, měla býti pro dauphina získána hodnost náměstka (vikáře) císařova v této části říše neb se mělo

¹⁾ Sblížení císařovo s hrabětem savojským vykládám tu stejně jako Cordey uv. kn. str. 131, jinak naproti tomu Winckelmann uv. kn. str. 33, 34.

²⁾ Huberových Regest čís. 6802, 6808 (22. dubna 1355).

³⁾ 1. února 1355 Winckelmann uv. kn. str. 99, 100, Fournier uv. kn. str. 456, 457.

⁴⁾ R. 1348 vyjednával Jan II., tenkrát ještě vévoda normanský, s královnou Janou, aby mu postoupila Provence. O těchto francouzských snahách Winckelmann uv. kn. str. 105, Fournier uv. kn. str. 446 a pozn. 2, Gottlob uv. kn. str. 73. — Snahy ty musily se císaři zdáti tím více nebezpečnými, že podle projektu, který citován jest v poznámce následující, měl dauphin požádati Karla IV., aby nedopouštěl, aby hrabství Provence a Forcalquier připadla někomu jinému než dauphinovi.

dosíci aspoň toho, aby dauphinovi byla postoupena císařská práva na některá území sousedící s Francií.¹⁾ Nic nedokazuje, že by král francouzský byl plně schvaloval tyto úmysly. Smíme se domnívati, že průběh stoleté války, a možná snad i nový směr císařské politiky — promluvíme o něm níže — způsobil, že záměry ty byly prozatím odsunuty stranou. Než ať tomu bylo jakkoli, záměry ty musily ještě vystupňovati nedůvěru Karlovi k Francii. Souhlasné tyto zprávy musily mu připomenouti i jiné úsilí Francie. Připomněly, že hrabství Viennské (Dauphiné) jest od roku 1349 v rukou královského rodu francouzského a že dauphin na hrabství své nepřijal posud investitury, ba o ni dosud ani nepožádal.²⁾ Připomněly, že hrabě valentinoisský Ademar z Poitiers, kterého Karel jmenoval svým náměstkem v království Arelatském a hrabství Viennském³⁾ a jehož úkolem tedy bylo brzdit snahu francouzskou, že tento hrabě Ademar sám přijal hodnost místodržitele v Dauphiné, jinými slovy hodnost úředníka francouzského.⁴⁾

Právem můžeme se také domnívati, že Karlovi byl znám i vývoj politických událostí, který se dotýkal budoucnosti jiné říšské země: Svobodného hrabství Burgundského. Dědicem zemřelého hraběte burgundského byl nezletilý jeho vnuk Filip, poručníci Filipovou byla jeho matka, Jana Burgundská. Jana Burgundská se provdala v druhém manželství (v srpnu 1350) za francouzského krále

¹⁾ Projekt otiskl abbé Ulysse Chevalier, *Choix de documents historiques inédits sur le Dauphiné*, Lyon 1874 (Bulletin de la Société de statistique de l'Isère, ser. III. sv. 6) str. 130, 131. O době, kdy projekt vznikl, Fournier uv. kn. str. 449 pozn. 2, o jeho důležitosti Fournier tamže a Grieser uv. kn. str. 57; Grieser se drží Fourniera.

²⁾ Fournier uv. kn. str. 459 tvrdí dokonce, že Karel IV. výslovně dauphina vyzval, aby mu složil hold, leč Fournier neuvádí pramene, o něž toto tvrzení své opírá. — Vážnější příčinou k nespokojenosti byl by býval fakt, že dauphin byl ještě považován za nezletilého. Delachenal str. 66.

³⁾ V Lucemburku 16. března 1349, Huberových Regest čís. 838; Guichenon, *Bibliotheca Sebusiana* str. 125. Hrabě Ademar byl od září 1346 důvěrníkem Karlovým; Fournier uv. kn. str. 455 pozn. 2.

⁴⁾ O slibech, jež mu r. 1350 učinil král francouzský, aby jej odvrátil od strany císařské, Fournier uv. kn. str. 455 pozn. 3. — O tom, jak byl hrabě Ademar jmenován místodržitelem krále francouzského v hrabství Viennském, Delachenal uv. kn. str. 54 pozn. 2.

Jana II.,¹⁾ a král francouzský získal tak vliv na správu hrabství. Karlu IV. nemohlo zůstatí utajeno, že jest to opět další země, kde váha císařství upadá, země, která časem musila býti pro říši ztracena. Nebezpečností to se rýsovalo zřetelně již r. 1353: v červnu toho roku oznamoval král Jan II. úředníkům burgundským, že se uvazuje v držení hrabství²⁾ jakožto vladař Filipův. V srpnu 1354, mezi tím co Karel byl již na cestě do Itálie, vznikl úmysl oženiti burgundského hraběte Filipa s Markétou dcerou flanderského hraběte Ludvíka. Hrabě flanderský byl vasalem francouzského krále.³⁾ Posléze v květnu 1355 vyzval král francouzský šlechtu v Burgundsku, aby vstupovala do francouzského vojska, které se chystalo započítí opět boj proti Anglii.⁴⁾ Arci král francouzský neovládl Burgundsko bez odporu: dosti silná strana šlechty odmítala mu poslušnost a zůstávala věrna říši. Možno předpokládati, že strana ta zůstávala v těsném styku s Karlem IV. a že Karel ji podněcoval.⁵⁾ Můžeme tak souditi z nepřátelského stanoviska, jež Karel zaujal vůči Francii. A že nepřátelské stanovisko to zaujal, toho příčinou byly všechny události, o nichž jsme se tu zmínili, a snad i události jiné, o nichž bude ještě promluveno. Vše ukazovalo zřejmě, že třebaže Francie se sotva zotavila po pohromách na polích válečných a ač jí stále hrozilo nebezpečství, že Anglie znovu započne proti ní válku, nepozbyla přece své útočné vitality. Bylo zřejmo, že expanse na východ zůstává bezprostředním jejím cílem.

Logickým důsledkem událostí let 1354 a 1355 byla smlouva, kterou z jara 1355 sjednali Karel IV. a Bernabo Visconti. Bernabo

¹⁾ E. Petit, *Histoire des ducs de Bourgogne de la race capétienne* sv. 9., Paříž Lechevalier 1905, str. 10.

²⁾ Petit uv. kn. str. 13, 30, 32.

³⁾ Král Jan II. k sňatku tomu svolil 5. srpna 1354. Dom Plancher, *Histoire de Bourgogne* sv. II., Dijon 1741, dokladů str. 291. Návrh svatební smlouvy datován jest ve Vincennes 6. srpna, viz tamže. To bylo také důvodem cesty, kterou v květnu a červnu 1354 podnikla matka hraběte Ludvíka, flanderská hraběnka Markéta, dcera francouzského krále Filipa V.; Petit uv. kn. str. 55.

⁴⁾ Petit uv. kn. str. 42.

⁵⁾ „Šlechta burgundská chtěla raději podléhati říši než Francii“, Petit uv. kn. str. 3, 9, 33. Winckelmann uv. kn. str. 111 až 114.

se smlouvou tou zavazoval podporovati Karla buď peněžitou pomocí 50.000 zlatých ročně neb vojenskou pomocí: počtem 500 mužů po celý rok nebo tisícem mužů po dobu šesti měsíců. Pomoc určena byla k tomu, aby Karel znovu dobyl království Arelatského, a podmínkou bylo, že Karel udělí Bernabovi hodnost náměstka císařova v Pise.¹⁾ — Smlouva nebyla uskutečněna. Proč? Snad si císař uvědomil, že by jeho vojenská moc byla příliš slabá a že by nestačila, aby s úspěchem mohl vojensky zasáhnouti, a zdálo se mu tudíž výhodnějším, aby se pokusil něco z těch úmyslů uskutečniti prostředky diplomatickými. K tomu se ještě vrátíme. Buď jak buď, ačkoli smlouva s Viscontim zůstala pouhým záměrem, záměr ten je svědectvím císařova odhodlání. Císař se odhodlal zastaviti úchvaty francouzské.

Poohlédneme-li se po dějinách knížectví, která vznikla na půdě někdejšího Lotrinska, dospějeme k stejnému poznání. Francie se tam sice nepokoušela o tak zřejmé anexe jako v hrabství Viennském, Provenčí a Savojsku, ale vliv francouzský se tam utvrzoval a to buď zřejmým zasahováním do vnitřních záležitostí jednotlivých knížectví neb aspoň vlivem na ně. Byl to jakýsi úvod k náročnějším úmyslům, a podniky ty právem musily buditi nedůvěru a žárlivost císařovu, neboť vedly k tomu, že jeho císařská autorita byla omezoována nebo zneuznávána. Uprostřed těchto pomezských knížectví, — byla to vévodství Brabantské, Limburské, Lotrinské, Barské, hrabství Henegavské a biskupství Mety, Toul a Verdun — měl Karel arci opěrný bod, hrabství Lucemburské, kolébku svého rodu. Karel se tam snažil zajistiti svou moc a zvětšiti rodinný majetek a vskutku tím, že utvrzoval moc Lucemburků, posiloval v této pohraniční oblasti moc císařství. Zájmy dynastické se tu kryly se

¹⁾ Sled událostí, jak zde byl vylíčen, vede k tomu, abychom listinu datovali stejně jako Sichel, Das Vikariat der Visconti, Vídeň 1859 (Sitzungsberichte der Akademie Wien sv. 30) str. 25 pozn. 2., Winckelmann uv. kn. str. 134 až 143, a Werunsky uv. kn. str. 108 pozn. 1. Ježto však styky mezi Karlem IV. a Janem II. byly obnoveny teprve v srpnu 1355 a nikoli v květnu 1355, jak se domnívali historikové dřívější, padá tím výklad Winckelmannův (str. 140), jakoby byl Karel sjednal smlouvu s Viscontim proto, že jednání s králem francouzským ztroskotalo. O tomto výkladu Winckelmannově viz kritickou poznámku Werunského, str. 108 pozn. 1.

zájmy říše. Jak velikou důležitost přikládal Karel Lucembursku, dosvědčují svatební úmluvy: Nejstarší syn Karlův Václav, jeho dědic v říši i v království Českém, se měl oženiti s dcerou Albrechta Bavorského, dědice hrabství Henegavského, Holandského a Zelandského. Bratr Karlův Václav, jemuž dědictvím připadlo Lucembursko, měl za manželku Janu Brabantskou,¹⁾ kteráž pak shodou okolností se stala dědičkou obou bohatých a, jak hospodářsky tak politicky důležitých zemí vévodství Brabantského a Lucemburska.²⁾

Karel také zvětšil vážnost svého bratra povýšiv Lucemburské hrabství na vévodství.³⁾ R. 1354 připojil k hrabství Barskému markrabství Pont-à-Mousson.⁴⁾ Hrabě Barský byl totiž, jak uvidíme, ve sporu o Verdun stoupencem lucemburským proti Francii.

Možno nám tu jen velmi povšechně naznačiti úsilí Karlovo v těchto končinách.⁵⁾ Nemůžeme se rovněž šířiti o tom, jak se francouzský vliv rozmáhal v Nizozemí a v říšských zemích, které ležely na jih od Nizozemí mezi Mosou a Rýnem. Omezíme se jedině na biskupství Verdun a Cambrai; jednak snahy francouzské byly tam, zdá se, obzvláště zřetelné, jednak krajům těm věnována byla zvláštní pozornost při jednání, které potom roku 1355 Karel s Francií zahájil.

¹⁾ V březnu 1352. Würth-Paquet, Table chronologique des chartes et diplômes relatifs à l'histoire de l'ancien comté de Luxembourg (Publications de l'Institut historique du Grand duché de Luxembourg sv. 24, Lucemburk 1869) str. 2.

²⁾ H. Pirenne, Histoire de Belgique sv. II. (2. vyd.) Brusel, Lamertin 1908, str. 181, 182.

³⁾ Bertholet, Histoire ecclésiastique et civile du duché de Luxembourg, sv. 7, Lucemburk, 1743, dokladů str. 5.

⁴⁾ Huberových Regest čís. 1808 str. 144. V téže době bylo také hrabství Barské povýšeno na vévodství.

⁵⁾ V této souvislosti bylo by třeba na př. zmíniti se o cestě Karlově do Met v březnu 1354. O tom Gottlob uv. kn. str. 77 a De Ram, Dyneteri Chronicon Brabantiae (Collection de la Commission Royale d'Histoire) sv. II., 1854 str. 672 a 841. Oba autoři se tu však dopustili některých omylů. Tak Gottlob klade sňatek Jany Brabantské s Václavem do doby po cestě Karlově, vskutku však k sňatku došlo již dříve. Gottlob cituje také pramen, v němž se prý mluví o tom, že Karel IV. potvrdil závět Jana III. Vskutku však v prameni citovaném to nestojí. De Ram listinu z 4. dubna 1354 omylem položil k 4. dubnu 1355.

Biskupství Verdunské na západě hraničilo s Francií. Již na konci dvanáctého století se jeden z králů francouzských odvážil vybírat v biskupství desátek na výpravy křížové, jiný pohnal kteréhosi měšťana verdunského před svůj soud.¹⁾ Na konci r. 1315 král Ludvík X. učinil s obyvateli verdunskými úmluvu; verdunští slíbili mu roční poplatek a král se navzájem zavázal, že je a statky jejich bude chránit proti komukoli, vyjímaje samotného císaře. A sluší zvláště připomenouti toto: v úmluvě se praví, že Verdun leží na půdě francouzské.²⁾ Po této úmluvě francouzský vliv se vzrůstal víc a více. Po třech letech (r. 1318) jmenoval král městu stálého ochránce a svěřil mu, aby jménem královým rovnal spory uvnitř města i spory města s jinými. Tato smlouva stavěla moc krále francouzského na místo zákonité moci císařské, a francouzský král tentokrát nečinil již vůbec ani žádné výhrady ve prospěch císaře.³⁾ Král Filip VI. uvázal se v držení říšských statků, které byly na území biskupství, a přijal v ochranu svou i samotného biskupa.⁴⁾

Český král Jan první z Lucemburků i sám jako hrabě lucemburský i v zastoupení říše se snažil zastavit tento francouzský nápor. Vyžádal si od císaře Ludvíka Bavora právo býti ochráncem Verdunu.⁵⁾ Pak na čas od nároku svého upustil: Kapetovci a Lucemburkové se sblížili, když se francouzský král Karel IV. (r. 1322) oženil se sestrou českého krále Marií. Ale po čase král Jan vyslovil svůj úmysl znovu, a stoletá válka způsobila, že Kapetovci byli nuceni přímo nebo nepřímo podporovati jej v jeho usilování o biskupství Verdunské. Králi Janovi se tak podařilo sjednati s Verdunskými smlouvu, jež mu přiznávala právo býti ochráncem města.⁶⁾ Touto

¹⁾ Ch. Aymond, Les relations de la France et du Verdunois de 1270 à 1552, Paříž Champion 1910, str. 52.

²⁾ Úmluva je datována 9. července 1315, otiskl ji Aymond uv. kn. dokladů str. 439 až 441 čís. 9, srv. též jeho výklad str. 96, 97.

³⁾ Bylo to za Filipa V.; smlouvu otiskl Aymond dokladů str. 441, 442 čís. 10, o významu smlouvy tamže str. 103.

⁴⁾ Tamže str. 119 až 134.

⁵⁾ Tamže str. 108.

⁶⁾ V srpnu 1337. Otiskl ji Dom Calmet, Histoire de Lorraine sv. II., Nancy 1795, dokl. c. 593 násl. — Králi Janovi vedle jiných výhod se podařilo připojiti k hrabství Chiny r. 1337 proboštví Virton a Ivoy; H.

změnou ochránce změnila se situace tak, že „stoupenci Lucemburků stali se ve městě mocnou stranou německou a tím se biskup (který býval často ve sporu se svými poddanými) přikláněl více a více na stranu Francie.“¹⁾ Tak v prvních letech stoleté války rostl postupně vliv lucemburský: král Jan získal právo vložiti do tvrzí svoje posádky a zasahoval účinně do vnitřních věcí verdunských.²⁾ Karel IV. sledoval touž cestu: jednal jako ochránce města, jehož se dovolával jednou papež,³⁾ podruhé kapitula.⁴⁾ Snahou Karlovou bylo obnoviti v biskupství Verdunském plnou autoritu císařské vlády, a během tří staletí bylo málo pokusů tak vážných jako bylo úsilí Karlovo, aby země ta byla trvale připojena k říši. Škoda, že zde jako jinde se mu nedostávalo vojenských prostředků, aby mohl uskutečniti svůj záměr. Přesto r. 1350 stav věci byl zvláště příznivý: vévodství Barské, jehož vévoda se sdílel s hrabětem lucemburským o právo chrániti Verdun,⁵⁾ a vévodství Lotrinské — obě tato panství, která s biskupstvím sousedila a mohla býti překážkou plánů Karlových — měla nezletilé panovníky, a vládly v nich ženy.⁶⁾ A druhou výhodou pro Karla bylo, že vnitřní spory mezi biskupem, který byl stranníkem Francie, a měšťany poskytovaly mu příležitost, aby do nich zasahoval.⁷⁾ A tak vskutku po diplomatickém jednání, které nám arci pro nedostatek pramenů uniká, dosáhl Karel velikého úspěchu: Jan II. 9. srpna 1351 sprostil Verdunské poplatku 800 liber a 17. září téhož roku uložil svým úředníkům, aby vydali listiny, které dávaly Francii právo na ochranu Verdunu.⁸⁾

Goffinet, Les Comtes de Chiny, Arlon 1880 str. 495, 499, 506. Král Jan r. 1335 získal právo jmenovati zvláštního notáře, Aymond uv. kn. str. 137.

¹⁾ Aymond uv. kn. str. 134.

²⁾ O této rostoucí moci Janově Aymond zvl. str. 142, 143.

³⁾ 8. února 1348; Sauerland, Vatikanische Urkunden und Regesten zur Geschichte Lothringens sv. II., Metz 1905 čís. 1011.

⁴⁾ R. de Wassebourg, Antiquités de la Gaule Belgique sv. I., Paříž 1459, fol. 414.

⁵⁾ Od 12. prosince 1337, úmluvu otiskl Dom Calmet uv. kn. dokl. c. 592 násl. a Bertholet, Histoire ecclésiastique et civile du duché de Luxembourg sv. V., Lucemburk 1743, dokl. str. 34.

⁶⁾ Ve vévodství Barském Jolanda Flanderská, v Lotrinsku Marie z Blois.

⁷⁾ Aymond uv. kn. str. 143, 149.

⁸⁾ Aymond uv. kn. dokl. str. 449 a d., čís. 19 a 20. Aymond (str. 150)

Po té stránce nebyl by tedy Karel měl nijakého důvodu stěžovati si na francouzského krále, kdyby se od r. 1352 nebyly jevily neklamně známky, že se Francie snaží ve Verdunsku znovu nabýti ztracené půdy. Předně již druhý rozkaz Janův nebyl proveden. Pak jakoby se nikdy nebyl vzdal svých nároků, král francouzský 4. prosince 1352 jmenoval Verdunu ochránce, jehož arci Verdunští nepřijali.¹⁾ Jak se král postavil k tomuto odmítnutí, o tom se nezachovaly zprávy. Než vše nasvědčuje tomu, a samo pozdější jednání Karla IV. jest toho dostatečným důkazem, že Francie v letech 1352 až 1355 pokračovala v pokusech obnoviti svá někdejší práva.²⁾

Možno si tedy zapamatovati, — a to byla příčina, proč jsme tak dlouho prodleli při dějinách verdunských — že Karel IV. byl znepokojen obnovenými těmito politickými pokusy, které se přičily slibům, jichž se mu snad kolem roku 1352 dostalo.³⁾ Tyto francouzské pokusy se neomezovaly jenom na Verdunsko, nýbrž projevovaly se i ve vévodství Barském, kde vlády se zmocnil úředník francouzského krále.⁴⁾ Karel IV. byl tím zajisté dvojnásob ohrožen. Snažil-li se Karel vytisknouti Francii z těchto zemí, sloužil, jak jsme viděli, nejen zájmům říše, nýbrž stejnou měrou i zájmům své dynastie. Záleželo mu na tom, aby posílil moc svého bratra Václava, kterého chtěl učiniti císařským náměstkem v někdejší Lotrinsku. Zájmy dynastické i zájmy císařství nutily tudíž Karla, aby jednal.

se snažil vysvětliti, proč francouzský král se tak neočekávaně vzdal svých práv na Verdun. Případl na různé hypotesy, mimo jiné vyslovil mimochodem domněnku, že to způsobila intervence Karla IV. Zdá se, že tato domněnka Aymondova odpovídá pravdě.

¹⁾ Aymond uv. kn. dokl. str. 450 a d. čís. 21.

²⁾ Aymond uv. kn. str. 151.

³⁾ Že král francouzský tenkrátě něco takového slíbil, je arci jen pouhá hypotese. Možno ji doložiti skutečností, že v té době v různých pohraničních zemích lze pozorovati jakoby zmírnění francouzského náporu. Či máme se domnívati, že zmírnění to bylo jen důsledkem angločeského spolku z r. 1348 a že král francouzský byl nucen nějakou dobu vyčkávati, aby nenabyl účinnosti článku smlouvy, podle něhož Karel slíbil skutečnou pomoc anglickému králi, sáhne-li Francie na práva císařská?

⁴⁾ Aymond str. 151.

Tam, kde hranice říše opouštěly údolí Mósy a obracely se na západ do údolí Šeldy, v záhybu, který se rýsoval na jihozápadě někdejšího Dolnolotrinského vévodství, v tomto cípu, jímž říše vybíhala do francouzského území, bylo biskupství Cambraiské. Jeho poloha obracela k němu francouzské tužby. Dějiny francouzských vztahů k této zemi poskytují obdobný obraz jako dějiny vztahů francouzských k Verdunsku. Obě byla knížectví duchovní, obě byla zmítána vnitřními spory, v nichž kapitula nebo biskup stáli na straně jedné a obyvatelé na straně druhé, a spory ty dávaly příležitost, aby mohl tu zasáhnouti francouzský král. Při tom však není zde jako ve Verdunsku, a snad ještě méně než tam, žádně známky, že by byla Francie sledovala politiku otevřené anekse.¹⁾

Vliv francouzský podporován byl slabostí některých císařů a nedostatkem jejich zájmu o toto knížectví, jeden z císařů dokonce sprostil biskupa i povinnosti, aby mu holdoval.²⁾ Králové francouzští si postupně přivlastnili některá práva. Dávali si od kostelů platiti „gavene“ (naturální dávku). Spojovali se s všemocnými kanovníky, osvobozovali od daní statky, které měli kanovníci ve Francii, a prokazovali jim i jinak svou přízeň. Tímto spojenectvím rostla navzájem moc francouzských králů, a králové se snažili získati pevně postavení v biskupství a jali se za tím účelem vyjednávat o koupi panství Crèvecoeuru a kastelánství cambraiského. Králové zasahovali také do vnitřních záležitostí biskupství: Filip VI. podporoval generálního vikáře Kvida z Ventadouru a kapitolu v jejich zápase proti měšťanům a pomohl jim k návratu do města.³⁾

A i po té stránce dějinný vývoj v obou duchovních knížectvích byl si podobný, že i v biskupství Cambraiském Karel IV. měl prospěch ze stoleté války a že jemu prvému se podařilo snížit tam francouzský vliv. R. 1349, když biskup Petr z Clermontu stále ještě neskládal lenního slibu, Karel se rozhodl k ostré represalii. Svěřil správu biskupství svému strýci Valramovi Lucemburskému. Druhému strýci, arcibiskupu trevírskému, který byl tenkrátě, kdy bratr

¹⁾ O tom a tehdejších dějinách biskupství Cambraiského H. Dubrulle, *Cambrai à la fin du moyen âge (XIIIe—XVIe siècle)*, Lille 1904.

²⁾ Byl to Ludvík Bavor; Dubrulle str. 277.

³⁾ Tamže str. 278 až 289.

Karlův Václav byl ještě příliš mlád, nejvěrnějším jeho stoupencem v těch končinách, odevzdal Karel IV. důchody biskupství. Zároveň uložil Valramovi, aby vyšetřil, zdali berně, kterou měšťané vybírají, jest vybírána právem, a biskupu Petrovi, stoupenci Francouzů, zakázal raziti mince.¹⁾

To dokazuje, že Karel IV. hodlal přímo nebo prostřednictvím svých zástupců užívati práv, která mu dávala jeho hodnost římského krále. To zároveň bylo znamením, že Karel chtěl svou moc postavit na místo moci francouzské, a byla to zároveň výzva sice nevyslovená, ale přece zřetelná, aby se král francouzský již o biskupství Cambraiské nestaral.

Jest jisto, že Jan II. toho nedbal a, jestliže jak ve Verdunsku tak i v biskupství Cambraiském snad na čas zastavil své pokusy nebo slíbil-li i, že jich zanechá, slib svůj odvolal. Krajina cambraiská ležela po obou stranách Šeldy a již pro zeměpisnou polohu svou nemohla se ubrániti politické a hospodářské závislosti na Francii. Objevovalo se to, když v době neúrody král francouzský dovozoval vyvážeti do Cambrai potraviny z Francie.²⁾ Tento ústupek francouzského krále měl ovšem důvody politické, a bylo také výslovně vymíněno, že potraviny ty budou určeny jedině pro obyvatele cambraiské a že nesmějí býti vyváženy dále. Tak si zachovávala Francie na biskupství Cambraiské trvalý vliv. Nevíme, zda to byl jediný způsob, jímž se v letech 1352 až 1355 vliv ten projevoval, a nutno se tázati, nezasahovala-li Francie i jinak do věcí cambraiských. Není o tom zpráv. Hledíme-li však k dřívějšímu vývoji francouzské politiky, nebudeme pochybovati, že se politika ta brala dále cestou, kterou si dříve vytkla. Stanovisko, které proti tomu r. 1355 opětně zaujal Karel IV., dokazuje, že tato politika francouzská byla proti-
chůdná politice, kterou Karel sám r. 1349 byl zahájil.

Poučivše se taktó o vývoji věci v biskupství Cambraiském a Verdunském, můžeme již shrnouti poznatky, k nimž vedou události odehrávající se v říšských zemích na pomezí Francie. Vyplývá z nich poznání, že přes svou nešťastnou válku s Anglií Francie stále — zvláště v době, kdy válka byla přerušena příměřím —

¹⁾ Tamže str. 290.

²⁾ Tamže str. 290.

obracela svůj zrak k východu, usilujíc hlavně o územní expansi na jihovýchodě a o politický vliv na severovýchodě.¹⁾ Doufal-li Karel IV., že se Francie vzdá těchto plánů — a porážky francouzské mohly vzbuditi takové naděje — zmýlil se. Dostalo-li se mu od francouzského krále výslovných slibů, byl oklamán. Rozmluvy se savojskými a proveneskými posly, zprávy strýce Balduina Trevírského a bratra Václava dokazovaly mu jasně jeho omyl. Korunovace císařská zvýšila jeho sebevědomí a ctižádost. Nad to šlo zároveň i o zájmy rodinné, o budoucnost císařova bratra i o vážnost říše. První záměr, spolek s Viscontim, neměl trvání.

Jak se tedy mělo čeliti francouzským výbojům? Karel neměl prostředků, aby vyhlásil válku, proto sáhal opět k diplomacii, k prostředku, který více odpovídal jeho povaze. Rozhodl se obnoviti tradiční přátelství, které kdysi spojovalo rod Valois s rodem jeho. Mohl očekávati, že přátelství to zabráni Francii v tom, aby příliš zjevně nesahala na jeho země a nepovrhovala jeho právy. Tímto způsobem mohl dosíci uznání svých teoretických práv na Dauphiné, měl naději, že získá zpět některé země a že najde časem příhodnější chvíli, aby císařskou svou moc vztáhl na vše, co jí náleželo. Hledíme-li ke skutečné moci císařství, k psychologii císařově a k politice francouzské, uvážíme-li všechny tyto okolnosti, uznáme, že to byla politika jedině možná. Proto se Karel nabídl, že sjedná s Janem II. spolek s podmínkou, že se Jan vzdá některých zemí, které patřily k císařství.

Nelze souhlasiti s míněním, že podnět k obnovení takových vztahů vyšel od Francie. Král francouzský a dauphin neuznávali autority císařské a projevíli to na př. tím, že nedotázavše se Karla, sjednali smlouvu pařížskou a že se snažili zmocniti se posledních celkem práv, která císaři zůstávala v Arelatském království. Jest tudíž jisto, že nepomýšleli na to, aby se s císařem sblížili. Namítne se: a co válka proti Anglii? Na počátku června roku 1355 zrušil

¹⁾ Tím nemá býti řečeno, že by v královské radě francouzské byla bývala sledována politika přesně vymezená v tom smyslu, jak naznačuje tato povšechná syntesa. Také politický vliv po mém soudu byl jen prvním krokem k získkům územním.

anglický král příměří, které od roku 1351 do 1355 přerušilo válku.¹⁾ Nebylo přirozené, že se v této situaci král francouzský obracel k Německu? Nikoli, zkušenosti získané roku 1347 k tomu nepovzbuzovaly. Přes spolek, který výslovně spojoval Karla s osudem Francie, Karel tenkrát nejednal, ba o rok později spojil se s Anglií a sjednal s ní úmluvu, která mohla ohrozit politiku francouzskou.²⁾ Události, o nichž budeme dále vypravovat, ukáží, že Jan II. nikdy s té strany nečekal skutečné pomoci. Na druhé straně není také v archivech žádné stopy po tom, že by na počátku r. 1355 byli bývali vypraveni do Prahy poslové francouzského krále.³⁾ Neznáme žádného návrhu smlouvy, který by vycházel od Francie a byl v tom smyslu stylisován. Jest to arci jen negativní důkaz a nemá proto přesvědčivosti naprosté. Než k stejnému poznání se dostáváme, sledujeme-li vyjednávání další a povšimneme-li si zejména toho, že prvá, kdo prostředkování Karlova v anglofrancouzském sporu tenkrát si žádala, byla Anglie.

V srpnu roku 1355 vystoupil Karel IV. proti Francii.⁴⁾ Vydal několik listin, jichž jediným cílem bylo rozbítí francouzské postavení v hrabství Viennském a v Burgundsku. Dne 21. srpna ustanovil Jindřicha z Montbeliardu náměstkem císařským v hrabství Burgundském a uložil mu zvláště, aby chránil hrabství Ženevské a kraj Faucigny.⁵⁾ O den později vzal ve svou ochranu hraběte burgundského a zrušil nejdůležitější články pařížské úmluvy, o níž jsme se zmínili dříve.⁶⁾ Dne 26. srpna učinil v témže smyslu další krok a oznámil hraběti savojskému Amadeovi VI., že o kraji Faucigny

¹⁾ Delachenal uv. kn. str. 92.

²⁾ Srv. výše str. 2 a d.

³⁾ Leroux uv. kn. str. 255 se mylně domnívá, že v srpnu 1355 byli v Praze francouzští poslové. Jeho domněnka se zakládá na mylném předpokladu: návrh aliance z 26. srpna 1355 vyšel totiž z kanceláře císařské a nikoli z královské kanceláře francouzské.

⁴⁾ Ještě jednou třeba zdůraznit, že Karel teprve v srpnu 1355 počal s Francií vyjednávati. Mendl podal definitivní důkaz, že návrhu smlouvy z května 1355 — který předpokládali Winckelmann, Fournier, Gottlob a j. — vůbec nebylo.

⁵⁾ Archiv turinský, věv. ženevské V. n. 12, Cordey uv. kn. str. 134.

⁶⁾ Archiv turinský, diplomí imperialí V. n. 15, Cordey tamže.

jakož i o lenním slibu ženevského hraběte Amadea III. rozhodne dvorský soud císařský, aby tedy hrabě savojský v těch věcech ničeho nepodnikal.¹⁾ Účelem těchto opatření bylo popuditi hraběte savojského proti Francii a připraviti Francii o to, co na území a vážnosti byla získala.²⁾ Karel tak osvědčoval autoritu císařství.

Zmínili jsme se dříve rovněž o tom, že se Karel postavil na stranu královny Jany Neapolské proti rodu Valois. V srpnu 1355 zasáhl také do osudů Burgundska, 21. srpna prohlásil hraběte Filipa za plnoletého, ačkoliv mu bylo teprve deset let.³⁾ Karel zasáhl do této otázky rázu spíše rodinného jistě jenom proto, aby otčím Filipova, krále francouzského, zbavil poručnictví a aby jej oddálil od věcí burgundských.

Není možno logicky připustiti, že by byl Karel činil tato opatření v době, kdy poslové francouzští byli by přišli nabídnouti mu obnovení rodového spolku.

Co by však byl mohl Karel podniknouti, kdyby jeho rozkazy nebyly provedeny, kdyby — jak se pak také stalo — král francouzský byl odmítl propustiti hraběte Filipa z poručenství, a kdyby byl trval na pařížské úmluvě? Měl Karel prostředky, aby si vynutil poslušnost? Zajisté že neměl. Karel proto zvolil taktiku, již jsme naznačili již výše. Navrhl Janovi II. obnovení přátelského spolku, ne však zadarmo. Francii hrozilo, že se její půda zakrátko stane zase jevištěm bojů proti Angličanům, a musila se tudíž připravovat na obranu proti nim. Proto Karel věřil, že bude možno Francii přiměti k tomu, aby se výslovně zřekla svých východních plánů.

Téhož měsíce, 26. srpna 1355, byl datován návrh smlouvy. V kanceláři císařské byl zároveň sepsán koncept listiny, kterou měl navzájem vydati francouzský král. Bylo jen třeba, aby král Jan podle konceptu dal vyhotoviti originál a opatřil jej svou pe-

¹⁾ Mémoires de la Société historique de Genève sv. 18 čís. 150; Cibrario e Promis, Documenti, sigilli e monete appartenenti alla storia della Monarchia di Savoia, Turin 1833 str. 276; D. Muratore uv. kn. str. 164.

²⁾ Fournier uv. kn. str. 488.

³⁾ Chifflet, Vindiciae Hispanicae, Antverpy 1645 str. 205; Dom Plancher uv. kn. dokl. čís. 301; J. C. Luenig, Des Teutschen Reichs-archivs..., Lipsko 1713 str. 563.

četí. Návrh, jak jej Karel IV. podával, byl logickým důsledkem vývoje událostí a diplomacie Karlovy.¹⁾

Co žádal Karel za svou alianci?

1. Města Verdun, Cambrai a Cateau-Cambrésis mají býti bez odporu vrácena se vším, co z říše k tomu náleží.

2. Prvorozený syn králův Karel, dauphin viennský, nechť slavnostně přijme investituru na Dauphiné, která byla vždy lénem říšským, nechť složí lenní slib a vydá město Vienne.²⁾

3. Nechť hrabě burgundský, kterého Karel IV. právě prohlásil za plnoletého, rovněž složí lenní slib ze svého hrabství, které jest rovněž lénem říšským.

Tyto požadavky jsou zcela jasny po tom, co bylo řečeno o snahách, jež projevovala v těch zemích Francie. Netřeba se tudíž o tom šířiti; podiv vzbudí jen způsob, jímž první požadavek byl stylisován.³⁾ Nelze mu rozuměti doslovně, neboť nemohlo jíti o vrácení měst, poněvadž ta města nikdy nebyla od Francie anektována. Král francouzský měl zajisté jen slíbiti, že se nebude vměšovati do záležitostí obou duchovních knížectví a snad i že nekoupí žádného panství, které by k nim náleželo. Jak vysvětliti tuto nepřesnou stylisaci? Máme si mysliti, že kancelář císařská nebyla zasvěcena

¹⁾ Srv. listinu Karlovu a návrh listiny Janovy, jak jej vypracovala kancelář císařská, ve sborníku „Českou minulostí“ a v *Revue Belge* roč. VIII. str. 503 a d.

²⁾ Po tomto městě položeném na hranici mezi Francií a hrabstvím Viennským dychtila ovšem Francie od té doby, kdy r. 1349 hrabství bylo k Francii připojeno. Ve Vienne však vládl arcibiskup, jenž byl bezprostředním vasalem říše, a tak nelze naléztí žádného dostatečného vysvětlení, proč císař žádal od Francie vrácení města, v němž král francouzský nevládl. Fournier uv. kn. str. 459 se domnívá, že císaře vedla k tomu obava, že Vienne by mohl stihnouti týž osud, kterému před časem podlehl město Lyon.

³⁾ *In primis siquidem quod Virdunensis et Cameracensis civitates et Castellum in Cameresio cum earum et eius territoriis, appendiis, districtibus et pertinenciis de mero dominio ac eciam de mera proprietate sacri Romani imperii rite consistunt, quodque ipsas cum omnibus suis pertinenciis, ut prefertur, ad nos tamquam Romanorum imperatorem, verum et ordinarium ipsarum dominum, dignum duxerit libere ac voluntarie remittendas.*

do těchto otázek či měla příliš černé představy o francouzských plánech?

Za tyto ústupky nabízel Karel své přátelství; nelze říci, že by byl nabízel skutečnou alianci, tím méně vojenskou pomoc. V takovou pomoc nebylo možno ani doufatí, uvážíme-li, jaký byl v té době vnitřní stav říše a jaké zkušenosti přinesla první alianční smlouva r. 1347. Třeba se tedy tázati, jaké měl císař důvody, aby věřil, že rod Valois tuto nabídku přijme. Což by byl tak naivně věřil, že jeho nově získaná hodnost císařská bude dostatečným důvodem, aby král francouzský přijal tyto nevýhodné podmínky, aniž by co za to dostal? Jistě nikoli. Věříme spíše, že císař se pokoušel těžiti ze situace, kterou přivodilo přerušení francouzsko-anglického příměří. Král anglický sám příměří vypověděl, ale nedlouho potom za okolností, kterých blíže neznáme, požádal císaře, aby zprostředkoval mír. Karel IV. k tomu svolil a vypravil své posly, generála dominikánů Šimona a svého sekretáře Rudolfa z Friedberka. Uložil jim, aby v Paříži vyjednávali o mír a aby zároveň odevzdali králi Karlův návrh z 26. srpna.¹⁾ Francie si nepřála války a byla by si přála příměří. Karel IV. tedy doufal, že za anglo-francouzský mír Francie jistě poskytne nějaké ústupky a vrátí území, která žádal. Nevíme, jaké pokyny oba poslové ústně snad ještě obdrželi. Smíme předpokládati, že pro případ, že by Francie odmítla přijmouti Karlův návrh, mohli opatrně naznačiti možnost nové aliance mezi Karlem IV. a Eduardem III., aliance v duchu spolku z r. 1349, ale ještě účinnější, než byl spolek tenkrát sjednaný.

Poslům nemohla býti dána žádná odpověď, pokud se nezhostili také druhé části svého poslání. Avšak v Anglii se zatím poměry změnily. Přípravy pro nalodění nové armády byly chvatně provedeny. Oba poslové se vrátili do Paříže s výsledkem, že král anglický nepřijímá: Edvard III. rozhodně chtěl válku.²⁾

¹⁾ To patrně jest z odpovědi francouzského krále z 6. ledna 1356, o níž pojednáme níže.

²⁾ Eduard III. psal Karlovi IV. dvakrát, jednou 12. října 1355, podruhé 1. prosince téhož roku. Prvý list otiskl Ludewig uv. kn. str. 465 omylem k r. 1347, datum opravují B. Mendl, *Regesta diplomatica nec*

Po tomto neúspěchu císařské politiky v Londýně následoval neúspěch v Paříži. Nechceme zajisté tvrditi, že by Jan II. byl býval přijal plně znění spolku nabízeného Karlem, kdyby se bylo podařilo sjednati mír. Ale tolik tvrditi lze, že nezdar ten musil jej utvrditi v jeho rozhodnutí, návrh Karlův zdvořile odmítnouti. Znal hodnotu nabízené aliance a skutečné smýšlení Karla IV.

Na obojí nabídnutí Karlovo: návrh míru a nabídku aliance, jak ji formulovala listina z 26. srpna, odpověděl král Jan listem jediným. Jest datován 5. či 6. ledna 1356.¹⁾ Že tak dlouho král francouzský prodléval s odpovědí, bylo by sotva možno vysvětliti, kdyby byl býval sám podnikl první kroky pro obnovení alianční smlouvy. List jeho široce vykládá o neúspěchu, který stihl Karlův pokus o obnovení míru mezi Francií a Anglií. Teprve na konci listu ohlašuje král Jan, že nepřijímá Karlovy nabídky. Stylisace této části listu je dosti neurčita. Král Jan slibuje, že ke Karlovi pošle brzy zplnomocněnce, aby pokračovali ve vyjednávání. Mezi řádky čteme:

non epistolaria Bohemiae et Moraviae, sv. VI. (1355—1363) str. 94 pozn. 1 a Delachenal uv. kn. str. 273 pozn. 2. Druhý list, jež otiskl Ludewig uv. kn. str. 467 čís. 19, oznamuje konečné rozhodnutí anglického krále, že o míru jednatí nechce.

¹⁾ List časově určil Gottlob uv. kn. str. 84 pozn. 5; otiskl zkráceně Mendl uv. kn. str. 94 čís. 161, o datu viz V. Hrubého v Naší Vědě ročník X, 1929 str. 237. — Jen mimochodem lze tu připomenouti, že dauphin na konci roku 1355 pojal plán utéci se k svému strýci, císaři Karlu IV. Nevíme, pokud plán ten mohl mít vliv na jednání, jež bylo zahájeno mezi císařem a Francií. Nemáme nijakého důvodu domnívatí se, že Karel IV. plán ten podporoval či že vůbec o něm věděl. Roku 1355 vzbouřil se proti králi Janovi jeho zeť Karel, vévoda normanský, a sblížil se s Anglií. (Delachenal uv. kn. str. 74 až 92). Vévoda normanský měl také účast na chystaném útěku dauphina, jenž byl jeho svakem a přítelem. Jest pravděpodobno, že se vévoda normanský pokusil získati si spojenectví Karla IV., leč nevíme vůbec, jakou odpověď císař by mu byl dal. Nevíme tudíž, zda je to něco více než pouhá shoda časová, že v téže době, kdy král francouzský — 6. ledna 1356 — odpovídal na nabídku císařovu, odpustil i dvěma pánům, kteří se provinili účastí na chystaném útěku dauphinově. Jeden list jest datován 6. ledna, druhý 23. ledna. Sécouse, Mémoires pour servir à l'histoire de Charles le Mauvais sv. I., str. 45—49, Oeuvres de Froissard vyd. Kervijn de Lettenhove sv. 21., Brusel 1875 str. 331, 332.

král nespěchá; ač měl již tři měsíce na rozmyšlenou, chtěl přece ještě vyčkati dalšího vývoje událostí, aby se podle toho rozhodl, zda je vhodno učiniti ústupky. Také důvody, jimiž král Jan vysvětloval odmítavé své stanovisko, jsou formulovány dosti neurčitě. V návrhu jsou prý články dotýkající se „třetích osob“. Kterých? Dauphina? Hraběte Filipa? Biskupa cambraiského? Biskupa verdunského? Úhrnem byla to odpověď, která Karla nijak nemohla potěšiti.

Uplynuly další tři měsíce, než (v květnu 1356) Jan II. zpečetil smlouvu, kterou sám navzájem navrhoval císaři.¹⁾ Jest to listina, kterou Leroux a Fournier omylem položili do května roku 1355.²⁾ Zněla tak jako smlouva r. 1347. Nezavazovala k ničemu určitému a zejména v ní nebylo nic, co by vyhovovalo požadavkům císařovým.

Že tak pozdě posílal slíbený list, to mohl Jan II. omluviti dostatečnými důvody. Teprve nedávno se vrátil do Paříže z Normandie, kam se byl s velkou okázalostí vypravil zajmouti vlastního zetě vévodu Karla, který se chtěl spojití s Angličany proti své vlasti.³⁾

Francouzská nabídka nikterak nemohla císaře uspokojiti. Nevyhovovala žádnému z jeho požadavků. Nicméně král Jan se pokoušel zavděčiti se bez velkých obětí Karlu IV. a zalichotiti se jeho samolibosti a náboženskému citění. Zároveň se zmíněnou smlouvou ohlašoval Karlovi, že mu pošle dva trny z trnové koruny Kristovy a že mu je dauphin osobně doručí.⁴⁾ Jan II. měl tím větší zájem zalíbiti se císaři, že anglická vojska pustošila jeho zemi a že právě tenkrát svolán byl říšský sněm, který se měl sejíti v Metách, u samých bran Francie.⁵⁾

¹⁾ Regesta Bohemiae VI. str. 194 čís. 362, Revue Belge roč. VIII. str. 510.

²⁾ Leroux uv. kn. str. 254, Fournier uv. kn. str. 458 pozn. 1; Gottlob uv. kn. str. 86.

³⁾ Delachenal uv. kn. passim, zvl. str. 164.

⁴⁾ Huberova Regesta Reichssachen str. 557 čís. 266, F. M. Pelzel, Geschichte Kaiser Karls des Vierten Königs in Böhmen sv. II., Drážďany 1783 str. 288, B. Balbin, Miscellanea historica regni Bohemiae dec. I lib. 6, Praha 1688 str. 71, Mendl uv. kn. str. 195 čís. 363.

⁵⁾ Delachenal uv. kn. str. 274 pozn. 3, Pelzel uv. kn. str. 288. — V květnu 1356 byl v Paříži vévoda Ota Brunšvický, a návštěva ta byla jistě v souvislosti s vyjednáváním, které bylo vedeno mezi králem a císařem. V počtech královských Jana II. čteme: „Duc de Bresvik dominus Ottho pro dono et remissione sibi per dominum regem de gracia specialí

Sněm ten se sešel teprve v prosinci a až v té době byl učiněn další krok v jednání mezi Francií a císařem. Dne 28. prosince 1356 vydal Karel IV. dauphinovi list, jímž alianci přijímal tak, jak ji francouzský král v květnu toho roku navrhl.¹⁾ Za jakých okolností císař krok ten učinil, o tom netřeba zde široce vykládati. Kdežto dřívější fáse vyjednávání byly dosud podávány v chybném sledu časovém, o konečném jednání omylu takového nikdy nebylo. Také ostatní události té doby jsou známy.²⁾

Kdyby se soudilo podle okolností, tato fáze ve vztazích mezi Lucemburky a rodem Valois byla by musila znamenati vítězství na straně císařově. Francouzi právě utrpěli těžkou porážku, která je ohrožovala nejen ve vztahu k cizině, nýbrž i v zemi samé. Angličané zaplavili jihozápad Francie a v bitvě u Poitiers byl král Jan II. zajat a odveden do Anglie.³⁾ Možno tudíž věřiti, že dauphin Karel předstoupil jako prosebník před svého strýce a že žádal, aby zakročil ve prospěch míru s Francií a propuštění francouzského krále. Vskutku se dovídáme, že Karel v té době znova vypravil poselstvo, které mělo mezi Francií a Anglií zprostředkovati mír,⁴⁾ a

hac vice facto per ejus litteras IX^a hujus mensis signatas sic: „Par le roy, Math.“ de IIM denariis auri ad scutum eidem duci jam diu estradictis, prout est hic infra in recepta pro eodem IIM denarii auri ad scutum XII^a maii“ (1356), Leop. Delisle, Littérature latine et histoire du moyen âge, Paříž 1890, str. 95. Jest rovněž patrné, že poměr mezi Karlem IV. a králem Janem II. se zlepšil právě od května 1356, neboť 1. května 1356 ukládá Karel IV. Jindřichovi z Montbeliardu, aby s ohledem na francouzského krále neužíval titulu říšského vikáře ve Svobodném hrabství burgundském. Clerc, Essai sur l'histoire de la Franche-Comté sv. II., 1870, str. 105 (cituje Fournier uv. kn. str. 465 pozn. 3) a Reg. imp. VIII. 6875.

¹⁾ Winckelmann, Acta imperii inedita saeculi XIII. et XIV., Inšpruk 1885, str. 525 čís. 823, S. Luce, Histoire de Bertrand du Guesclin et de son époque (1320—1364), Paříž 1876, příl. čís. 10 str. 524 (tu omylem s letopočtem 1357).

²⁾ Winckelmann uv. kn. str. 39—43, Delachenal uv. kn. str. 275—281.

³⁾ Delachenal uv. kn. str. 189 a d.

⁴⁾ Viz list otisklý v příloze. — O slavném vjezdu dauphinově do Met Delachenal uv. kn. str. 277 pozn. 4. Dauphin přibyl do Met s 2000 jezdců, z nichž bylo 200 lučištníků, J. F. Huguenin, Chronique de la ville de Metz, Metz 1838 str. 98.

poněvadž poselství bylo vypraveno v době, kdy u Karla IV. pobýval dauphin a jiní princové francouzští, jest patrné, že Karel IV. tento nový pokus podnikal na žádost se strany francouzské.

Očekávali bychom tedy, že francouzská nabídka z května 1356 bude nově zredigována a že bude do ní vložen slib, že Francie vrátí říšská území, jak to žádal Karlův návrh 26. srpna 1355. Nestalo se tak. Nic takového nebylo vloženo do listiny z 28. prosince 1356,¹⁾ a historik se marně táže po důvodu, který by dostatečně mohl vysvětliti, proč Karel IV. nevyužil příležitosti tak příznivé k tomu, aby dosáhl cíle, jehož před rokem chtěl dosíci vojenskou pomocí Bernaba Viscontiho. Nabízejí se arci různé hypotesy. Avíňonský papež Innocenc VI. se vynasnažoval Karla IV. nakloniti dauphinovi a obrátil se naň také se žádostí, aby zakročil ve prospěch Francie, aby král byl propuštěn ze zajetí a aby bylo pomozeno jeho zemi. Ačkoli papež neměl u císaře již takové váhy jako dříve, podařilo se mu přece nepochybně vytvořiti u císaře ovzduší příznivé francouzským přáním.³⁾ Na druhé straně nemohl ovšem dauphin za nepřítomnosti královny zadati jeho právům a nemohl vydati listiny, která by krále byla vážala. Ale mohl se pro budoucnost zavázati sám. Ani toho však Karel nedosáhl.

Snad by to někdo mohl vysvětlovati tím, že tenkrát, kdy byla právě sepsána Zlatá Bula, Karel IV. nepřikládal již tolik významu západnímu pomezí říše, a snad by na důkaz toho mohl uvést, že ve Zlaté Bule se sice ukládá, aby se synové kurfirstů učili německy, italsky, latině a jazyku slovanskému, nikoli však franštině.³⁾ Proti tomu však bylo by lze namítnouti, že ani dynastické zájmy samy nepřipouštěly, aby Karel IV. ponechal volné pole anexionistické politice francouzské. Právě v té době bratr Karla IV.

¹⁾ Listina z 28. prosince 1356 byla zpečetěna jen velkou pečetí císařskou, kdežto na návrh z 26. srpna 1355 byla dokonce přivěšena zlatá pečeť, rozdíl ten jistě není bezvýznamný.

²⁾ Listy papežovy viz u E. Werunského, Excerpta ex registris Clementis VI. et Innocentii VI. summorum pontificum historiam s. R. imperii sub regimine Karoli IV. illustrantia. Inšpruk 1885 str. 112 čís. 400, 401, str. 113 čís. 402.

³⁾ Gottlob uv. kn. str. 87.

válčil proti hraběti flanderskému, který byl vasalem Francie.¹⁾ Karel také na bratra nezapomínal. Při jednání v Metách zároveň od francouzských princů bylo slíbeno, že vyzvou hraběte flanderského, aby byl poslušen přání císařova a smířil se s vévodou Václavem.²⁾

Tak vše nasvědčuje tomu, že císaři stačilo, že dauphin přijal investituru na hrabství Viennské³⁾ a hrabě burgundský Filip na Burgundsko.⁴⁾ Císař se spokojil tím a dary, které mu byly při té příležitosti podány.⁵⁾ Karel viděl v tom nepochybně důkazy, že Francie zastavuje své anexionistické pokusy, a není divu, kochal-li se nadějí touto v době, kdy Francie trpěla následky porážky u Poitiers (19. září 1356) a kdy anglické vojsko pustošilo francouzské kraje.

A tak se zdá, že Karel jednal pod vlivem těchto představ, a snad promluvily tenkrát i důvody rázu citového. Neboť jak jinak vysvětliti, že Karel ve chvíli, kdy měl příležitost omeziti práva dauphinova, příležitosti té nevyužil, nýbrž naopak rozmnožil jeho práva, jmenovav jej říšským vikářem, náměstkem císařovým v hrabství Viennském!⁶⁾ Ba vice, Karel nezapomíná, že anglický král

¹⁾ H. Laurent et F. Quicke, *La guerre de la succession de Brabant (1356—1357)*, *Revue du Nord* roč. XIII., 1927 str. 109 a d. Že Karel bezprostředně po sněmu v Metách dále pokračoval v politice, již jako císař sledoval v těchto zemích na pomezí Francie, o tom svědčí i jiné důkazy: Karel vyzval hraběte savojského, aby poslal své posly do Met, Huberových Regest čís. 2586; arcibiskupu besançonskému, jenž byl ohrožen od Burgundska, potvrdil Karel starodávné svobody a postoupil mu regalia.

²⁾ Viz list otištěný v příloze.

³⁾ Investitura byla udělena 1. ledna 1357, téhož dne potvrdil Karel IV. privilegia hrabství Viennského, Huberových Regest 2581, 2582, U. Chevalier uv. kn. str. 150, 151.

⁴⁾ 25. prosince 1356 investituru udělil říšský vikář Jindřich z Montbeliardu. Clerc uv. kn. str. 105.

⁵⁾ Dva trny z trnové koruny Kristovy a meč, jenž měl ceny 18.000 zlatých, Werunsky uv. kn. str. 169.

⁶⁾ 31. prosince 1356 a nikoli 1357, jak uvádí U. Chevalier; Chevalier uv. kn. str. 513 listinu otiskuje, Huber (Regesta čís. 6911) míní, že list jest v opise chybně datován a že byl vydán 26. prosince. — Winckelmann uv. kn. str. 42 a Fournier uv. kn. str. 446 dosti přesvědčivě dokazují, že titul říšského vikáře nedovoloval, aby dauphin dále zasahoval do práv říše, přes to však je zjevno, že titulem tím vzrostla morální váha dauphinova na říšském území.

před rokem odmítl jeho prostředkování, osvědčil nyní, že jeho sympatie jsou na straně Francie a zapůjčil dauphinovi Karlovi 50.000 zlatých na potřeby válečné.¹⁾

Historikové vykládali různě jak dosah ústupků, jež Karel IV. v době sněmu metského Francii učinil, tak všeobecné směrnice politiky, kterou Karel tenkrát sledoval. Fournierovi se zdálo, že výhody, jichž se dostalo dauphinovi, byly jen hubenou kostí v poměru k tomu, po čem Francie toužila;²⁾ jeho předchůdové, francouzští historikové jako Michelet a H. Martin měli dauphinovu cestu do Met dokonce za politickou chybu. Winckelmann usoudil, že všechny spory, které do té doby rozdojovaly rod Valois a Lucemburky, byly — alespoň pokud šlo o království Arelatské — vyřízeny ve prospěch říše a že dauphin obdržel daleko méně, než dříve žádal.³⁾ Winckelmann však tu zapomněl, že císař tenkrát mohl vše žádati a nemusil dávatí vůbec nic. A Gottlob zašel teprve daleko, tvrdě, že schůzka v Metách znamenala úspěch císařské politiky, protože zbavila Německo závislosti na Francii — —.⁴⁾

Naproti tomu jeví se nám zde politika Karlova zcela jinak. Z jeho jednání jest patrna spokojenost, že má pod střechem Zlatou Bulu a že francouzští princové uznali jeho svrchovanost. Jeho politika nehleděla do budoucnosti. Karel tenkrát jednal jako člověk podléhající okamžitým okolnostem, nejednal jako opatrný diplomat.

A tak rod Valois zůstal skutečným vítězem. Lucemburk se spokojil darem a uznáním svrchovanosti, které bylo spíše jen teoretického rázu. Nic písemného nevázalo pro budoucnost francouzskou

¹⁾ Regesta Bohemiae VI. str. 279 čís. 504. Dluh odůvodněn jest takto: „— mutui nobis liberaliter facti pro necessitatibus regni Francie et guerrarum dicti domini genitoris nostri.“ Srv. Gottlob uv. kn. str. 89, Werunsky uv. kn. str. 169. — Winckelmann uv. kn. str. 432, Fournier uv. kn. str. 468 a Delachenal uv. kn. str. 280 se podstatně mýlí, domnívajíce se, že peníze ty půjčil dauphin císaři.

²⁾ uv. kn. str. 468.

³⁾ uv. kn. str. 40.

⁴⁾ uv. kn. str. 89. Grieser uv. kn. str. 60 přiznává, že schůzka v Metách nepřinesla vítězství císaři. — V listě, jež zde na konci otiskujeme, Karel sám praví, že princové francouzští byli spokojeni s tím, čeho od císaře dosáhli.

politiku k říší. Okolnosti nutily Francii, aby na čas zastavila své výboje a aby vyčkala lepších časů, až by bylo možno tuto politiku opět sledovati dále. A když zlé časy minuly, počaly francouzské výboje znova.¹⁾

F. Quicke.

Příloha.

1357, 6. ledna v Metách.

Karel IV. císař a král český podává Řezenským zprávu o svých úspěších.

Karulus quartus divina favente clemencia Romanorum imperator semper augustus et Boemie rex. Fideles dilecti. Scientes animos vestros frequenter de nostris felicibus iocundari successibus et ad illorum audicionem sincerissime iugiter aspirare, fidelitatem vestram scire volumus, quod, cum ad civitatem Metensem dudum properaret nostra^{a)} serenitas, nobiles et cives civitatis eiusdem nobis obviam processerunt et, magestate nostra mira et letabunda solempnitate suscepta, multas nobis reverencias et honores inpendere studuerunt, nos et nostros cum omni^{b)} honore et obediencia benivole pertractando. In die denique Nativitatis Dominice nuper transacto cum universis principibus electoribus presentibus et aliis principibus et magnatibus ac populi multitudine^{c)} numerosa curiam nostram solempnem celebravimus, ipsique electores coram nobis sua officia peregerunt. Ubi plures leges editas promulgavimus ac marchionem Juliacensem in ducem suumque marchionatum sublimavimus in ducatum. Et peractis hiis, que temporum^{d)} poscebat necessitas, principes electores de nostra licencia ad propria redierunt. Qui utique tam ecclesiastici quam seculares nostram magestatem tam grato, devoto et sincero venerantur affectu et adeo prompte^{e)} nostris parent iussionibus et preceptis, quod omne, quod volumus, ipsi volunt nec subito quis tantam inter imperium et ipsos unionem fuisse recolit et amorem, dum simpliciter ad omnia, que nostra celsitudo desiderat, promptissime^{f)} inclinantur. Nepotes eciam nostri, dux Normandie et fratres eius, per multos dies nobiscum in civitate

¹⁾ Ve Verdunu dochází k tomu za vlády Karla VI., asi třicet let po schůzce v Metách. Aymond uv. kn. str. 175. — Investitura, již přijal dauphin Karel v Metách 1356, byla poslední investitura udělená na Dauphiné. Nástupcové dauphina Karla již o investituru nežádali. — Ve Vienne patrný je nový francouzský nápor r. 1378. Giraud, Essai sur l'histoire du droit français sv. II., Paříž, 1858, str. 330. — V Burgundsku Jan II. neuznal toho, že hraběti Filipovi byla od Karla IV. dána léta a prohlásil jej zletilým sám teprve r. 1360. Dom Plancher, Histoire de Bourgogne sv. II., dokl. str. 259 čís. 301.

Metensi steterunt et a nobis contenti peroptime ad propria recesserunt. Nos insuper infra biduum favente Deo ad partes Brabancie transire disponimus ad videndum illie gewerras et dissensiones, que inter ducem Leucenburgensem et Brabancie, fratrem nostrum, et episcopum Leodensem et comitem Namurcensem^{g)} nec non et comitem Flandrie ex altera parte vertuntur. Serenissimam vero Annam Romanorum imperatricem, consortem nostram dilectam,^{h)} versus Bohemiam premisimus directo tramite processuram. Nepotes quoque nostri predicti de Francia specialibus suis litteris et nunciis comitem Flandrensem ad parendum et obediendum nostre voluntati in concordia facienda seriose animant et inducunt. Est eciam iam cum episcopo Leodiensi et comite Namurcensi tractatum tantum, quod illi per nostram se consencient celsitudinem concordari, quod eciam de comite Flandrensi similiter creditur et speratur. Noveritis eciam, quod inter reges Francie et Anglie pro parte nostre magestatis per solempnes nuncios de pace tractatur. Super quo tamen est taliter ordinatum, quod ceteris fratris nostri ducis Brabancie et aliorum predictorum negociis in felici statu auxiliante Deo prepositis,ⁱ⁾ quod eciam previter speramus efficere, de cetero pretextu pacis eorundem regum nos non oportebit ab hiis partibus nostrum ad partes Boemie redditum retardare, ymmo inspectis, pensatis consideratisque omnibus iam actis et adhuc agendis et connecturis ipsorum, Domino concedente, ante carnisbrivium infallibiliter esse volumus in Sulezbach, abinde versus Boemiam ulterius processuri. Datum Metis die VI mensis ianuarii, regnorum nostrorum anno undecimo, imperii vero secundo.

Současný opis v t. ř. černé knize řezenské v hlavním státním archivu mnichovském sign. Regensburg Reichsstadt, Litteralien n. 296, fol. 108v, 109.

^{a)} rkp: prepararet vestra.

^{b)} rkp: enim.

^{c)} rkp: populis multitudinem.

^{d)} rkp: temporium.

^{e)} rkp: propmpte.

^{f)} rkp: propmptissime.

^{g)} rkp: Namucensem.

^{h)} V opise následuje: nostram.

ⁱ⁾ rkp: perrepositis.

Výmarský zlomek register Karlových.

Z register Karla IV. jest dávno znám objemný rukopis zachovaný v hlavním státním archivu v Drážďanech. Vydal jej již r. 1734 Adam Fr. Glafey, v novější době pak Th. Lindner, H. Bresslau a G. Seeliger podrobně o něm pojednali.¹⁾ Roku 1920 uveřejnil L. Gross dva listy register Karlových, které nově našel ve státním archivu vídeňském.²⁾ V rukopise drážďanském jsou listiny z let 1360 a 1361, zlomek vídeňský obsahuje listiny z března a dubna roku 1348. Z registraturních poznámek na listinách i z dokladů jiných jest arci zřejmo, že registra v kanceláři Karlově vedena byla od let čtyřicátých po celou dobu jeho vlády.³⁾ Bylo tudíž možno doufat, že se podaří i mimo zlomky dosud známé nalézt některé pozůstatky register Karlových. R. 1928 našel jsem neznámý takový zlomek ve Výmaru ve společném archivu saských Arnoštovců.⁴⁾

¹⁾ Adam Fr. Glafey, *Anecdotorum S. R. I. historiam ac ius publicum illustrantium collectio*; Th. Lindner, *Das Urkundenwesen Karls IV.*, 1882 str. 155 a. d.; Harry Bresslau, *Aus Archiven und Bibliotheken, Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde* roč. XI., 1885 str. 95 a d.; Gerhard Seeliger, *Die Registerführung am deutschen Königshof bis 1493, Mitteilungen des Institutes für Oesterreichische Geschichtsforschung, Ergbd. III.*, 1890—1894 str. 238 a d.

²⁾ Ein Fragment eines Registers Karls IV. aus dem Jahr 1348, *Neues Archiv* sv. 43., 1920 str. 579 a d. Srv. též H. Zatschek, *Studien zur mittelalterlichen Urkundenlehre. Konzept, Register und Briefsammlung, Schriften der Philosophischen Fakultät der Deutschen Universität in Prag* sv. 4., 1929 str. 110.

³⁾ Lindner *uv. kn. str. 103 a d.* Viz též A. Sedláčka, *Zbytky register králův římských a českých z let 1361—1480* (*Histor. Archiv Čes. Akademie* čís. 39, 1914) a Jar. Čelakovského, *O domácích a cizích registrech, zvláště o registrech české a jiných rakouských dvorských kanceláři* (*Rozpravy Král. spol. nauk* r. VII. sv. 3., 1890).

⁴⁾ Řediteli výmarského archivu A. Tilleovi i ostatním archivářům jsem zavázán díky za laskavost, s níž podporovali mé badání. Jejich ochotě vděčíme i fotografie, které jsou připojeny k tomuto článku.

Jest to papírový list 40 cm z výše a 30 cm z šíře. Papír má filigrán, jež tvoří dva kruhy nad sebe postavené a spojené příčnou čarou tak, že čára spojuje průměry obou kruhů. Průměr kruhů jest asi 3 cm a kruhy jsou asi 3 cm vzdáleny.¹⁾ Obrazec jest poněkud kosmo postaven, počíná 15 cm od horního okraje a končí 15¹/₂ cm od okraje dolního. List jest chován mezi opisy čtrnáctého věku, stará signatura byla Reg. C. pag. 243, nová „Urkundenabschriften 1354—1392, Heft 3., Blatt 9.“ Na připojeném listě čteme označení „Auszüge aus Urkunden und Mandaten Karls IV.“ Tak označil tuto archivialii kterýsi výmarský archivář, který před lety archiv pořádal a regestoval.

Do Výmaru přijel jsem, hledaje látku pro VI. svazek našich Regest. List s „výtahy“ z listin Karlových vzbudil ovšem můj zájem, a bylo záhy patrné, že list zájmu toho zasluhuje. Podává dvanáct listin Karlových a začátek listiny třinácté. Jest patrné, že list byl součástí většího celku, neboť poslední listina není dopsána a prvá odkazuje datem k tomu, co bylo zapsáno před ní. Praví se: „Datum Wrat. ut supra XIX kalendas ianuarii, regnorum etc.“ — Druhá listina je datována „Der geben ist ze Brezczlaw anno. LIX in festo Circumcisionis Domini, regnorum etc.“ U třetí listiny jest datum vynecháno. Čtvrtá má datum zachováno: „Geben zu Brezla nach Cristus geburt drewczenhundert iar dornach in dem newnundfunfczigstem iare am nehsten samztage nach dem iarstage, unsir reiche in dem drewczen den und dez keisertums in dem vierden iare.“ V páté listině jest jen odkaz: „Datum ut supra immediate.“ Listina šestá má datum, které jest zčásti nečitelné. Čteme jen „Geben zu Prezla nach Cristus geburt etc. LIX feria IIII post...“ Další čtyři zápisy praví jen „ut supra“. Listina jedenáctá: „Datum Wrat. die VI mensis ianuarii“, dvanáctá „Datum Wrat. ut supra“ a opis třinácté, jak již řečeno, jest neúplný.

Listiny datované náležejí do počátku roku 1359. Do které doby náležejí listiny ostatní? Listinu, která jest přepsána na místě prvním, znal již Sommersberg a z nejstaršího kopiáře olešnického znova ji vydali Grünhagen-Markgraf.²⁾ Rok, který ve zlomku výmarském

¹⁾ Srv. podobný filigrán u C. M. Briqueta, *Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier* (vyd. 2., 1923) čís. 3200.

²⁾ Sommersberg, *Scriptores rerum Silesiacarum* sv. I., str. 806 čís.

schází, jest rok 1358. Listina byla vydána 14. prosince 1358. Listina, přepsaná na místě třetím, byla kdysi chována ve slezské Středě. Nyní jest originál ztracen. Opis ve sbírce Jana Heynea „Urkunden-Sammlung zur Geschichte der Stadt Neumarkt“¹⁾ má letopočet 1348. Ježto se však zároveň praví: „undecima indicione — regnorum nostrorum anno tredecimo, imperii vero quarto“, jest zřejmo, že listina jest z roku 1358. Byla dána 27. prosince 1358. Listina, přepsaná na místě šestém, jest uchována ve státním archivu ve Štutgartě. Datum, jež ve zlomku výmarském jest zkomoleno, zní v originále „an der nechsten mitwoch nach des iars tage“, listina byla vydána 2. ledna 1359.²⁾ V archivu štutgartském chovají také originál listiny, jež ve zlomku výmarském přepsána jest na místě posledním a neúplně. Z originálu se dovidáme, že listina byla dána 6. ledna 1359. Tak možno tedy datovati veškeré listiny, jichž datum ve zlomku výmarském schází. Zachovaly se však i některé originály listin, které ve zlomku výmarském datovány jsou jen odkazem „ut supra“. Listina šestá dána jest 2. ledna, u listiny sedmé praví se ve zlomku výmarském „ut supra“, ale podle originálu v městském archivu v Ulmu nebyla listina dána ve středu 2., nýbrž teprve v sobotu 5. ledna.³⁾ Listina osmá jest dána rovněž 5. ledna, listinu devátou — ač se i u ní opakuje „ut supra“, — nutno podle Huberových Regest klásti opět k 2. lednu. Tyto rozdílly jsou důkazem, že na odkazy „ut supra“ nelze spoléhati doslova. Jak tyto rozdílly vysvětliti, o tom bude promluveno níže. Zatím stačí říci, že listiny přepsané na listě výmarském, pokud jsou tam datovány i pokud se podařilo datum zjistiti jinde, náležejí do doby od 14. prosince 1358 do 6. ledna 1359.

Vydavatelem všech listin jest Karel, příjemci jsou různí. Jest zřejmo, že list výmarský byl částí většího celku, ale celkem tím nemohl býti kopiář privilegii, jímž by některý příjemce byl po-

31, C. Grünhagen — H. Markgraf, Lehn- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstentümer im Mittelalter sv. II. (Publicationen aus den k. Preussischen Staatsarchiven sv. XVI., 1883), str. 431 čís. 21.

¹⁾ Opis ze sbírky Heyneovy poskytl mi laskavě p. farář M. Fels.

²⁾ Užívám fotografií, jež mi byly opatřeny ze Štutgartu prostřednictvím ředitelství vřtemberského státního archivu.

³⁾ Také archivu města Ulmu vděčím za fotografie i zprávy.

jišťoval svá práva. Marně hledali bychom mezi příjemci listin osobu, která by měla zájem přepsati si list o sporu mezi olešnickým a těšínským vévodou, listinu danou ve prospěch vévody rakouského, listinu o nadání kostela ve slezské Středě atd. Žádný příjemce nemohl ani míti vědomosti o listinách, které zároveň nebo skoro zároveň byly rozeslány do různých částí Říše: do Čech, do Slezska, do Aisaska, do Švábska atd. Vědomost o všech těchto listinách mohli míti jen v kanceláři vydavatele samého. Jen v Karlově kanceláři mohli věděti, že list o sporu obou vévod slezských byl vyhotoven ve dvou exemplářích, že listiny téhož znění jako Šletštat obdrželo jedenáct měst jiných atd. Nutno se tudíž domnívati, že písemnost, jejímž zlomkem jest list výmarský, vznikla v kanceláři Karlově. Zbývá jen rozhodnouti, jakého druhu písemnost to byla.

List výmarský nepodává doslovných opisů. Listiny jsou rozmanitým způsobem zkracovány. Invokace, intitulace, promulgace, korroborace, datum, stereotypní části listiny jsou zkracovány, buď všechny nebo některé. Nejsou všechny listiny zkracovány stejně, ale vždy je zřejmo, že písaři na doslovném znění nezáleželo. Někdy jest obsah listiny podán jen narativně: „Item dominus imperator dat Ruperto Swynie theloneum in Trutenow — —.“ Jindy počal písař podle listiny: „Wir Karl etc.“, ale přestal opisovati a pokračoval ve třetí osobě „Dominus imperator decrevit, quod civitatibus Sweuie non debeat impedicio fieri in iudicio — —.“ Že písaři na věcném obsahu záleželo především, patrně i z poznámek, které jsou zapsány na okraji. Vytýkají heslem obsah listiny, po př. příjemce. Měly sloužiti tomu, kdo by podle hesel těch v budoucnosti listiny vyhledával. Věcné odkazy mohly ovšem sloužiti jen tomu, komu záleželo hlavně na věcném obsahu. V čele první stránky čteme „annus quinquages“, ostatní nápis schází. Jest doplniti „quinquagesimus octavus“ či spíše „quinquagesimus nonus“. Podle označení toho měla býti vyhledána stránka, na níž zapsány byly listiny z konce 1358 a počátku 1359. Nápis ten měl smysl jen tenkrát, byly-li v témže rukopise zapsány listiny z několika let. Vše to naznačuje, že tu máme zlomek knihy, do níž v kanceláři postupně zapisovali listiny, které z kanceláře vycházely. Knihou tou byla registra. Výmarský list jest tedy podobně jako zlomek

videňský a rukopis drážďanský částí kancelářských register Karlových. Řeknu hned přesněji: jest částí týchž register, jichž větší částí jest rukopis drážďanský.

Na obalu drážďanského rukopisu¹⁾ čteme vedle původního již nečitelného nápisu: „Registrum registrandorum Karoli quarti, darinne keyserliche privilegia, lehenbrive und andere vil handell lateynisch und deutsch registrirt seyn.“ „1358, 1359, 1360, 1361.“ To bylo k původnímu nápisu v šestnáctém století připsáno, letopočty snad ještě později. Když Glafey r. 1734 rukopis vydal, vynechal v úvodě letopočty 1358 a 1359. Učinil tak zajisté proto, že rukopis, jak byl tenkrát zachován, měl jen listiny z let 1360 a 1361. List, který paginace rukopisu drážďanského jako první počítá, podává listinu z 10. ledna 1360. Není však těžko se přesvědčiti, že nápis na obalu byl přesto správný a že prvá část rukopisu byla vytržena. Na fol. 17. stojí: „quere supra in nono folio huius registri privilegium comitis Tervisii.“ Již Seeliger dokázal přesvědčivě, že odkazem tím míněna jest listina z 1. října 1358.²⁾ Byla-li ta listina na devátém listě register, jest zřejmo, že registra počínala uprostřed roku 1358 a že list výmarský byl jejich součástí. Seeliger počítal, že z drážďanského rukopisu schází asi prvých sedmdesát listů, na nichž byly listiny od poloviny 1358 do konce 1359. Na zachovaných 78 listech jsou listiny od počátku 1360 do července 1361.³⁾ Výpočet ten jest arci jen hypotetický. Za jisté naproti tomu možno považovati, že starý nápis odpovídal skutečnosti a že v registrech byly listiny od roku 1358, tudíž také list výmarský.

Není těžko vysvětliti, jak se list do Výmaru dostal. Archiv drážďanský i výmarský mají společný základ. Když se r. 1487 dělily starší arnoštovská a mladší albertovská linie saská, zůstal archiv majetkem společným. Společný archiv byl od r. 1554 uložen ve věži zámku wittenberského a tam zůstal do r. 1802. Tenkrát byly archívalie rozděleny, největší část byla odvezena do Drážďan, menší

¹⁾ Rukopis má signaturu: 1314^b. Laskavostí ředitelství hlavního státního archivu v Drážďanech mohl jsem rukopis v Drážďanech důkladně prohlédnouti i opatřiti jeho fotografie pro náš historický ústav.

²⁾ Regesta imperii VIII 3160, 2845.

³⁾ Na fol. 4 a j. objevují se arci listiny z doby před r. 1360.

se dostala do Výmaru jako společný majetek Arnoštovců a jest uložena při tamním státním archivu durynském. Nejlepší znatel drážďanského archivu Woldemar Lippert praví, že archiv r. 1802 dělen byl dosti libovolně.¹⁾ Tak se stalo, že do Výmaru zabloudil list z rukopisu, jehož větší část je v Drážďanech.

Registra, jejichž zlomek našel Gross ve Vídni, byla pergamenová, rukopis drážďanský jest papírový, list výmarský rovněž. Papír arci se neshoduje, filigránu, který byl shora popsán, v Drážďanech nenalzáme. Nemá to však důležitosti, v rukopise drážďanském jest papír různý, napočítal jsem alespoň čtvero filigránů zcela různých.²⁾ Důležité naproti tomu jest, že se výmarský list s drážďanským rukopisem co do rozměrů shoduje. List výmarský jest 30 cm zšíří a 40 cm zvýši, šíře drážďanských register jest přibližně stejná, většina folií jest 41 cm vysoká, ale prvá folia mají jen 40 cm zvýši, tedy právě tolik jako list výmarský.

A nejen rozměry odpovídá list výmarský rukopisu drážďanskému, také ráz register byl na konci r. 1358 týž jako na počátku r. 1360. Postihneme jen drobné rozdíly. Takovým rozdílem jest, že výmarský list má u každého kusu současnou marginální poznámku; jen u poslední listiny poznámky takové není, ale listina nebyla na foliu tom dopsána a snad byla poznámka na listě následujícím. Nehledíme-li tedy k této výjimce, můžeme tvrditi, že r. 1358—1359 registrátor Karlův sám hleděl k tomu, aby listiny byly po straně označeny. V letech 1360 a 1361 se tak vždy nedálo, a jest přemnoho folií, na nichž teprve později v šestnáctém století byli vyznačováni příjemci po př. i obsah listin. Po té stránce zdá se tedy, že registra r. 1358 byla vedena pečlivěji. Na listě výmarském byl vyznačen také letopočet, v drážďanském toho není. Ani na listě 64. není vyznačen letopočet, třebaže se na listě tom s vánočními 1360 počíná počítati rok 1361.

¹⁾ Das Sächsische Hauptstaatsarchiv. Sein Werden und Wesen, 1922.

²⁾ Na fol. 10. a 16. jest filigrán výmarskému podobný, jsou to dva kruhy, ale rozměry jsou jiné a břevno kruhy protíná, srv. Briquet tamže 3201. Na fol. 1., 3., 5., 7., pak 17., 18., 21., 22. jest pták, na 11. a 13. meč, na 24., 26., 29., 30., 32. jest opět pták, na fol. 34. a dalších jest kruh, z něhož vychází příčka zakončená hvězdou, srv. Briqueta čís. 3053 (příčka na rozdíl od filigránu u Briqueta zobrazeného vychází až z obvodu kruhu).

Ze zachovaných originálů dovidáme se jména registrátorů. Na šesté, sedmé a osmé listině jest na rubu zapsáno „R(egistratum) Hertwicus“, na rubu listiny poslední „R(egistratum) Miliczius“. Právě se arci „Registratum“, nikoli „Registravit“. Kancelářská poznámka praví, že listina byla do register zapsána, nikoli že by ji nutně byl zapsal registrátor sám. Přesto není bez zajímavosti, že listiny šestá až osmá byly registrovány jinou rukou než listina poslední. Upozorňuji na odchýlné tvary jednotlivých písmen: S v listině šesté až osmé, J v poslední, S v listině šesté až osmé, S v poslední, a j. Také celkový ráz písma jest jiný; listina šestá až osmá byly přepsány hustším a drobnějším písmem než listina poslední. Ježto listiny ověřené různými registrátory byly přepsány různou rukou, jest na snadě domnívat se, že listinu šestou až osmou vskutku přepsal Hertvík sám, poslední pak Milíč. Podobně přiřkli bychom Hertvíkovi i ostatní listiny přepsané rukou prvou, kdežto zejména kvitance alsaských měst na stránce první vykazují charakteristické znaky ruky druhé. Arci vše to má jen hypotetický základ. Přihází se, že listiny vydané v několika originálech mají na různých originálech registraturní poznámky od různých registrátorů, ač do register byly zapsány nepochybně jen jednou.¹⁾ Tudíž nelze tvrdit, že by jméno registrátorovo značilo nutně toho, kdo vlastní rukou do register zapisoval. Značilo spíše toho, kdo dozíral, zda listina byla zapsána. Ze zlomku výmarského zdá se arci vyplývat, že písaři register a registrátoři v tomto případě byly osoby identické. Avšak zlomek jest příliš skrovný a srovnávacího materiálu příliš málo, než abychom mohli dospět k poznatkům nepochybným. Nedospělo se k nim, jak známo, dosud ani u nepoměrně rozsáhlejšího rukopisu drážďanského. To ostatně zlomek výmarský má s rukopisem drážďanským společné, že do register zapisovali promiscue písaři různí.²⁾

Shod, které postihujeme mezi registry let 1360 a 1361 a nově nalezeným zlomkem, jest ještě více. Registra, jež našel Gross ve Vídni, obsahují jen listiny, které vydal Karel jakožto král český. To vede k domněnce, že tenkrát, r. 1348, byly v kanceláři Karlově věci

¹⁾ Lindner uv. kn. str. 167, jiný doklad uvádím sám: Z archivních cest, Čas. Archivní školy sv. IV. str. 120.

²⁾ O drážďanském rukopise Lindner uv. kn. str. 157, 158.

říšské a věci české registrovány odděleně. O letech 1360 a 1361 jest naproti tomu zjevno, že věci říšské i české přepisovány byly do register společných. Tak jest tomu i ve zlomku výmarském. Prvá listina a třetí dány jsou z královské moci české, druhá jest kvitance na říšskou daň atd. Podobně jako roku 1360 a 1361 i v letech 1358 a 1359 do register zapisovány byly listiny různé. Ve zlomku výmarském vedle privilegií objevují se i kvitance, mandát a j. Arci zdá se, že veškeré listiny registrované ve zlomku výmarském byly vydány pod pečeti majestátu. O většině listin jest to zjevno ze zachovaných originálů nebo opisů, u ostatních lze se toho dohadovati, neboť i kvitance byly dávány pod pečeti majestátu.

Listiny přepsané ve zlomku výmarském byly vydány v době od 14. prosince 1358 do 6. ledna 1359. Podobně jako v rukopise drážďanském ani v nově nalezeném zlomku není zachován přesný sled časový. Listina třetí náleží časově před druhou atd. Že v registrech nebyl zachováván chronologický sled, tím lze i vysvětliti, že ve zlomku nejsou všechny listiny Karlovy, které v druhé polovině prosince roku 1358 byly vydány.¹⁾ Důležitější je, že registrátor nejen neřadil listin do přesného časového sledu, nýbrž patrně ani nevěděl, kdy přesně listina byla vydána. Viděli jsme, že u listiny sedmé píše registrátor „ut supra“, třebaže listina nebyla vydána v týž den, jako listina předcházející. Podobný omyl zjistíme u listiny deváté. Omyly ty vysvětliti lze nejspíše tím, že registrátor neměl po ruce originálu, nýbrž odkaz „ut supra“ přepsal z konceptu. Koncepty zůstaly v kanceláři, aby sloužily za předlohu registrátoru. Ale koncepty nebyly v přesném časovém sledu, a registrátor pak nevěděl přesně, na kterou listinu se odkazy „ut supra“ vztahují. Že předlohou register byly koncepty, tomu nasvědčují i poznámky: „Similis data est alteri parti et fuit duplicata,“ „Similis tenoris date sunt quitancie ad civitates infra scriptas — —.“ Jest pravděpodobnější, že registrátor získal tyto vědomosti z poznámky na konceptu, než že by srovnáváním dvou či dokonce dvanácti originálů byl dospěl k poznání, že bylo listin stejného znění vydáno několik.

¹⁾ Srv. Regesta imperii VIII 2874 z 22. prosince 1358 a několik listin dalších, které ve zlomku výmarském scházejí.

Že předlohou register Karlových byly koncepty, dokazoval již Ficker.¹⁾ Lindner²⁾ pozměnil tuto thesi a tvrdil, že předlohou byly někdy koncepty, někdy originály. Zdá se, že lze výklad Lindnerův přijmouti i pro zlomek výmarský. Omyly v časovém zařazení listin nasvědčují tomu, že předlohou byly koncepty, které v kanceláři zůstaly. Než někde se zdá, že registrátor zapisoval podle originálu přímo. Desátá listina počíná „Wir K. etc.“, ale pak registrátor nepřepisoval dále a spokojil se tím, že stručně naznačil obsah listiny. Listina, jež takto stručně byla registrována, nebyla méně důležitá než jiné, přepsané před tím. Zanechal-li registrátor přepisování, nasvědčuje to snad tomu, že registrátor neměl konceptu po ruce a, nechtěje zdržovati vydání listiny, zápis v registrech zkrátil. Podobně jako rukopis drážďanský nasvědčuje i zlomek výmarský, že kancelář Karlova neměla ve vedení register přesného řádu, který by byl býval důsledně zachovávan. Jest to důkazem, že důraz nebyl kladen na formální stránku register. Nebylo důležité, jak do všech podrobností budou listiny registrovány. Záleželo na tom, aby byly vůbec registrovány a aby tak pro budoucnost zachován byl přehled listin, které z kanceláře byly vydány. Že se tak v kanceláři Karlově opravdu a trvale dalo, v tom byl pokrok doby Karlovy proti dobám dřívějším. A pro tento pokrok přináší drobný zlomek výmarský nové svědectví.

*

To, co předesílám, stačí, tuším, pro charakteristiku nalezeného zlomku. Otiskují jej, a aby způsob registrování jasněji vynikl, otiskují vedle register originály, pokud se zachovaly, neb opisy, které kdysi podle originálů byly pořizeny. Zbývá říci jen ještě několik slov o jednotlivých listinách výmarského zlomku.

(1.) Známa byla již dříve listina prvá. R. 1355 zemřel kozelsko-bytomský vévoda Bolek. Od té doby byl spor o jeho dědictví. Karel dědictví přisoudil vévodům Konrádovi Olešnickému a Kazimírovi Těšínskému. Dědicem Kazimírovým byl vévoda Přemysl. V letech 1356 a 1357 rozdělili se Přemysl a Konrád o dědictví, částí dědictví byly Piskovice a Bytom. Na konci roku 1358 bylo nutno stanoviti

¹⁾ J. Ficker, Beiträge zur Urkundenlehre sv. II., str. 33 a d.

²⁾ Lindner uv. kn. str. 159 a d.

hranice mezi Bytomí, kterou dědictvím a koupí získal vév. Konrád, a Piskovicemi, kteréžto případy vévodům těšínským. Hranice měli stanovití rozhodčí. Vévoda Konrád za sebe určil Otu z Volova a Václava z Tarnovic. Kdo byli zástupci vévody Přemysla, nelze bezpečně určit. Zdá se, že se Petr psal podle Lubna na Těšínsku, Štrál po Slavenčicích na Kozelsku. Mikuláš Kotořín, který byl určen jakožto rozhodčí pátý, byl snad předkem známého rodu slezského Kotulinských z Kotulina. Listiny o sporu vévod těšínských s vévodou Konrádem otiskli Grünhagen a Markgraf.¹⁾ Tam otištěna jest i listina tato, ale výmarský zlomek podává znění odchylné a dovoluje opravití některé chyby, které se do Grünhagenovy-Markgrafovy edice vloudily z olešnického kopiáře. Originál se nezachoval, olešnický kopiář má pak místy text vadný.

(2.) Listiny druhá až pátá dosud otištěny nebyly. Listina druhá nebyla dosud vůbec známa.²⁾ Známo bylo jen, co jí předcházelo a co následovalo. Rudolf vévoda rakouský byl zetěm Karlovým, ale byl zároveň i ctižádostivým sokem a závistníkem jeho úspěchů. Karel se snažil získati jej ústupky a projevy přízně. Takovým ústupkem bylo, že Karel 27. července 1357 jmenoval Rudolfa zemským fojtem v Alsasku.³⁾ Z jara 1359 se Rudolf s císařem rozešli ve zlém, protože Karel nevyhověl novým požadavkům Rudolfovým. Ale koncem roku 1358 nebylo ještě sporu. Karel daroval Rudolfovi daň ve dvanácti říšských městech. Šletštat, Hagenau, Oberehnheim, Colmar, Rosheim, Kaysersberg, Münster a Türkheim jsou z alsaského „desítměsti“, Selz jest město dolnoalsaské, Dinkelsbühl ve středních Francích, Bopfingen a Wörth (Donauwörth) ve Švábsku.

(3.) Po listinách obecného politického významu následuje darování kostelu ve slezské Středě. Karel darování to potvrdil. Překvapuje jen slavnostní ráz tohoto potvrzení. Vede to k domněnce, že tento ráz listiny nesouvisel jedině s jejím obsahem, nýbrž že

¹⁾ Grünhagen—Markgraf uv. kn. str. 421 a d., viz též Regesta Bohemiae et Moraviae sv. VI. str. 66 čís. 119, str. 77 čís. 137, str. 80 čís. 139, str. 219 čís. 406, str. 224 čís. 412, str. 400 čís. 702, 703.

²⁾ Dotázal jsem se vídeňského Ústavu pro dějzpyt. Univ. prof. O. Redlich mi oznámil, že v látce připravené pro Regesta Habsburgica listiny této není. Prof. Redlichovi děkuji za jeho zprávu.

³⁾ Reg. imp. VIII 2682.

při tom spolupůsobily i momenty jiné. Vede to k domněnce, že tu spolupůsobil snad sám kancléř, Jan ze Středy. Listinu můžeme tudíž považovati za doklad styků kancléřových se slezskou Středou. Nedávno položena byla opět otázka, zda Jan ze Středy pocházel opravdu ze slezské Středy. Listina Karlova z 27. prosince 1358 není pro otázku tu bez významu. A. Hansel a nověji E. Schieche na to velmi dobře poukázali,¹⁾ ale znění listiny bylo jim známo jen z pochybného opisu Heyneova. Nyní možno z výmarského zlomku znění listiny — alespoň její větší části — bezpečně ověřiti.

(4.) Wedreib, Wetterau nazýván byl kraj mezi řekami Mohanem a Lahnou od Vogelsbergu na západ k Taunu. Byl to kraj drobných dynastií, duchovních hodnostářů a měst. Obyvatelé trpěli nedostatkem ústřední moci, která by zaručovala bezpečnost a mír. Zbývala jedině svépomoc: zemský mír, landfrid. Stav ten byl již před nastoupením Karlovým, a Karlovi nezbývalo, než se s tím smířiti a hleděti k tomu, aby při úmluvách o landfridu šetřeno bylo obecného prospěchu a autority říše. Takový landfrid smluvil Karel s Gerlachem arcibiskupem mohušským, s kanovníkem mohušským Kunem z Falkensteinu, s Adolfem a Janem hrabaty nasavskými, s Gotfridem hrabětem z Ziegenheinu, Ebrhartem hrabětem z Wertheimu, s Oldřichem hanavským a jinými pány, s městy Frankfurtem, Friedbergem, Wetzlarem a Geinhausy. Landfrid byl smluven 28. ledna 1354 a měl trvati do sv. Martina 1356.²⁾ Pak na několik let nemáme o landfridu zpráv.³⁾ Listina, kterou zachoval výmarský zlomek, nebyla dosud známa. Svědčí o tom, že po roce 1356 landfrid trval dále. Jeho zřízení bylo poněkud změněno. Podle úmluvy z ledna 1354 stál v čele landfridu sbor jedenáctičlenný. Počátkem roku 1359 byl

¹⁾ A. Hansel, Johann von Neumarkts kirchliche Laufbahn, Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven sv. III., 1927 str. 299 a d.; E. Schieche, Die Herkunft Johanns von Neumarkt, Archiv für Kulturgeschichte sv. XX., 1929 str. 16 a d.

²⁾ J. F. Boehmer, Codex diplomaticus Moenofrancofurtanus (1836) str. 628 a d., Reg. imp. VIII 1768.

³⁾ Další listina jest až z r. 1359; Reg. imp. VIII 3020. — K 21. říjnu 1358 jest v knize počtů města Frankfurtu zpráva o tom, že se sjeli páni ve Frankfurtě a jednali o obnovení landfridu do sv. Michala. Za tuto zprávu děkují archivu města Frankfurtu n. M.

stav poněkud jiný. Listina ve zlomku výmarském mluví o devíti přísežných. Také články landfridu byly patrně po roce 1356 změněny. Roku 1354 jest daleko šíře formulována pravomoc landfridního soudu než v listině nově nalezené.¹⁾ A to ještě listina tato přidává dva články. „Unrecht widersagen“ znamená patrně protiprávní opovídaní nepřátelství. Co rozuměno „unrecht gebot“, tíže vyložiti, neboť slova „gebot“ užíváno bylo ve smyslu různém: nařízení, ale též násilí, zabavení věci a pod.

(5.) Oldřich hanavský, zemský fojt vetteravský, postaven byl již r. 1354 v čelo landfridu. Oldřich těšil se trvalé přízni císařově. Koncem roku 1358 daroval mu císař dva tisíce zlatých z daně frankfurtské, tisíc zlatých měli frankfurtští zaplatiti Dětrichu biskupu Mindenskému, osm tisíc vyhradil sobě Karel sám. To praví listina z 24. prosince 1358 zachovaná v archivu frankfurtském.²⁾ Ze zlomku výmarského se nově dovidáme, že i těch 8.000 zlatých přijal Oldřich a že je měl vyplatiti úředníkovi Karlovi v České Falci, zemskému písaři Vítkovi.

(6.) Několik dalších listin věnováno jest poměrům ve Švábsku. Proti hrabatům Ebrhartovi a Oldřichovi z Virtemberka stála tam říšská města. Hrabata usilovala o skutečnou moc zeměpanskou, města si střežila svou neodvislost. V zápase tom velikou důležitost měly říšské úřady.³⁾ Hrabata o ně usilovala, toužíce po právech a důchodech s nimi spojených. Z těch úřadů bylo fojtství. Císař Karel 2. ledna 1359 vyznává, že města fojtství vyplatila ze zástavy a slibuje, že úřadu toho již nikomu nezastaví aniž říšských daní, které města švábská každoročně musila platiti. Originál listiny se zachoval ve státním archivu štutgartském. Listina byla již Lünigem otištěna a jest zaznamenána v Böhmerových Regestech.⁴⁾

¹⁾ „umb roub, mord, brand, unrechte name, unrecht gefangnizse, unrecht widdersagen, unrechte phandunge und falschs —.“

²⁾ Heinr. Reimer, Urkundenbuch zur Geschichte der Herren von Hanau und der ehemaligen Provinz Hanau, Hessisches Urkundenbuch odd. II., sv. III. (Publikationen aus den k. Preussischen Staatsarchiven sv. 60, 1894) str. 317 čís. 279; Reg. imp. VIII 6969.

³⁾ Christoph Friedr. von Stälin, Wirtembergische Geschichte sv. III. str. 264 a d.

⁴⁾ Codex Germaniae Diplomaticus sv. II. str. 883 čís. 1; Reg. imp. VIII 2880.

K originálu byla na pergamenovém proužku přivěšena větší pečeť císařská.

(7.) Podobně jako na Veteravsku i ve Švábsku péče o veřejný mír připadla landfridu. Jen potud byl rozdíl, že ve švábském spolku landfridním byla jen města sama, a že tudíž spolek samotných měst měl tak rozsáhlou moc veřejnoprávní. Karel počátkem roku 1359 tuto moc znovu zdůrazňuje. 5. ledna znovu přikazuje všem, nejen městům, nýbrž i knížatům, hrabatům, pánům atd.: stane-li se, že města pro zemský mír pod říšskou korouhví vytáhnou do pole, mají všichni povinnost je v tom podporovati, a hrozí se trestem každému, kdo by se proti nim postavil. Originál listiny se zachoval v městském archivu v Ulmu, pečeť, jež byla přivěšena na pergamenovém proužku, je utržena. Listinu otiskl G. Veesenmeyer a H. Bazing v diplomatárii města Ulmu.¹⁾

(10.) Ze zlomku výmarského se dovidáme, že Karel touž dobou vydal pro švábský landfrid ještě listinu další. Zápis o ní v registrech praví, že města nesmějí býti poháněna před soud ani jinak nemají trpěti za to, co učiní pro zemský mír. Listina toho obsahu zachovala se v originále ve státním archivu štutgartském. Byla vydána 2. ledna 1359. Na pergamenovém proužku jest přivěšena větší pečeť císařská. Že registra míní vskutku tuto listinu, patrně z toho, že originál má shodně s registry kancelářskou poznámku „Per dominum . . magistrum curie Jo. Eystetensis.“²⁾

(9.) Ještě jednu milost prokázal Karel švábským městům: zrušil cla, která ve městech nebo na venkově byla vybírána. Jen ta cla měla zůstatí v platnosti, která od starodávna byla vybírána. Cla, která byla teprve za vlády Karlovy zavedena, měla býti zrušena.³⁾ I tuto listinu znal již wirtemburský dějepisec Stälin, nevíme však, odkud Stälin vědomosti své o této listině čerpal. Originál listiny nezachoval se ve štutgartském archivu ani, pokud mi ze Štutgartu bylo sděleno, v žádném archivu jiném.

(8.) Z předních švábských měst byl Ulm. Město bylo říšské, a

¹⁾ Ulmisches Urkundenbuch sv. II., díl 1., 1898 str. 500 čís. 547; Reg. imp. VIII 2883.

²⁾ Reg. imp. VIII 2881.

³⁾ Reg. imp. VIII 2882.

Říši zbývala ve městě práva i majetek. Z majetku toho byl dvůr — Stadelhof — v němž zasedal kdysi zemský soud. O osudech dvora toho možno se poučiti z ulmského diplomatáře Veesenmeyera-Bazinga. Tam také jsou zprávy o Arlapuzech, jichž dětem spolu s dětmi Jindřicha Meyera z Nordling Karel dvůr ve Stadelhofu 5. ledna 1359 udělil. Originál listiny s větší pečeti císařskou na pergamenovém proužku je v městském archivu v Ulmu. Listinu vydali Veesenmeyer a Bazing.¹⁾

(12.) Císaři v Ulmu zbývala také rychta a ungelt, ale již roku 1347 Karel udělil městu na deset let výsadu, že mohou sami rychtáře (ammana) dosazovati.²⁾ Kdy dostalo se městu ungeltu, není známo. Jest však patrné, že počátkem roku 1359 městu byla zastavena i rychta i ungelt a že zástava byla na 4 roky prodloužena. Listina ta nebyla dosud známa.

(13.) Listiny dané Ulmu nasvědčují tomu, že při jednání ve Bratislavi švábská města nedomáhala se jen výhod společných, nýbrž že jednotlivá města usilovala tenkrát i o milosti zvláštní. Podobně jako Ulm dosáhlo privilegia císařského i město Ravensburk. Listina, jejíž začátek vepsán jest ve zlomku výmarském, zachovala se v originále ve státním archivu štutgartském.³⁾ Potvrzuje měšťanům ravensburským — či patriciům ravensburským — právo voliti rychtáře. Ravensburští se při tom odvolávali na milost, které se jim dostalo od krále Adolfa. Míněna jest listina z 15. července 1296, jíž král Adolf udělil Ravensburku práva města Ulmu, měšťané ulmští pak 9. srpna 1296 Ravensburským dali přepis svých práv. Ustanovení o volbě rychtáře čteme v něm na místě prvním.⁴⁾

(11.) Mezi věcmi říšskými nalézáme konečně i listinu danou do Čech. Jest nám tím více vítána, že její obsah jest nový. Karel daruje clo v Trutnově a dva lány v Humburkách, jež po smrti Mar-

¹⁾ Úv. kn. str. 501 čís. 548.

²⁾ Veesenmeyer-Bazing uv. kn. str. 304 čís. 300, Reg. imp. VIII 446.

³⁾ Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde sv. 35 str. 549 čís. 29.

⁴⁾ Friedr. Pressel, Ulmisches Urkundenbuch sv. I., 1873 str. 230 čís. 194. J. F. Boehmer, Regesta imperii inde ab a. 1246 usque ad a. 1313 (1844) str. 184 čís. 324.

tina z Broumova odúmrtí spadly naň jakožto na krále českého. O darování tomto, o Martinovi z Broumova ani o Rupertovi Svini, jemuž se cla a lánů těch i s jinými právy nově dostalo, nenalézám jinde zpráv.

* * *

Není tu místa rozebíratí podrobněji obsah a význam jednotlivých listin. Jak řečeno, jsou to listiny z části již dříve známé, z části jest jejich obsah nový. Vesměs byly vydány za Karlova pobytu ve Vratislavi.

Od konce listopadu 1358 do února 1359 pobýval Karel ve Vratislavi. Čekal na velkého knížete litevského Olgerda, který slíbil, že tam o vánocích zavítá, aby přijal křest. Císař čekal marně, velký kníže nepřišel a slib daný císaři odvolal.¹⁾ Velký úspěch, který si Karel od vratislavské cesty sliboval, se nedostavil. Karlovi zbývaly jen drobnější politické akce. Zlomek výmarský obsahuje jen listiny vydané ve třech týdnech a ani ty ne všechny. Než i ze skrovného tohoto zlomku patrna jest šíře Karlovy politiky, rozmanitost otázek, žádostí a přání, jež s různých stran Říše i z Čech ke Karlovi doléhaly. A tak skrovný tento zlomek register jest obrazem, ovšem také jen skrovným obrazem, ruchu, jehož středem byl císař a král Karel a jeho kancelář.

* * *

Ann[us]^{a)} quinquages[imus...]^{a)}

(1.) Ducum^{b)} Olsnic(ensis) et Tessinen(sis).

Karolus quartus divina favente etc. notum facimus etc., quod in causa dissensionis, que vertitur inter illustres Conradum Olsnicen(sem) ab una et Prziemislaum Tessinen(sem) ab alia parte [duces],^{c)} principes nostros fideles dilectos, super ordinacione seu limitacione granciarum seu metarum inter Bithu-

Karolus quartus divina favente clemencia Romanus(!) imperator semper augustus et Boemie rex notum facimus tenore presencium universis, quod in causa dissensionis, que vertitur inter illustres Conradum Olsnicensem ab una et Prziemislaum Teschinensem parte ab alia duces, principes nostros fideles dilectos, super ordinacione seu

miam et Biszenkretsche[m, ide]m^{a)} dux Conradus pro se Ottonem de Volaw et Wenczeslaum de Ternowicz, duxque Prziemisl predictus pro se et sua de parte Petrum de Luba et Stralonem de Slahotiez, ac eisdem quatuor in casu huiusmodi concordare non valentibus, Nicolaum Cotholin quintum et superiorem nec non arbitrum, utrobique suos amicabilem compositores in nostre maiestatis presencia de bona ipsorum voluntate nec non amicorum et fidelium suorum accedente consilio liberaliter elegerunt. Sique dictus Nicolaus officium diffinicionis huiusmodi sibi forte nollet assumere, extunc per utrosque duces ad diffiniendum eandem compelli debet. Sique fortassis ad hoc compelli non posset, tunc iidem duces nobis bona omnia eiusdem Nicolai, quantum in eis fuerit, assignare tenebuntur et infra dies quatuordecim, abinde continuos, de alio quinto et superiore nec non arbitro adinvicem concordare non valentibus, nos talem quintum et superiorem communem hominem dabimus seu deputabimus, qui nobis videbitur expedire. Tenebuntur et debebunt eciam dicti duces diffinicioni seu discussioni predictorum in omnibus dictam causam concernentibus firmiter obedire. Presencium etc. Datum Wratislaviae anno domini millesimo trecentesimo quinquagesimo octavo, undecima indicione, xix kalendas mensis Januarii regnorum nostrorum anno tredecimo, imperii vero quarto. (*Grünhagen-Markgraf, wv. kn. str. 431 čís. 21 z kopíře Olešnického.*)

limitacione granciarum seu metarum inter Bythumiam et Pisinkreczim, idem dux Conradus per(!) se Ottonem de Wolaw et Swenczeslaum de Ternowicz, duxque Primislaus predictus pro se et sua de parte Petrum de Luba et Stralonem de Slawoczicz, ac eisdem quatuor in casu huiusmodi concordie(!) non valentibus, Nicolaum Katholin quintum et superiorem necnon arbitrum, utrobique suos amicabilem compositores in nostre maiestatis presencia de bona ipsorum voluntate necnon amicorum et fidelium ipsorum accedente consilio liberaliter elegerint; sique dictus Nicolaus officium diffinicionis huiusmodi sibi forte nollet assumere, extunc per utrosque duces ad diffiniendum eandem compelli debet; sique fortasse ad hoc compelli non posset, tunc iidem duces nobis bona omnia eiusdem Nicolai, quantum in eis fuerit, assignare tenebuntur, et infra dies quatuordecim abinde continuos de alio quinto et superiore necnon arbitro ad invicem concordare, eisdemque ducibus de hoc concordare non valentibus(!) nos talem quintum et superiorem communem hominem dabimus seu deputabimus, qui nobis videbitur expedire. Tenebuntur et debebunt eciam dicti duces diffinicioni predictorum in omnibus dictam causam continentibus(!) firmiter obedire. Presencium sub nostre imperialis maiestatis sigillo testimonio literarum. Datum Wratislaviae anno domini millesimo trecentesimo quinquagesimo octavo, undecima indicione, xix kalendas mensis Januarii regnorum nostrorum anno tredecimo, imperii vero quarto. (*Grünhagen-Markgraf, wv. kn. str. 431 čís. 21 z kopíře Olešnického.*)

¹⁾ E. Werunsky, Geschichte Kaiser Karls IV. und seiner Zeit sv. III., 1892 str. 210; Jar. Goll, Čechy a Prusy ve středověku, 1897, str. 82.

^{a)} Za slovy annus i quinquagesimus trhlina.

^{b)} Nad ducum připsáno slovo, snad: limitacio.

^{c)} V papíře trhlina.

^{a)} V papíře trhlina.

(2.) Quitancie pro duce Austr(ie) in Alsacia etc.

Wir Karl etc. embieten dem burg(er)meister, dem rate und den burg(er)n gemeinlich der stat ze Slecztat, uns(ir)n etc. Umb die gewonliche stewart, die ir uns und dem Reiche uff sant Merteins tag, der nu nehest v(er)gangen ist, schuldig seit ze geben, empfelhen w(ir) ew(er)n trewen und gebieten ouch euch ernstlich bey uns(ir)n und des Reichs hulden, das ir dieselben dem hochgebornen Rudolfe herczogen ze Ostirreich, ze Steyer und ze Kernden, uns(er)m lieben sune und eydem, ganz und gar on alles verczihen geben und richten sullet. Und wenn ir das getan habt, so sagen wir euch derselben stewart uff das v(er)gangen iar quit, ledig und los. Mit urkund diez brives, v(er)sigelt mit uns(er)m anhangenden ingsigel. Der geben ist ze Breczlaw anno . . LIX in festo Circumeisionis Domini, regnorum etc. Per d. cancell(arium) Heinricus Australis. Similis tenoris date sunt quitancie ad civitates infra scriptas Hagnow, Enheim, Colmar, Sels, Rosheim, Keysersperg, Munst(er), Bopfingen in Sweuia, Dinkelspuhel, Duringheim, Werde.

(3.) Confirmacio altaris beati Jo(hannis) in Nouo Foro.

In nomine sancte et individue Trinitatis feliciter amen etc. Karolus etc. Constitutus in nostre maiestatis presencia Mathias carnifex opidanus Nouiforen(sis), fidelis noster dilectus, mente et corpore sanus, animo deliberato non per errorem aut improvide, set de sua libera voluntate duos bancos carni^{a)}, primus situs, ubi itur de foro Nouiforen(sis) ad maccella in principio bancorum ad latus sinistrum, secundus vero est duodecimus ab eodem in eadem linea computando, ita quod altarista altaris infra scripti, qui pro tempore fuerit, per se vel suum procuratorem predictos bancos exponere seu locare valeat pro suo beneplacito voluntatis nec non dimidiam marcam perpetui census in banco sito ex opposito dicti primi banci ad latus dextrum, molendinum

^{a)} carni^m z carni^bus opraveno.

In nomine sankte et individue Trinitatis feliciter amen. Karolus quartus divina favente clementia Romanorum imperator semper augustus et Boemie rex. Ad perpetuam rei memoriam. Constitutus in nostre maiestatis presencia Mathias carnifex opidanus Nouiforensis, fidelis noster dilectus, mente et corpore sanus, animo deliberato, non per errorem aut improvide, sed de sui libera voluntate duos bancos carni^m, quorum primus situs est, ubi itur de foro Nouiforensi ad maccella in principio bancorum ad latus sinistrum, secundus vero est duodecimus ab eodem in eadem linea computando, ita quod altarista altaris infra scripti, qui pro tempore fuerit, per se vel suum procuratorem predictos bancos exponere seu locare valeat pro sue beneplacito voluntatis, nec non dimidiam marcam perpetui census in banco sito ex opposito dicti

eciam, quod situatum est vel iacet extra opidum^{a)} predictum Nouiforen(se) in loco, qui dicitur Pomerium retro villam Pfaffendorf nuncupatam,^{b)} et unum ortum olerum, situm in latere dextro extra predictum opidum, ubi per portam Lignicz exitur,^{b)} cum omnibus iuribus, fructibus, redditibus, proventibus et utilitatibus, sicut eosdem prefatus Mathias actenus tenuit et possedit, pro constructione, fundacione et ereccione unius altaris, in Nouiforen(sis) parochiali ecclesia in honore sancti Johannis apostoli et ewangeliste erigendi, donavit et liberaliter assignavit, ut supra dictis redditibus, proventibus et utilitatibus vicarius seu altarista, idem officiaturus altare, valeat congrue sustentari, sic volens dictus Mathias et in votis gerens, quod post ipsius Katherine mortem ac Johannis fratris nec non Margarethe sororis eius altarista, qui pro tempore fuerit, commemoret tricesimum obitus ipsorum diem anniversarium more debito peragendo vigiliisque pro animabus illorum et per omnes vicarios dicte ecclesie procurando sollempniter decantari, ipsumque anniversarium proponat publice in ambone; supplicans celsitudini nostre, quatenus donacionem predictam dignaremur de solita nostre benignitatis gracia confirmare. Nos igitur intuitu omnipotentis Dei ad laudem et gloriam intemerate Virginis matris eius et ob specialem reverenciam sancti Johannis apostoli et ewangeliste, in cuius honore dictum altare construitur, ut cultus

primi banci ad latus dextrum, molendinum eciam, quod iacet seu situatum est extra oppidum predictum Nouiforensis in loco, qui dicitur Pomerium retro villam Pfaffendorf nuncupatam, et unum ortum olerum, situm in latere dextro extra predictum oppidum, ubi per portam Ligincensem exitur, cum omnibus iuribus, fructibus, redditibus, proventibus et utilitatibus, sicut eosdem prefatus Mathias hactenus tenuit et possedit, pro constructione, fundacione seu ereccione unius altaris, in Nouiforensi parochiali ecclesia in honorem sancti Johannis apostoli et ewangeliste erigendi, donavit et liberaliter assignavit, ut supra dictis redditibus, proventibus ac utilitatibus vicarius seu altarista, idem officiaturus altare, valeat congrue sustentari, sic volens dictus Mathias et in votis gerens, quod post mortem ipsius Katherine uxoris ac Johannis fratris nec non Margarethe sororis eius altarista, qui pro tempore fuerit, commemoret tricesimum obitus ipsorum diem anniversarium more debito peragendo vigiliisque pro animabus illorum et per omnes vicarios dicte ecclesie procurando sollempniter decantari, ipsiusque anniversarium proponat publice in ambone; supplicans celsitudini nostre, quatenus donationem predictam dignaremur de solita nostre benignitatis gracia confirmare. Nos igitur intuitu omnipotentis Dei ad laudem et gloriam intemerate Virginis matris eius et ob specialem reverenciam sancti Johannis apostoli et ewangeliste, in cuius honore dictum altare construitur, ut cultus

^{a)} reg. : opudum.

^{b)} et unum — exitur, nadeps. mezi odstavci.

divini numinis sub felici nostro regimine feliciter augeatur, supra dictam donacionem seu dotacionem altaris sub modis et condicionibus, ut prefertur, non dolo circumventi, set de certa nostra sciencia approbamus, ratificamus et auctoritate regia Boemie confirmamus ac ipsos redditus per omnia libertamus,^{a)} supplicantes venerabili Preczlae episcopo Wratislaviensi, principi et devoto nostro dilecto, quatenus supra dicta omnia auctoritate ordinaria corroboret^{b)} et confirmet, reservato nichilominus ipsi Mathie et successoribus ac post decessum ipsorum consulibus Noui Fori, qui pro tempore fuerint, iure patronatus in altari memorato. Signum etc.

modis et condicionibus, ut prefertur, non dolo circumventi, sed de certa nostra sciencia approbamus, ratificamus et auctoritate regia Boemie confirmamus ac ipsos redditus per omnia libertamus, supplicantes venerabili Preczlae episcopo Wraczlaviensi, principi et devoto nostro dilecto, quatenus supra dicta omnia auctoritate ordinaria corroboret et confirmet, reservato nichilominus ipsi Mathie et successoribus ac post decessum ipsorum consulibus Noui Fori, qui pro tempore fuerint, iure patronatus in altari memorato. Signum serenissimi principis et domini domini Karoli quarti Romanorum imperatoris invictissimi et gloriosissimi Boemie regis. Testes hujus rei sunt venerabilis(!) Arnestus Pragensis archiepiscopus, Johannes Olumocensis, Johannes Luthomustensis(!), imperialis aule cancellarius, Theodricus Mindensis, Albertus Swerinensis et Maurus Corbauiensis ecclesiarum episcopi, illustres Bolko Suidnicensis, Conradus Olsnensis, Bolko Opu-liensis, Bolko Falkinbergensis, Przi-mislaus Teschinensis et Albertus Strelicensis duces, et alii quamplures nostri principes et fideles. Presencium sub nostre imperialis majestatis sigillo testimonio literarum. Datum Wratislaviae anno Domini millesimo trecentesimo quadragesimo(!) octavo, undecima indicione, VI kalendas mensis ianuarii, regnorum nostrorum anno tredecimo, imperii vero quarto. Pro domino cancellario(!) Jo(hannes) Eysteten(sis). (*Opis z řečené sbírky Heyneovy.*)

^{a)} libertamus, *na rasuře.*

^{b)} corroboret, *počátek slova na rasuře.*

- (4.) Ubi adduntur lantfr(ido) Wedreib(ensi) II alii articuli novi de gracia specialii.

Wir Karl von gots gnaden etc. bekennen etc., als die fursten, herren und die stete von uns(er)m gebote und geheize eynen lantfrieden hatten gemachet zu Wedreiben und denselben lantfrieden wir von uns(ir) keis(er)lichen miltikeit und gnaden bestediget und conf(ir)miret han, und derselb lantfridde ist gemachet umb raub, mord, brand, falschs die strazze und .eute zu beschirmen und zu frieden, und nymand an den and(er)n zu grifene, er tuw ez denn mit gerichte. Daz haben wir demselben lantfrieden die gnad getan und tun von keiserlicher macht mit diesem brieve umb die czwei stucke mit namen umb unrechte gebot und umb unrecht widersagen also, daz die newne gesworen, die von uns(ir) und des Reichs wegen von den fursten, herren und steten ub(er) denselben lantfrieden sein gesezent od(er) der mer(er) teil und(er) yn, sullen und mugen richten und teilen ubr dieselben czwei stucke mit namen ubr unrecht gebot und ubr unrecht wydersagen gelich(er) weise, als ubr andr stucke, die in demselben lantfrieden seint begriffen, und bestetigen und conf(ir)myren yn dieselben zwei stucke zu demselben lantfrieden von uns(ir) kais(er)lichen macht und gnaden. Mit urk(unt) etc. Geben zu Brezla nach Cristus geburt drewczenhundert^{a)} iar dornach in dem newnundfunfzigstem iare am nehsten samztage nach dem iarstage, uns(ir) reiche in dem drewczenden und dez keis(er)tums in dem vierden iare.

- (5.) Quitancia super VIII^M flor. datis notario in Sulczp(ach) per d. de Hanow.

Wir Karl von gots gnaden etc. emb(iten) dem edeln Vleich herren zu Hanow, lantfogt in der Wedereib, etc. Wir entfelhen deinen t(re)wen und gebieten dir auch ernstlich und vesticlich, daz du die acht tausent guldein, die du von uns(ir)n wegen von dem burg(er)meister, dem rat und den burg(er)n gemeinlich d(er) stat zu Frank(enfurt) genomen und empfangen hast, dem erb(er)n Wickin uns(er)m lantschriebir zu Sulczpach zuhant nach angesicht dicz brieves geben und richten sullest und, so du daz getan hast, so sagen wir dich von uns(ir)n und dez Reichs wegen derselben achttausent guldein quit, ledig und loz. Mit urk(unt) etc. Datum ut supra immediate.^{b)}

- (6.) Civitatum Sweuie.^{c)}

Wir Karl von gots gnaden etc. bekennen [und tun kunt etc.]. Wir Karl von gots gnaden Romischer keiser zu allen zeiten merer

^{a)} *reg.*: drewczenhundert.

^{b)} *Po pravé straně na okraji rukou pozd.*: Hanawe.

^{c)} *Na druhé straně na horním okraji...* to seu solvi R... stro... nezřetelno.

Wan die burg(ir)meister, die rete und [bur]gere^{a)} gemeinlichen d(er) stete in Swaben, unser und dez Reichs lieben get(re)wen, die landvogtei in Swaben, die von dem Reiche v(er)seczt und verkumert was, umb ir gereit gelt wider zu uns und dem Reiche geloset haben durch sund(er)lichen nucz und ere desse[]ben heiligen^{a)} Reichs, dez haben wir angesehen sulche merkliche trewe und auch begerung, die sie dorumb haben, und wullen von uns(ir)n sund(er)lichen gnaden und sprechen auch und erkennen, daz wir dieselben lantvogtei furbaz allen lantvogten, die in czeiten werden, slechtlich empfelhen wellen und sie mit iren zugehorungen, wie die genant sint, mit sunderlichen worten, und auch die gew[on]lichen stewr,^{a)} die wir ierlich in den egen(anten) steten haben, von uns und dem Reich nymand verseczen, vergeben, verschreiben noch in dheine weis empfremden wellen. Geschege ab(er), daz wir darwid(er) teten also, daz wir die egen(ante) lantfogteye oder ire zugehorunge od(er) die vorgenante ierlichen stewr durch ymandis ubrig(er) bete willen od(er) sust in dheine weis vergeben, verseczen, verschreiben od(er) sust in dheine weis entfremden wurden, so wullen und erkennen wir mit diesem brieve, daz daz keine craft noch macht haben sulle und daz si auch nymanden damit gewarten sullen od(er) pflichtig sein zu tun. Mit urk(unt) etc. Geben zu Prezla nach Cristus geburt etc. LIX feria IIII post [.....]^{a)} Per d. mag[.....]^{a)} Jo. Eystet(ensis).

^{a)} *Mezery v papře.*

des Richs und kunig zu Beheim bekennen und tûn kunt offinlich mit diesem brieve allen den, die yn sehent odir horent lesen. Wann die burgirmeister, die rete und burg(er)e gemeinlich der stette in Swaben, uns(ir) und des Richs lieben getruwen, die lantfogtie in Swaben, die von dem Rich verseczt und verkumert was, umb ir gereit gelt wieder zu uns und dem Rich geloset haben durch sunderliche nucz und ere desselben heiligen Richs, des haben wir angesehen sulche mergliche truwe und auch begerung, die sie dorumb haben, und wullen von uns(ir)n sunderlichen gnaden und sprechen auch und erkennen, daz wir dieselben lantfogtie vobaz allen lantfogten, die yn zeiten werden, slechtechlich entphelen wellen und sie mit yren zugehorungen, wie die genant sint mit sunderlichen worten, und auch die gewonlichen steure, die wir ierlichen in den egen(anten) stetten haben, von uns und dem Rich niemand verseczen, vergeben, verschriben noch in dheine wis entfremden wollen. Geschee aber, daz wir dowieder deten also, daz wir die egen(ante) lantfogty odir yre zugehorunge odir die vogen(ante) ierlichen steur durch ymandis ubirger bete willen odir sust in dheine wis vergeben, verseczten, verschriben odir sust in dheine wis entfremden wurden, so wullen und erkennen wir mit diesem brieve, daz daz keine craft noch macht haben sulle und daz sie auch niemand damit gewarten sullen odir plichtig sin zu tun. Mit urkunt dicz briefes, versiegelt mit uns(ir)n keiserlichen maiestat insiegel. Geben zu Breczla nach Cristus geburt druczenthundirt iar dornach in dem nûnundfunfzigistem iar an der nech-

sten mitwoch nach des iars tage, unsir riche in dem druczenden und des keisirtums in dem vierden iare. Per dominum.. magistrum curie Jo. Eysteten(sis). R. Hertwicus. (*Original ve státním archivu ve Štutgartě.*)

(7.) Eorundem.

Wir K(arl) etc. bekennen etc. Wann wir den lantfriden, den uns(ir) und dez Reichs stete in Swaben zu gemeinem nucz und friede d(er) lande mit uns(er)m willen gemacht haben in allen creften, stucken, punctken und artiklen geleich, als er begriffen ist und wir yn gesezt haben, gnediglich schirmen und behalten wellen, so gebieten wir allen fursten, geistlichen und werltlichen, grave, herren, frihen steten, ritt(er)n und knechten und allen uns(ir)n und dez Reichs get(re)wen und(er)tanen, wenn daz geschicht, daz die eg(enanten) stete von uns(ir) und dez Reichs und auch von dez lantfridis wegen unrecht und untat zu vertigen und zu straffen under dez Reichs vanen und banyr uzzehen zu felde od(er) sust, wie daz geschehe, daz denne sie alle gemeinlich und ir iclicher besund(er) denselben lantfrid vurd(ir)n sullen und yn nicht hind(er)n mit dheinen sachen, heimlich noch offembar, mit worten noch mit w(er)ken, als lieb yn sei uns(ir) und dez Reichs hulde zu behalten. Were ab(ir) daz ymand dowider frevelichen tete und wyd(er) den egen(anten) lantfrid, wid(er) uns und daz Reich sich besament od(er) zûhe od(er) sie in dheine weis hinderte od(er) beswerete, so musten und welten wir mit rate uns(ir) und d(er)

Wir Karl von gots gnaden Romischer keiser zu allen zeiten merer des Richs und kunig zu Beheim bekennen und tun kunt offinlich mit diesem brieve allen den, die yn sehen odir horen lesen. Wann wir den lantfridde, den unsir und des Rich stette in Swaben zu gemeinem nucz und fridde der lande mit uns(er)m willen gemacht haben in allen creften, stucken, puncten und artikeln glich, als er begriffen ist und wir yn beseczet haben, gnediglich schirmen und behalten wellen, so gebieten wir allen fursten, geistlichen und werltlichen, grafen, herren, fryen steden, ritt(er)n und knechten und allen uns(ir)n und des Richs getruwen untertanen, wenn daz geschicht, daz die egen(anten) stette von unsir und des Richs und auch von des lantfriddes wegen unrecht und untat zu vertigen und zu straffen undir des Richs vanen und banyr uzziehen zu velde odir sust, wie daz geschee, daz denn sie alle gemeinlich und ir iclicher besunder denselben lantfridde furdirn sullen und yn nicht hindern mit dheinen sachen, heimlich noch offinbar, mit worten odir werken, als lieb yn sii unsir und des Richs hulde zu behalten. Were abir daz ymand dowieder frevelichen dete und wied(er) den egen(anten) lantfridde, wied(er) uns und daz Rich sich besament od(ir) czûge odir sie in dheine wis hind(er)t odir besweret, so musten und wolten wir mit rate unsir

kurfursten, so wir schireste zu Deutschen landen komen, als wir kurzlich willen haben, dieselben also strafen und dorumb also buzen, daz sie furbaz uns(ir) und dez Reichs sachen ungehindert laszen. Mit urk(unt) ut supra. Per d. imperatorem Jo. Eyst(etensis).

(8.) Eorundem.

Wir K(arl) etc. bekennen etc., daz wir den meierhof in dem Stadilhoue zu Olmen mit allen seinen zugehörungen, die dorzu gehören, wie mann die mit sund(ir)lichen worten genennen mag, die von uns und dem Reich zu lehen rüren, etwenn Hansen, Leuprandis und Conradis gepruder Arlapuzz genant purg(er) zu Olme und Henr(ich) Meyers von Nordlingen kind(er)n allen mit eynan(der), sünen und tocht(er)n, durch get(re)wer dienste willen, die uns die eg(enanten) ire vett(er)n getan haben, von sunderlichen uns(ir)n keiserlichen genaden und von keis(er)licher macht verleihen haben und verleihen auch mit diesem brieve. Und wann dieselben kind(ir) noch nicht mundig sein, so empfelhen wir uns(ir)n und dez Reichs lieben getrewen Conr(ad) Huntfus, burg(er) zu Olme, daz er yn dieselben lehen zu get(re)wer hant tragen und sie doran

und der kurfursten, so wir schirste zu Dutschen landen komen, als wir kurzlich willen haben, dieselben also strafen und dorumb also buszen, daz sie vorbaz unsir und des Richs sachen ungehindert laszen. Mit urckund dicz briefes, versiegilt mit unsir keisirlichen maiestat insiegil. Geben czu Breczla nach Cristus geburt druczinhund(ir)t iar dornach in dem nünundfunfzigistem iar am nehsten samztage nach dem iarstage, unsir riche in dem druczenden und des keisirtums in dem vierden iare. Per dominum . . imperatorem Jo. Eysteten(sis).

R. Hertwicus. (*Original v městském archivu v Ulmu.*)

Wir Karl von gots gnaden Romischer keiser, zu allen zeiten merer des Richs, und kunig zu Beheim bekennen und tun kunt allen den, die yn ansehen odir horen lesen, daz wir den meyerhoff in dem Stadilhoue zu Vlm mit allen sinen zugehörungen, die dorzu gehören, wie man die mit sundirlichen worten genennen mag, die von uns und dem Riche zu lehen ruren, etwann Hansen, Luprandes und Conrats gebruder Arlapuzz genant, burg(er) zu Vlm, und Henrich Meyirs von Nurdelingen kinden allen miteinander, sunen und tocht(er)n, durch getruwer dinste willen, die uns die egen(anten) ire vett(er)n getan haben, von sunderlichen uns(ir)n keiserlichen gnaden und von keisirlicher macht verlihen haben und verlihen auch mit diesem briefe, und wann dieselben kind(er) noch nicht mündig sin, so entfelen wir uns(ir)m und des Richs lieben getruwen Conrad Huntfuzz, burg(er) zu Vlm, daz er yn dieselben

vertreten und v(er)sprechen sal in allen sachen, die die egen(anten) lehen beruren, als lange daz dieselben kindir zu yren iaren komen. Mit urk(unt) etc. ut supra. Per dominum magistrum curie Jo. Eyst(etensis).

lehen zu getruwer hant tragen und sie doran verdreten und versprechen sal in allen sachen, die die egen(anten) lehen beruren als lange, daz dieselben kinder zu yren iaren kumen. Mit urckund dicz briefes, versiegilt mit unsir keisirlichen maiestat insiegil. Geben zu Breczla nach Cristus geburt druczinhundert iar, dornach in dem nünundfunfzigistem iare, am samztage nach dem iarstage, unsir riche in dem druczenden und des keisirtums in dem vierden iare. Per dominum . . magistrum curie Jo. Eysteten(sis).

R. Hertwicus. (*Original v městském archivu v Ulmu.*)

(9.) Eorundem.

Wir K(arl) etc. bekennen etc., daz wir angesehen haben und fleizlich gemirket groze und merkliche schaden und gebrechen, die uns(ir) und dez Reichs undertanen, beide arm und reiche, gemeinlich in Swaben liden und sw(er)lich gelieden haben von ubrig(er) zölle wegen, die do newens aufkomen und gemachet seint, die wir von angeborn(er) gute gnediglich und(er)sten meynen, und haben mit wolbedachtem müte mit rate uns(ir) und dez Reichs fursten und get(re)wen und mit recht(er) wizze alle neue zölle, die bei uns(ir)n gezeiten, als wir dem heiligen Reich vorgewesin sein, in Swaben, beide in steten und auf dem lande, ufgestanden und gemachet od(er) gesezset sein von uns und dem Reich odr sust wie odr von wenn sie dorkumen, gemachet od(er) gesezset sein in dheinen weis, abgenommen und wyderrufen und nemen auch abe und wyderrufen auch genczlich mit diesem brief. Dorumb gebieten wir allen fursten etc., und allen den, die sulche zölle gehabt haben, daz sie die furbaz nymer nemen od(er) ford(er)n sullen von ymanden, als lieb yn sei uns(ir) und dez Reichs hulde zu behalten. Mit urk(unt) etc. ut supra. Per magistrum curie Jo. Eyst(etensis).

(10.) Eorundem.

Wir K(arl) etc. Dominus imperator decrevit, quod civitatibus Sweue non debeat impedicio fieri in iudicio vel extra super expeditionibus vel quibuscunque aliis factis per eos ex parte lantfridi, quem dominus imperator ibidem constituit, aut faciendis in posterum, et quod ipsi ad satisfaciendum nulli omnino homini super hiis aliquo tempore teneantur. Cum sigillo maiori in theutunico. Per dominum magistrum curie Johannes Eysteten(sis) cetera ut supra.

(11.) Ruperti Swine thelon(eum) in Trutnow.

Item dominus imperator dat Ruperto Swynie thelon(eum) in Trutenow cum omnibus suis pertinenciis et duos laneos in villa Hohenbruk, qui ex morte quondam Martini de Brunouia sunt ad ipsum ut regem Boemie devoluta, habenda ad vite, et quod revolvantur ad ipsum imperatorem post mortem illius Ruperti. Item quod possit lepores^{a)} et volucres sine retibus capere in districtu Trutnow, ligna quoque de silva ad necessitatem suam in loco, ubi recipere officiales, secare et capere consueverunt. Dat. Wrat(islaue) die VI mensis ianuarii. Per dominum Myndensem Jo. Eysteten(sis).

(12.) Olme civitatis.^{b)}

Wir K(arl) etc. bekennen etc., daz wir haben angesehen die steten get(re)wen dienste, die uns und dem Reich der burg(ir)meister, der rat und die burg(er) gemeinlichen der stat zu Olm etc. in forma, und haben yn daz amptmanampt und daz ungelt in yrer stat zu Olm vier ganzze iare ze nacheinand(er) zu zelhen, die sich anheben sullen nach der frist, als wir yn die vormals verschrieben haben von sund(er)lichen uns(ir)n keis(er)lichen gnaden und von keis(er)licher macht genediclich geben und verlihen und geben und verlihen auch mit diesem brieve also, daz sie dieselben ammanampt und ungelt besiczen, nemen und halden sullen in aller mazze und wise, als wir yn die vormals geben und verschrieben haben nach uns(ir) brieve laut, die dorub(er) geben seint. Mit ur(kunt) etc. Dat. Wrat(islaue) ut supra. Per dominum magistrum curie Jo. Eystet(ensis).

(13.)^{c)}

In nomine sancte etc. Karolus III^{us} etc. Ad perpetuam rei memoriam. Nuper maiestati nostre civium de Rauenspurg, nostrorum et Imperii sacri fidelium, continebat oblata peticio, quatenus ipsis gratiam quandam, quam a celebris memorie divo Adolfo Romanorum rege semper Augusto, predecessore nostro, una cum civibus Vlm(en)sibus obtinuisse nos-

In nomine sancte et individue Trinitatis feliciter amen. Karolus quartus divina favente clemencia Romanorum imperator semper Augustus et Boemie rex. Ad perpetuam rei memoriam. Nuper maiestati nostre civium de Rauenspurg, nostrorum et Imperii sacri fidelium, continebat oblata peticio, quatenus ipsis gratiam quandam, quam a celebris memorie divo

a) *reg.*: lepore.

b) *Rukou XVI. věku*: Vlm.

c) *Na okraji rukou XVI. věku*: Rauenspurg.

cuntur, approbare, ratificare et de imperialis benignitatis clemencia confirmare graciosius dignaremur. Cuius quidem gracie tenor sequitur in hec verba: Sexaginta tres persone meliores de civitate debent eligere ministrum sub hac forma. Persona religiosa vel sacerdos vel alia persona, cui fides adhibetur, debet vocari in die electionis, videlicet in die sancti Jacobi. Qui discrete et circumspecte cuilibet persone eligenti singulariter et nullo audiente sic dicet: Quero a vobis sub observatione prestiti iuramenti, quis civium ad officium ministri secundum quod honori, comodo et utilitati expedire videtur, civitati sit eligendus. Et quemcumque nominaverint, hunc inscribat. Similiter^{a)}

Adolpho Romanorum rege semper Augusto, predecessore nostro, una cum civibus Vlm(en)sibus obtinuisse noscuntur, approbare, ratificare et de imperialis benignitatis clemencia confirmare graciosius dignaremur. Cuius quidem gracie tenor sequitur in hec verba: Sexaginta tres persone meliores de civitate debent eligere ministrum sub hac forma. Persona religiosa vel sacerdos vel alia persona, cui fides adhibetur, debet vocari in die electionis, videlicet in die sancti Jacobi. Qui discrete et circumspecte cuilibet persone eligenti singulariter et nullo audiente sic dicet: Quero a vobis sub observacione prestiti iuramenti, quis civium ad officium ministri secundum quod honori, comodo ac utilitati expedire videtur, civitati sit eligendus. Et quemcumque nominaverint, hunc inscribat. Similiter ab omnibus eligentibus singulariter querat, et quicumque plures personas in electione habeat, pro ministro est habendus. Et hec electio est habenda singulis annis in festo sancti Jacobi. Nos igitur ad predictorum civium devotam supplicacionis instanciam, cum iuste petentibus non sit denegandus assensus, presertim cum concessio dicte gracie ex litteris civium Vlm(en)sium colligatur expresse in omni sua sententia, ut preferatur, animo deliberato non per errorem aut improvide, set sano principum, baronum et procerum nostrorum accedente consilio, supra dictam gratiam cum omnibus suis sentenciis, articulis, punctis et clausulis de verbo ad verbum, sicut expressatur superius, auctoritate imperiali approbamus, ratificamus et confirmamus de certa nostra sciencia et gracia speciali. Nulli ergo hominum liceat hanc nostre approbaci-

a) *Tu výmarský zlomek končí.*

onis, ratificacionis et confirmationis paginam infringere seu ei ausu quovis temerario contraire sub pena quinquaginta librarum puri auri, quas ab eo, qui contra fecerit, tocies, quocius fuerit contrafactum, irremissibiliter exigi volumus et eorum medietatem nostri imperialis erarii sive fisci, residuam vero partem iniuriam passorum usibus applicari salvis nichilominus circa premissa nostris et Imperii iuribus et quorumlibet aliorum.

Signum serenissimi principis et domini domini Karoli quarti Romanorum imperatoris invictissimi et gloriosissimi Boemie regis. Testes huius rei sunt venerabiles Arnestus Pragen(sis) archiepiscopus, Johannes Olumocen(sis), Johannes Luthomuslen(sis), imperialis aule cancellarius, Theodericus Minden(sis), Albertus Swerinen(sis), Brezclaus Wratislaviensis et Henricus Lubocen(sis) ecclesiarum episcopi, illustres Bolko Swidnicen(sis), Bolko Opulien(sis), Bolko Falkinbergen(sis) et Przimislaus Tessinen(sis) duces et alii quam plures nostri et Imperii sacri principes et fideles. Presencium sub nostre imperialis maiestatis sigillo testimonio litterarum. Datum Wratislaviae anno Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo nono, duodecima indicione, VIII idus mensis ianuarii, regnorum nostrorum anno tredecimo, imperii vero quarto. Per dominum.. imperatorem Jo. Eysteten(sis). R. Miliczius. (*Originál ve státním archivu ve Štuttgartě.*)

B. Mendl.

Práce Československého ústavu historického v Římě na výzkumu nunciatur.¹⁾

Nově založený Československý ústav historický v Římě přijal za hlavní svůj úkol pro nejbližší léta soustavné vydání zpráv papežských nunciů při dvoře císařském v letech 1593—1628. Projekt tak veliký, jehož se odvažuje mladý ústav sotva vstoupivší na kolbiště mezinárodního vědeckého soutěžení, vyžaduje sám sebou, aby k němu bylo podáno zdůvodnění. Úkolem následujících řádků je ukázati, že československá historiografie má dobrou legitimaci podjati se naznačeného úkolu jak z důvodů věcných, tak i na základě přípravných prací, které na nunciaturní korespondenci již po léta konala.

Především třeba pověděti, že program, k němuž se Československý ústav nyní před mezinárodní historickou obcí veřejně hlásí, není v podstatě nový, nýbrž je pouze logickým dovršením prací konaných českými badateli v Římě již po celá desetiletí. Čeští historikové pracující v archivech vatikánských od r. 1887 s pominutím let válečných téměř nepřetržitě, počali si vedle programu středověkého, obráceného především k tomu, aby byly pro české dějiny vyčerpány vatikánské prameny z doby avignonské a konciliární,²⁾ záhy všimati také korespondence papežských nunciů zejména z konce 16. a počátku 17. století a vytěžili z bohatství zpráv přinašených papežskými posly o poměrech v oblasti císařské nunciatury v Praze během let mnoho cenného materiálu k českým dějinám.

¹⁾ Článek tento byl napsán v r. 1926 pro chystané první číslo periodické publikace Československého historického ústavu v Římě (*Bollettino dell' Istituto storico cecoslovacco di Roma*). Otisk vychází nezměněně, doplněn pouze novými daty.

²⁾ Srov. K. Krofta: „České badání v archivu Vatikánském“ ve Zprávách zemského archivu král. Českého. I. str. 34.

Výzkum diplomatické korespondence nunciů konaný prvními českými badateli, před r. 1900 v Římě pracujícími, podnikán byl ovšem jen příležitostně, bez pevného plánu. Hledán byl pouze materiál zajímavý pro české dějiny, nebylo však zprvu pomýšleno na to, aby byly svazky nunciatur prozkoumány systematicky, tím méně pak na to, aby se materiál z nich vytěžený stal předmětem zvláštní publikace. Příčinou toho byla mimo jiné ta okolnost, že soustavný výzkum a vydání korespondence nunciů působících v 16. a 17. století u císařského dvora v Praze a ve Vídni pojaly do svého programu tři velké historické ústavy německé v Římě založené, pruský, rakouský a ústav Görresovy společnosti. Podle dohody uzavřené mezi těmito ústavy zůstala ústavu pruskému vyhrazena z nunciaturní korespondence k vydání léta 1533—1559, 1572—1585 a sedmnácté století počínajíc rokem 1603, ústavu rakouskému léta 1559—1572, ústavu Görresovy společnosti pak údobí 1585—1603. V tomto velikém podniku nazvaném „Nuntiattriberichte aus Deutschland“ měly být otištěny souhrnně také prameny týkající se zemí českých, patřících do oblasti císařské nunciatury, a bylo proto přirozeno, že české badání nechtělo předbíhat nebo komplikovat práci konanou německými ústavami ku prospěchu celého mezinárodního světa vědeckého. Vývoj poměrů vedl však české badatele přece k tomu, že byli nuceni obrátiti již před válkou pozornost k soustavnému studiu nunciatury u dvora císařského, zejména v době předcházející české povstání protihabsburské, kdy nunciové sídlili v Praze a kdy české země stály v popředí zájmu papežské politiky. Podnik tak široce založený jako Nuntiattriberichte aus Deutschland nemohl přirozeně věnovati pozornosti detailním otázkám z české historie, neměl-li utonouti v množství materiálu a nemohl také pokračovati dosti rychle, aby uspokojil aktuální potřeby české historiografie.

Němečtí editoři soustřeďovali svůj zájem především na dějiny německé říše a německých provincií v užším slova smyslu, přibírajíce k nim z ostatní látky pouze to, co pro souvislost se zdálo nezbytným. Takový výběr při množství materiálu v korespondenci nunciů obsaženého plně odůvodněný a se stanoviska říšsko-německého historika správný, jevil se však se stanoviska historiografie

české nedostatečným tím více, čím více se německá publikace blíží konci století 17., kdy zájem o věci české a o válku v Uhrách sunul se stále více do popředí politiky papežskými posly u císařského dvora v Praze prováděné. Stanovisko německé publikace Nuntiattriberichte aus Deutschland k věcem českým a uherským bylo ovšem namnoze rozdílné podle osobního názoru toho kterého editora, u všech však převládal přirozeně zájem o politiku říše; zejména poměry v Uhrách, nepatřících do rámce římské říše německého národa, nechávány stranou jako superflua. Podle názorů německých editorů, zejména z pruského ústavu, mělo publikování zpráv papežských nunciů v plném znění význam v době reformační, kdy se dotýkaly především velké politiky, v době protireformační však, kdy se zřetel papežské politiky i diplomacie obracel spíše k drobné práci protireformační konané v užším okruhu sídla nunciatury,¹⁾ bylo se možno spokojiti výběrem povšechnějším nebo pouhými výtahy. Pro českého historika jeví se však cena materiálu v poměru právě obráceném: zprávy nunciů získávají proň na významu právě tím, že obracejíce zájem od velké politiky k drobné protireformační činnosti, soustřeďují pozornost především na poměry v Českém království, kam nunciatura r. 1583 byla s císařským dvorem trvale přesídlila.

Tento stav věcí uvedl v českých historických kruzích na přetřes otázku, jakým způsobem by bylo lze doplniti pro české potřeby materiál německými editory opomíjený nebo otiskovaný pouze ve výtazích. Otázka stala se akutní zejména v souvislosti s reorganisační české publikace Sněmů českých, nejdůležitější to edice z novodobých dějin českých, která v r. 1900, počínajíc svazem XI., byla postavena na nový široký základ, takže měla odtud ve svůj program pojeti nejen sněmovní akta a průvodní materiál sebraný k nim z českých archivů, nýbrž všechnu látku osvětlující vývoj jednání na sněmích a vnitřní život stavovského státu českého. Badání podnikané za účelem doplnění domácího materiálu v cizích archivech pak ukázalo, že edice taková musí v první řadě zhodnotiti bohaté prameny, které přinášejí pro pochopení jednání na sněmích zprávy

¹⁾ Srov. A. O. Meyer: Nuntiattriberichte aus Deutschland, Nuntiattriberichte des G. St. Ferreri, Úvod.

papežských nunciů působících na pražském dvoře císařském. Bylo to jednak proto, že vliv papežské politiky na veřejný život v Čechách stál koncem 16. a na začátku 17. věku v popředí všech ostatních, ale zejména také proto, že podrobné zprávy papežských vyslanců posílané z Prahy o českých poměrech i osobnostech přinášely neocenitelnou náhradu za chudé neb za potomních válek ztracené prameny domácí provenience.

Z těchto důvodů bylo rozhodnuto nečekati na edici *Nunciaturberichte aus Deutschland*, a podniknouti soustavný výzkum nunciatur nezávisle od německé publikace vlastní prací. Účelem této práce podnikané Zemským archivem král. Českého bylo především získati materiál potřebný pro edici *Sněmů českých*, aniž se zatím uvažovalo o jeho samostatném vydání.

Tento soustavný výzkum nunciatur s českého hlediska zahájen byl v prvních letech tohoto století nákladem zemským, v rámci programu podnikaného českou expedicí pro výzkum středověký. Byli to zejména Hynek Kollmann a Kamil Krofta, kteří se jali soustavně studovati korespondenci nunciů z let 1598—1610, aby z ní vytěžili vše, co mělo důležitost pro české dějiny, o nunciaturách z let předchozích pracoval V. J. Nováček, pro léta následující pak, 1611—1620, začal soustavný výzkum Jan B. Novák, pro léta 1620—1630 H. Kollmann v souvislosti se svými pracemi o vydání českých akt kongregace pro šíření víry (jichž první svazek vyšel r. 1923). Výtěžkem tohoto badání od r. 1900 soustavně prováděného, byla bohatá řada opisů, jež ukládány v opisové sbírce Zemského archivu českého.

Dva nové díly *Sněmů XI. a XIV.*, vydané v následujících letech 1910 a 1917 prací Kroftovou a Novákovou, podaly přesvědčivý důkaz, jak cenným ziskem pro tuto edici bylo přibrání zpráv nunciů. Mnohé problémy z domácího materiálu nevysvětlitelné osvětleny tu jasně v celém svém vývoji, odhaleny skryté motivy náboženských sporů soustřeďující se v rukou papežského zástupce na pražském dvoře, mnohá čelná osobnost známá dosud jen povrchně, vystoupila tu plně ve svém významu a činnosti.

Cenný materiál získaný výzkumem zemského archivu byl učiněn přístupným také jiným badatelům a byl dosti hojně využit

také v pracích synthetických. Přehled činnosti papežských nunciů v prvních dvaceti letech 17. století podal v hrubých rysech Jan B. Novák v článku „O důležitosti zpráv nunciů pro *Sněmy české*“, otištěném v I. svazku *Zpráv zemského archivu* (1906). Kamil Krofta použil výtěžků svých studií v obsáhlém úvodu k XI. dílu „*Sněmů českých*“, kde na základě jich vylíčen vývoj náboženských poměrů v Čechách v druhé polovině 16. století a na počátku stol. 17. se zcela nového hlediska. Také Kroftova studie „*Majestát Rudolfa II.*“ vyšla v r. 1909 a jeho soubor přednášek „*Bílá hora*“ vydaný r. 1910 opírají se o výsledky pečlivého studia nunciatur. Z jiných badatelů V. J. Nováček čerpal z nunciaturní korespondence pro své pojednání „*Spor o nářek cti mezi Marií Valdštejskou z Lobkovic a pražským arcibiskupem 1596—1600.*“ (*Věstník král. Spol. nauk* 1905.) Na materiálu tom založena je z velké části také práce K. Stloukala: „*Karel z Lichtenštejna a jeho účast ve vládě Rudolfa II.*“ vyšla v XV. ročníku *Českého Časopisu Historického* (1912). Stejně i práce Ferd. Hrejsy: *České konfesse* (1911), J. Tenory, „*Účast kardinála Dietrichštejna za bojů mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. r. 1608*“ a téhož autora: „*Doba zápasů politických a náboženských [na Moravě] od roku 1600—1620*“, vyšla jako úvodní část spisu „*Bl. Jan Sarkander*“ (1920). Také Fr. Tischer ve studii: „*Uvedení řádu kapucínského do Čech okolo r. 1600*“ (*Věstník král. České společnosti nauk* 1907) a J. Glücklich ve studii „*O defensorech a českém povstání 1618—1620*“ uveřejněné v XXVII. ročníku *Českého Časopisu Historického* (1921) použili zpráv nunciů uložených v opisech zemského archivu. Vůbec možno říci, že od objevení tohoto pramene každá práce o českých dějinách doby předbělohorské byla jim ať už přímo či nepřímou osvěžena. Ale i jiní badatelé čeští pracující mimo okruh zemského archivu začali si všimati znamenitých pramenů obsažených v nunciaturní korespondenci. Byl to zejména moravský historik B. Navrátil, který jí vedle jiných pramenů vatikánských vydatně použil ve své monografii „*Biskupství olomoucké 1576—1579 a volba Stanislava Pavlovského*“ (*Věstník král. čes. spol. nauk* 1909) a později také v pramenné publikaci „*Jesuité olomoučtí za protireformace*“. Akta a listiny z let 1558—1619. Díl I. 1916.

Než právě nepřehledné bohatství nových zpráv, obsažené v korespondenci papežských nunciů, zachycujících tak mnoho z českého prostředí, v němž po dlouhá léta působili, budilo v českých kruzích historických pochyby, bude-li se možno spokojiti s tím, co z nunciatur bude lze pojmouti do edice Sněmů českých. Zároveň pak bylo zřejmo, že edice Sněmů rozšířená tak, aby vyčerpávala aspoň nejdůležitější materiál z korespondence nunciaturní by se rozrůstala do nepřiměřených rozměrů na úkor přehlednosti. Z těchto úvah vynořil se již před válkou plán použití výsledků českého výzkumu nunciatur k edici samostatné, která by doplňkem k německým Nuntiaturberichte aus Deutschland soustavně otiskla vše, co němečtí editoři z materiálu pro české dějiny důležitého nemohli neb nehodlali otisknouti.

Takový program českému badání v Římě vytýčil vlastně již Jan B. Novák v citovaném článku „O důležitosti zpráv nunciů pro Sněmy české“ v r. 1906 a o věci bylo živěji diskutováno i v letech následujících, zejména když v r. 1911 byla z podnětu prof. J. Šusty zřízena při České akademii věd a umění stálá komise pro vydávání písemností hledících k dějinám katolické restaurace v Čechách. V diskusi o způsobu, jakým by se měly pro potřeby české historiografie vytěžit zprávy nunciů, vyslovil již tehdy J. Šusta návrh, aby se přikročilo k edici samostatné, na německé publikaci Nuntiaturberichte aus Deutschland nezávislé, jež by se případně neomezovala pouze na bohemica, nýbrž publikovala z nunciatur všechn materiál historicky významný se stanoviska dějin evropských. Za politických poměrů, v nichž český národ před válkou v Rakousku žil, nebylo však dosti odvahy ani prostředků k podniku tak rozsáhlému — celý český výzkum ve vatikánském archivu dál se pod rouškou přípravných prací pro edici Sněmů českých a jen tak mohl naň býti získán potřebný náklad ze samosprávných prostředků českého království, tehdy ještě „korunní země“ rakouského mocnářství. Proti návrhu Šustovu bylo proto namítáno, že je na české poměry luxusní, že skutečná bohemica tvoří poměrně jen malou část celé nunciaturní korespondence a že by celý podnik byl zatížen zejména nutným ohledem na válku tureckou v Uhrách, tvořící koncem 16. a začátkem 17. věku velkou položku v celém materiálu nunciatur.

Řešení hledáno v otiskování zpráv papežských nunciů v rámci edice Sněmů českých, za něž se stavil zejména Zemský archiv, jehož zásluhou byl celý dosavadní výzkum vatikánského archivu dosud podnikán.¹⁾

Rozhodujícím způsobem do diskuse ještě neskončené zasáhla světová válka. Již za války vrátil se nový ředitel zemského archivu J. B. Novák v programovém článku české práce historické nazvaném „Další úkoly zemského archivu“ (Zprávy zemského archivu sv. VI. 1918) znovu ke svému starému návrhu z r. 1906, stavě požadavek, aby české badání v Římě nákladem země podnikané bylo organicky vybudováno podle vzoru historických ústavů velkých států a aby se podjalo samostatného vydání bohemik ze zpráv papežských nunciů.

Článek Novákův byl psán v r. 1918, již za předpokladu, že evropská situace po skončení světové války se vytvoří tak, že československému národu poskytnou příznivější podmínky také v mezinárodní soutěži vědecké. A vskutku ještě téhož roku vstoupil v život samostatný stát československý a s jeho utvořením bylo možno pomýšlet na uskutečnění starého desideria české historiografie na nových základech.

Jako vůbec osamostatnění národa bylo vzpruhou pro jeho činnost nejen politickou, nýbrž i kulturní, projevil se účinek jeho také na poli práce historiografické. Před válkou bylo možno českým badatelům vystupovati v cizině pouze pod egidou Rakouska, takže výsledky jejich práce byly namnoze přičítány k zásluze nikdy neexistujícího „národa rakouského“. Cizí badatel neznalý vnitřních poměrů v Habsburské říši sotva si na př. uvědomil, že největší a nejdůležitější publikace vzešlá z badání podnikaného v Římě rakouským ústavem historickým, „Die römische Kurie und das Concil von Trient“, vydaná ve 4 svazcích J. Šustou v l. 1904—1914 nákladem vídeňské akademie věd, je dílem nikoli německo-rakouského, nýbrž českého učence, jenž se mohl ovšem v mnohém směru opřít o přípravné práce slavného zakladatele rakouského ústavu,

¹⁾ Srov. J. Borovička: „O vydávání pramenů k dějinám obnovy katolického náboženství v Čechách“ ve Věstníku České akademie roč. XXVI str. 30—31.

Theodora Sickla, do práce té jej uvedšího. Teprve po založení československé republiky mohli čeští historikové vystupovati na mezinárodním fóru zcela samostatně jako reprezentanti české vědy. Ještě významnější však bylo, že se nyní organizace české vědecké práce v cizině mohl ujmout přímo československý stát a podepřít ji z vlastních prostředků.

Myšlenka založit v Římě československý ústav badatelský, který by pokračoval v práci konané dosud českou historickou misí¹⁾ a rozšířil ji o nové úkoly, byla proto samozřejmá. Byly tím vinny jen poválečné poměry a množství jiných naléhavějších úkolů spojených s mírovým jednáním a rozdělením archivních fondů bývalé monarchie, že uskutečnění její si vyžádalo času několika let, třeba nechybělo podnětů k tomu již od prvních let československé samostatnosti.

O nutnosti pokračovati ve výzkumu nunciatur válkou přerušeném bylo v českých kruzích historických jednáno hned po ukončení války v souvislosti s chystaným uskutečněním Československého ústavu v Římě. O tom, že hlavním programem tohoto ústavu bude soustavné badání o nunciaturách, jako nejdůležitějším prameni, který vatikánský archiv pro československé dějiny chová, nebylo mezi českými odborníky sporu. Práce Československého ústavu měla navázati přímo na výzkum předválečný prováděný českou expedicí, přičleněnou formálně k Istituto storico Austriaco di Roma a měla jej dovésti ke konci. Vynořila se tu však opět stará otázka, v jaké formě by měl být výtěžek výzkumu nunciatur zhodnocen edičně. O otázce té jednáno bylo obšírně v poradách historického sboru poradního, aktivovaného v r. 1919 při ministerstvu školství a národní osvěty. Při poradách těch uplatňovala se opět obě hlediska, z nichž širší, zastávané prof. Šustou, se vyslovovalo pro edici nunciatur se stanoviska dějin obecných, takže by československá publikace vyčerpávala všechn historicky důležitý materiál, užší pak bylo pouze pro vydání bohemik jako edice dopl-

¹⁾ Je zajímavé ostatně, že myšlenku proměnit dosavadní „českou expedici“ římskou v institut vyslovil již, byť nepřímou, jeden z prvních českých badatelů římských Lad. Klíemana v článku „Z Vatikánu“ uveřejněném v r. 1895 v I. ročníku Českého Časopisu Historického (str. 115).

ňující Nuntiatuberichte aus Deutschland. Nehledíc však k tomu, že dočasným ochromením německé činnosti vydavatelské v Římě byl by také český podnik na řadu let oddálen, přinesly změněné poměry poválečné pro stanovisko širší také velmi důležitý důvod věcný v tom, že zájem české historiografie byl nyní rozšířen o Slovensko a úzce s ním souvisící války turecké. Byl-li ohled na hojný materiál týkající se tureckých válek ve zprávách papežských nunciů z konce 16. a začátku 17. století před válkou důvodem proti samostatné české publikaci nunciatur, stal se tento ohled nyní nejpádnějším důvodem pro, neboť války turecké, odehrávající se povětšinou v tehdejších severních Uhrách, t. j. na území dnešního Slovenska, přestaly být československému badateli polem cizím, staly se sloveniky v plném slova smyslu.

Zatím však, nežli diskuse o zásadní otázce byla skončena, přinesl vývoj poměrů rozřešení prakticky tím, že ministerstvo školství a národní osvěty vyslalo počátkem r. 1923 do Říma K. Stloukala, aby podle svého návrhu podaného ministerstvu 25. listopadu 1922 zahájil v archivu vatikánském výzkum nunciatur v celém rozsahu, v předpokladu, že Československý ústav přijme za svůj navrhovaný program vydání korespondence pražské nunciatury z let 1593—1611 a vídeňské z let 1610—1628 ve formě publikace mezinárodní, nahrazující příslušné svazky Nuntiatuberichte aus Deutschland, ohlášené před válkou ústavem pruským a ústavem Görresovy společnosti.

Brzy poté co takto prakticky začat soustavný výzkum nunciatur, jehož účelem měla být edice mezinárodní, sešla se 26. března 1923 ustavující schůze komise zřízené k vedení Československého ústavu v Římě a v jejích poradách přijato vydání korespondence nunciů u císařského dvora v Praze a ve Vídni v letech 1593 až 1628 v plném rozsahu látky za oficiální program ústavu.

Provedení tohoto programu předpokládalo ovšem předběžné dorozumění s ústavy německými, které v dřívějších letech ohlásily mezinárodní veřejnosti vydání císařské nunciatury ze zmíněných let. Dorozumění takové bylo pokládáno za samozřejmý požadavek mezinárodní kurtoasie, ale také za praktickou potřebu, aby zabráněno bylo eventuální kolisi a zbytečnému třístění sil vědeckých

pracovníků, což zejména za ztížených poměrů vydavatelských, které přinesla doba poválečná, není nikterak lhostejno.

Jednání o dorozumění zahájil na výzvu předsedy komise profesora J. Šusty K. Stloukal přímo v Římě. Šlo tu jednak o dohodu s pruským ústavem historickým, který si rezervoval vydání císařské nunciatury od r. 1603 a první svazek z ní (korespondence Giova Stefana Ferrerihovo) již v r. 1912 vydal prací A. O. Meyera, jednak o dohodu s německým ústavem společnosti Görresovy, který převzal dříve vydání císařské nunciatury z let 1585—1603 a vydal z ní již léta 1585—1593 prací Reichenbergerovou a Schweizerovou.

Vyjednávání s oběma ústavu, vedené ústně i písemně, skončilo úplnou dohodou. Ředitel pruského ústavu historického tajný rada Dr Paul Kehr oznámil po poradách s rozhodujícími činiteli v Německu dopisem z 15. června 1923, že pruský ústav rád postupuje svůj úkol vydati nunciaturu u císařského dvora z let 1603—1628 ústavu československému a stejně i tajný rada Dr H. Grauert, předseda Společnosti Görresovy, vzdal se po dohodě s ředitelem římského ústavu Monsr. Ehsesem jménem Společnosti v dopise ze dne 24. února 1924 ve prospěch Československého ústavu vytčeného programu vydati nunciaturu císařskou z let 1593—1603.

Touto dohodou s oběma interesovanými německými ústavu byly odstraněny překážky formální i nebezpečí kolise a Československému ústavu zůstává tak před mezinárodním forem vědeckým rezervováno vydání korespondence papežských posílů při císařském dvoře pražském a vídeňském z let 1593—1628. Nunciatury kolínská a štýrsko-hradecká, dějin československých se nedotýkající, ovšem do tohoto programu pojaty nebyly, zůstávajíce rezervovány vydavatelům „Nuntiatuerberichte aus Deutschland“.

Takovou dělbu práce bude umožněn nejen rychlejší postup při vydávání, ale také lepší vytěžení bohatého materiálu nunciatur, ježto každý ze zúčastněných ústavů bude mít více místa publikovati materiál, který by jinak bylo nutno při edici rozpočtené na dlouhou řadu svazků namnoze vypouštět.

Úkol mezinárodního rázu, jehož se Československý ústav v Římě podjímá, nese sebou přirozeně také povinnosti. U vědomí toho považuje Československý ústav v Římě za vhodné informovati mezi-

národní svět vědecký o tom, proč se rozhodl podniknouti publikaci tak širokého programu, jak si představuje její provedení a co z vytčeného programu vykonal.

*

V posledních dvaceti letech 16. stol. nabývá staré české království pro kuriální politiku zvláštního významu a podržuje jej potom až dlouho do třicetileté války. Příčiny toho byly jednak politické, jednak nábožensko-církevní. Podpora, kterou římská církev očekávala ve svém zápase s reformací od císaře a vůbec od rodu Habsburského, stala se poněkud nespolehlivou za generace, která již nevyrostla v ovzduší církevní jednoty. Byl-li španělský Filip II. Římu nepřijemný pouze svými přílišnými pretensemi v ohledu církevní administrativy a svými výbojnými tendencemi politickými, jeho bratranec císař Maxmilián II. byl přímo nakažen kacířskými myšlenkami a jen politický výpočet udržoval jej v lůně katolické církve. Na postupu Habsburků záležel však osud protireformace v celé římské říši německého národa. U vědomí toho věnovala římská kurie bdělou pozornost synu Maxmiliánovu Rudolfovi II., aby jej udržela v tradicích katolické politiky. Hned po nastoupení tohoto mladého císaře snažila se římská diplomacie i hierarchie získati naň rozhodující vliv a učiniti jej svým spolupracovníkem při díle protireformačním. A právě v tomto úsilí nabylo zvláštního významu české království, které tvořilo základ politické i finanční moci německých Habsburků. Význam ten vzrostl zejména, když Rudolf II. v r. 1583 trvale zvolil za svou residenci Prahu. Hlavní město českého království stalo se tak na dlouhý čas sídlem císařského dvora, ale zároveň střediskem diplomatických akcí velké i drobné politiky evropské, především také papežské.

České prostředí se při tom uplatňovalo svou bezprostřední blízkostí i svou vahou politickou. Kurie si za pobytu nunciů v Praze plně uvědomila, jaký význam má české království nejen pro Habsburky, ale také pro ni samu. Stálý styk papežských nunciů s českým panstvem zvyšoval přirozeně význam české otázky a Čechy staly se znenáhla přední doménou protireformační činnosti Říma v celé tehdejší Evropě. Ze zpráv nunciů i z instrukcí v Římě pro ně vypracovávaných máme pro to přímé doklady. Již první nuncius,

který v Praze trvale sídlil, Giovanni Francesco Bonhomini rozvinul plán na rekatolisaci českého národa a doporučuje Řehoři XIII. jeho provádění jako věc krajně důležitou, „jak posoudí každý, kdo ví, co znamená české království.“¹⁾

Za Bonhominových nástupců pak význam Čech v očích kuriální politiky protireformační ještě vzrůstal. Země, v níž bylo sídlo císařovo, měla se podle úmyslů Říma státi v protireformačním úsilí vzorem pro celou ostatní oblast císařské nunciatury, na ni se měly především soustřediti snahy nunciů.²⁾ Císařská nunciatura v Praze stala se tak nunciaturou především českou a i potom, když její sídlo za císaře Matyáše přeneseno bylo do Vídně, zůstává hlavním zájmem nunciů u císaře ještě dlouho obrácen především na rekatolisaci Čech. Ještě v Carafových relacích z roku 1624 a 1628 čteme doklady o tom, kolik pozornosti věnovala kurie českému království, v němž spatřován v zápase protireformačním jakýsi opěrný bod, „nad jiné vhodný k tomu, aby se odtud dobré či zlé símě mohlo rozsévati do všech zemí severních.“³⁾ Čechy znamenaly pro papežskou politiku té doby mezinárodní posici, které nutno dobýti a dobytou udržeti za každou cenu.

Tento stav věci odráží se výrazně také v korespondenci pozůstalé z činnosti pražských a vídeňských nunciů té doby. Poměrům českým a osobnostem českého prostředí věnuje se tu daleko větší

¹⁾ Srov. k tomu nyní studii K. Stloukala: „Počátky nunciatury v Praze“ vyšlou r. 1928 v XXXIV. roč. Českého Časopisu Historického.

²⁾ Nuncius Camillo Caetano píše o tom v r. 1593 v instrukci pro svého nástupce Speziana: „Ma perchè è difficile a un nuntio d'Alemagna abbracciar la cura di tutte le provincie comprese in essa, in tempi così difficili et stato così conquassato, dopo haver usate quelle diligenze, che si possono in generale, è forza di restringer li pensieri ad aiutar li regni et stati proprii ed hereditarii dell' imperatore et principalmente attender alla salute dell' anime poste nel regno di Bohemia, dove S. Mtà fa la sua residenza. Quel che si ordina et essequisce dove sta l'imperatore, si tira in essemplio per tutte l'altre parti di Germania et saria il dovere che dove ha havuto principio il male, cominciasse a derivar il bene.“ Arch. Vatic. Miscell. Arm. II, fol. 1—60.

³⁾ Carafovy relace v Arch. Vatic. Miscell. Arm. II., 72 fol. 153 a ib. tom. 160 fol. 51. Srov. H. Kollmann: Acta Sacrae Congregationis de Propaganda Fide res gestas Bohemicas illustrantia I. 1. Praha 1923, č. 25 a 85.

pozornost než otázkám vzdálenějším sídlu nunciovu a jedním z hlavních cílů papežské politiky v té době je seskupiti katolickou menšinu českou v pevnou stranu politickou a získati pomocí její přímý vliv na vládu v českém království.

Pro badání to má dvojí význam. Jednak stoupá v té době dokumentární cena materiálu nunciatur pro historika československého do té míry, že v jeho je zájmu především, aby byl plně vytěžen. Není to ovšem materiál významný jen pro lokální dějiny, stejně jako vývoj, který Čechy tehdy prodělávaly, měl význam pro politiku celé Evropy. Byly to Čechy, z nichž vyšlehl plamen, který zapálil evropský požár třicetileté války. Po druhé však plné zhodnocení tohoto materiálu může býti podniknuto pouze historikem, který je vyzbrojen podrobnou znalostí poměrů a osobností politických i náboženských v Čechách, na Moravě a Slovensku a zejména také znalostí jazyka, umožňující použití také doplňujících pramenů české provenience.

Teprve použitím tohoto komplementárního materiálu, který v době, kdy sídlo nunciatury císařské bylo v Praze, je z velké části český, nabývají zprávy nunciů svého plného osvětlení a mohou býti zhodnoceny v celém svém rozsahu. Editoru probírajícímu svou látku se stanoviska dějin říšsko-německých a neznajícímu podrobněji české prameny, zůstaly by utajeny mnohé snahy, na které papežská politika kladla důraz největší. Takovým momentem je na př. v letech devadesátých zápas o českou kancelář a o obsazení úřadů českého království katolíky, jehož probojování uloženo nunciovi již v instrukci jako přední úkol jeho činnosti při dvoře císařském. V souvislosti s potomní českou revoltou proti Habsburkům nabývají však právě tyto přípravy k velkému zápasu obou kulturních táborů evropských, jichž střediskem jsou Čechy, významu přesahujícího rámec dějin provinciálních.

Cizímú badateli neznajícímu českého jazyka působilo, jak některé dosud vyšlé svazky Nuntiatuberichte ukázaly, někdy značné obtíže vmysliť se do zvláštních českých poměrů a osvojit si dostatečnou znalost osobností z českého světa, s nimiž se nunciové stýkali. Proto již vydavatelé posledních svazků Nuntiatuberichte, Schweizer ze Společnosti Görresovy a Meyer z historického ústavu pruského

vyžadovali si při svých edicích pomoci u českých badatelů, zejména K. Krofty.

Kromě toho padá zde na váhu ještě jiná otázka dobově významná. Koncem 16. a počátkem 17. stol. zaujímá v evropské mezinárodní politice značnou pozornost obnovená válka s Turky. Hlavním dějištěm jejím v té době je však Slovensko, dnes součást československého státu, jehož archivy poskytují pro vydavatele nunciaturní korespondence nepominutelné prameny stejně jako znalost lokálních poměrů a osob na válce zúčastněných přispěje k důkladnějšímu zvládnutí hojné látky, kterou přinášejí pro tureckou válku nunciatury.

Historik československý má ve znalosti lokálních poměrů i v kvalifikaci jazykové proti každému jinému přirozeně výhody a je tedy na snadě, jestliže se československá historiografie ujímá sama úkolu vydání nunciatury z let 1593—1628 a učiniti je vhodnou formou přístupnými celému vědeckému světu.

Pokud se týče této formy, chce se včleniti československá edice logicky do velkého edičního plánu *Nunziaturberichte aus Deutschland*, tak aby s ním tvořila integrální celek mezinárodní publikace, vyčerpávající historicky významný materiál nunciaturní korespondence 16. a 17. století. Ačkoli se stanoviska československého bylo by žádoucí vrátiti se ještě k počátkům pražské nunciatury v r. 1583 a odtud počítiti práci ediční, Československý ústav chce navázati svou publikaci na dosud vydané svazky *Görresovy Společnosti* a začíti tedy v r. 1593 nunciem *Spezianem*, nevzdávaje se ovšem možnosti vydati k starším edicím německým případně doplňky, úplněji vyčerpávající věci pro československou historii důležité. Od r. 1593 bude československá publikace pokračovati k r. 1628 až po nuncia *Pallotta*, jehož korespondence byla již r. 1895—1897 vydána *Kiewningem* nákladem pruského ústavu. Do tohoto programu bude zahrnuto i nové vydání akt nunciatury *Ferreriho*, pruským ústavem již částečně uveřejněné, z důvodů, o nichž bude zmínka později.

Co do způsobu vydání, budou zásadně publikována akta v plném rozsahu původního textu, s pomnutím pouze míst historicky bezvýznamných. Určitý kritický výběr je při materiálu tak rozsáhlém přirozeně nezbytný. Právě v tom však přinese edice Československým ústavem proponovaná zisk badání obecnému, že při

periodě časově omezené bude v ní možno materiál publikovati úplněji a podrobněji než by to mohl učiniti podnik tak rozsáhlý jako *Nunziaturberichte aus Deutschland*. Ohromná spousta materiálu, rostoucího v 17. století stále do větší šíře, budila již i u německých badatelů rozpaky, bude-li možno celý podnik dokončiti tak, jak původně koncipován a proto učiněn u nunciatury *Ferreriho A. O.* Meyerem pokus nahraditi původní obsírný text italský německými excerpty. Že se tak nestalo k prospěchu edice, o tom je dnes i mezi německými badateli názor jednotný. Jazykem edičním bude latina.

Zbývá ještě podati zprávu o tom, co z vytčeného programu bylo dosud vykonáno.

V letech 1923—1930 pracoval Československý ústav hlavně na prvním úseku svého programu, t. j. na přípravě k vydání korespondence nunciů pražských, pokud ještě nebyly vydány ústavem *Görresovy společnosti* (1593—1611). Za dělidlo látky zvoleny stejně jako při edici německé osoby jednotlivých nunciů, jak z povahy věci přirozeně vyplývá. Při heuristice i opisování sebraného materiálu přišly Československému ústavu k dobru výsledky předválečného výzkumu nunciatur prováděného *Zemským archivem českým*. Českoslovenští badatelé nepřistupovali tedy k badání o nunciaturách jako k panenské půdě, nýbrž bylo jim možno pracovati na půdě po mnohé stránce zkypřené. Bylo se jim možno opíratí nejen o zkušenosti a poznámky starších badatelů, *Kollmanna*, *Krofty*, *Nováčka* a *Nováka*, uložené v jejich zprávách a výpiskách, nýbrž dostala se jim do vínku i značná část hotových výtěžků, uložených v opisech *Zemského archivu*.

Opisy ty, ovšem neúplné, pořizované především se stanoviska českých dějin pro edici *Sněmů českých*, vztahovaly se k celé době, kterou Československý ústav zvolil za předmět zpracování, zejména však k letům 1593—1611. Poměrně nejméně připravena byla korespondence prvního z řady nunciů těch let, *Cesara Speziana*, biskupa *cremonského* (1593—1598). Zde začali badání *J. V. Nováček* a *H. Kollmann* a materiál jejich doplnil za svého pobytu v Římě v r. 1921 *J. Borovička*, probrav podrobněji zprávy *Spezianovy* z let 1597 a 1598. V r. 1922 pokračoval ve výzkumu tom podle výpisků *Borovičkových B. Jenšovský*, v l. 1924 a 1925 pak *K.*

Stloukal probral znovu soustavně všechny kodexy Spezianovy z fondu Borghese i z knihovny Vatikánské.

Logické by bylo bývalo, aby edice Československého ústavu začínala Spezianem, chronologicky prvním z řady nunciů do programu pojatých; v době však, kdy Československý ústav svou práci na nunciaturách začínal, nebylo známo, zda vydání korespondence Spezianovy nemá již připraveno Společnost Görresova a proto Speziano zatím odložen a se systematickou přípravou počato u Spezianova nástupce Filippa Spinelliho (1598—1603). Výzkum Spinelliho svěřen v březnu r. 1923 K. Stloukalovi. Také u Spinelliho přišly novému výzkumu k dobru výsledky badání předválečného. Byl to K. Krofta, který studoval Spinelliovu korespondenci pro účely edice Sněmů českých a dal z ní opsati mnoho materiálu důležitého pro české dějiny. Novému programu, probírajícímu látku s hlediska dějin obecných, nemohly tyto opisy arci postačiti, ale výzkum již jednou provedený byl dobrým ukazatelem cesty i pro badání podrobnější. K. Stloukal pracoval na přípravě korespondence Spinelliho pro československou edici dosud ve dvou čtyřměsíčních obdobích, v létě 1923 a v zimních měsících 1924—1925, v roce 1926—27 pak po dobu 8 měsíců. Za tu dobu sebrán a doplněn téměř všechn materiál z fondu Borghese, v němž je Spinelliova korespondence zachována a doplněn také v jiných fondech vatikánských i jiných archivech (Doria-Pamphilj, Aldobrandini), takže po této přípravě bylo možno počítí v r. 1928 s tiskem I. svazku nunciatury Spinelliho, jenž bude v krátké době dokončen.

J. Borovička i K. Stloukal použili korespondence Spinelliovy a Spezianovy také již k částečnému zpracování synthetickému, první ve studii „Pád Želinského“ vyšlé v roce 1923 v Českém Časopise Historickém, druhý v knize „Papežská politika a císařský dvůr pražský na předělu stol. 16. a 17.“ (1925) v práci „Počátky nunciatury v Praze“ (ČČH 1928) a ve studii „Portrét Rudolfa II. z r. 1600“ (Pekařův Sborník, Praha 1930).

V r. 1924 začat byl soustavný výzkum korespondence také obou dalších nunciů z pražské periody, Giovanna Stefana Ferreriho (1603—1607) a Antonia Caetana (1607—1611). I pro tyto nuncie bylo nashromážděno hojně materiálu již výzkumem pro-

váděným v letech předválečných. Ferrerimu i Caetanovi věnována byla vlastně již tehdy českými badateli K. Kroftou a J. B. Novákem pozornost soustavná, poněvadž jejich korespondence bylo hojnou měrou používáno pro svazky Sněmů českých z let 1605—1620. Jestliže dříve než s Ferrerim začato s Caetanem, byl pro to důvod v tom, aby nový editor Sněmů z let 1606—1610 J. Borovička (K. Krofta byl od této původně převzaté práce odvolán činností diplomatickou) měl materiál z nunciaturní korespondence k dispozici a mohl se eventuálně opíratí při vydání Sněmů již o hotovou edici Nunciatur. Ferreri kromě toho byl již vydán — ač neúplně — pruským ústavem historickým.

Přípravné práce na výzkumu korespondence Caetanovy svěřeny byly sl. dr. Mileně Linhartové, která se jim věnuje s výjimkou prázdnin od jara 1924 téměř nepřetržitě. Badání její pokročilo dosud tak, že z fondu Borghese byl rovněž vyčerpán téměř všechn hlavní materiál a získány k němu některé doplňky i z rodinného archivu Caetanského, do něhož se badatelce dostalo v roce 1925 přístupu laskavým svolením J. E. knížete Dona Gelasia Caetana. Také svazek obsahující nunciaturní korespondenci Caetanovu je již v tisku a bude v dohledné době vydán.

U třetího nuncia zbývajících ještě z pražské periody, Giovanna Stefana Ferreriho, namanula se principiální otázka, má-li býti vůbec pojat do edičního programu Československého ústavu ve stejném rozsahu jako nunciové ostatní, poněvadž korespondence jeho byla již v roce 1912 vydána A. O. Meyerem prací pruského ústavu v Nuntiattriberichte aus Deutschland. Původně rozhodovala se Komise Československého ústavu v Římě pouze pro edici doplňující, v níž by byla otištěna v plném textu pouze bohemica do Meyerovy edice nepojatá nebo zběžně registovaná, tak jak to bylo starým plánem zemského archivu. Po úvaze došlo se však konečně k rozhodnutí postupovati také při vydání korespondence Ferreriho stejným způsobem jako při nunciích ostatních. Důvody pro to byly formální i věcné. Způsob vydání zvolený A. O. Meyerem pro korespondenci Ferreriho liší se totiž zásadně od starších svazků Nuntiattriberichte. Text, jehož znění povídá badateli často více než obsah, otisknut zde v plném rozsahu a původním jazyce jen výjimečně,

zpravidla však v německých excerptech, takže celá edice představuje spíše obšírná regesta či repertorium než moderní vydání textu. Kromě toho není Meyerova edice úplná, vynechavši r. 1607.

Velmi pádným důvodem pro nové vydání celé korespondence Ferreriho stal se však nečekaný nález nového materiálu. Zásluhou † archiváře modenského státního archivu bar. Filiberta d'Emarese, upozorněny byly české historické kruhy, že na zámku potomků rodiny Ferreri, kněžny Masserano v La Marmoře u Bielly, zachovala se celá nunciaturní registratura Giov. St. Ferreriho z doby jeho působení v Praze. Vyjednáváním s bar. d'Emarese jako plnomocníkem kněžny Masserano bylo za účinné podpory zplnomocněného ministra československého v Římě, V. Kybala a ředitele státního archivu římského comm. E. Casanovy docíleno toho, že celý archiv ten byl zapůjčen do Říma a dán československému badání zcela k dispozici. Tím získán byl pro nunciaturu Ferreriho materiál jedinečné ceny, který byl sám o sobě dostatečným důvodem nového vydání. Zachována jsou tu originální akta i soukromé listy nunciiovi psané, koncepty zpráv, deníky a pod., jež umožňují zcela nový a pokud známo jedinečný pohled do struktury instituce nunciaturní i celého aparátu papežské diplomacie.

Po tomto šťastném obohacení materiálu z nunciatury Ferreriho, známého dosud jen z archivu vatikánského, pramenem tak významným, rozhodla se komise Československého ústavu podniknouti také vydání korespondence Ferreriho v plném rozsahu. Příprava svěřena dru Zdeňku Kristenovi, který pracuje o Ferreriově korespondenci od prosince 1924.

Je tuším plně odůvodněným odbočením, jestliže zde vzdáváme jménem Československého ústavu i celé české vědy historické povinné díky majitelce archivu kněžně Masserano v Bielle, která je s takovým porozuměním zapůjčila, stejně jako baronu Fil. d'Emarese, který na archiv upozornil a půjčení zprostředkoval, nikoli pak naposled comm. Eugeniovi Casanovovi, který způsobil s obětavostí pravého přátelství nikoli jen vědeckého, nýbrž i národního, pojícího oba spojené národy, že náklad na dopravu převzal italský stát, a nabídl československým badatelům milé pohostinství ve zdech ústavu, jehož je ředitelem.

Studium nového materiálu, získaného pro edici nunciatury Ferreriho, jeho srovnání s fondy vatikánskými a příprava všeho k tisku vyžádá si snad delší doby, ale i zde možno doufat, že k vydání dojde v letech nejbližších.

V roce 1929 bylo konečně možno přistoupiti k soustavné přípravě ediční práce i u prvního z řady nunciů, pojatých do edičního programu Československého historického ústavu, t. j. Cesara Speziana. Úkol sebrati korespondenci tohoto nuncia byl dán komisí Čsl. ústavu v Římě dru Josefu Matouškoví, který o něm pracoval v l. 1929 a 1930 v archivech vatikánských i v Ambrosianské knihovně v Miláně a připravil si látku tak, že bude také moci v dohledné době přistoupiti k publikaci.

V prvních osmi letech (1923—1930) pokročily tedy práce Československého historického ústavu v Římě tak, že jest již v hlavní masse sebrána látka pro celé první období (1593—1611) nunciatur ústavem k vydání převzaté. S tiskem korespondence nuncia Spinelliho a Caetana bylo již započato, tisk Speziana a Ferreriho bude možno zahájit v době dohledné.

Mimo to pokračováno bylo ve výzkumu také v druhém období 1611—1628 aspoň v rámci výzkumu podnikaného Zemským archivem pro edici Sněmů českých. Zejména B. Jenšovský zabýval se r. 1924 z uložení zemského archivu korespondencí nuncia Placida de Marra z r. 1615 a Ascania Gesualda z let následujících, podniknův mimo to již v dřívějších letech soustavný soupis bohemik i jiných pro nunciatury důležitých kodexů z knihovny Barberini, uložené nyní v Bibliotéce Vatikánské. Soupis ten vyšel tiskem v VI. svazku Zpráv Zemského archivu českého pod názvem „Knihovna Barberini a český výzkum v Římě“ (1924).

Takový systematický soupis důležitých fondů archivů vatikánských je jednou z hlavních podmínek zdárného postupu výzkumných prací a Československý ústav rozhodl se proto po zkušenostech učiněných s výzkumem fondů v prvních letech podjati se úkolu poříditi soustavný soupis materiálu pro edici nunciatur významného aspoň pro hlavní fond, obsahující nunciaturní korespondenci z let 1593—1628, t. j. pro fond Borghese. Práce českými badateli na tomto poli vykonaná bude ku prospěchu všech badatelů,

neboť po pořízení soupisu nebude nutno novým badatelům počínati vždy znovu zdržující práci heuristickou.

Všechny práce dosud zmíněné, jichž význam pro dějiny československé i obecné je zajisté nesporný, podporovány byly přízní, věnovanou rozhodujícími činiteli vatikánských archivů jak staré české expedici, tak mladému ústavu československému. Bylo by zbytečné připomínati znovu velkomyslné rozhodnutí papeže Lva XIII., jímž v r. 1880 otevřeny archivy vatikánské vědeckému badání a benevolentní ochotu, s jakou vycházeli badatelům všech národů vstříc jeho nástupcové až po nynějšího Sv. O. Pia XI., který jsa odborný historik nevšedního významu, má sám plné porozumění pro důležitost historického studia. Čeští badatelé oceňovali vždy plně přízeň, projevovanou jejich pracím jak v archivu, tak v knihovně vatikánské i jiných archivech podléhajících Svaté Stolicí. Není však možno se nezmíniti aspoň o letech posledních, za nichž Svátá Stolica otevřela osvobozenému národu znovu ochotně své bohaté zdroje historického poznání a uvítala jej ve svých pracovnách jako samostatného člena velké rodiny křesťanských národů. Československý ústav je povinen za to díky všem činitelům archivním, zejména zesnulému kardinálu-archiváři J. E. A. Gasquetovi i nynějšímu J. E. Fr. Ehrlemu, kteří oba projevili o publikace československé přímý osobní zájem, býv. prefektu vatikánského archivu Mons. Marianovi Ugolinimu, novému prefektu téhož archivu Angelovi Mercatimu, i jeho bratru Mons. Giovannimu Mercatimu, prefektu Vatikánské knihovny.

Karel Stloukal.

O regestech.

Napsati několik theoretických úvah o vydávání regest nemůže býti nikdy na škodu, zvláště nyní, kdy došlo k rozkladům o pokračování Regest Bohemiae, které sáhly až k samým kořenům věci. Někdo snad namítne, že se tak mělo státi před několika lety, ale tomu lze odpověděti, že o způsobu vydávání Regest Bohemiae se uvažovalo a psalo již dříve, a že byla komisi Čs. st. ústavu historického vydána o tom přesná pravidla, že však teprve uveřejněním a oceněním prvního sešitu, který vyšel jakožto pokračování díla Emlerova, vstaly zase otázky vztahující se k způsobu, jak vydávati regesta vůbec, a že tedy není bez důvodu vysloviti se o tom s hlediska všeobecného a uvésti si na mysl některé příklady regestových podniků v cizině.

Začneme slovem a jeho významem. Slovo regestum pochází od slova *regerere*, které v přeneseném smyslu značí zapisovati, zaznamenati. Regesta jsou podle původního významu svazky zápisů listin nebo i jiných písemných projevů a bývají od počátku zaměňovány se slovem registra. Slovo *registrum* dostalo časem význam určitější a stalo se brzy přesným pojmem kancelářským. Není třeba vykládati, čím byla kanceláři registra, ale je dobře zdůrazniti, že vedle své funkce právní byla důležitou pomůckou orientační. Každá kancelář musila býti dobře orientována v písemném materiálu, který byl z ní expedován a jehož potřebovala jakožto dokladů při své další činnosti, a k tomu jí sloužila registra a registratura. Právě tato orientační funkce register je pojitkem mezi slovem registra a slovem regesta, a to hlavně v jeho pozdějším významu. Regesty se totiž nemyslí jen sbírky listin, listů a pamětí sestavovaných s určitých hledisek, nýbrž i orientační pomůcka k jejich vyhledávání, ať je jí třeba jen pouhý seznam výtahů, ať je jí katalog. Prohledáváme-li slovníky, nacházíme velké různosti při výkladu slova regesta. Jednou čteme,

že jsou to chronologicky uspořádané výtahy ze sbírek listin, jindy že jsou to chronologické seznamy listin s udáním obsahu, zase jindy se dovídáme, že se tímto slovem v minulosti nazývaly katalogy akt, pocházejících z téže kanceláře nebo od téže osoby atd.

Při vši různosti definicí vyniká jeden společný znak, totiž orientační úkol regest. Také v archivu je úkolem regest podávati přehled listinné látky, hledě k jejímu obsahu. Holandští theoretikové archivní, Muller, Feith a Fruin doporučují ve známém návodu k pořádání a popisování archivů¹⁾ vedle inventářů zakládati soupisy regest (Regestenlisten). Soupisy regest nějakého archivu nebo jeho části jsou podle jejich definice chronologicky spořádané údaje obsahu listin, které buď v originále nebo v opise jsou v archivu nebo v některé jeho části. Regestovány mají býti i opisy všech kusů zapsaných v chartulářích a registrech. Pokud jde o dopisy a jiné dokumenty, které jsou v archivu uloženy v originálu neb opisu, pokládají za žádoucí, aby také jejich obsahy byly pojaty buď všechny nebo částečně do soupisu regest, ovšem ne do jedné řady s listinami.

Kdežto inventář je ukazatelem, jaké kusy jsou v archivu a v jakých souvislostech — na př. ve svazcích, kartonech a pod. — a v jakém pořadí jsou v archivu uloženy, hledí regesty k obsahu dokumentů a mnohdy jen určitých skupin písemností z určité doby. Holandští archiváři se spokojují, jsou-li v inventářích jen krátké popisy kusů, mnohdy také skupin kusů nebo serie rukopisů, ale v regestech vyžadují, aby byl přesně udán obsah každého kusu, k čemuž je třeba obšírnějšího popisu („eine ausführlichere Beschreibung“). Není tu prý snadné určití správnou mez obšírnosti a někdy se doporučuje, dáti se střední cestou. Kdyby prý regesta, docela podrobná, šla příliš do délky, lze z četných předmětů, o nichž se v privilegiích a ve smlouvách častěji jedná, pojmouti do regestu jen takové věci, které mají trvale zůstatí v platnosti, kdežto o ustanoveních pomíjejícího rázu není třeba se zmiňovati.

Vlastní jména jest psáti v regestu původním pravopisem na rozdíl od inventáře, kde se píše pravopisem dnešním, titulatury jest

¹⁾ V něm. zpracování Kaiserově, Anleitung zum Ordnen und Beschreiben von Archiven str. 99—111.

uváděti kromě titulatur panovníků v plném rozsahu, u panovníků stačí titul hlavní. V regestu má býti datum, a to ve formě původní (na př. podle svatých) i ve formě převedené na dnešní způsob; dále tam má býti místo vydání listiny, vyčtení pečeti, určení druhu kusů (originál nebo opis, pergamen nebo papír) a údaje o transfixech.

Při publikování regest činí holandští archiváři rozdíl mezi soupisem regest s hlediska všeobecného a soupisem regest z určitého archivu.

Při sepisování regest prvního druhu jde jim o serie listin, které se vztahují buď k určité řadě panovníků nebo k určité zemi nebo korporaci a mohou pocházeti z rozličných archivů.

Při sepisování regest druhého druhu jde o docela jinou věc. Tu se nevztahuje každá listina k určité osobě nebo k určitému předmětu, nýbrž jejich souvislost spočívá v tom, že pocházejí z jednoho archivu. Přednost tohoto způsobu regest nad způsobem prvním je v tom, že tu není nebezpečí vynechávek. Jsou-li soupisy regest všech archivů a všech sbírek uveřejněny, pak jsou všechny listiny známy, kdežto při prvním způsobu nutno pro každý druh soupisů regest podnikati ve všech archivech práce badatelské.

Zde se dotýkají holandští archiváři zásadní otázky ediční vůbec, má-li se vydávati materiál po archivech či má-li se vydávati s určitých hledisek osobních a věcných, k nimž je třeba vykonati dříve heuristickou práci v nejširším rozsahu. Sluší si při tom uvědomiti, že jim jde při soupisech regest zpravidla o látku středověkou. Pro Holandsko takový postup byl by snad výhodný, v územích, kde je ještě mnoho archivního materiálu neznámého a nenasnadno dostupného, sotva by se jím docílilo úspory práce.

Zmínil jsem se šíře o způsobu pořizování regest v holandských archivech, poněvadž z nich vyšel jednotný theoretický systém. I mnohé jiné archivy si pořídily nebo pořizují regestové soupisy svého materiálu, ale jednoty v systému marně bychom hledali. Mnohdy se nečiní ani správná hranice mezi způsobem práce inventarisační a způsobem práce regestové. U nás se můžeme pochlubiti velikou sbírkou regest opisů listin, listů a akt, pořizovaných pro zemský archiv v Praze. Regesty ty mají ovšem ráz orientační, hledě k obsahu dokumentů, podávajíc z něho jen stručné

povšechné výtahy a hledí alespoň zachytiti, pokud lze, všechna důležitější osobní a místní jména. Při pracích badatelů v zemském archivu vykonaly tyto registry služby neocenitelné pro české dějiny, hlavně pokud jde o dějiny novější.

Od registů pořizovaných pro službu archivní je jen krok k registům vydávaným tiskem ve vědeckých publikacích. V publikacích registů vydávaných podle jednotlivých archivů, o nichž je výše zmínka, může býti jen rozdíl s hlediska ediční techniky, ale takovýto publikací je méně než publikací registů vycházejících z potřeby osvětliti dokumentárním materiálem dějiny určitého teritoria, určité dynastie, korporace, osobnosti, určitého místa a pod.

Nechme stranou nejstarší německé dílo registové, kterým jsou P. Georgische, Regesta chronologicodiplomatica, a obraťme se k velikému německému podniku Regesta imperii, která jsou věnována dějinám králů a císařů římských, dějinám svaté říše Římské ve středověku a jsou jedním z největších a nejdůkladnějších podniků tohoto druhu vůbec. Jejich založení je nerozlučně spojeno se jménem Böhmerovým, který jim vtiskl onen zvláštní ráz, který přes všechny změny podržely až po dnešní dobu. Regesta imperii mají už historii stoletou, a nelze se diviti, že mezi jednotlivými pokračovateli díla jsou dosti značné rozdíly. Zápas mezi snahou po přehlednosti a snahou po vyčerpání látky způsobil nejednu změnu. Jak hledě k rozsahu a seřazení materiálu pojímaného do registů a k aparátu kritickému tak hledě k obšírnosti a výstižnosti registů jednotlivých kusů nejsou vydavatelé Regest imperii jednotni. Nám zde záleží především na druhé věci, totiž, jakým způsobem se z dokumentů mají sestavovati správná regesta. Böhmer sám vyslovil o tom svůj přesný názor takto: Urkundenregesten sollen den wesentlichen Inhalt der Urkunde wiedergeben, aber doch nicht allzu weitläufig sein, weil dadurch einerseits die Übersicht erschwert wird, welche den eigentümlichen Vorzug der Regesten bildet, und weil es andererseits zweckmässiger wäre, noch einen Schritt weiterzugehen und die Urkunden abzudrucken.¹⁾

¹⁾ Citováno podle textu uveřejněného Wilh. Altmannem v Regesta imperii XI, I Lief., str. úvodu V, Innsbruck 1869—97, z Friedmannovy Zeitschrift für die Archive Deutschlands II, 131.

Tato slova Böhmerova mluví ve prospěch přehlednosti díla, bojí se přílišné obšírnosti a pronáší myšlenku, že je lépe otisknouti listinu celou než regist příliš obšírný. Böhmer je si dobře vědom, že registem sebedůkladnějším nelze text originální nahraditi, jako si toho byli později vědomi jiní a zejména Waitz.¹⁾

Altmann sám v pokračování Böhmerova díla se ve svých registech Zikmundových celkem řídil podle této zásady a byl k ní již množstvím látky donucen. Co je možno v 12. a 13. století, není možno v 15. století, nemá-li se publikace rozrůsti do příliš velikých rozměrů a nemá-li úplně ztratiti žádanou přehlednost. V patnáctém století je již takové množství materiálu, že by bylo těžko Altmannovi postupovati jinak.

Činil ještě rozdíl mezi registry listin, které jsou již vydány v dílech pohodlně přístupných a mezi registry listin dosud nevydaných. Regesta listin již vydaných podal ve formě ještě zkrácenější.²⁾

Uvedl-li jsem z pokračovatelů Böhmerových nejdříve Altmanna, bylo to proto, že Altmannův způsob vydávání registů se snad nejvíce liší od práce Böhmerovy a ostatních jeho pokračovatelů. Proč tak musilo býti, bylo právě vysvětleno. Kdyby se snad s registovým podnikem chtělo dospěti až do XVI. století, musilo by dojiti k restrikcím ještě nepoměrně radikálnějším, mělo-li by vůbec takové dílo míti vyhlídku na uskutečnění.

¹⁾ G. Waitz, Über Herausgabe und Bearbeitung von Regesten, Histor. Zeitschrift Bd. 40, 1878, str. 291 praví: „Der Unterschied, auf den es ankommt und dessen man sich bewusst sein muss, ist, ob die Regesten die Urkunden selbst ersetzen oder nur auf sie hinweisen, höchstens für gewisse Zwecke zunächst das Bedürfnis befriedigen wollen. Das erste ist regelmässig der Fall, wo man „Geschichtsfreunde“ in weiteren Kreisen im Auge hat, oder, wie Hidber sich ausdrückt, „die möglichst allgemeine Benutzbarkeit des Werkes“ erreicht werden soll. Mir scheint der Gedanke ein verkehrter. Wenn auch Sickel sich für etwas ausführlichere Inhaltsangaben ausspricht, so hat er entschieden ein anderes Verfahren und andere Zwecke im Auge. Vollständig ersetzen wird ein noch so ausführlicher Auszug die Urkunde nie, während er in der Weise, wie er in den angeführten Werken [Schlesische Regesten, Magdeburger Regesten, Schweizer Urkundenregister v. Hidber] manchmal auftritt, an Umfang dem Abdruck selbst nicht viel nachsteht.“

²⁾ Srovn. Altmann Regesta tamže.

Z nejznamenitějších pokračovatelů Böhmerových je Julius Ficker, který v Regestech imperii V z let 1198—1272 mohl podat vzor, s jakou důkladností a promyšleností lze vydávati regesta středověkých listin z doby, v níž historik není ještě udolán záplavou dokumentárního materiálu. Ovšem ani Fickerova Regesta nejsou bez podstatných rozdílů od Regest Böhmerových. Kdežto Altmann musil činiti ústupky materiálu a regesta zkracovati, mohl Ficker úpravu látky proti Böhmerovi zdokonaliti. Ficker sám v úvodu k V. dílu Regest obšírně vykládá, čím se jeho práce od práce Böhmerovy liší. A jsou to rozdíly nejen v uspořádání látky a výběru dokumentů, nýbrž také ve skládání regest.¹⁾

Nebudu zde vypočítávati, čím se práce jednotlivých pokračovatelů Böhmerových, ať je to Huber, Winkelmann, Redlich, Mühlbacher a jiní, od sebe liší. Společného je u nich přece jen nepoměrně více, a také typografická úprava dává celému ohromnému dílu jednotný ráz. Charakteristická je úprava stránek na tři sloupce, z nichž v prvním je letopočet, převedený dnešním způsobem, v druhém místo vystavení listiny, v třetím výtah obsahu listiny, v němž nesmějí chybět důležitá osobní a místní jména, a k němuž mají býti připojeny údaje o provenienci a vnějších znacích dokumentu, o tiscích a literatuře. V regestu samém bývají vysvětlivky vydavatelovy, je-li potřebí, aby obsah se stal zřetelnějším, nebo je-li potřebí opravit chybu v textu nebo učiniti potřebný doplněk. Tyto poznámky vydavatelovy jsou ovšem okrouhlými závorkami odděleny od vlastního textu regestu. Na konci regestu bývají připojeny kritické poznámky autorovy, vztahující se k obsahu. Od prvých tisků Böhmerových po dnešní dobu lze pozorovati jednak zdokonalování techniky ediční, jednak rozšíření programu.

Spíše než k přehlednosti a snaze po rychlejším dokončení spěje dílo k stále větší obšírnosti a důkladnosti a k akribii ve všech podrobnostech, ať jde o výstižnost regest, ať jde o vyčerpání a popis archivních pramenů, ať o doplňování listinného a

¹⁾ Srovn. J. F. Böhmer, Regesta imperii V, Die Regesten des Kaiserreichs unter Philipp, Otto IV, Friedrich II, Heinrich (VII), Conrad IV, Heinrich Raspe, Wilhelm und Richard 1198—1272... neu herausgegeben von Julius Ficker. I. Abt. Innsbruck 1881, str. XXXIV a násl.

aktového materiálu zprávami pramenů vypravovacích. Svazky Redlichovy a Mühlbacherovy jsou dokladem, k jaké dokonalosti lze dospěti. Jak lze souditi ze zpráv uveřejňovaných ve věstníku (Anzeiger) vídeňské akademie, budou Regesta imperii z doby Václava IV., v jichž zpracování se uvázal Václav Hrubý, ještě obšírnější a budou se také jazykově v mnohém lišiti od Regest ostatních.¹⁾

Jest arci otázka, kdy takovým novým zdokonalováním a rozšiřováním dojdou Regesta imperii k svému ukončení a mnoho-li luster dalšího století připočteme k prvému století práce o této publikaci.

Od zásady Böhmerovy, jak má postačitelny regest listiny vypadat a zejména od jeho požadavku stručnosti a přehlednosti se stále více ustupuje přes leckteré ujišťování editorů, že se podle ní chtějí ve svém díle řídit. Je dobře opakovati slova Böhmerova, že pak je lépe otisknouti celý text listiny. Než čistí takové sáhodlouhé německé regesty latinských listin, jak je na př. často nalézáme u Redlicha, je pro historika užitečnější a pohodlnější, přečísti si celou listinu v původním znění s precisními latinskými formulami, které k němu mluví zřetelněji než mnohý „zkrácený“ překlad v jazyku, který často jen nesnadným opisováním může podati význam latinské právní formule. Vydavatelé sami, pozorujíce, že někdy překladem nelze přesně vyjádřiti latinský středověký pojem, ponechávají jej v regestech v jazyku originálu. Někdy tím ovšem srozumitelnost regest trpí.

Skládati takové regesty je činností stejně nevděčnou jako namáhavou. Sestaviti výstižný a přesný regest listiny je prací mnohem těžší než otisknouti listinu celou. Vědecký aparát se vyžaduje v obou případech, vydavatel regest musí také listinu oceniti a popsati a opatřiti ji nutnými vědeckými poznámkami. Má jen tu nevýhodu, že je pravidelně stavěn do druhé řady za vydavatele diplomatů. Má mimo to často ještě jiné starosti, jako na př. u Regest imperii shledávati zprávy pramenů vypravovacích a pod.

¹⁾ Srovn.: Akademie der Wissenschaften in Wien. Philosophisch-historische Klasse. Anzeiger 64, Jahrgang 1927, str. 90—91 a Anzeiger 65, Jahrgang 1928, str. 84—85.

Vydávání regest listin je vlastně velikou obětí, kterou vydavatel přináší historiografii. Koná práci ne pro sebe jako vydavatel diplomatáře, který jakožto diplomatik nalezne v edici listin uspokojení svých vědeckých aspirací, nýbrž pro jiné, máje často vědomí, že podniká práci, která nebude historiky pokládána za definitivní, neboť přece teprve v listině vydané in extenso budou všichni viděti pramen dokonale připravený pro vědecké použití.

Mimo to vydavatel diplomatáře není tak vysazen nebezpečí kritiky jako vydavatel regest. Nemyslím na kritiku odůvodněnou, která vytýká skutečné chyby vydavatelem učiněné — tu ovšem není mezi nimi rozdíl — ale na kritiku ediční techniky, často velmi individuální. Jednomu nebudou vhod regesty obšírné, jimž snadno může vytknouti nedostatek přehlednosti, jinému regesty stručné, při nichž může vytknouti opominutí některé věci, která se kritikovi právě zdá důležitou. Někdo zas nebude spokojen se způsobem, jak jsou regesty adjustovány vědeckým aparátem atd.¹⁾

Jistě tyto nepříjemnosti a obtížnost vydávání regest zaviniily jednak veliké průtahy regestových podniků, jednak pochopitelnou omrzlost, která mnohdy historika, po léta pracujícího o určitém úseku díla, přiměla k tomu, že raději oželet vykonané práce a pokračování vložil na bedra někoho jiného. Jak v Regestech imperii tak v analogickém podniku Regesta Habsburgica nalezneme více takových případů.

Regesta Habsburgica, jichž první oddělení vyšlo za vedení Oswalda Redlicha prací Harolda Steinackera ve Vídni 1905, vztahují se jen na hrabata z Habsburku a na vévody rakouské z rodu Habsburského a mají ovšem užší rámec než Regesta imperii,

¹⁾ Vtipně, třeba trochu s nadsázkou, charakterisuje rozdíl mezi vydavatelem regest a vydavatelem diplomatáře Fedor Schneider ve své edici Regesta chartarum Italiae, Roma 1907, str. XXII:

„Wer das Glück hat, seine Urkunden von der invocatio biz zur completio abzudrucken, der ist hohen Lobes gewiss, wenn er sie nur lesen kann; darüber hinaus wird keine geistige Arbeit von ihm verlangt. Wer sich aber einmal auf die schiefe Bahn unvollständiger Wiedergabe der Originale begiebt, gegen den bleibt stets ein Einspruch, er mag es machen, wie er will: er hat irgend einem nicht genug vom Originaltext übernommen. Etwas kann man ja immer vermissen.“

ale látkou někdy s nimi konkurují. Jejich třetí oddělení došlo 1924 do roku 1330 regesty Fridricha Sličného jakožto německého krále. Regesta Habsburgica se řídí podle svého vzoru, Regest imperii, a to hlavně podle Regest Redlichem vydaných, jak ujišťuje vydavatel prvního oddělení Steinacker.¹⁾ A skutečně se v nich potkáváme s touž důkladností a obšírností výtahů, jak je máme v díle Redlichově. Redlich sám praví, že obrovský materiál listin pozdního středověku nelze jinak zmoci než regesty, ač při tom poznamenává, že často ani nejlepší regest nenahradí doslovného znění listiny.²⁾ Ačkoli v úvodu nabádá k stručnosti, jsou regesty prvního svazku tak obšírné, že tím poškozují přehlednost díla. V čtrnáctém století, kdy listinný materiál narůstá, lze pozorovati, že Regesta Habsburgica mají již stručnější výtahy, patrně proto, aby se práce příliš neprotahovala.

Regestových sbírek, majících omezenou látku ať nějakým rodem, ať teritoriím, ať světskou nebo církevní korporací atd., je v Německu slušný počet.³⁾ Většinou jim byla Regesta imperii vzorem, ale místní poměry a povaha látky vyžadovaly mnohdy řešení odlišné.

Vzeme-li do ruky takové dvě dobré edice regionální, jako jsou Regesten der Markgrafen von Baden und Hachberg, které vydává čilá bádenská komise historická, a Regesten zur schlesischen Geschichte, kterou vydává historická komise slezská, pozorujeme na první pohled značné rozdíly ediční techniky.

Ještě větší rozdíly jsou patrné na regestových edicích biskupství, klášterů atd. církevních ústavů a korporací. Zde je to látka církevních listin se svými přesnými pojmy a stereotypními formulami, která vyžaduje zvláštního způsobu řešení při skládání regest. Zpravidla lze výtahy listin církevních pořizovati mnohem stručněji než výtahy listin jiných, a těžko by bylo dávatí obojím stejné předpisy.

To platí také o velikých publikacích regest vztahujících se ke kurii římské. Poučným příkladem toho je veliké dílo Regesta ponti-

¹⁾ Viz v úvodu prvního svazku str. IX.

²⁾ Viz tamže str. V.

³⁾ Srovn. jen Dahlmann-Waitz Quellenkunde, achte Auflage, str. 68—81.

ficum Romanorum, vydané Filipem Jaffé a opravené a doplněné v druhém vydání za vedení Wattenbachova Loewenfeldem, Kaltenbrunnerem a Ewaldem. Regesty jsou namnoze neobyčejně stručné a tam, kde odkazují k dřívější edici, naprosto by neuspokojily požadavek výstižnosti. Tam je často jen několika slovy označen příjemce listiny toho a toho papeže a naznačen obsah. Na historikovi dílo užívajícím jest, aby si podrobný obsah našel v udané literatuře. Jen takovým způsobem bylo možno zmociti tak rozsáhlý materiál a podati historiografii jeho přehled.

Pokud jde o stručnost a přehlednost, nezůstal za tímto dílem Pavel Kehr, který pod názvem Regesta pontificum Romanorum vydal svou Italia pontificia (díl I. v Berlíně 1906). To je už jen seznam listin s údaji literárními, kritickými poznámkami a se stručnými historickými záznamy o jednotlivých kostelích, jimž jsou listiny adresovány, po př. o jiných příjemcích listin. Sám Kehr dává svému dílu podtitul „Repertorium privilegiorum et litterarum a Romanis pontificibus ante annum MCLXXXVIII Italiae ecclesiis, monasteriis, civitatibus singulisque personis concessorum“. A tento repertář vydává Kehr o titulu Regesta, jsa si patrně dobře vědom původního smyslu a úkolu regest.

Také teritoriální publikace, čerpající historickou látku z archivů vatikánských pro své země, pokud vydávají listiny jen ve výtahu, podávají takové regesty způsobem, který podmiňuje povaha látky. Ať jsou to publikace naše z Vatikánu, ať belgické, solnohradské, švýcarské atd., jsou nuceny regesty listin papežských zkracovati tak, jak toho vyžaduje množství stejných forem, i tam, kde podávají věcné údaje a dispozice.

Švýcarská publikace Regesten zur Schweizergeschichte aus den päpstlichen Archiven 1447—1513 (začala vycházeti v Bernu 1911) užívá dokonce důsledně jazyka německého, podávajíc v něm zcela stručné výtahy listin. Myslím, že každému historikovi jsou vítanější latinské regesty listin psaných latinsky, ale ve Švýcařích vedly individuální důvody k němčině.¹⁾

Z jiných publikací, čerpajících látku z Itálie, uvádím jakožto

¹⁾ Sám vydavatel Caspar Wirz cítil potřebu tuto jazykovou úpravu v úvodu prvního sešitu str. XX—XXI odůvodňovati.

příklad krácení materiálu Regesta chartarum Italiae, a to Regestum Volterranum, vydané Fedorem Schneidrem v Římě 1907. Platí to zejména o regestech listin již vydaných, u nichž se Schneider, jak praví v úvodu, nemohl odhodlati, aby je vydával v tak obširných regestech jako listiny nevydané.¹⁾ Regesty listin vydaných uvádí Schneider až lakonicky, udáváje ovšem literaturu, na niž odkazuje historika. Na př. č. 218: „Privilegium confirmationis Heinrici VI regis pro Hildebrando ep. Vult. principe suo“ nebo č. 226: „Privilegium Clementis III pro Hildebrando Vult. ep. circa plebem de Colle“, a j. Takovýchto regest jest ve výborné publikaci Schneidrově velmi mnoho, aby se šetřilo místem a aby se nevydaným listinám mohlo věnovati více pozornosti. Regesta podává Schneider v subjektivní formě, kde originál tuto formu má, jinak ve formě objektivní. Vedle bezcenných formulí škrtnal Schneider v listinách do regest, pojatých, jak praví, takto: „Wurden nur Wiederholungen, Phrasen, Umschreibungen und gänzlich entbehrliche Stellen gestrichen.“ Zkrátiv text, nechává Schneider mluvit listiny jejich vlastními slovy.²⁾

Mimoděk tu zavádí Schneider v moderní edici způsob, který poněkud připomíná způsob vydávání našich Regest, třeba že krátí mnohem důsledněji.

V ediční literatuře národů románských netěší se regestové publikace takové oblíbě jako v literatuře německé. Historická díla regestová jsou doménou německou, a žádný národ nevěnoval tomuto druhu edici takové péče a nedopracoval se takových systémů jako Němci.

Probíráme-li na př. bibliografii francouzských edicí listin, [akt a korespondencí, vidíme, že se na jedné straně vydávají inventáře a katalogy listin, na druhé sbírky listin a jiných dokumentů in extenso. Edicí listin o názvu Cartulaire nebo Documents atd. má Francie úctyhodný počet.

¹⁾ Úvod str. XXIII. „Die in zugänglichen Drucken leidlich korrekt publizierten Urkunden nochmals in ebenso ausführlichem Regest wie die Inedita zu geben, konnte ich mich nicht entschliessen; freilich wurde auf schlechte oder seltene Drucke keine Rücksicht genommen.“

²⁾ Srovn. tamže úvod str. XXII.

Katalogy listin blíží se někdy, jsou-li údaje o listinách obšírnější, německým dílům registovým. Příkladem je tu L. Delisle, *Catalogue des actes de Philippe-Auguste*. Paris 1856, jenž podává regesta listin a akt tohoto panovníka.

Ze současných uvádím Chevalierovo dílo „*Regeste Dauphinois*“. Podle našich názorů nenazvali bychom tuto publikaci registářem, neboť stručných inventářových údajů listin je tam mnohem více než regist v našem smyslu. Chevalier sám dal dílu podtitul: „*Répertoire chronologique et analytique des documents imprimés et manuscrits relatifs à l'histoire du Dauphiné, des origines chrétiennes à l'année 1349*“. Vědomí původního smyslu slova *regestum* je zde docela patrné.

Je-li v Itálii více děl registových než ve Francii, dlužno to připočísti vlivu německému. Vydavateli registových podniků italských jsou namnoze historikové němečtí, a je tedy na snadě, že tu jde jen o rozšíření německých systémů do Itálie.

Naprosto osobitá je v edičních podnicích Anglie. Vedle edic listin, akt a korespondencí je nápadný veliký počet publikací o názvu *Calendar*, snažících se, jak již jméno samo ukazuje, sestavit v přehledech dokumentární materiál pro anglické dějiny. Slovo *calendar* znamená v tomto případě chronologický seznam nebo výtah. Četné *Calendar of letters*, *Calendar of state papers*, *Calendar of documents* atd. jsou seznamy listin podaných ve stručnějších a obšírnějších výtazích, takže bychom je mohli přirovnati k německým registům. Nejsou ovšem opatřeny takovým vědeckým aparátem, ale mají proti nim velkou výhodu, že se nezastavily v XV. století, nýbrž že se snaží zmocit také archivní látku století dalších. Vynikají praktičností a smyslem pro přehlednost a prokázaly historii anglické služby neocenitelné.

V *Bulletin of the Institute of Historical Research*, London 1923, vydala Angloamerická historická komise, ustavená na konferenci anglických a amerických historiků v červenci 1921, zprávu o vydávání historických dokumentů a v ní mezi jiným instrukci, jak se mají pořizovati takové *calendars*.¹⁾

Z této instrukce nás zajímá nejvíce, že takové výtahy (*calen-*

¹⁾ Tamže str. 16—17.

dars) mají pokud možno zachovati řeč originálu a že, ačkoliv je možno dělati výtahy v řeči vydavatelově, doporučuje se zkrácený text znění původního. Z opisu originálu se má vypustiti všechno, co není naprosto potřebné, a na takové vynechávky se má typograficky upozorniti. Vždy musí vydavatel dbáti, aby byla typograficky rozlišena jeho vlastní slova od slov originalu.

Jak vidíme, blíží se tento systém způsobu regist Schneiderových, o nichž jsme slyšeli výše. Je vlastně jejich zdokonalením, pokud jde o typografickou úpravu, která chce přesně označiti text originálu. Jako způsob Schneiderův upomíná i tato anglo-americká instrukce v ledačems na způsob vydávání *Regest Bohemiae*.

Po těchto ukázkách z ciziny budiž dovoleno zmíniti se několika slovy o naší velké publikaci registové, započaté Erbenem a vedené dále až do r. 1346 Emlerem, který dílu *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* vtiskl svůj charakter a třemi mohutnými svazky vypracoval pevný systém jejich vydávání. Povaha našich regist různí se naprosto zejména od podniků německých. Vedle chvály byly o nich pronášeny pochybnosti a byl kritisován jejich ráz jakéhosi mezitvaru mezi dílem registovým a diplomatářem.

V *Regestech Emlerových* pozorujeme, jak čím dále tím více se uplatňuje zásada, k níž byl vydavatel donucen stále vzrůstající látkou, že se totiž kusy, které jsou již vydány v „*Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*“ anebo v jiných publikacích lehkou přístupných, vydají jen v kratších regestech, kdežto kusy, vztahující se k českým dějinám a dosud nevydané, že se vydají v svém podstatném znění, aby tu byla jakási kompensace za „*Codex Bohemiae diplomaticus*“, tehdy ještě nevydaný.¹⁾

Již v druhém dílu lze pozorovati snahu po úspoře místa tímto způsobem, ovšem ne ještě tak důsledně, a po úspoře času. Emlerovi záleželo, aby listinné a listové prameny pro české dějiny let 1253—1310 byly co nejdříve v druhém svazku *Regest* uveřejněny, protože jich pro sepsání českých dějin této periody potřeboval Palacký. V předmluvě k druhému dílu *Regest* lze se o tom dočísti. Ač si byl Emler vědom, že se přílišným kvapem dostane

¹⁾ Srovn. o tom vlastní Emlerova slova v úvodu k III. dílu.

do jeho publikace leckterá chyba, za kterou bude mu převzít odpovědnost, přece pokládal za důležitější, aby dokumentární materiál včas připravil pro velkého historiografa království Českého. Je v tom tolik vědeckého sebezapření, tolik obětavosti a nezištnosti, že nás toto jednání ještě po půlstoletí naplňuje obdivem. Sám se pamatuji, jak Emler těžce nesl tento chvat tisku a chyby z toho vzniklé a jak mi v městském archivu, když jsem mu tam jako mladý student opisoval listiny, vypravoval, že mu Palacký materiál zrovna z ruky bral, a že nebylo možno mu nevyhověti. Pozorujeme-li, co Palacký pro české dějiny z Emlerových Regest vytěžil, vidíme, jakými díky jsme Emlerovi zavázáni.

Vybočil-li jsem touto malou vzpomínkou z celkového rámce tohoto článku, učinil jsem to proto, abychom si i my důrazněji uvědomili, že vydávání regist je přípravnou prací pro historiografii, a že poměr Emlerův k Palackému by mohl dnešním vydavatelům Regest býti podnětem k užitečnému přemýšlení.

Pravil jsem výše, že náš podnik registový má svůj individuální ráz, který záleží hlavně v tom, jakým způsobem se krátí texty listin převzaté do Regest. Tam, kde se podává jen výtah listiny, jsou rozdíly hlavně v tom, zda je regist výstižný anebo zda je to jen stručný údaj o listině již vydané, odkazující k edici. Také obsah listiny, pokud se k českým dějinám vztahuje, určuje často způsob krácení těchto výtahů.

Při listinách, při nichž vydavatel uznal za hodno, aby nic neušlo z původního textu, nejsou v Regestech Bohemiae podobné obšírné výtahy jako na př. v Regestech imperii, s vkládanými výrazy a větami původního textu, nýbrž je originální text listiny, podávající historické jádro, otištěn celý a jest jen zbaven stereotypního formulového balastu.

Srovnáme-li takto upravenou a zkrácenou listinu s příliš dlouhými registry, jak je často pozorujeme v Regesta imperii, není snad těžko rozhodnouti, čemu bychom dali přednost. Historik vždy sáhne raději k textu původnímu než k sebelepší parafrasi v jiném jazyce. Jako by se v regestech Bohemiae byla uplatnila zdravá zásada Böhmerova, kterou jsem uvedl výše, že je lépe otisknouti text listiny, než podati z ní regist příliš obšírný. Po-

zorovali jsme výše, že se i jinde zavádějí podobné systémy, jenže ještě s důslednějším krácením textu.

Stojí-li Regesta Bohemiae, pokud jde o vědecký aparát, za německou publikací Regesta imperii, nezavinil to jen spěch, aby byla zpracována a v přehledu podána všechna látka až do roku 1346, nýbrž také to, že největší břímě práce spočívalo na bedrech jediného člověka. Emlerův výkon je tu jistě obdivuhodný. Česká historiografie zůstane mu vždycky zavázána díky za tuto ohromnou práci. Představme si jen nebýt Emlerových Regest, kde by byla česká historie druhé poloviny třináctého a první poloviny čtrnáctého století. Všechno, co za posledních asi čtyřicet let bylo napsáno o českých dějinách této doby, stojí na základech díla Emlerova.

Gustav Friedrich správně napsal kdysi, že šlo o to, podati badatelům prozatím aspoň přibližně úplný přehled celé látky a že tak obrovského výsledku — celkem asi k devíti tisícům kusů do roku 1346 — by se byli vydavatelé Regest nebyli mohli nikdy dopracovati, kdyby se byli pustili do podrobného rozboru diplomatického.¹⁾ Slova Friedrichova platí především o Emlerovi.

Bohužel k pokračování díla Emlerova došlo na velkou škodu české historiografie velmi pozdě — roku 1892 vyšel IV. díl Regest. Přípravné práce trvaly poměrně velmi dlouho a teprve založením Čs. státního ústavu historického nastaly možnosti pokusit se se zdarem o regesta doby Karlovy.

Koncem roku 1922 zřízena byla ministerstvem školství a národní osvěty komise pro vydávání Regest, která na návrh V. Hrubého vydala zvláštní instrukci. Nebudu ji zde opakovati, protože je uveřejněna v prvním ročníku tohoto časopisu.²⁾ Byl jsem sám také při jejím schválení a přece se domnívám, že žádná taková instrukce nesmí se státi petrefaktem, když postup práce ukazuje, že by se někde měla pozměnit.

Dnes bych neschválil její bod 2., že řeč vydání je latina (totiž výhradně latina). Již při německých listinách se toto ustanovení

¹⁾ Gustav Friedrich, Český diplomatář a jeho program v ČČH VI, 1900, str. 226—227.

²⁾ Viz zprávu V. Hrubého, Z československého státního historického ústavu vydavatelského v Časopise archivní školy I, 1923 str. 176—177.

velmi mstí na regestech lopotně latinsky skládaných z německých listin. Tím se práce zbytečně zatěžuje a zdržuje. Což teprve, až se s registry podle přijatého plánu dostaneme do XV. století, pak bude táž potíž, ale v mnohem větším rozsahu, s českými listinami. Koncedovati by se mohlo stručné latinské substantivní heslo, označující obsah, jako *Decisio litis inter talem et talem*, a dále by se měl uplatnit národní jazyk listiny.

Dále bych se přimlouval, aby se pozměnil bod 4. tam, kde stanoví, že v podrobných regestech se vydají písemnosti dobře vydané v edicích snadno přístupných atd. To pokládám za velký luxus, který si v leckterých moderních edicích nedovolují ani Němci. Tyto podrobné registry listin již vydaných velmi zdržují knihu na úkor práce další. Jsou vlastně jen jakýmsi pohodlím pro historika užívajícího Regesta, aby se nemusil shánět po jiné knize, zatím co týž historik si déle počká na listiny mu dosud vůbec neznámé, které mají přinést další svazky Regest. Zde by stačila pouhá nejstručnější odkazová regesta s výčtem literatury.

Také při bodu 5., který ustanovuje, jak se mají otiskovati písemnosti zkráceně otištěné, bych navrhoval, aby se přesněji určilo, jak zkracovati texty listin. Zbaviti je jen stereotypních formulí, vazeb a titulatur, jak ustanovuje tento bod, je mi příliš málo. Je možno i text věcný zkracovati, neboť se v něm často mnoho opakuje a je v něm mnoho zbytečných rčení. Myslím, že zásada, kterou určila angloamerická historická komise, o níž jsem se výše zmínil, by se dala dobře aplikovati i na naše Regesta při otiskování zkrácených textů listin. Vydavatel by mělo býti dovoleno vše zbytečné z textů odstraniti, jen když to bude typograficky označeno. Příliš rozvláčné frase by mohl zkrátiti svými slovy — ovšem v řeči originalu — a na př. závorkami označiti, že na tom a tom místě jde o text jím upravený.

Předkládám tyto náměty, aby se o nich uvažovalo. Diskuse by tu nebyla nemístná. Nechci je však naprosto prohlašovati za jediné možné normy, neboť jsem přesvědčen, že o registových publikacích nelze pronášeti dogmata. Rozhoduje vždy povaha látky a účel edice. Jen bych si přál, aby taková diskuse vedla k zrychlení tempa ediční práce.

Má-li mítí totiž taková publikace, jako jsou Regesta Bohemiae, vůbec praktický smysl, musí pokračovati čile a má podati především přehled látky. Rychlé pokračování díla, přehlednost, stručnost a přesnost vědeckého aparátu mají býti hlavními požadavky registového díla. Jak se nyní věci mají, budeme rádi, když téměř za půlstoletí po skončení práce Emlerovy budeme hotovi s jedním dílem jeho pokračování — zahrnujícím několik let doby Karlovy. Kdy chceme zmoci ohromnou látku doby Václavovy, kdy se chceme dostat ke králi Jiřímu? Půjde-li to podle dosavadních zásad, vymře zatím celá generace nynějších historiků, kteří touží po dalších dílech Regest Bohemiae a chtějí na jejich základě pracovati. Nemáme záruky, bude-li i v daleké budoucnosti takový zájem o tuto publikaci, jaký je teď a v době dohledné. Nevíme, jaké pokroky učiní zatím fototypická reprodukce a nebude-li to snad rychlejší a lacinější dostati se její pomocí kupředu.

Jan Bedřich Novák.

Literatura.

Václav Vojtíšek: O pečetech a erbech měst pražských i jiných českých. (Zprávy Památkového sboru hl. m. Prahy, sv. VIII, str. 1—255) Praha 1928. — Poněvadž nemáme dosud soustavné literatury o pečetech a erbech našich měst a archivní náš materiál jest velmi roztroušený, byl autor nucen pracovat od základů. Již tedy popisem našich pečetí má tato kniha velkou cenu, je však zároveň i vynikajícím dokladem, jaký význam mají detailní práce z oboru pomocných věd historických (v nichž u nás tak málo vykonáno), jestliže se neutkví na formě bez zření k obsahu; neboť Vojtíšek má neustále na mysli obsah pojmu a obrazů pečetních, hledaje vztah jejich nejen ke zjevům a dějům historickým, nýbrž i k přítomnosti. Na práci je ovšem patrna neobyčejná příprava autorova pro studium městských pečetí a erbů právě jeho dřívějším badáním o zřízení městském, jehož výsledky studium pečetí potvrzuje. Práce je založena na veliké znalosti odborné literatury cizí jak sfragistické a heraldické tak i ostatní, která souvisí s otázkami, jichž se Vojtíšek dotýká, a nebylo jich málo, když chápe pečetí v tak širokém a bohatém významu. Při tom ještě se omezoval a snažil se nezabíhati daleko od výtčeného cíle, takže zbylo mnoho podnětů k další práci.

Je-li kniha Vojtíšková největší dosud v naší literatuře tohoto druhu, budiž dovoleno zabývat se jí šířeji v tomto časopise, určeném pro archivnictví a pomocné vědy historické.

Vedle řešení podružnějších otázek, jež přináší studium pečetí a znaků o sobě samých, bylo hlavním cílem Vojtíškovým naléztí uspokojivou odpověď na problém vzájemného vztahu obou těchto zařízení, která mají stejný účel (representovati a určovati osoby), avšak různý původ (pečetí jsou dědictvím antiky, znaky či erby jsou produktem rytířství) — tento rozdíl jest předpokladem Vojtíškovy studie; přijav jej postavil se po bok německému badateli Hauptmannovi, který svým vystoupením proti starému názoru, že městské pečetí jsou zároveň městskými erby, vzbudil značný odpor. Není však třeba zde opakovati stanoviska Hauptmannova, jak je vykládá Vojtíšek v úvodu, neboť studiem českomoravských pečetí

a znaků dospěl Vojtíšek k závěrům shodným s Hauptmannem, co se týká vzniku a poměru obou zařízení v prvních dobách; jen v novějším vývoji se mínění obou rozešla — stačí tedy, ukáží-li na tento rozdíl na příslušném místě.

Českomoravské pečetí jsou pro řešení dotčeného problému všeobecné platnosti materiálem tím vhodnějším, že mají podobné vlastnosti jako německé pečetí, neboť dostaly se k nám zároveň se zakládáním měst; doklady máme od pol. 13. století (první měst. pečeť je brněnská z r. 1247). Dalekosáhlým a zajímavým výsledkům studia pečetí dal Vojtíšek spolehlivý základ podrobným a přehledným popisem pečetí (asi 60 českomor. měst ze 13. a 14. století), věnuje ovšem nejvíce pozornosti pečetnímu obrazu, který jest vlastní pomůckou k řešení vztahu pečetí a erbů a zároveň, je-li správně chápán, může býti i výmluvným pramenem pro historii města, jemuž náleží.

Nejčastěji bývá na našich pečetech symbolický obraz města, odvozený z pevnostního charakteru měst, tedy hradby, po př. s branou a věžemi (stejně i na německých pečetech!). Takovýto obraz měl vyjádřiti, že majetníkem pečetí je městská korporace. K symbolickému obrazu města často přistupovala i jiná znamení (na př. lev, orlice, růže a pod.); Vojtíšek vyšetřil, že účelem jich bylo vyjádřiti městskou vrchnost, neboť na pečetech měst královských bývají vedle hradeb nebo i samostatně znamení náležející českému králi — dvouocasý lev neb orlice, a podobně i u poddanských měst jsou na pečetech odznaky jejich vrchnosti (na př. na krumlovské a třeboňské je rožmberská růže). Z toho lze ovšem často souditi na historický vývoj města a Vojtíšek užil plně příležitosti, snaže se historicky vysvětlovati změny v obrazech pečetí různých měst, uznávaje ovšem, že je tu mnoho nevysvětlitelného. Vyskytují-li se tedy na starších pečetech erby neb erbovní znamení, vyjadřují jen městskou vrchnost. Pečetní obrazy symbolisující města nejsou erby, neboť nelze jich postihnouti na všech jiných památkách před husitskými válkami jakožto městských symbolů vojenského povahy — a to vlastně byl smysl erbu, zařízení rytířského života a vojenství. Města mohla nabýti vlastních korouhví, erbů a štítů teprve tehdy, když se domohla takové moci, aby mohla vystupovati jako samostatné vojenské jednotky. Erby měly býti symbolem městské moci a svobody a tudíž po válkách husitských byla města nucena zapasiti o své erby s vyššími stavy, s korouhevnickými pány světskými i duchovními, jimž se chtěla vyrovnati. Oporou pro oprávněnost erbu byly městům starobylé pečetí, jejichž pečetní znamení města brala na své erby buď zcela nebo částečně, ovšem zjednodušujíc je. Byla to především nejvýznačnější města královská, která si osvojila

nejdříve právo užívati erbu, v 2. pol. 15. stol. domohla se erbu i města poddanská, u nichž však, ježto neměla samostatné vojenské moci, neměla erbovní znamení jiného významu než na pečetech a tak pojem pečetního obrazu s erbovním znamením tu splýval. Po roce 1547, kdy zlomena byla moc měst královských i poddanských, klesly erby na pouhá městská znamení, buď na štítu nebo bez štítu (Vojtíšek v dochovaném materiálu postihl pravidlo, že na štítě bývalo městské znamení tehdy, byl-li na pečeti erb vrchnosti; byl-li však erb z jiných symbolisujících prvků, byl obraz bez štítu — tím potvrzena pravda, že městský erb v pravém slova smyslu byl něco jiného než pečetní obraz nebo městské znamení).

Tyto výsledky studia pečetních a erbovních památek českomoravských měst venkovských podepřel Vojtíšek neméně podrobným rozbořem pečeti a erbů měst pražských, věnovav jim zvláštní rozsáhlou kapitolu, zcela úměrně k historickému jich významu. I zde přinesl nové poznatky, upozorniv hned na počátku na nejstarší staroměstskou pečeť z r. 1264 na listině břevnovského archivu, dosud nepovšimnutou. Sleduje pozorně všechny změny na typu pražských pečeti, upozorňuje, že ani tyto nejsou před husitskými válkami erbem, a podkládá tuto skutečnost opět historickým vývojem měst pražských. Zabývá se i vývojem erbů měst pražských, hledaje neustále jejich souvislost s obrazy pečetními. Neutkvěl však jen na starší neb i novější době, došel k jejich spojení za centralisace měst pražských (r. 1784), nýbrž dospěl až k nejnovější fazi, kdy za světové války stal se městský erb pražský opět vojenským symbolem a nabyl tak původního významu; Vojtíšek vypravuje zde podrobně o úpravě znaku hlavního města Prahy po převratě, na níž dostalo se právě jemu jakožto přednímu znalci dějin a památek města Prahy vynikající a plodné účasti.

V další kapitole shrnuje Vojtíšek znovu výsledky dosavadního badání, zdůrazňuje tyto, jak již řečeno, účinně i studiem pražských pečeti. Poukazuje opět na rozhodující důležitost pečetního obrazu, rozděluje podle něho naše městské pečeti do 6 skupin, zabývá se znovu legendami pečeti (podává zajímavé postřehy některých výrazů, poukazuje na př. na omyl s pojmem „burgenses“), oceňuje i uměleckou stránku pečeti, zkoumá znovu písmo jejich nápisů, tvar a látku, z nichž byly vyráběny, způsob připevňování a konečně promlouvá více o pečetidlech neboli typářích, pátraje po původu zlatníků, kteří je zhotovovali (má za to, že se navazovalo zajisté na německé poměry).

Zabývá se otázkou, k čemu se pečeti užívalo, míní, že pravděpodobně se uplatňovaly pečeti jakožto symboly právního aktu — jistě je prokázáno, že se jimi zapečetovaly objekty nebo nemovitosti.

Vlastní jejich funkcí bylo ovšem pověřování písemností, především listin; tyto tvoří samostatnou diplomatickou skupinu a nesou stopy vývoje městské samosprávy. Zaslouhují si tudíž jakožto velmi cenný historický pramen obzvláštní pozornosti a samostatného zpracování, jež slibuje Vojtíšek podati jindy, podáváje zde jen tolik, aby vysvětlil cena městských listin a tudíž i pečeti jakožto historického pramene. Poukazuje stručně na dvojí způsob městské samosprávy našich měst podle dvojího městského práva, norimberského a magdeburského, na postavení městského rychtáře, který byl časem nucen ustoupiti purkmistrovi a městské radě, při čemž ovšem i městská pečeť z původního držení rychtářova přešla v ruce městské rady a obce. Dvojímu způsobu městské samosprávy odpovídají dva druhy listin, městské a radní.

Ta skupina městských listin, které vystaveny v cizích záležitostech byly potvrzovány, ověřovány městskou pečeti, poskytl Vojtíškovi příležitost zmíniti se v této souvislosti o vývoji městských knih, jimž časem, zvl. následkem husitských převratů, listiny městské ustupovaly.

Jak bylo již výše naznačeno, měly městské pečeti i samostatný význam (bez listin), na př. v obchodě; z praktických důvodů se zhotovovaly městské cejchy, merky, znamení, signa, na něž se přenášel zjednodušený pečetní obraz. Vznikaly asi také již v počátcích měst, stávající se stálým městským znamením; toto bývalo vždy ve volném poli kruhovém, nikdy na štítě a tudíž ani toto nebylo erbem, protože se ho užívalo v různých potřebách, nikdy však ve vojenství. Když pak města se domohla erbů, jež často vznikaly převzetím pečetního obrazu, či lépe městského znamení, docházelo časem úmyslně k zaměňování erbů s městskými znameními — ovšem bylo to už po zániku rytířství za úpadku heraldiky.

Erby městské byly tedy získány buď husitskou revolucí a dočasně uznány vyšší mocí anebo uděleny právním aktem z vyšší mocí. Vojtíšek uvedl pro obojí způsob příklady, ač z doby první je jich málo, teprve z 2. pol. 15. stol. máme již dosti reprodukcí městských znaků, tesaných i malovaných. Důležitým pramenem jsou ovšem královské erbovní listiny, jež samy jsou dokladem, že města používala erbů z vyšší mocí. Nejdříve, jak již řečeno výše, zavedla si erby města královská; jakmile se jich pak domohla i poddanská města, byl to počátek úpadku, erby klesaly významem na pouhá pečetní znamení. Další zhoršení přinesl pád vojenské moci královských měst r. 1547. Také městské korouhve, jež vznikly za prvotního významu erbů, snižovaly se od pol. 16. stol. na pouhá městská znamení bez vojenského charakteru, stávaly

se spíše jen dekorativním prostředkem nebo právní pomůckou a v té hodnotě přecházely na městské pečeti. Ovšem že erby byly i obohacem městských pečeti. Vyšetřiti, jak dalece, nebylo však cílem autorovým v této knize; zde šlo spíše jen o problém vzniku městských erbů a jejich poměru k městským pečetím.

V závěru vrací se Vojtíšek, shrnuv znovu výsledné poznatky, ke stanovisku Hauptmannovu. Také pomocí českomoravských památek, třeba jsou zde zatím ještě mezery, lze dáti za pravdu Hauptmannovi, že městské pečeti a erby jsou dvojí středověká právní zařízení: pečeti jsou starobylá instituce, erby pak mohly vzniknouti, až když se města stala samostatným vojenským faktorem; bylo-li to v německých zemích už v 2. pol. 14. stol., u nás došlo k tomu až za husitské revoluce (a to jen u král. významných měst). Hauptmann má pravdu, že v časnějších dobách nebyla by měla města nositelů erbů, k tomu bylo třeba plné městské svobody a volnosti. Opominul však vývoj německých měst, přenášeje středověké poznatky i do mladých dob. Poučný je tudíž vývoj českomoravských měst: znehodnocoval revoluční zisk městských erbů, až s pádem městské moci r. 1547 klesl vojenský význam erbů úplně tak, že byly ztotožňovány s městskými pečetmi.

V novějším vývoji nabývaly erby složitosti a to přineslo potřebu i malých městských znaků. V 19. stol. význam erbů převyšil význam pečeti, novým hodnocením však docházelo ke zmatkům: aby se získal erb, přenášely se prostě pečetní obrazy na štíty. A tu proti stanovisku Hauptmannovu, že je možno činiti tak jen po heraldické úpravě pečetních obrazů (a často násilně), dávalo se za pravdu Huppovi, který chtěl přenášeti pečetní obrazy na štít bez změny a to podle posledního stupně vývoje pečeti. Vojtíšek má obojí cestu za nesprávnou, upozorňuje, že erb městský musí se opřít o staré doklady a není-li jich, nutno jej sestaviti samostatně, třeba s i s použitím prvků na městské pečeti. Správnou tuto cestu ukázal prakticky při zpracování erbu hlavního města Prahy. Má tedy jeho studie vedle vědeckého cíle i praktický, chtějíc buditi vážnost ke starým vzácným památkám, jakými jsou městské pečeti a erby. Jejich cenu dokázal již touto prací, v níž poznání pečeti a erbů nebylo mu účelem o sobě, nýbrž neustále měl na zřeteli jejich vědecký význam jakožto historického pramene pro vývoj měst, pamatuje i na jejich vztah k živé přítomnosti.

Kniha má i velkou formální přednost, jsouc napsána jasným a přehledným slohem a vracejíc se neustále k základnímu problému, dodává mu tím neobyčejného důrazu. Stejněmu cíli slouží i množství skvělých reprodukcí.

Blažena Rynešová.

PhDr. Adolf Lud. Krejčík: Příspěvky k soupisu archivů velkých statků. V Praze 1929 str. 164. (Nákl. Čsl. Akademie zemědělské v edici „Prameny a základy“, první číslo řady A.)—V úvodu čteme: „Mají-li býti napsány dějiny našeho zemědělství, třeba především důkladně a systematicky poznati prameny těchto dějin.“ Nejdůležitější z pramenů těch jsou úřední písemnosti starých patrimonií a nynějších velkých statků; především třeba si opatřiti „přesný a pokud možná úplný soupis těchto zříděl historických zemědělských pramenů“ (str. 1). Proto věnoval Československý státní archiv zemědělský od svého zřízení (1919) pozornost archivům a registraturám velkostatků. Úředníci archivu zjišťovali jejich stav a nyní ředitel archivu, jenž sám na záslužné práci té měl vynikající podíl, sebraný materiál publikuje. Vznikla úhledná knížka, v níž v abecedním pořadí seřazeny zprávy o 113 archivech a registraturách. Více než polovina zpráv těch připadá na Čechy, ale také Slovensko jest zastoupeno 20 zprávami a dvěma i Podkarpatská Rus.

Jest tu tedy sebrán materiál velmi rozsáhlý, arci materiál různého druhu a různé ceny. Jsou to zprávy o nových registraturách, jichž písemnosti slouží ještě úřední potřebě: hospodářská registratura správy státních lesů v Bohutíně počínající rokem 1869, registratura nadačního statku v Časté na Slovensku počínající rokem 1908, registratura správy státních lesů v Kokošovicích počínající rokem 1876, registratura střední hospodářské školy v Košicích od r. 1872 a několik jiných registratur, které mohou zajímati jen nejužší kruh odborných zájemců. Naproti tomu každému historikovi musí býti vítány zprávy o starých registraturách jako jest archiv paarský v Bechyni, jehož písemnosti sahají zpět až do XV. století nebo většina archivů jiných, které počínají písemnostmi XVII. a XVIII. věku. Větší zájem o staré fondy nevyplývá jen z nějakého zásadního staromilství. Kdokoli podrobněji nahlédl do starého patrimoniálního archivu, mohl se přesvědčiti, jaký jest rozdíl mezi patrimoniálním archívem do poloviny devatenáctého století a registraturou hospodářské správy od správních reforem let 1848–1850. Vytýká-li Krejčík význam patrimoniálních archivů pro dějiny zemědělství, zdá se mi to formulací příliš jednostrannou. Patrimoniální archiv jest daleko více než jen látka pro historika zemědělství. Stačí prolístovati rejstřík, který sám Krejčík pečlivě ke svým Příspěvkům připojil. I neinformovaný čtenář se snadno přesvědčí, co vše možno v patrimoniálních archivech nalézt.

Historik nalezne tedy v Krejčíkově publikaci velmi mnoho, přesto bych těžisko publikace hledal jinde. To, co Krejčík a jeho spolupracovníci o archivu zapsali, leckde pro historika nestačí.

Jsou arci některé archivy dosti podrobně popsány. Někde Příspěvky pečlivě sepisují jednotlivé zachované archivalie, nebo popisují archivní schema, nebo věnují pozornost mapám (str. 6, 11, 12, 32, 38 a j.) a někde překvapí tím, že si všimají i knihoven na př. v Nových Hradech str. 49, v Holíči str. 40, v Kácově str. 63, 64 (knihy však jsou zatím odevzdány do Prahy!). Jinde naproti tomu jsou podány jen velmi zběžné a všeobecné údaje: archiv panství zlonického v Budeničkách (str. 19), hospodářská registratura panství drnovického (str. 33).

Krejčík sám byl si těchto nedostatků dobře vědom. Cituji znova z úvodu: „Popisy jsou co nejstručnější, neboť v krátké době 1—6 hodin, které bylo většinou pro archivní a registraturní přehledky užito, nebylo možno, zvláště při fondech úplně rozházených a nedostatečně uložených v místnostech mnohdy úplně nevhodných, podniknouti práci důkladnější.“ Vysvětlení a omluva takovýchto nedostatků jest v tom, že Krejčík a jeho spolupracovníci nepodnikali výzkum pro vědecké účely, nýbrž prohlíželi archivy, aby zjistili jejich stav a archivy zabezpečili.

Státní archiv zemědělský jest archivem ministerstva zemědělství. Jeho úkolem jest zajisté pečovat o archivalie tohoto ministerstva a archivy úřadů a podniků tomuto ministerstvu podřízených. Mimo to připadl mu i důležitý úkol při pozemkové reformě. Zásluhou ministerstva školství bylo při zákonech o pozemkové reformě pamatováno také na archivy. Tam, kde celý statek připadl státu, připadl mu i jeho patrimoniální archiv. V zastoupení Pozemkového úřadu pečoval tedy státní archiv zemědělský i o archivy na zabraných statech neb aspoň zjišťoval jejich stav. Mezi archivy takto revidovanými byl i švarcenerský archiv v Třeboni nebo černínský archiv v Jindřichově Hradci a ojedinelé archivy jiné, o nichž Příspěvky Krejčíkovy mohou opakovati jen obecně známou chválu. Ale to jsou případy celkem ojedinelé. Valná většina zpráv, které Příspěvky o patrimoniálních archivech podávají, působí dojmem nepříznivým nebo dokonce špatným. Tak o archivu panství břeclavského otištěna jest zpráva ústředního ředitelství knížete z Liechtensteinů, která praví m. j.: „Zbývající spisy v registratuře sahají ovšem až do roku 1700, obsahují však výhradně jen zápisy provozní, tedy obchodní korespondenci, rozpočty, uzávěrky účtů a pod.; historických dokumentů(!) však se v registratuře této více nenachází.“ (Co jest historický dokument, není-li jím obchodní korespondence z roku 1700!) Nebo hned následující zpráva Krejčíka samého o archivu ve Vyšším Brodě: „O patrimoniální registratuře bývalého patrimonie nebylo možno ničeho vypátrati při bezzájemnosti klášterníků dnešních o minulost.“ Ve zprávě o ar-

chivu konopištském čteme toto: „Archivalie, stará patrimoniální registratura panství konopištského z konce XVIII.—XIX. století jakož i novější registratura hospodářská, uloženy byly při přehliďce, vykonané dne 19. července 1919, v přízemní, světlé, klenuté místnosti správní budovy ředitelství panství v družném sousedství s aprovisací úředního sluhy a s nádobami s petrolejem.“ Právem se pozastavuje zpráva Krejčíkova, že arcivévoda František Ferdinand, jenž sebe považoval za milovníka starožitností, dopustil zničení starých konopištských archiválií. Než možno tvrditi, že se nyní již takové věci nedějí? Někde ze zpráv Krejčíkových vskutku vyplývá zlepšení, někde archivy převzal stát. Ale jest státní správa sama o sobě zárukou lepší správy archivu? Jistě měla by jí býti, ale zatím by bylo obtížno dokázati, že vskutku je tomu tak vždy a všude. O velmi starém a bohatém archivu panství židlochovického čteme v Krejčíkových Příspěvech (str. 137), že jest z části umístěn ve sklepech pod střední částí zámku „místě úplně nevhodném pro uložení písemností.“ Nebo nalézám tu mezi popsánými archivy mně dobře známou patrimoniální registraturu státem spravovaného panství hoříckého (str. 41, 42). Kdysi na sklonku války jsem se registraturou tou dlouho obíral a, pokud mi to bylo možno, skládal jsem podle signatur archiválie do původního stavu. Rekonstrukce archivu se tenkrát rozbila o to, že státní správa statku nemohla poskytnouti ani polic ani kartonů. Proto nalezl Krejčík r. 1920 nejstarší a nejcennější část registratury naprosto neuspořádanou „v hromadách přímo na vlhké kamenné podlaže.“ Od té doby po Krejčíkově prohlídce byly archiválie vyzvednuty s podlahy a uloženy na police a do příhodnější místnosti. Ale archiv dosud uspořádán není, ani jeho obsah není podrobně znám. To, co Příspěvky Krejčíkovy o archivu tom podávají, zůstává daleko za soupisem, který jsem kdysi v Hořicích (okresnímu úřadu) odevzdal. Jakási náprava v uložení archivu se tedy v Hořicích již stala, ale jinou a zajisté větší a těžší práci pro archiv třeba teprve vykonati. Případ hořícký nezdá se mezi státními statky nikterak ojedinelým. Některé archivy byly převezeny do zemědělského archivu do Prahy a jsou tam pořádaný. (Pozn. Není v archivu zemědělském v Praze také registratura panství karlštejského, o níž v Příspěvech čteme, že jest v Poučnicku?) Hospodářská registratura ze zámku Černé byla převezena do zemského archivu do Brna, o podobném jednání čteme u panství křížanovského. Ale takto nebylo a není možno naložiti s archivy všemi. Plně nutno souhlasiti s tím, praví-li Krejčík na konci úvodu: „Z této práce, která líčí jen malý výsek z prací Čsl. státního archivu zemědělského, bude též viděti, co ještě zbývá vykonati, než bude možno říci, že jen výzkumné úkoly zeměděl-

ského dějepytu jsou vykonány. Vysvitne též, doufám, jak jest důležité, přikročiti k zákonné organisaci zemědělského archivnictví, a jak je nutné dokonale vybudovati státní péči archivní.“ (str. 3). Že se tak nepokrytě hlásí k myšlence reformy archivnictví, slouží Krejčíkovi ke cti obzvláštní. Na jiném místě v tomto Časopise se čtenář dočte, co v téže věci letos podnikla naše Archivní Společnost. Jsou stále skeptikové, kteří snahy o reformu archivnictví považují za utopie nezkušených lidí. Myslím, že jest tomu právě naopak. Jest čirým utopismem domnívatí se, že jest možno za nynějšího stavu opatřiti veškeré archivy státní tak, jak by si toho zasloužily, a jen nedostatkem zkušeností možno vysvětliti, jestliže se kdo takovým ilusím oddává. Jest zásluhou Krejčíkovou a jeho spolupracovníků, že se snažili zjistiti skutečný stav, a zásluhou další, že Krejčík materiál ten uveřejnil. Bylo by si jen přáti, aby publikace i po této stránce došla pozornosti, které zasluhuje.¹⁾

B. Mendl.

Archeion. Czasopismo naukowe poświęcone sprawom archiwalnym. Redaktor St. Ptaszycki. III. Warszawa 1928. Wydawnictwo archiwów państwowych. Str. 190.

Třetí sešit polského archivního časopisu, následující s překvapující rychlostí za druhým, má opět všechny ty přednosti, na které jsme poukázali, probírajíce obsah prvních dvou předcházejících sešitů. Je tu opět nadhozeno v cílevědomě vybraných článcích několik praktických problémů současné polské archivistiky a na druhé straně pak nová serie podrobných zpráv o vnitřním archivním životě polském. Na programu je tentokrát archivní terminologie — vlastně jen několik základních pojmů archivní mluvy, jíž věnovány jsou dvě studie St. Ptaszyckého, Archiwum-Archeion a J. Siemieńskiego, Roztrząsanie terminologiczne. Ptaszycki je více teoretický, chce především rozluštíti etymologii názvu archiv a sleduje v polské historii význam tohoto slova. Poukazuje zde na ten zajímavý fakt, že byt by i dříve slova archiv bylo v polštině užíváno, je to teprve v XVI. století, kdy známý kronikář Kromer

¹⁾ Převážná část prohlídek, o nichž se v Příspěvcích dovídáme, byla vykonána v letech 1920 a 1921. Mnohde bychom si přáli věděti, co se pro popsané archivy od té doby stalo. Věřím, že leckde by se byl mohl Krejčík pochlubit úspěchy, o nichž pomlčel. O archivu ředitelství státních lesů a statků a o archivu někdejšího tereziánského ústavu šlechtičen čteme na konec stručnou poznámku, že byly r. 1920 převzaty Čsl. státním archivem zemědělským. Což o archivech těch nebylo možno r. 1929 říci více, než co bylo zjištěno 27. května a 31. května 1919?! (str. 98 a 99). Věřím, že pro archivy ty Zemědělský archiv již leccos vykonal a že Krejčík o tom pomlčel jen ze skromnosti. Skromnosti té však nechápu.

užívá ho v našem slova smyslu a i po něm lze zaznamenati některé úchytky v jeho významu, jakož i jiné termíny.

Aktuální a spíše praktický význam má však již studie druhá. V loňském roce totiž archivní sekce polského historického spolku debatovala o několika základních termínech archivních především z iniciativy ředitele archivu, Dra Konarského, který vypracoval o této otázce obsáhlý elaborát jako podklad k diskusi. Článek Siemieńskiego pak je vlastně polemikou s některými návrhy Konarského. Jelikož v našem archivním světě tato otázka leží vlastně celkem ladem, nebude jistě zbytečné zmíniti se aspoň na tomto místě o těchto věcech obšírněji. Hlavní zájem věnuje Siemieński slovu archiv (polsky archiwum). Termín ten v polštině, právě tak jako u nás, má trojí význam. Archiv-instituce, archiv-registratura živého úřadu, archiv-pisemná pozůstalost úřadu, jehož činnost jest skončena. Uvedené významy daného termínu autor pak v dalším ještě blíže určuje a omezuje. Pro archiv jako instituci vymezuje následující úkoly: 1. Archiv předně hromadí, přechovává a zachovává (konservuje) archivalie. 2. Zpracovává je tak, aby sloužily vědeckým a praktickým účelům úředním i privátním. 3. Vydává různá dobrozdání, odpovídá na dotazy, pořizuje opisy, výtahy atd. Vymeziv takto úkol archivů, užívá této definice především jako dělička k rozeznávání různých druhů archivů. Archivy v pravém slova smyslu jsou mu archivy státní, neboť tyto plní shora vytčené úkoly v celém rozsahu a přechovávají úřední akty jsou samy úřadem. Archivy nestátní (městské, vesnické, kostelní a konečně i archivy feudálních pánů) jsou vlastně analogické s prvními, jelikož přechovávají akty institucí státem uznávaných a veřejné funkce plnících. Na třetím místě pak stojí archivy privátní. Poukazuje na podobnost funkcí u prvních dvou druhů archivů, přimlouvá se autor za dělení archivů na veřejné a soukromé. Z tohoto dělení pak odvozuje modifikaci k uvedené již všeobecné definici o archivech tak, že archivem veřejným nazývá pak sbírku písemného materiálu vzniklou z činnosti určité instituce neb i jednotky s veřejnou pravomocí a v archivu soukromém hledá pak písemné pozůstatky o veřejné činnosti určitých jednotlivců v jejich soukromém okruhu působnosti. Při tom ovšem dodává, že je nutno vždy dbáti na to, jak okruh působnosti určité instituce neb jednotky se zmenšuje, neb zvětšuje.

Druhý význam slova archiv kryje se podle jeho rozdělení s registraturou určitého úřadu v činnosti. Nezapomínaje zdůrazniti rozdíl mezi pojmem registratura a archiv, nemíni však nikterak, že by označení archiv i v tomto smyslu, zejména proto, že se ho v úřední polské terminologii hojně užívá, měl býti radikálně za-

mitán. S třetím významem slova archiv zabývá se déle. Vymezuje jej zcela podle definice holandské, jako sbírku písemného materiálu vzniklého z činnosti určitého úřadu a nadhazuje otázku, zda by se k vůli lepšímu vyjádření pojmu nemělo užívati slova akt v množném čísle. Jest si ovšem vědom toho, že toto označení nevyjadřuje tohoto pojmu plně, neboť velmi často se užívá právě jen k označení části určitého uzavřeného komplexu písemností. Navrhované termíny „zespól“ (česky těžko v tomto významu přeložitelné, snad skupina, nejlépe fond) a „zasób“ (zásoba, hromada) zamítá a na konec zůstává při starém termínu archiv. Několik slov věnuje i termínu archivalie a upozorňuje, že ho lze užívati vlastně jen ve významu množného čísla a pro jednotné číslo musí se stále užívati starého termínu archivní dokument.

Následující studie Br. Pawlowského, Nieco o brakowaniu akt, přivádí nás přímo do bolestného a velkého problému nejvšednější polské archivní praxe, otázky skartace. V přítomné době jsou polské archivy zavaleny spoustami aktů nejnovějšího data. Celá řada předpřevratových a popřevratových přechodných úřadů odevzdala po své likvidaci svou písemnou pozůstalost archivům a další záplava jim stále hrozí. Jak, co a kdo má skartovati, je denním předmětem rozmluv v archivech. Pawlowski upozorňuje tu na návrh instrukce vypracované pro vojenské úřady. Hlavní zásadou tohoto elaborátu je, že určuje tři stupně skartace. První děje se po dvou letech a spisy vyskartované přicházejí na 10 let do spisovny svého úřadu. Po deseti letech skartují se znovu a jsou odeslány do spisovny centrálního úřadu. Odtud pak po opětovné třetí skartaci po 20 letech přijdou teprve do archivu. Pro skartování musí býti vypracovány přesné normy a skartaci provádějí sami referenti.

Článkem tím vyčerpána je jaksi praktická část obsahu a v dalších studiích přicházejí opět ke slovu právě tak jako v předešlých sešitech, pomocné vědy historické. Jsou to studie Wl. Budky, Pierwsze zastosowanie kalendarza gregoriańskiego w aktach grodzkich i ziemskich dawnego województwa krakowskiego, a J. Karwasińskiej, Rachunki żup solnych w XIV. i XV. wieku, které na tomto místě stačí jen zaznamenati. A opět analogicky k zprávám o cizích archivech v číslech minulých máme i zde dvě studie. Jednu, obšírnou Bachulského o archivech belgických a W. Suchodolského o sovětské archivní organizaci. V Bachulského studii uvítá i náš čtenář obšírnou literaturu a z článku Suchodolského doplniti lze některé podrobnosti k našim vědomostem o archivním životě sovětského Ruska. Zaujme nás na příklad počet ruských archivů, jenž v roce 1925 činil 65 mimo

centrální archiv v Moskvě a jeho jakousi odbočku v Petrohradě s 506 archivními úředníky. Od tohoto roku lze též zaznamenati zvýšený politický zájem o archivy, k nimž bylo před tím hojně nedůvěry a tím lze si též vysvětliti rychle stoupající počet příslušníků komunistické strany v řadách archivářů. Z dřívějších 5% na 67%.

V obou minulých sešitech postrádali jsme zprávy a recenze o domácí i cizí archivní literatuře, přítomné číslo však tento požadavek splňuje, pokud se týče polské literatury, velmi důkladně. Na více než 80 stranách uvádí nás velmi instruktivní článek K. Kaczmarczyka, Literatura archiwalna odrodzonej Polski (1918—1926) do opravdu rozsáhlé polské archivní literatury a odměňuje naše čekání vlastně úplným soupisem jejím. Způsob, jímž referuje — uvádí krátce obsah každé pozoruhodnější studie, při čemž z jeho poznámek a dodatků vysvítá opravdu překvapující znalost věci — a rozdělení, které pro tento soupis zvolil (I. Literatura všeobecná. II. Archivy před rozdělením Polska. III. Archivy po rozdělení. IV. Archivy ve válce. V. Archivy v samostatné Polsce. VI. Archivní revindikace. VII. Archivy církevní. VIII. Archivy městské. IX. Privátní. X. Archivy zahraniční) zvyšují ještě informativní cenu celé vskutku pracné studie. Myslím, že nebude bezúčelným vyjmenovati na základě tohoto soupisu na tomto místě některé důležitější práce. Z prvního oddílu všeobecného známe již Handesmanova Historika a Ptaszyckého Encyklopedii, jest však třeba zaznamenati Kaczmarczykem velmi chválené dílo St. Kutrzeby, Historia źródeł dawnego prawa polskiego. Lwów, 1926. T. I. i II. a taktéž i nové vydání T. Wierzbowského, Wademecum. V tomto oddíle jsou uvedeny též práce z archivní teorie, které většinou lze nalézt i ve zprávách o jednání archivní sekce sjezdu polských historiků v Poznani v roce 1925. Týkají se větším dílem zásady archivní proveniencie, jest to J. Paczkowského, Zasada archiwalnej proveniencji, dále A. Bachulski, Zastosowanie zasady proveniencji w porządkowaniu nowoczesnych zasobów archiwalnych a J. Siemieński, Scalenie archiwów a bibliotecznych zbiorów szczególnych.

Z oddílu druhého je nutno zvláště upozorniti na velkou práci A. Kłodzińskiego, O Archiwum Skarba Koronnego na Zamku krakowskim. Archiwum Komisji historycznej. Serja 2. T. I., str. 124—577. Krakov 1923 a dále na studii Siemieńskiego o téže věci, Ze studjów nad Archiwum koronnem. Przegląd historyczny, 1924. Nelze též zde nechat i bez povšimnutí velkou řadu prací Dąbkowského vzniklých ze studia knih grodzkých a ziemských ve Lvově.

V třetím oddíle dominují práce německého archiváře Warchauera, který jako šéf archivní správy při generálním guberniu německé okupace ve Varšavě se celkem dobře zapsal do dějin varšavských archivů. (Die preussischen Registraturen in den polnischen Staatsarchiven, ve Veröffentlichungen der Archiv-Verwaltung bei dem k. Deutschen Generalgouvernement Warschau II, 1. Varšava 1918. V oddíle čtvrtém setkáváme se opět s jeho jménem, mimo něho však jest nutno zaznamenati práce: K. Kaczmarczyk, Działalność niemieckiego zarządu archiwalnego w Warszawie w latach 1915—18. Archiwum komisji histor. Pol. Akad. Um. S. 2. T. 1., 1922, str. 114—123, dále W. Studnicki, Archiwa państwowe w Wilnie w okresie r. 1915 do 1919 włącznie. Nasz kraj. 1920 Nr. 1. a obdobná rozšířená poněkud práce ve Sprawozdanie Pol. Akad. Um. 1922, Nr. 5 a konečně J. Seruga, Niszczenie archiwów w b. okupacji austriackiej b. Kr. Pol. w czasie wojny światowej. Odb. z Drogi Polski, Varšava 1922. V pátém oddílu zaujme naši pozornost diskuse o organizaci archivů, jež byla vedena částečně i v denním tisku a dále i účelně uvedené zákony a nařízení týkající se archivů. Z obsáhlé literatury jest třeba se především zmíniti o práci J. Paczkowského, kdysi šéfa archivů polských, Z dzieziny archiwalnej, Kw. histor. 1922, dále též Sprawozdanie Centralnego archiwum wojskowego w Warszawie z czynności za lata 1918—1924. Varšava 1925. O lublinském archivě máme tu dále uvedenu velkou práci J. Riabinina, Archiwum państwowe w Lublinie I.—II. Varšava 1926; o poznaňském jsou tu zase práce Warshauera, hlavně jeho Deutsche Kulturarbeit in der Ostmark. Berlin 1926, a o vileňském píše K. Chodyncki v Ateneu Vileňském, 1923.

Velmi zajímavý pak je oddíl VI. Polští archiváři, jak jsme již dříve zaznamenali, kladi velkou váhu především na revindikace archivů z Ruska a z toho důvodu literatura revindikační týká se především archivní rozluky v Rusku. V ní význačné místo zaujímá oficiální publikace, tištěná sice jako rukopis, zvaná Dokumenty dotyczące akcji delegacyj polskich w komisjach mieszanym reewakuacyjnej i specjalnej w Moskwie, celkem v devíti sešitech, v nichž jest uložena velká řada speciálních prací o jednotlivých archivech z Ruska požadovaných, jakož i doklady toho, jak velké úsilí vyžadovalo vydání sebemenšího archivu z Ruska. Mimo tuto základní práci lze též zaznamenati článek Handelsmannův, Z dziejów walki o zabytki polskie w Moskwie. Prz. Współcz. 1922, S. Ptaszycki, Wywoże-

nie do Rosji polskiego mienia, kulturalnego i jego zwrot obecny, tamtéž 1923. K. Tyszkowski, Z dziejów rewindykacji, Kw. hist. Lw. 1924. Kuntze Edw. Sprawy rewindykacyjne, v Památníku zmíněného již sjezdu polských historiků v Poznani. Studie vyjmenované v oddílu VII., VIII. a IX. nebudu uváděti pro jejich převážně místní význam. V díle X. nás snad poněkud může zaujmouti dílo Sprawozdanie z poszukiwań na Węgrzech, Krakov 1919 a W. Abrahama, Sprawozdanie z poszukiwań w archiwach i bibliotekach rzymskich do dziejów Polski w wiekach średnich za lata 1899—1913. Archiwum Kom. hist. Ser. 2. T. I. 1923.

Obširnou kronikou o vnitřním životě a činnosti zemského archivu v Krakově a zemského i státního ve Lvově, vedenou analogicky jako v čísle druhém, končí tento sešit, k němuž bude, jak vidíme, sahati nejednou i český čtenář pro informace a poučení.

Archeion. Czasopismo naukowe poświęcone sprawom archiwalnym. Redaktor St. Ptaszycki. IV. Varšava 1928, str. 215. V. Varšava 1929, str. 118, 73. VI.—VII. Varšava 1930. Str. 178, 152.

Svědčí zajisté o neobyčejném ruchu v archivním životě polském, že významný krok ústředního vedení polských archivů, totiž vydávání časopisu zabývajícího se speciálně problémy archivními, potkal se s takovým zdarem. Po třech obsáhlých sešitech Archeionu, o nichž jsme pokládali za nutné podati již dříve obširné zprávy, zejména proto, že z plánovitě sestaveného jejich obsahu dal se lehce načrtnouti souvislý obraz polského archivnictví a jeho hlavních organizačních forem a problémů, následují pravidelně v r. 1928 sešit IV., v r. 1929 sešit V., a rok 1930 přináší dokonce dvojčíslo VI.—VII.

Tato okolnost sama poví nám již mnoho o zájmu, jaký dovedli iniciátoři tohoto podniku, a zejména zasloužily a ve vědeckém i archivním světě polském neobyčejně vážený, generální ředitel polských státních archivů, prof. St. Ptaszycki, vzbuditi pro otázky archivní. A stejně též již první letný pohled na obsah tří nových úhledných sešitů, jež máme před sebou, prozrazuje, že intenzivní a čilý život mezi polskými archiváři vtiskl polské archivní revui již zcela osobitý ráz, který v jejich prvních třech svazcích nebyl ještě tak zcela patrný. Kdežto v prvních nám známých již sešitech vedle článků majících za úkol informovati přehledně o situaci polských archivů a úvah zabývajících se problémy denní archivářské praxe, najdeme i dosti takových studií, jež zasahují do oboru pomocných věd historických, zúzuje se naproti tomu již v sešitě IV. program Archeionu již téměř na problémy čistě archivní. Články z diploma-

tiky mizí, přestávají též i informační přehledy o situaci archivnictví, neb cíle jest v celku dosaženo a obsah sešitů, byť ohraničen látkově, zpestřuje zase na druhé straně nemalá řada menších pojednání jednak o praktických otázkách, s nimiž se archivář setkává při denní práci, jednak i o theoretických problémech archivní terminologie. Je tu dále hojně pojednáváno o dějinách archivů, obsahu jednotlivých fondů v nich a pamatováno je tu i na informace o organizaci archivů v cizině. Kronika, jež sledovala již od druhého sešitu výsledky práce v jednotlivých polských archivech, nejdříve v retrospektivním přehledu od r. 1920 do r. 1926, pokračuje i v sešitě IV. V něm však setkáváme se již s novým oddělením, úředním, spravujícím o všech krocích administrativního vedení polských archivů.

Čtvrtý sešit jaksi ještě jen *via facti* ustaluje obsah a rozsah zájmu polské archivní revue, sešit V. pak již miní sledovati tento program zcela vědomě a stejně tak i sešit VI.—VII. V nich postupuje se již zcela systematicky při rozvržení látky. Úřední části, která dostává zvláštní stránkování, věnováno jest poměrně hojně místa; v sešitě V. 70 stránek, v sešitě VI.—VII. pak 147. Do ní pak pojata je také i dřívější kronika, která nyní se změněným určitějším titulem „Zprávy o činnosti stát. archivů“ sleduje rok za rokem postup práce v jednotlivých archivech a svěřena jest zvláštní redakci W. Łopacińskiego. Počínaje rokem 1927 od sešitu pátého utříděny jsou pracovní výsledky jednotlivých archivů do jednotného rámce několika nejdůležitějších úkolů, jež každý archiv musí plnit. V prvním oddíle (A) tedy dovídáme se nejdříve o postupu pořádacích a inventarisačních prací v každém archivu, odstavec druhý (B) vykazuje pak dále změny v jejich obsahu, přírůstky, úbytky. Oddíl třetí (C), jemuž je věnováno nemálo péče, má znázorniti vědecký ruch, jenž se kolem archivu soustřeďuje. Jsou tu podávány zprávy jednak o úředních, jednak i o soukromých dotazech archivu k zodpovědění předkládaných a zejména pak najdeme zde seznam všech vědeckých temat, na nichž právě v archivu jednotliví badatelé pracují a soupis prací již tiskem vydaných. Materiální stránce archivů, jejich věcným i osobním nákladům věnován jest oddíl 4 (D), uvádějící úhrnná čísla rozpočtu jednotlivých archivů a pátý (E), jednající o jejich umístění. V posledním oddíle najdeme konečně výkaz vědecké práce archivních úředníků.

Tyto všechny změny a zúžení obsahu polskému archivnímu časopisu opravdu prospěly. Přesunuje zájem na denní život v archivu, stává se mnohem živější a aktuálnější a přináší na svých stránkách opravdu přemnoho všelikých informací o archivním životě polském, informací jdoucích až do nejmenších podrobností. Archeion stal se tedy dnes nejen vítanou, nýbrž i nezbytnou po-

můckou pro toho, kdo chce nahlédnouti do pracovního tempa i poznati výsledky polské archivní práce. A poučení hojného dostane se mu v obou jeho částech vědecké i oficielní.

V pestrém obsahu posledních tří svazků Archeionu (IV., V., VI.—VII.) najdeme splnění naznačeného programu v plném rozsahu. Příspěvky k dějinám jednotlivých archivů přináší hned v č. 4. článek W. Abrahama, *Ustawodawstwo kościelne o Archiwach*, jenž sleduje v historii péči církevního zákonodárství polského o archivy, která zejména od koncilu tridentského je velmi intenzivní a dodělává se brzy značných výsledků, především ovšem jen v archivech biskupských a kapitulních. Článek dále podrobněji rozbírá i nyní platné předpisy pro ukládání a užívání církevních archivů a pojednává též o nedávných pokusech církevních kruhů rozřešiti otázku archivů farních, jež mají býti zcentralisovány v archivech diecesních. Ve dvou diecesích, totiž přemyšlské a plocké, jest tato organizace již prováděna. Dále črta Żebrowského vzpomínající, jak myšlenka ústředního archivu města Varšavy, uvedená ve skutek v r. 1792 při nové centralistické organizaci městských úřadů, padá zároveň se zrušením této nové organizace. A k historii archivů hlásí se též obšírné studium J. Iwaszkiewicze, *Losy Archiwum Kancelarji W. Ks. Konstantego i Nowosilcowa*. Ličí velmi zajímavé osudy písemné pozůstalosti hlavní osoby polských dějin před povstáním listopadovým, velkoknížete Konstantina, již se hned v prvních dnech povstání zmocnili polští povstalci, znajíce dobře její neobyčejnou důležitost. Řadou kancelářů velkoknížete prošlo totiž v těchto dobách množství nejrozmanitějších důležitých i méně důležitých rozhodnutí, jak v oboru správy vojenské tak i politické. Vlady listopadového povstání věnovaly vskutku velkou péči těmto aktům, volíce k jejich probádání různé komise, které měly kromě toho pátrati i po papírech jiných ruských hodnostářů v Polsku. Pádem Varšavy dostaly se spisy tyto opět do rukou ruských a také tentokráte věnována jejich poznání a utřídění nemalá péče. Článek přináší, kromě podrobného líčení práce polských i ruských orgánů v těchto papírech, z níž plyne pro dnešní dobu zejména ten zisk, že se dovídáme podrobně o kompetenčním rozsahu jednotlivých kancelářů, i mnoho zajímavých episod, jež z této heuristické studie činí poutavé líčení rozmanitých cest, jimiž procházely tyto důležité dokumenty pohnutých dějů polských z počátku minulého století.

V dalším obsahu Archeionu najdeme dále mnoho prací zpravujících o obsahu řady polských archivů nebo rozbírajících podrobně jednotlivé jejich fondy. Tak o Archivu v Jabłonnie píše v seš. 4. Dr. T. Mańkowski; Jabłonna patřila k rodinnému jmění posledního polského krále Stanislava Augusta Poniatowského a najdeme tedy

v dosud neuspořádaném archivu tohoto panství mnoho dokladů pro komplikované majetkové poměry i různé stavební i kulturní podniky této zajímavé postavy polských dějin, dále i jeho otce a jeho dědice, v Polsku tak populárního knížete Josefa Poniatowského. V pátém sešitě nacházíme podobný, kratší však, popis jiného šlechtického archivu v článku Z. Wdowiszewského, Wiadomości o Archiwum Ostrowskich w Maluszynie, dále krátký přehled St. Zajączkowského o fondech kapitulního archivu ve Lvově. Také ve svazku VI.—VII. jsou zprávy o archivech šlechtických. Je tu článek T. Lutmana, Archiwum Borchów (předního to polského rodu v polských Inflantech) z Warklan., získaném právě do bibliotéky Osolinea, A. Ajzena, Archiwum Szcuczyńskie ks. Druckich Lubeckich, uloženém v bibliotece kn. Czartoryských v Krakově. Obsahuje zejména dokumenty o činnosti známé postavy polských dějin před listopadovým povstáním, ministra financí Království Polského, kn. Lubeckého, na něž upozornil již Smolka ve své velké práci o politice Lubeckého. Z církevních archivů popsán jest v sešitě VI.—VII. ve velmi důkladné studii archiv řádu Paulinů v Czestochové K. Kaczmarczykem. Ještě více pozornosti věnováno jest více méně důkladným zprávám a analysám jednotlivých archivních fondů. Tak v seš. 4. upozorňuje J. Stojanowski studii Akta Rady Nieustajacej (1775—88) na zajímavý tento spisový materiál nejvyšší vládní instituce, utvořené po prvním dělení Polska, revindikovaný v nedávné době z Ruska; všímá si jeho kancelářských znaků a podává seznam jeho hlavních oddělení. O polonikách ve státním archivu vídeňském v časovém omezení na dobu krále Zygmunta III. zpravuje dále v V. sešitě K. Tyszkowski. Všímá si zejména pramenů k diplomatickým stykům rakousko-polským i rakousko-ruským v letech 1613—1618 a sleduje dále i účast Polska v prvních letech války třicetileté (1626—29). Zaznamenává však kromě toho i řadu jiných polonik, která pro doby mladší i starší chová státní archiv vídeňský v řadě svých fondů. Ve svazku VI.—VII. čteme zase zprávu L. Kolankowského o polonikách v archivu Královeckém, Polscy korespondenci ks. Albrechta. 1525—1568. A domácím fondům je konečně zde věnována studie A. Moraczewského, Akta z czasów powstania listopadowego przechowywane w Archiwum miejskiem w Warszawie. Též nedávno do Polska přivezený archiv raperswilský, důležitý pro dějiny Polska ve stol. 19., zejména osudy polské emigrace, je předmětem dvou přehledných zpráv K. Konarského a J. Iwaszkiewicze.

Stejně jako v sešitech dřívějších, najdeme i v posledních sešitech Archeionu několik statí informujících o archivní organizaci v cizině. Tentokráté jest v seš. V. pojednání K. Maleczyńskiego

o archivech v Itálii s krátkou zmínkou i o archivu vatikánském, ve svazku VI.—VII. píše W. Łopaciński o archivech maďarských a Wdowiszewski o archivech švýcarských. Není tu však stále žádných zpráv o archivech u nás. V celku svém dosti nepřesná a nejednotná informace J. Warežaka o našem zemědělském archivu je nikterak nemůže nahraditi.

Všechny tyto články svědčí zajisté o velké pracovní intenzitě i nemalém rozsahu zájmu polských archivářů, ale hlouběji do vnitřního života archivních dílen polských a jejich pracovního tempa dá nám nahlédnouti vedle oné, vzpomenuté již části oficiální, řada studií zabývajících se čistě theoretickými otázkami archivními, ať to již jsou obecné problémy zaměstnávající archiváře ve všech zemích, neb speciálně polská temata, a konečně i úvahy řešící praktické úkoly organizační. Tak hned v seš. IV. podává kněz Dr. J. Kwolek propracovaný návrh organizace diecesních archivů. Jinou praktickou a vlastně základní otázkou řeší článek W. Łopacińskiego a A. Rybarského, Gmachy Archiwów Państwowych Rzecz. Pol. Přehlíží krátce nynější umístění všech důležitých stát. archivů polských a uvažuje o možnostech a podmínkách výstavby nutných budov pro ně. K studii je dále přiložen plán i skizy projektované budovy ústředního stát. archivu ve Varšavě. A nejednu zajímavou podrobnost přináší článek K. Konarského, Archiwa państwowe na Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu, který i pro organizátory archivní expozice na naší brněnské výstavě dodá řadu momentů k srovnávání. Organizátoři polské expozice, jsouce si od počátku vědomi, jak je obtížné v názorné zkratce předvésti práci v archivech i její výsledky, rozhodli se přece znázorniti v exponátech především, jaká jest organizace polských státních archivů, jaké jsou, kolik a kde se nalézají, co obsahují. V druhé řadě pak ukázali na jejich význam památkový, vědecký i praktický (úřední) a provedli tento plán v řadě grafických tabulek, z nichž některé jsou v fotografických kopiích přiloženy k článku.

V člancích theoretických pak se hojně uvažuje o archivní terminologii. Vspolečné statí Kryńskiego, Ptaszycského a Dąbkowského podroben jest sám polský titul pro archiváře „archiwista“ rozboru a uvažuje se o tom, zda by se nemělo užívat i v historii často vzpomínaného titulu „archiwariusz.“ Autoři shodují se na dosavadním titule „archiwista“, majícím svůj původ ve francouzském „archiviste“, přeneseném do Polska v době napoleonské a užitým po prvé v Knížectví Varšavském. J. Siemieński pokračuje pak i v seš. IV. a V. ve svých terminologických úvahách (Roztrząsanie terminologiczne, Wykazy, Skorowidze), jež mají býti příspěvkem k debatě o inventářích a katalozích provedené.

v druhé schůzi archivní sekce historické společnosti polské. Vymezuje pojem pro soupis (výkaz, inventář, katalog). Rozeznává inventáře generální pro soupis všech archivních fondů, speciální pro soupis jednoho fondu. Inventáře místní, znázorňující umístění archivních fondů v archivním skladišti a systematický, řídící se kancelářskou proveniencí arch. fondu. Proti inventáři pak staví katalog, jenž nechce podati obraz fondu neb archivu, nýbrž vybírá z nich to, co ho interese a to pak sestavuje podle různých hledisek. Před katalogem však dává přednost alfabertickému indexu inventáře, jehož zpracování však nesmí být mechanické, nýbrž musí mít stále na zřeteli povahu určitého fondu. Jiné bude pro fond několika pergamenových listin, jiné pro fond čítající tisíce aktů, kde přece není možno slepě užiti zásady, aby v něm byla zachycena každá zmínka o osobách neb věcech, o nichž se v aktech jedná. V tomto případě navrhuje upustiti od indexů zmínek a sestavovati index projednávaných záležitostí, jenž nás nepovede sice k osobám a místům, nýbrž především k aktům o nich.

Z dalšího obsahu Archeionu zbývá tedy vzpomenouti ještě o dvou člancích redaktora St. Ptaszyckého o inventáři polského korunního archivu z r. 1613 a o zajímavé studii T. Manteuffela, Początki wspólczesnej państwowej biurowości polskiej, nahlížející do kancelářské techniky nynějších polských úřadů a líčící vývoj organizace jejich registratur v první periodě tvoření polských úřadů v letech 1917—1920.

Již v předešlých číslech pozastavili jsme se nad tím, že v tak dobře organizovaném archivním časopise nesetkáváme se s rubrikou recensí a zpráv o domácí i cizí literatuře archivní. Nenačázíme jí ani v sešitech, o nichž referujeme. Pouze jako poslední článek seš. IV. zařazena je recense italské příručky archivnictví P. Pecchiaia a v seš. VI.—VII. jest též zvláštní článek J. Paczkowského věnován dílu E. Casanovy, Archivistica. Jakousi náhradu za recense má snad přinést zvláštní oddělení Bibliografie v seš. V., sledující práce o archivech neb na archivních fondech založené podle jednotlivých vědeckých institucí, ovšem pokud byly redakci zaslány.

To, co jsme o obsahu nových sešitů Archeionu uvedli, ukazuje zcela jasně, jakými cestami běže se archivní práce polská. Konkrétních dat pak o organizačních i materiálních podmínkách, v nichž tato práce se děje, přináší nám v hojnosti dále i část úřední, o jejíž povaze jsme již něco pověděli na počátku svého referátu. Mluvili jsme tam též již o způsobu, jakým v tomto úředním věstníku podány jsou zprávy o činnosti polských státních archivů, jež zde zaujímají vlastně nejvíce místa. Kromě nich čteme tu velmi podrobně

zprávy o činnosti ústředního vedení archivního, organizovaného jako samostatné oddělení u ministerstva školství, a dále i protokoly pátého i šestého sezení archivní rady v březnu a prosinci r. 1929. Rádi též uvítáme personalia všech archivů, ústředního vedení i archivní rady.

Em. Janoušek.

Vjesnik kr. državnog arkiva u Zagrebu. (Prije Vjesnik kr. hrvat.-slavon.-dalm. zem. arkiva). I.—IV. (1925, 1926, 1928, 1929).

Po čtyřleté přestávce (v letech 1920—1924) vychází opět, ovšem s novým štítem Vjesnik záhřebského zemského, dnes státního archivu, zahajuje tak novou řadu ročníků. Bývalý Vjesnik chorvatsko-slavonsko-dalmatského zemského archivu dosáhl XXII ročníků (1899—1920). Od počátku redigoval jej Dr. Ivan Bojničić šlechtic Kninski, který se opět ujal redakce obnoveného Vjesniku.

I. ročník (Zagreb 1925, str. 208) byl však dokončen Laszowským, neboť Bojničić mezitím zemřel. Zahajuje jej Josip Nagy, Arhivski ugovori, studii věnovanou otázce archivních úmluv, které byly sjednány po světové válce mezi nástupnickými státy na jedné a Rakouskem a Maďarskem na druhé straně. Nagy otiskuje tu počáteční tři kapitoly svého pojednání, z nichž prvá se zabývá historií mírových smluv, počínajíc druhou polovicí 18. věku, pokud totiž a jak v nich byla řešena otázka vydávání archivního materiálu při postoupení území cizímu státu. Druhá kapitola si všímá mírových smluv z roku 1918—20; kdežto mírové smlouvy breštlivská i smlouva centrálních mocností s Rumunskem a Finskem z roku 1918 nemají nijakého ustanovení o archivech, přináší mírová smlouva versailleská a saint-germainská dalekosáhlé změny na poli archivním. Třetí kapitola pojednává o interpretaci ustanovení mírových smluv; autor se tu hlásí k principu provenienčnímu, hájenému především se strany rakouské, netrhat organické celky na části. — Škoda jen, že roztrháním článku do několika ročníků Vjesniku, který vychází nejméně v ročních lhůtách, trpí značně přehlednost látky. Bohužel, setkáváme se s tímto zjevem dosti zhusta. Hned následující studie, již napsal rovněž Nagy, Diplomatičko-paleografске studije, je tolikéž rozdělena do několika ročníků Vjesniku. Nastíniv v několika hlavních rysech význam diplomatiky vůbec a naznačiv, jakou důležitost má zkoumání jihoslovanských listin, přechází autor k vlastnímu tématu, jež si obral za úkol, totiž „Isprave iz dobe hrvatske narodne dinastije“ (listiny z doby chorvatské národní dynastie). Chorvaté mohou se honositi velmi starými listinami. Nejstarší listina, vydaná knížetem Trpimírem roku 852 splitskému kostelu, jakož i listina knížete Mutimíra z 28. září 892, vydaná rovněž splitskému kostelu, jsou zajisté velmi raného data. Autor má za to, že nebylo tehdy ještě organizované kanceláře, a že čistopisy a vydávání listin, bylo-li toho potřeba, obstarávali asi duchovní, prodlévající na dvoře knížecím. Nagy probírá podrobně vnější i vnitřní znaky obou listin a zjišťuje, že dispošice obou nejstarších chorvatských knížecích listin je právě tak jednoduchá jako dispošice formule langobardských královských listin; v sankční formulí se vyhrožuje pouze duchovními tresty, není nijakého ustanovení o peněžité pokutě. Samostatnou kapitolku věnuje Nagy listině krále Petra Kresimíra (1058—1074), vydané r. 1060 klášteru sv. Jana Evang. v Rogovu. Podle vnitřních znaků této listiny — (i sankce je odlišná, neboť kromě duchovních trestů jest tu ustanovena i pokuta) — má za to, že byla zhotovena příjemcem. Organizací Kresimirovy kanceláře klade teprve do doby okolo roku 1069.

Vjekoslav Klaič v článku Hrvatsko pleme Krešiči ili Krišiči (Njegove povelje i njegove predanje) sleduje osudy chorvatského šlechtického rodu Krešičiů, probírá jednotlivá jejich privilegia, snaže se určití jejich cenu a dobu vzniku.

Ivan Bojničić, Hrvatski misionar XVII. vijeka otiskuje zajímavou korespondenci chorvatského misionáře v Tibetu, Nikoly Rattkaye, uloženou mezi spisy záhřebské jezuitské koleje ve státním archivu záhřebském.

Emilij Laszowski, Franjevački samostan u Jastrebarskom se zabývá osudy františkánského kláštera v Jastrebarsku. Klášter vznikl asi v polovici 16. století. Sídili tu nejprve dominikáni, kteří odtud odešli za selského povstání r. 1573, světivše ochranu kláštera kvardiánu františkánského kláštera v Záhřebě. Opuštěný klášter obnovil bán Tóma Erdődy a odevzdal františkánům. Roku 1687 proveden popis klášterního archivu, roku 1706 přikročeno ke stavbě kláštera. Dosavadní residence se stala r. 1723 konventem a prvý historik klášterní, Nazarije Vidrič, se stal prvým kvardiánem.

Dane Gruber dokončuje tu svá Nekoja pitanja iz starije hrvatske povijesti (článek 11—13), jež uveřejňoval již ve XX. ročníku (1918) bývalého Vjesniku. Článek (11) pojednává o smrti krále Zvonimira, dokazuje, že zprávy o násilné smrti Zvonimirově vznikly teprve ve 14. století. Článek (12) Ladislav I. i Koloman prema Hrvatskoj chce rozřešiti otázku, podrobili-li si uherští králové Chorvatsko moci; dochází k závěru, že tomu tak nebylo a že ujednání Chorvatů s Kolomanem byla skutečná „pacta“, která dala vznik unii, nikoli však reální, jak soudil Šišić, nýbrž skutečné unii personální. — Poslední (13) článek O uzrocima pada hrvatskoga narodnoga kraljevstva uvažuje o zániku chorvatské národní dynastie a soudí, že hlavní příčinou bylo vyměnění domácí dynastie a nikoli neblahá politika posledních chorvatských králů, kteří se prý proti zájmům chorvatského národa příliš podvolovali zájmům papežské kurie, nedbali o domácí chorvatskou liturgii a podporovali cizí duchovenstvo, jak soudil Šišić.

V drobných článcích Emilij Laszowski, Porodica Ledenički od Ledenica uvádí několik dat o osudech rodiny Ledeničských z Ledenic, jejich členové se usadili v 17. století na Moravě a dosáhli tam v době pobělohorské význačných hodností. — Mimo to otiskuje Laszowski Obrazloženje smrtné osude Franje baruna Trenka g. 1748 odůvodnění rozsudku smrti, vyneseneho nad baronem Trenkem roku 1748. — A. Milošević otiskuje ze zaderského archivu statistiku lodí v Boci Kotorské z roku 1809 (Statistika brodova u Boki Kotorskoj godine 1809.) — Velimir Deželič uveřejňuje dopis Slovinců chorvatskému sněmu ze dne 4. června 1848 (Slovinci i hrvatski sabor godine 1848). — Několik referátů o literatuře z oboru archivnictví a pomocných věd zakončuje obsahově bohatý první svazek obnoveného Vjesnika.

II. ročník (Zagreb 1926, str. 220), vyšel již zcela za redakce Laszowského. Na prvním místě věnuje pohrobni vzpomínku zvěčnělému řediteli záhřebského státního archivu Bojničićovi - Kninskému. Ivan šlechtic Bojničić - Kninski se narodil r. 1858 ve Valpovu, roku 1892 jmenován archivářem zemského archivu záhřebského, jemuž zůstal věren až do smrti († 11. VI. 1925). Obšírný seznam jeho článků a statí ukazuje, jak bohatou byla jeho literární činnost. Redigoval Kroatische Revue (1882 a 1887), Glasnik društva umjetnosti (1882—4), Vjesnik kr. hrv.-slav.-dalm. zem. arkiva (1899—1920), Vjesnik kr. državnog arkiva u Zagrebu I. (1925), Prosvjetna biblioteka (1917—1924). Vedle diploma-

tky byla to zejména genealogie a heraldika, k nimž především obracel svou pozornost. Zůstal mnoho článků o znacích a pečetech Bosny, Slavonie i Chorvatska, sledoval historii jednotlivých chorvatských šlechtických rodů, zabýval se osudy chorvatských zednářských loží stejně jako osudy Židů a alchymistů v Chorvatsku. Nás snad může zajímat, že dne 21. června 1921 vzpomněl v článku Češki spomendan v „Jutarnim Listu“ třistaletého výročí krvavé exekuce na Staroměstském náměstí.

Emilij Laszowski Hrvatska plemenska općina Cvetkovići vykládá o osudech chorvatské šlechtické obce Cvetkovičů, jejíž archiv jest od roku 1914 deponován v záhřebském archivu. V příloze ke svému článku otiskuje pak Laszowski 46 dokumentů, jež se týkají Cvetkovičů.

Josip Nagy Arhivski ugovori (IV—VIII) pokračuje ve studii o archivních úmluvách, sjednaných po světové válce. Čtvrtou kapitolu věnuje zvláštní úmluvě, sjednané mezi královstvím SHS a republikou Rakouskou ve dnech 5. a 15. dubna 1920, podle níž se rakouská vláda mimo jiná ustanovení zavázala, že vydá Jihoslovanům archiv bývalé republiky Dubrovnické jakož i archiv splitské kapituly. Pátá kapitola se zabývá římskou konvencí o archivech, jež byla vypracována r. 1921 a podepsána dne 6. dubna 1922 všemi signatárními mocnostmi (t. j. Rakouskem, Itálií, Polskem, Rumunskem, Jugoslavií a Československem) kromě Maďarska. Autor si stěžuje, že římská konvence nedošla, nanejvýš ve vědeckých a archivních kruzích takového ohlasu, jakého by si byla zasloužila. Šestá kapitola po zásluze oceňuje účast Král. Srbské Akademie v Bělehradě na rozlukových pracích a lituje pouze, že se na úkor materiálu administrativního zabývala téměř výhradně historickým materiálem archivním. Sedmá kapitola se zmiňuje o pracích, jež podnikal v oboru archivní rozluky záhřebský zemský archiv, jež si od prosince 1918 vytkl za cíl především jasně formulovati jihoslovenské archivní požadavky. Z toho důvodu bylo nutno sestaviti přehled jednotlivých archivů a registratur v Rakousku i v Uhrách a zjišťovati odkud a z jaké činnosti vznikl ten který materiál, jež se týkal jihoslovenského života; bylo prostě nutno seznámiti se s rakouským i uherským veřejným právem a administrativou s hlediska archivářova. Osmá kapitola pak jedná o archivní úmluvě království SHS s Rakouskem ze dne 23. června 1923, kterou (celkem 30 článků a dodatek) Nagy otiskuje.

Vjekoslav Klaič, Borba za hrvatske prekosavske krajeve i njihova reinkorporacija 1814—1822, popisuje chorvatské zápolení v letech 1814—1822 o opětné sjednocení zasávských krajů s královstvím Chorvatským. Slavnostní akt reinkorporační se konal 1. listopadu 1822 v Záhřebě. V příloze uveřejňuje autor některé dokumenty, vztahující se k této události.

Vjekoslav Klaič, Hrvatska pjesma prigodom reinkorporacije prekosavskih krajeva god. 1822. Autor otiskuje podle rukopisu záhřebské universitní knihovny 3 příležitostně básně o reinkorporaci zasávských krajů k Chorvatsku, které složil JUDr. Ljudevit Jelačić.

Josip Nagy, Diplomatičko-paleografske studije II. pokračuje ve studii o listinách z doby chorvatské národní dynastie, zabývá se listinami krále Petra Kresimíra.

Emilij Laszowski, Iz arhiva trgovišta Jastrebarskoga, pojednává o archivu města Jastrebarska. Jastrebarsko (Jaska) obdrželo již r. 1257 svobody od krále Bely IV. Zachoval se dosti bohatý archiv tohoto města. Někdy v letech 1835—1840 byl uspořádán a zkatologisován, leč na sklonku 19. století, neznámo jak, se ztratil. Také autor, když po prvé navštívil Jastrebarsko, marně se po něm sháněl. Po druhé se však již tím nespokojil, nýbrž jal se důkladně prohlížeti sklep v půdu radnice a tu našel na půdě

dvě bedny, v nichž byl uložen starý archiv jastrebarský. Požádán magistratem jastrebarským, podjal se Laszowski úkolu znovu uspořádati nalezený archiv, což také provedl. Chtěje seznámiti čtenáře s listinami, jež jsou v jastrebarském archivu uloženy, udává stručně obsah, jakož i popis jednotlivých listin. Nás snad může zajímat, že jednu listinu vydal král Zikmund Jastrebarským v ležení u Čáslavě dne 27. února r. 1421.

Melitta Pivec, Spomenica o gospodarskem položaju ilirske Dalmacije, podává v slovincky psaném článku stručný obsah pamětního spisu o hospodářském postavení ilyrské Dalmacie, jež zaslal roku 1811 A. Gallien ze Zadru francouzské vládě.

Rudolf Strohal, Još nekoliko hrvatskih glagolskih isprava, otiskuje 45 hlaholsky psaných listin chorvatských z let 1516—1781, různého obsahu, jež dosud ještě nebyly tištěny.

V drobných článcích Emilij Laszowski, Odredba od g. 1448 da se poruši kašteo u Rači vykládá o usnesení uherského sněmu ze dne 7. června 1448, aby byl obořen kaštel Rača, jež držel Polák Juga Meszicsai, který odtud páchal četná násilí. Rozhodnutí sněmovní však nebylo provedeno, poněvadž zbojník zemřel již r. 1453 a v držení kaštela se uvázal Jan Hunyad.

Rudolf Horvat, v drobném článku Iz hrvatske kulturne prošlosti, si všímá osudů kostela sv. Kateřiny v Záhřebě v 17. století.

Rudolf Horvat, Kajkavska oporuka Katarine Cvetušić, bake Baltazara Krčeličeva, otiskuje kajkavským nářečím psaný testament Kateřiny Cvetušičové, baby Baltazara Krčeliče, z počátku 18. století.

*

III. ročník (Zagreb 1928, str. 204) vyšel opět redakcí Emilije Laszowského, který jej zahajuje překladem Konstantinova díla „de administrando imperio“ (Constantini Imp. Porphyrogeniti de administrando imperio) z pera zesnulého Nikoly šlechtice Tomašiče. Tomašič byl již roku 1918 publikoval ve XX. ročníku Vjesniku Život i djela cara Konstantina VII. Porfyrogenita spolu s překladem a komentářem prvních 36 kapitol Konstantinova spisu „de administrando imperio“. Po smrti Tomašičově († 1918) našel Laszowski v jeho pozůstalosti překlad a komentář dalších kapitol (XXXVII.—LIII). I rozhodl se, že jej otiskne ve Vjesniku jakožto pokračování a dokončení článku z roku 1918, leč z technických důvodů — v letech 1919 a 1920 byl Vjesnik přeplněn a v letech 1920—1924 vůbec nevyšel — dostal se k tomu teprve v tomto ročníku.

Emilij Laszowski, Hrvatska plemenska općina Cvetkovići II., pokračuje v otiskování dokumentů, jež se týkají šlechtické obce Cvetkovičů z let 1530—1600 (čís. 47—87).

Vjekoslav Klaič, Prilozi za historiju državno prava hrvatskoga [I. Articuli Slavoniae regni (1702—1705); II. De municipalibus juribus et statutis regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae (1830)].

I. Již od roku 1623 se počíná na chorvatských sněmích jednati o seznámení a zregistrování všech privilegií (stavovských). Snaha ta způsobuje, že se na sněmích volí zvláštní komise, které mají úkol ten provést. Leč teprve komise zvolená r. 1635 sebrala 29 článků (z usnesení chorvatských sněmů od roku 1609), kteréžto články byly potom roku 1636 potvrzeny Ferdinandem II. Roku 1705 byla vydána (anonymně) knížka Articuli Slavoniae regni, čítající 6 listů, v níž jsou vytištěny „Articuli dominorum nobilium, aliorumque statuum et ordinum Croatiae et Slavoniae

regnum ab anno 1609 ad usque 1635 in diversis eorum congregationibus generalibus conclusi“; jde tu o oněch 29 článků, které byly r. 1636 konfirmovány Ferdinandem II.

II. „De municipalibus juribus et statutis regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae“ (1830). Autor vylučuje snahy chorvatských stavů o kodifikaci platného chorvatského práva a o sporech chorvatských stavů se stavy uherskými, kteří nechtěli připustiti, aby v Chorvatsku platila jiná ustanovení nežli v Uhrách. Chorvatští stavové usilují od r. 1715, aby jim byla potvrzena alespoň jejich práva municipální. S touto snahou souvisí také zřízení chorvatského zemského archivu. Sněm z roku 1731 se usnesl vybudovati t. zv. „kraljevinsku kuću“ (domus regnicolaris), kde měl býti chován archiv a roku 1744 jmenován již zvláštní archivář. Zajímavé je, že právě v padesátých letech 18. století — v době vzniku domácího dvorního a státního archivu ve Vídni — se znovu upravuje, zařizuje a popisuje zemský archiv chorvatský, především ovšem zásluhou protonotáře Nikoly Škrlece. Na počátku 19. století se ději znovu pokusy o systematické zpracování chorvatského práva. Zásluhou protonotáře Josipa Kuševiče vyšla roku 1830 v Záhřebu anonymní knížka o názvu De municipalibus juribus et statutis regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae. Knihou tou, která jak se později ukázalo, vyšla za spolupráce Kuševičovy s archivářem Kiriničem, dostalo se chorvatskému národu do rukou první (tištěné) dílo o chorvatském státním právu.

Petar Karlič v článku Hrvatski kralj Dimitrija Zvonimir se zabývá jednou z nejzajímavějších postav na stolci chorvatských panovníků — králem Dimitrijem Zvonimírem. Byl oddaným stoupencem Rehého VII. a západní orientace a neobyčejně se zasloužil o mocenské postavení chorvatského státu, založiv říši od Drávy a Dunaje k Neretvě a od Jaderského moře přes Bosnu až k Drině, jenž mohl právem nazvati Jaderské moře „nostrum dalmaticum mare“.

Emilij Laszowski otiskuje v článku Opis podsade i obrane Petrinje g. 1596 od savremenika Nikole Stepaniča Selničkoga (Zelniczy) i Stjepana Medaka t. zv. „Historia obsidionis Petriniae et cladis Szerdarianae a reverendo domino Nicolao Zelnicey, electo episcopo Quinqueecclesiensi conscripta“ o obraně Petrinje proti Turkům podle líčení vrstevníka pětikostelního biskupa Mikuláše Selnického, jakož i zprávu, kterou o obraně Petrinje zaznamenal jiný vrstevník, záhřebský kanovník Stjepan Medak.

Josip Nagy, Diplomatičko-paleografske studije. II. (Isprave iz doba hrvatske narodne dinastije. O ispravama kralja Dmitra Zvonimira), pokračuje ve výkladu o listinách z doby krále Dimitrije Zvonimíra. S listinami krále Zvonimíra přichází několik nových prvků do veřejné listiny chorvatské. Mezi první listiny Zvonimírovy náleží též potvrzení listiny Trpimírovy a Mutimírovy ze dne 9. října 1076. Na některých listinách se připomíná veliká pečeť Zvonimírova. Zvonimír, poehopiv význam pečeti, přiblížil se tím názorům papežské kanceláře; přičinil se též značně o organizování vlastní kanceláře. V listině, vydané splitským benediktínem v letech 1076—1078 (nejspíše roku 1078) se uvádí: „Ego Theodorus presbiter et ecclesie sancti Domini et eiusdem regis cancellarius“. Později byl dán kanceláři asi určitější výraz; tak r. 1083 se kancelář Teodor jmenuje již pouze „cancellarius eiusdem regis“. Naposledy se Zvonimír připomíná v listině ze dne 8. října r. 1087. — Bašćanska ploča, první chorvatský nápis, psaný glagolicí souvisí asi s nějakým právním pořízením Zvonimírovým, snad s obdarováním kláštera sv. Lucie na ostrově Krku, určitého však nevíme nic.

Emilij Laszowski otiskuje Dvije listine za povijest Vinice kod Varaždina dvě listiny (z 6. ledna 1532 a z 20. listopadu 1581), jež se týkají města Vinice u Varaždina a jsou uloženy v městském museu varaždinském.

Mezi drobnými články otiskuje R. Strohal Jedan odlomak iz matice vjenčanih iz grada Rijeke, snatkové matriky rěcké z let 1593 a 1594.

R. Strohal, Jedan prilog za povijest svećenstva arcidakonata goričkoga iz god. 1596 uveřejňuje zprávu o chystané kanonické visitaci z roku 1596.

Vjekoslav Klaič, Požar grada Zagreba 25. lipnja 1674 otiskuje zprávu purkmistra a vši obce města Záhřeba ze dne 11. ledna 1675 o velikém požáru záhřebském v červnu předcházejícího roku.

R. Strohal, Prilog za povijest progona vještica u Horvatskoj uveřejňuje zprávu o upálení dvou čarodějnic r. 1694 v Ožlju.

*

IV. ročník (Zagreb 1929, str. 196) vyšel opět redakcí E. Laszowského.

Vjesnik zahajuje za redakce Vladimira Deželiče st. separátně vydaná Bibliografija književnoga rada Emilija Laszowskoga (1889-1929) k šedesátým narozeninám Laszowského a ke čtyřicetiletí jeho literární práce. Emilij Laszowski se narodil dne 1. dubna 1868 v Brlogu. Od roku 1891 začal pracovat v záhřebském zemském archivu. Prvý článek, jež napsal r. 1889, věnoval rodnému městu Grad Brlog i njegoví gospodari. Od těch dob se věnoval nepřetržitě po 40 let literární činnosti, jež se rozrostla do znamenité šíře. Úředníkem záhřebského zemského archivu byl jmenován r. 1893. Po smrti Ivana šl. Bojničiće Kninského r. 1925 jmenován ředitelem záhřebského státního archivu. Příčiněním Laszowského získal záhřebský archiv mnoho důležitých archivů veřejných i soukromých do depositu. Kromě záhřebského pořádal a upravoval Laszowski i četné jiné archivy venkovské. Na jeho návrh se zemský archiv přestěhoval r. 1913 do nově vybudované universitní knihovny na Maruličově trhu. Studie a články Laszowského se obírají především historickou topografií, genealogií, diplomatikou, sfragistikou a heraldikou.

Emilij Laszowski, Hrvatska plemenska općina Cvetkovići III. pokračuje v otiskování písemnosti, jež se týkají Cvetkovičů z let 1602 až 1699 (čís. 88 — 158).

Emilij Laszowski, Arhiv grada Koprivnice podává v chronologickém pořádku stručný popis listin z archivu města Koprivnice, počínaje listinou ze dne 3. května 1338—1828 (celkem 111).

Petar Karlič, Posljednji Trpimirovič Stjepan II. pojednává o posledním Trpimirovici, Stěpánu II. Když byl zvolen za krále Dimitrij Zvonimir, uchýlil se Stěpán do kláštera sv. Stěpána u Splitsu, kde chtěl být též pochován. Leč po smrti Zvonimirově r. 1089 byl Stěpán nucen opustit klášterní útulek a zasednouti na stolec chorvatských panovníků „omnibus Croatiae et Dalmacie nobilibus collaudantibus“, jak praví v listině ze dne 8. září 1089, jejíž faksimile Karlič otiskuje. Jakkoliv panoval pouze dvě léta a byl celkem nevalného zdraví, přece jen se zdá, že byl na venek panovníkem silným, který dovedl v neztenčeném rozsahu udržet panství nad celým Chorvatskem a Dalmácií.

Vjekoslav Noršič, Franjevački samostan u Samoboru vykládá o osudech františkánů v Samoboru, kteří se tam r. 1618 usadili, přehajíce z Bosny před Turky. Ke své stati připojuje i seznam všech samoborských kvardiánů, počínaje rokem 1623.

Juije Kempf, O grofovskoj porodici Jankoviča-Daruvarskih zabývá se historií významného šlechtického chorvatského rodu Jankoviču-Daruvarských, kteří zejména v 18. století nabyli v Uhrách i v Chorvatsku velikého jmění. Poslední mužský potomek tohoto rodu byl veliký vlastenec chorvatský Julije Jankovič († 1904), který obětoval velikou část svého jmění ve prospěch chorvatské vědy a umění.

Emilij Laszowski, Prilozi o posljednjim danima Ane Katarine grofice Zrinske i njezinoga sina Ivana Antuna otiskuje ze štyrskohradeckého místodržitelského archivu některé důležité spisy, jež se týkají posledních dnů hraběnky Anny Kateřiny Zrinské, vdovy po popraveném chorvatském banu Petru Zrinském, jakož i posledních dnů jejich syna Jana Antonína z let 1673 a 1703 (celkem 38 kusů).

V drobných článcích probírá Dr. B. Tri hipoteze o „sedmero braće“ Hrvata.

R. Strohal, Jedan glagolski natpis iz Kosinja od g. 1320.

Stjepan Ivšič, Popis grizanskih glagolskih isprava iz godine 1620 (Popis grizanských hlaholských listin z roku 1620).

E. Laszowski, Književni rad prof. Antuna Nagya 1799—1822 (Literární práce prof. Antonína Nagyhya v letech 1799—1822).

Petar Karlič, Predlog za odlikovanje sveučilišnih profesora Vjekoslava Klaiča, Tadije Smičiklase i Natka Nodila god. 1906. (Návrh na vyznamenání vysokoškolských profesorů Vjekoslava Klaiče, Tadije Smičiklasy a Natka Nodila roku 1906). Vyznamenání však od císaře nedostali.

Otakar Bauer.

Archivalische Zeitschrift (III. řada, V. sv. 1929). Fr. Glasschröder podává v článku „Ueber die Schicksale rheinpfälzischer Archive“ stručně dějiny archivů falckých Wittelsbachů, archivu správy duchovních statků, archivu vévodství Zweibrückenského, archivu Veldenzkého a archivů některých rodů falckých. — G. Biundo pojednává o archivech církevní správy (Kirchshaffneiarhive) ve Falci, o archivu a organisaci církevní správy ve vévodství Zweibrückenském a poukazuje na jejich význam a nedostatečné uložení. — J. F. Knöpfler: Das Stadtarchiv Amberg und seine Bestände. (Dějiny archivu od jeho počátků až do dnešní doby, se stručným seznamem fondů archivních.) — V článku „Einlaufregister des Nürnberger Rates aus dem 15. Jahrhundert“ popisuje A. Gumbel 3. svazky register listů došlých radě norimberské z let 1449—1457, 1490—1495 a 1495—1499. V příloze otiskuje ukázkou z roku 1449 a dobré zdání městského písaře J. Aittingera pro městskou radu v Ulmu o zřízení register missiv r. 1538. — V článku Der Urkundenbestand des Bischofarchivs zu Wittstock nach einem Inventarfragment aus den Jahren 1476—1487 podává G. Wentz obsah tohoto zlomku inventáře. — E. Müller (Die neuen preussischen Kassationsbestimmungen) otiskuje okružní list pruského ministerského předsedy z 12. prosince 1927, o vydání registr. ministerstev archivům a instrukci o skartaci, vydanou pro soudní úřady z 31. prosince 1927. — P. Richter: Archivpflege in Schleswig-Holstein. (Autor podává zprávu o pracích, spojených s inventarisací malých archivů šlesvických po válce a otiskuje v příloze různé výnosy o ochraně archiválií). — E. Müsebeck: Der Einfluss des Weltkrieges auf die archivalische Methode. (Autor upozorňuje na nutné doplňování materialu pro novější dějiny soukromými korespondencemi, pamětní politiků a státníků, zřízení věcných inventárů a zejména školení dorostu archiv. úředníků se zřetelem k dějinám nové doby). — H. Brulin v článku Das Schwedische Archivwesen podává dějiny švédského státního archivu a ostatních archivů švédských a podává zprávu o provádění archivního statutu z 31. prosince 1900 a na-

řízení z 8. září 1924. — H. O. Meisner: Ueber das Archivwesen der russischen Sowjet-Republik. — C. Erdmann: Vom Archivwesen Portugals. (Autor líčí snahy o centralisaci portugalských archivů v Lisaboně v Torre do Tombo od r. 1836 a zřizování krajských archivů po r. 1917.) — Obsáhlý přehled archivní literatury španělské a portugalské za posledních 14 let sestavila Ulla Deibel. — C. Bauer přináší posudek práce Casanovovy: L'Archivistica. — F. Reinöhl pojednává v článku Die österreichischen Informationsbüros des Vormärz, ihre Akten u. Protokolle o policejních bureau, zřízených Metternichem v různých krajích říše a jejich protokolech. — V článku Die belgischen Staatsarchive während des Weltkrieges polemizuje P. Dirr s generálním ředitelem bruselského archivu J. Cuvelierem o zhoubné činnosti německého vojenského velení za války v archivech belgických. — V drobných článkách podává O. Damman (Zur Geschichte von Gatterers diplomatischen Apparat) zprávu o úmyslu sv. p. Steina zakoupit tento aparát pro Berlín, W. K. princ z Isenbrucku zprávu o archivu Pappenheimském, P. D. Enshoff zprávu o archivu hradu Greifenberka, O. Greiffenhagen referuje o organizaci archivnictví v Estonsku a H. Hopfenbeck o osudech archivu Bodmann-Habelova.
M. Linhartová.

Zprávy.

K 60. narozeninám prof. Dr. Václava Novotného. Je těžko říci, jak by se byl uzpůsobil životní běh Václava Novotného a směr jeho vědecké práce, kdyby se bylo podařilo, aby se v r. 1896 stal adjunktem městského archiváře v Praze. Ačkoliv jej podporoval V. V. Tomek, jehož byl pomocníkem při Dějepisú města Prahy, a ač mu byl přízniv i městský archivář prof. Dr. Jaromír Čelakovský, protože mladý historik měl už kolikaleté dobré styky s městským archivem a osvědčil se pracemi pro Historický spolek, situace se tak utvářila, že místo obdržel starší žadatel JU. a Ph. Dr. Josef Teige. Novotnému, jenž se chtěl oprostiti od střední školy, kde krátce předtím počal učit jako suplent, nezbylo, nežli aby vstoupil za praktikanta do archivu c. k. místodržitelství.

Vím, že Novotného bolelo, když jej naděje zklamaly a místa v městském archivu nezískal, ale je jisté, že to byla i pro tento archiv velká ztráta. Snad by Novotného služba byla bývala i v něm episodou v životní dráze, jako nezapustil kořenů v místodržitelském archivu, ale rozdíl byl by v tom, že k městskému archivu byla by jej bývala přivedla láska, značná už znalost jeho obsahu a smysl i povědomost o potřebách pražského dějepisú. V místodržitelském archivu vcházet v nevládné a nepřiznivé byrokratické i německé prostředí, neměl valného přístupu k materiálu a ještě se mu dělaly jiné obtíže. Proto se Novotný díval od počátku na svou povinnost jako na provisorium, a třeba vyhlídky nebyly zvláště lákavé, pomýšlel, habilitovav se na naši universitě už r. 1898, na akademickou kariéru. Těšil se na odchod z úřadu, jenž mu nemohl dát životního úkolu, jenž ho ani nepodporoval ve vědeckém snažení, krásně postupujícím, ale musil v něm přece zůstatí plných skoro 12 let. To je ovšem dosti dlouhá doba, aby zanechala v životě i činnosti patrné stopy, zvláště jde-li o muže svědomitosti, neúnavnosti a oddanosti k práci, jaké vždy projevoval Václav Novotný. Novotný se dovedl v úřadě uplatnit, a byl by vykonal ještě více, kdyby okolnosti mu nebyly bránily. V úředních spisech jsou utajeny jeho zprávy a vyjádření, některé jistě značného významu. Velký elaborát o nadání Petra Fuchsa z Vramholce ředitel místodržitelského archivu K. Köpl dokonce umlčel, a mohl jsem ho upotřebiti v opise jen vzácnou laskavostí prof. Novotného, když jsem zpracovával úřední dobré zdání „Nadání Petra Fuchsa z Vramholce. (O jeho dějinách a sporu obce pražské)“, které vyšlo tiskem r. 1923. Třebas jsem postupoval samostatně, práce mně byla s velkým užtkem a oceňoval jsem její hodnoty; je to bystrá rozprava, psaná s rozhledem a znalostí látky, a byla ušlechtilá i její tendence, pomoci českému studentstvu k právu.

Václav Novotný měl k archivářství přípravu; získal ji zvláště u Josefa Emlera, který na žáky působil nejen s učitelské katedry, nýbrž ještě víc tím, že je vodil do městského archivu, jehož byl představeným, měl je k práci a dával jim k ní příležitost. Novotný vzpomíná rád a často tohoto učitele, muže dobrého a laskavého. Ale Novotný měl k archivářství

i vrozené vlohy. Je škoda, že místodržitelství archiv nebyl půdou, na níž by se rozvinuly a vydaly hojně ovoce. Novotný jistě by se byl pak více sblížil s našimi archivy a naším archivnictvím pro jejich užitek. Ze je toho litovati, navštěvují nejen výsledky drážďanského archivního výzkumu pro Historický spolek a římského výzkumu pro český zemský archiv (1895, 1898—9), nýbrž i potomní několikeré badání v domácích archívech, jehož výsledky byly publikovány v „Archivalien zur neueren Geschichte Österreichs“ (I. Wien 1913). Podnikl je v letech 1900 a 1901 a týkalo se archivu hrabat Chotků v Kačíně, hrabat Nosticů v Praze i rodu Paarského v Bechyni. A smysl pro naše archivy prokázal Novotný i tím, že napsal do Pražské lidové revue II. (1906) stať „Kus otázky sociální — kus vědecké organizace“, kde vyzýval i k zařazení a organizaci našich archivů, aby mladí historikové našli podmínky existence i možnosti vědecké práce. Avšak nemluvil o těch věcech jen theoreticky, vzpomínám, jak se staral o pořádání městského archivu v Rakovnici, a jak dovedl na žádost ředitele Josefa Strnady v Plzni nalézt pro tamní městský archiv dobrého pracovníka, jenž se pak zcela osvědčil. A mohl bych i jiné vzpomínky uvést i na doklad toho, že v Novotném neuhasl archivářská duše ani potom, když se s místodržitelstvím archivem rozloučil.

Václav Novotný, jenž r. 1905 obdržel titul mimořádného profesora českých dějin na naší universitě, po Kalouskově odchodu do výslužby r. 1908 byl jmenován placeným mimořádným profesorem a r. 1911 byla mu udělena řádná stolice toho oboru. Tím došel tuhou prací vyplnění svých tužeb a plánů, to mu dalo možnost, aby se jeho vědecká činnost rychle brala k uskutečnění skvělých děl kritických schopností a velikého vědění i oddanosti. Pochopitelně byl oddálen od našich archivů, třebaž stýkl s nimi při svém díle nepřetržitě a nemohl přetrhnouti. Ale neměl-li už příležitosti, aby přímo zasahal do jejich vývoje, působil nepřímou. Jako už dříve, vychovával i pak naše archiváře. Všichni mladší archiváři jsou jeho žáky a s úctou i uznáním k němu pohlížejí. V říšských poměrech v habsburském mocnářství byli to jen jednotlivci, po převratu, když byla zřízena státní archivní škola r. 1919, vzala prospěchy z jeho působení už velká jejich řada. Prof. Novotný od počátku přednáší na této škole, zvláště o pramenech českých dějin a o české církevní správě. To jsou speciality jeho vědecké práce i učitelského působení, jim věnoval mnoho studia a přemýšlení. Kritika pramenů je ovšem zvláště důležitá pro archiváře a vědecké pracovníky a prof. Novotný, duch po přednosti kritický a hloubavý, jenž mnoho přijal od Jaroslava Golla, také svého učitele, je jejím mistrem. Jeho České dějiny i kniha o Husovi jsou v podstatě soubor kritických studií a úvah, tu provedených, jindy zcela promyšlených, ale jen naznačených. A jeho ostatní práce, větší i menší, kriticky se staví k problémům i pomůckám, které se naskytují pro jejich řešení. Proto jeho učitelství působení i také na archivní škole je ze vzpruh naší vědecké produkce a je i známku její výše. Ale i pro archivářskou praxi má dalekosáhlé účinky, které pochopí, kdo je si vědom, jak archivářská práce není mechanická a bezmyšlenkovitá a jak si nesmí nikdy promarnit povahu vědecké práce.

Prof. Novotný obětavě se stará o své žáky, i když vyjdou ze školských lavic, jestliže si to zaslouží přičiněním i skutky. To ho také vede, že se zajímá neustále o věci našich archivů a archivářů. Do problémů našich archivní organizace a do nesnází o ně přímo prof. Novotný nezasahá, leda v počátcích jednání po převratu, kdy zaujal určité stanovisko, ač ne takové, jak by si byla přála většina našich archivářů. Litovali jsme toho, protože autority prof. Novotného bylo i využíváno, zřejmě nesprávně. Prof. Novotný sám ve své dobrotě nikdy by to nebyl připustil, sám nikdy

věcné spory nepřenašel na stránku osobní. A také to nutno prof. Novotnému kvitovati s díky. Prof. Novotný má vůbec tu přednost, že lze mít i vlastní názory, aniž by tím dobré vztahy s ním trpěly.

Měl jsem napsati článek o prof. Václavu Novotném k jeho šedesátému narozeninám. O jeho díle bylo už psáno od jiných, s uznáním, ba podivem. Proto myslím, že jsem lépe učinil, jestliže jsem se v Časopisu Archivní školy pokusil naznačiti zásluhy, které si zjednal prof. Novotný o naše archivy a archiváře, třebaž že se to dalo i v nepříznivých podmínkách. Sám se také mohu hlásiti k prof. Novotnému, maje nad to víc, že od mladých let jsem s ním v archivu města Prahy i v jiných příležitostech v hojném styku a mohu zblízka poznávat jeho ušlechtilé vlastnosti i dobré srdce. A pro ně i pro jeho velké úspěchy učitelské, vědecké i národní, jeho šedesátka byla provázána mnohými přáními všeho dobra, srdečnými a oddanými, ovšem také z archivářských kruhů. A ta přání, zvláště plného zdraví k šťastnému dovršení díla, možno opakovati i dnes.
V. V.

Vzpomínáme-li na tomto místě šedesátiletého jubilea Dra **Bohumila Navrátila**, nyní profesora Masarykovy university v Brně, chceme se především dotknouti jeho činnosti archivářské. Navrátil, žák Gollův a Rezkův, vstoupil r. 1900 do zemského archivu Moravského jako koncipista. Dovedl býti práv oběma povinností, jež archiváři jsou ukládány: uspořádání archivu i činnosti ediční, a svou organizační schopností působil na vývoj historického badání na Moravě vůbec. V archivu pracoval především o oddělení pozůstalostí, oddělení jesuitik, zorganizoval knihovnu archivní. Vliv těchto prací je patrný v jeho edicích. Je to především zajímavá stať v Časopisu Matice Moravské r. 1901, kterou upozornil na neznámou dosud část korespondence Palackého s Bočkem jakožto na cenný příspěvek k poznání vztahů českého a moravského dějepisce, v tom zejména obou našich historiografů. Bočkova sbírka obsahuje též značný počet jesuitik, právě tak jako sbírky Cerroniho. Obě jsou doplňkem archivu olomoucké koleje jesuitské, jehož torso převzal r. 1858 spolu s registraturou moravského místodržitelství zemský archiv v Brně. B. Navrátil srovnal toto oddělení a pátral dále po troskách tohoto archivu i v zahraničí. R. 1916 vydal pak výsledek své neúměrné práce heuristické v díle „Jesuité olomoučtí za protireformace. I. Akty a listiny z let 1558—1590.“ J. Glücklich nazval tuto práci r. 1920 v „České vědě“ krásnou ukázkou konkrétní diplomatiky. Nyní získal městský archiv brněnský v profesor Navrátilovi zkušeného a povolného vůdce.

Dr. A. Vavroušková.

Úmrtí **Jaroslava Golla** nelze ani v tomto časopise pominouti bez tklivé vzpomínky. Časopis slouží kritice pramenů, Goll byl kritiky té skvělým mistrem a učitelem. Jeho zásluh, podnětů a prací netřeba tu zvláště vytýkati. Vše to žije ještě mezi námi v jeho díle a v pracích a v působení jeho žáků. Ale jedné stránky Gollovy činnosti nelze v časopise věnovaném archivnictví pominouti bez zvláštní věčnosti. Goll nebyl nikdy archivářem, ale získal si o naše archivy velké zásluhy. Byl dlouhá léta jedním z českých odborníků povolaných do vídeňské státní Archivní rady. Zastával funkci tu horlivě s plným vědomím toho, jaké služby může archiv — totiž řádně spravovaný a obecně přístupný archiv — prokázati historické vědě. Proto se Goll horlivě zasazoval o rozvoj nejdůležitějších našich archivů: tehdejšího c. k. místodržitelství a zemského archivu Království Českého. Jeho snahou bylo, aby se do archivů těch dostali noví odborně vzdělaní úředníci, namnoze jeho žáci, a s příchodem jejich se pak vskutku počaly v ústavech

těch uplatňovati nové metody obecně historické i speciálně archivní práce. Gollovi jakožto členu archivní rady připadl také úkol, aby stál na stráži českých zájmů proti centralisačnímu úsilí vídeňskému. Goll i této povinnosti dostal a osvědčil to dokumentárně, když za války spolu s J. B. Novákem a V. Novotným — jediní čeští členové Archivní rady, sami tři proti všem ostatním — postavil se proti centralistickému návrhu archivního zákona vídeňského. Budiž i to zde zaznamenáno věčně na věčnou pamět. B. M.

Spolupracovník tohoto časopisu, autor prvního článku prvního jeho ročníku, Dr. Rudolf Koss zemřel 13. května 1929. Zákeřná choroba v rozkvětu sil v čtyřicátém pátém roce života ukončila život, který sám nebyl prost tragiky. Nad hrobem mluvil ředitel Českého zemského archivu, vzpomínaje zásluh úředníka svého archivu, a po něm mluvil zástupce německé university pražské, neboť Koss byl docentem této university. Dvoji řeč nad hrobem pronesená zástupci dvou odlišných institucí dokumentovala dvojitý zájem, mezi něž Koss dělil svůj život. Ale řeči ty pronesené dvojitým jazykem připomínaly zároveň rozpor, který lámal nadějný život Kossův až k tragickému jeho konci.

Koss byl zák německé university pražské, nadaný a oddaný. Prvé Kossovy práce nesou toho zřetelné stopy. Jeho studie „Zur Kritik der ältesten böhmisch-mährischen Landesprivilegien“ r. 1910, „Kritische Bemerkungen zu Friedrichs Codex diplomaticus nec non epistolaris regni Bohemiae“ r. 1911, mají toho zřetelnou pečeť. Byly to práce nadané nováčka, ale tese, které zastávaly, většinou nebyly správné. Omyly z velké části nebyly náhodné. Koss podléhal vlivu oné německé polemičké vědy, která zejména smutnou zásluhou Bachmannovou tenkrát kvetla na německé universitě pražské. Na základě jmenovaných prací byl Koss r. 1912 habilitován jakožto docent rakouských dějin na německé universitě pražské a již před tím r. 1910 stal se universitním asistentem. Asistentura jeho se skončila r. 1915 a Koss byl nucen přijmouti středoškolskou profesuru nejprve v Praze, pak ve Vrchlabí. R. 1918 podařilo se však německému vlivu prosaditi jmenování německého úředníka do Zemského archivu království Českého a Koss, který již před tím od r. 1912 spravoval archiv university, stal se tedy zemským archivním koncipistou a při pozdějším povýšení získal titul zemského archivního rady.

Netřeba zvláště připomínati, že Koss počal svou archivní službu v době velmi rušné. Co celá desetiletí bylo touhou českých archivářů, stalo se skutkem. Mír saint-germainský a pak česko-rakouská archivní úmluva slibovala vrácení alespoň nejdůležitějších a nejčestějších fondů z Vídně. Českým archivářům přinesla tedy prvá léta svobody krásný, ale i obtížný a odpovědný úkol. Úkolu toho spolu se svými českými kolegy ujal se i Rudolf Koss. R. 1919 byla mu svěřena likvidace knihovny a archivu bývalého c. k. ministerstva financí. Koss se ve Vídni zamenitě osvědčil, takže mu mohl být mimo jiné svěřen i jeden z úkolů nejkrásnějších: navrácení archivu české koruny. Ježto často o každé listině zvlášť bylo nutno dokazovati její provenienci, byla archivní rozluka vlastně serií studií o provenienci listin. Některé ze studií těch Koss uveřejnil. Odkazují na uvedený již článek o listinách z archivu markrabat moravských v prvním ročníku tohoto časopisu a na článek „Proveniencie českých archiválií ve státním archivu vídeňském“ v šestém svazku Zpráv Českého zemského archivu (r. 1924). Tyto práce hodlal Koss zakončiti rozsáhlým katalogem fondu Korunního archivu. Ke Katalogu chtěl připojiti úvod a vyličití v něm historii archivu. Z Katalogu dokončil část obsa-

hující listiny do roku 1946 (vydáno jako II. svazek Katalogu r. 1928). I. svazek úvodní, ličící historii archivu, vyjde teprve posmrtně, přeložen a k tisku upraven Kossovým spolupracovníkem a oddaným druhem, archivním koncipistou Drem Otakarem Bauerem. Ze studium starých katalogů a indorsátů může přinést i poznatky základního významu a širokého zájmu, dokazuje studie Kossova „Mocran et Mocran“, kterou přinesl VII. svazek Zpráv zem. archivu. Jeho vyvrácení známého dohadu Bretholzova ve zvláštním vydaném již otisku došly zasloužené pozornosti a rozhodného souhlasu.

Tato poslední vydaná studie ukázala zároveň, že Koss i v mužném věku zůstával věren zájmům svého mládí. Koss byl horlivým archivářem a o jeho činnosti ve Vídni vypravují posud jeho kolegové s obdivem a láskou. Ale vlastní vědecký zájem Kossův neupíval na listinách, nýbrž obracel se dále k ústavně právním problemům, k nimž studium listin bylo Kossovi jen úvodem. R. 1919 vyšly jeho knížky „Das Wesen des ältesten deutschen Adels und die Lehre von der Urdemokratie“ a „Forschungen zur mittelalterlichen Gerichtsverfassung Böhmens und Mährens“, r. 1920 „Zur Frage nach der Entstehung und Entwicklung des böhmischen Herrenstandes“. Jsou to knížky neveliké rozsahem, ale závažné problémy, které řeší, i metodou, kterou k tomu užívají. Jsou to práce talentu již vyzrálého, oprostěného od nerozváženosti mladických pokusů. Koss za ně sklídl také zaslouženou pochvalu, ale jiných úspěchů ku podivu nikoli. Tento historik tak neobyčejného rozhledu i plně zemřel po sedmáctileté, tuším, akademické činnosti jako docent. Jak to vysvětliti? Za života Kossova nebylo to vysvětleno. Koss byl německým vlivem z války dosazen do zemského archivu, po válce zůstal v archivu jako upřímně loyální úředník, loyální ke kolegům a loyální i ke své úřední práci. Byla tato loyaltá příčinou, že se Koss znelíbil rozhodujícím kruhům německé university? Či znelíbil se proto, že jeho pozdější práce byly prosty někdejších ostnů? Již za života Kossova se vnucoval dojem, že se jemu děje krivda, a tento dojem předčasná smrt jen zpečetila. Dr. Koss byl obětí zvláštních poměrů, které se u nás po převratě vyvinuly. Tím spíše bude Dr. Koss žítí v naší paměti jako milý a vždy laskavý kolega, jako archivář, jenž svému archivářskému úkolu zůstal věren až do konce. B. M.

Z Československého státního ústavu historického v Praze. — Po několikaletých přípravných pracích dostalo se veřejnosti r. 1928 prvních výsledků ediční činnosti Státního historického ústavu. Toho roku zahájil ústav řadu svých publikací, která, jak doufáme, bude nepřetržitá tak, že by každého roku vyšla alespoň jedna publikace; v příznivějších poměrech bude ovšem ediční činnost ústavu rychlejší. Podávám zde přehled dosavadních publikací ústavu: r. 1928 vyšly: V. Hrubý, Archivum coronae regni Bohemiae II (z let 1346—1355), Praha 1928, stran 513 a XLVII, cena 300 Kč; B. Mendl, Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae tomi VI (1355—1363) fasc. I., Praha 1928, stran 192, cena 90 Kč. Koncem r. 1929: Blažena Rynešová, Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka sv. I (1418—1437), Praha 1928, stran 327 a XVII, cena 120 Kč. Poč. r. 1930: G. Friedrich, Desky dvorské království Českého VII, První kniha půhonná z let 1383—1407, Praha 1929, stran 232 a XXXIII, cena 90 Kč; B. Mendl, Regesta diplom. nec non epist. Boh. et Mor., tomi VI. fasc. 2, Praha 1929, str. 193—400, cena 90 Kč. — Sklad a prodej všech publikací ústavu jest podle rozhodnutí ministerstva školství a národní osvěty (č. 130057/28 ze dne 14. list. 1928) v komisi knihkupectví Orbis a s. v Praze XII, výměnu publikací a darování, upravené určitými zá-

sadami a schválené ministerstvem školství a národní osvěty, obstarává si ústav sám.

Polemika o způsobu Mendlových Regest mezi V. Hrubým a B. Mendlem (viz Naše věda X, 98 a d., 210 a d.) způsobila jen krátkou přestávku v přípravných pracích o pokračování Regest. Na podnět Dra Mendla vyzvalo ministerstvo školství a národní osvěty (výnosem č. 13067-30-V ze dne 15. dubna 1930) Komisi ústavu, „aby se vyslovila o hodnotě kritiky i odpovědi, zejména pak o tom, zdali Dr. Mendl jest způsobilý, aby dále pokračoval v publikaci VI. svazku Regest“. Komise, která ještě před vydáním 1. seš. Mendlových Regest změnila via facti na základě materiálu jí předloženého původní stanovisko v některých bodech úpravy regest (srv. též článek J. B. Nováka výše str. 91—92), pojednala o věci na své schůzi dne 23. května t. r. a usnesla se odpovědětí ministerstvu takto:

„V kritice prof. Dra V. Hrubého, otištěné v Naší vědě X, jest obsaženo několik výtek, avšak to nemůže být rozhodující pro posouzení pravé hodnoty této publikace, poněvadž jde o výtky (pokud jsou oprávněny) podružného rázu. Jako celek však nelze kritiku prof. Dra V. Hrubého pokládati za vědecky jediné směřodátnou a jeho apodiktické výroky o správnosti nebo nesprávnosti Regest nelze uznati za normativní a závazné. Nelze schvalovati ani ostrých slov, jimiž některé regesty Mendlovy označil dokonce jako „padělky, byť i bezděčné“. A je těchto slov litovati tím více, poněvadž u vážného historika německého jimi byla vzbuzena mylná představa, jako by do Mendlových Regest byly pojaty obsahy podvržených listin bez kritiky.

Hlavní výtky prof. Hrubého obrací se proti přílišné stručnosti nebo neúplnosti regest, čímž se obsah listiny nedostatečně naznačuje. Proti tomu sluší zdůrazniti, že si prof. Hrubý dosti neuvědomil, že prvním požadavkem regest jest přehlednost a stručnost.

Hledíc ke všem okolnostem, je Komise toho mínění, že Dr. Mendl ve věcech opravdu závažných své stanovisko svou odpovědí na kritiku prof. Dra Hrubého opravdu uhájil. Komise jest přesvědčena, že Dr. Mendl jest v každém směru způsobilý, aby v publikaci dále pokračoval se žádoucím úspěchem. Komise však nadto pokládá za svou povinnost vzdáti mu díky, že tak horlivě vykonává práci, vyžadující největšího sebezapření. Předseda Komise sám vykonával revizi tisku obou posud vydaných sešitů a měl tedy příležitost poznati všechny podrobnosti díla. Komise nepochybuje, že úkol ten vyplnil opravdu svědomitě.

Komise doporučuje, aby ministerstvo školství a národní osvěty vyzvalo Dra B. Mendla, aby ve vydávání publikace tak důležitě pro české dějepiscectví, jako jsou právě Regesta Bohemiae et Moraviae, pokračoval.“

Ministerstvo školství a národní osvěty vyhovělo návrhu Komise výnosem tohoto znění (č. j. 81075—30 ze dne 13. června 1930): „Přihlížejíc k neobyčejně příznivému odbornému posudku Komise ústavu, pokládá ministerstvo školství a národní osvěty za nutné vyzvati docenta Dra Bedřicha Mendla, radu správní osvětové služby při Státním historickém ústavu, aby pokračoval dosavadním způsobem ve vydávání VI. svazku publikace „Regesta Bohemiae et Moraviae“.

V brzké době bude tedy dána do tisku další část materiálu pro VI. svazek Regest.

Pokračuje se i v tisku ostatních začatých publikací, totiž: ACRB sv. I. z let 1086—1346, Druhá kniha půhonná z let 1407—1530 (Desky dvorské VIII) a Listář a list. Oldř. z Rožmb. sv. II z let 1438—1444, prací těchto autorů. Druhým svazkem publikace ACRB měla být usnadněna edice V. sv. Regest rovněž z let 1346—1355 (duben 5.), který byl úkolem též Dra

V. Hrubého, dříve správce Státního historického ústavu. Nedlouho po svém odchodu na Masarykovu universitu v Brně vzdal se Dr. Hrubý spolupráce na Regestech; o vydání V. svazku Regest rozhodla komise ústavu na své schůzi dne 29. květ. 1929 tak, že učinila mín. školství a národní osvěty návrh, aby tato edice byla svěřena Dr. Bl. Rynešové, a návrh tento ministerstvo školství a národní osvěty schválilo výnosem ze dne 3. června 1929 (č. j. 74097/29—V). Poněvadž vydáváním VI. svazku Regest vzniká tím citelnější mezera v řadě Regest, snaží se ústav podle možnosti zaplniti ji brzkým vydáním svazku V., přípravné práce vyžadají si však ještě mnoho času. Neboť ačkoliv vydáním látky Korunního archivu bylo V. sv. Reg. velmi ulehčeno, jest to přece asi jenom 20% veškeré látky, kterou obsáhne tento svazek. Soustavný výzkum archivů pro léta 1346—1355 (kromě několika menších venkovských archivů v Čechách) se nekonal vůbec až do doby, kdy tohoto úkolu se ujala Dr. Rynešová. Také v soupisu látky, roztroušené po edicích a literatuře vůbec, zbývá ještě vykonati mnoho; i o něm pracuje se v ústavu stále za pomoci vědeckých pomocných sil.

Z dalších publikací ústavu zmiňují se nejprve o Regestech krále Jana, jichž vydání prací Dra Em. Schiecheho bylo poято do programu publikací ústavu již r. 1927 (srv. ČAS V, 193). R. 1928 vykonán byl pro tuto edici výzkum archivů v Lucemburku, Bruselu, Mohuči, Koblenci, Treviru, Kolíně n. R., Düsseldorfu a Výmaru, který přinesl bohatý zisk. Orig. listiny krále Jana ze Stát. archivu v Koblenci byly postupně zapůjčovány ústavu do Prahy; větší fond archivu bruselského byl na místě ofoťografován a zpracován pak v hist. ústavu Drem Schiechem, který byl od ledna 1928 do května 1930 ve službách ústavu jakožto vědecká pomocná síla. Pro podnik tento zbývá ovšem vykonati ještě velmi mnoho, rychlý postup zabrzděn byl značně odchodem Dra Schiecheho do služeb gener. ředitelství pruských státních archivů; o dalším postupu prací na Regestech krále Jana rozhodne komise ústavu na nejbližší schůzi.

V r. 1929 počalo se pracovati o novém velikém úkolu ústavu, publikaci Desk zemských, o němž uvažovalo se již od r. 1926 z podnětu České Akademie věd a umění (srv. J. B. Novák, O programu Stát. histor. ústavu vydavatel. v Praze, ČAS V, str. 128 a 135). Po návrhu ústavu z 2. pros. 1926 zřídilo ministerstvo školství a národní osvěty výnosem č. 146.936-IV-26 z 25. února 1927 „Komisi pro vydávání desk zemských“ při stát. histor. ústavu, jejímiž členy jmenováni za Čes. Akademii: prof. Dr. G. Friedrich, Dr. J. Kapras, Dr. M. Stieber, Dr. J. Šusta, dále odborníci: prof. Dr. Vl. Klecanda, min. rada Dr. L. Klicmann, prof. Dr. B. Navrátil, vl. rada Dr. J. Novák, prof. Dr. V. Novotný a Dr. V. Vojtíšek. Výnosem č. j. 52861/29-V ze dne 8. května 1929 schválilo ministerstvo školství a národní osvěty pracovní program komise a jednací řád, vypracované na ustavující schůzi komise dne 19. dubna 1929 za předsednictví prof. Dra G. Friedricha. Výkonným orgánem komise jest Státní historický ústav, jednatelem ředitel ústavu Dr. J. B. Novák (obdobně zřízení jako u komise ústavní a komise Čsl. histor. ústavu v Římě); usnesení komise stávají se po schválení ministerstva školství a národní osvěty závaznými pro ústav. Podle pracovního programu komise začnou se vydávati Desky zemské od obnovení jich r. 1541 prozatím až do obnoveného zřízení zemského 1627 a to zprvu v 5 seriích, jimiž jsou: I. desky trhové, II. památné, III. zápisné větší, IV. zápisné menší, V. půhonné. K tomuto ohromnému programu, který již obsahuje 263 kvaterny, přistoupí později další serie. Podle stanovené zásady: začítí všechny serie najednou, bylo hned v ustavující schůzi komise rozhodnuto, aby 1. svazek I. serie vydal prof. G. Friedrich, který

konal již před tím přípravné práce, 1. sv. II. serie prof. Dr. Vl. Klecanda, 1. sv. III. serie Dr. Letošník, o počátku edice serie IV. a V. rozhodne se později. Kromě toho byly svěřeny Dr. Anně Vavrouškové, vědecké pomocné síle Stát. hist. ústavu, přípravné práce k 2. svazku I. serie; tyto práce pokročily již tak dalece, že, jakmile schválí komise způsob práce a rozhodne se o formální úpravě, bude možno začít s tiskem tohoto svazku.

Ještě dříve, než zamýšlený podnik publikace Desk zemských nabyl konkrétnější podoby, přijat byl do programu ústavu nový veliký úkol, vydání městských knih berních z doby předhusitské. Iniciativa zde náleží Dru B. Mendlovi, který se připravil k tomuto úkolu svými studii z oboru hospodářských dějin a ve svém článku Sociální krise měst ve století čtrnáctém, ČCH XXXI, na str. 548 a d. prokázal nutnost takového podniku, máje především na mysli vydání knih městských počtů brněnských. Poněvadž tato edice dotýká se sféry ediční činnosti Historické komise při Matici Moravské, byl připraven v dohodě s jejím předsedou prof. Drem B. Navrátilem plán edice a o něm bylo uvažováno na schůzi komise Stát. hist. ústavu dne 20. října 1928. Zde usneseno: aby Knihy městských počtů brněnských z let 1343—1365, připravené Dr. B. Mendlem, vydány byly spoluprací Hist. komise při Matici Moravské a Stát. historického ústavu tak, že 40% nákladu ponese ústav, 60% komise; 400 exempl. knihy bude vydáno jakožto publikace Stát. histor. ústavu s názvem Městské knihy berní z doby předhusitské a s podtitulem Knihy měst. počtů brněnských; 600 exemplářů vydá Hist. komise při Mat. Moravské v rámci Pramenů dějin moravských, s podtitulem stejným jako u výtisků St. hist. ústavu. Návrh komise St. hist. ústavu schválilo ministerstvo školství a národní osvěty výnosem č. j. 163436-28-V ze dne 9. února 1929 a dalším výnosem č. 37921/29-V z 5. dubna 1929 vzalo na vědomí závazné prohlášení Hist. komise při Matici Moravské ve smyslu shora uvedeném.

Edice knih měst. počtů brněnských byla již před tím připravena soukromou prací Dra B. Mendla tak dalece, že se mohlo již r. 1929 začít s tiskem, který pokračuje tak, že roku 1931 bude kniha dokončena.

Také tisk I. sv. edice akt pražské nunciatury Caetaniho z let 1607—1608, připravované prací Dr. Mil. Linhartové, vědecké pomocné síly ústavu, bude brzo dokončen, takže poč. r. 1931 vyjde tato publikace; jí bude zahájena řada nunciatur vydávaných Čsl. histor. ústavem v Římě a v Praze péčí komise Čsl. hist. ústavu v Římě. Roztištěn jest i I. svazek akt nunciatury Spinelliho z let 1598—1599 prací Dra K. Stloukala, v brzké době začnou se tisknouti I. sv. akt nunciatury Spezianovy z let 1592—1594 prací Dra J. Matouška a I. sv. nunciatury Ferreriho z let 1604—1605 prací Dra Z. Kristena. Podrobnější zprávy o podniku nunciatury přináší rubrika „Z Čsl. histor. ústavu v Římě“ v ČAS (srv. též článek K. Stloukala v tomto svazku).

Jakmile vyšly tiskem první publikace ústavu, bylo zahájeno vyjednávání (jak písemně tak ústně na zahraničních archivních cestách členů ústavu) o vzájemnou výměnu s publikací s různými ústavy vědeckými domácími i zahraničními; doposud podařilo se sjednatí výměnu s 37 ústavu. Touto akcí obohacuje se knihovna ústavu o celé serie vynikajících cizích publikací (na př. 62 svazky publ. král. belgické Akademie, 28 svazků publ. Holandské historické komise v Haagu, 20 svazků publ. Norského říš. archivu v Oslo a mn. j.).

Nejen výměnou publikací, nýbrž i dary a koupěmi, umožněnými štědrější dotací ministerstva školství a národní osvěty, roste knihovna ústavu v posledních letech rychleji než dříve. Vzácného daru dostalo se ústavu od francouz. ministerstva věd a umění velkou serií jeho publikací (Collection de documents inédits sur l'histoire de France, Ordonnances des rois de France de la IIIème race).

Upozorňuji zde, že ústav má velikou část publikací Monumenta Germaniae Historica, totiž: Script. rer. Germ. nova series I—VII; Leges, sekce IV. (Constit.) tom I.—VI, VIII, sekce I. tom. V; Diplom. Karol. I., Diplom. reg. et imp. I—V, VIII; Epist. I—VII, Epist. selectae I—VI, Epist. saec. XIII. tom I—III; Antiquit., Poetae latini I—IV; Auct. antiq. I—XV; Deutsche Chroniken I—VI; Nekrologia Germ. I—V; v těchto řadách přibývají nově vycházející svazky. Doplňují tímto údajem Soupis cizozemských periodik v knihovnách čsl. republiky (zpracov. Bečka-Foch, Praha 1929, nákladem ministerstva školství a národní osvěty) na str. 740, kde údaje o MGH jsou na škodu věci velmi kusé.

Ústavní sbírka fotografických reprodukcí bohemik obohacena byla zejména v oddělení husitik o snímky (v počtu 1151 kusů) několika traktátů: anonymního traktátu člena cambridgeské university z r. 1430 (sbírka Tannerova, knihovna Bodleiana v Oxfordu), traktátů Jakoubkových o přísaze a o přijímání dětí, Mikuláše Drážďanského a některých drobných prací Husových (vesměs z rk. č. 2148 z Jagellonské knihovny university v Krakově), manifestu Mersaultova z r. 1423 (rk. Nouv. acquis. lat. 1826 v Národ. knihovně v Paříži), tábořského výkladu Zjevení Janova (z Cod. 4520 v Národ. knihovně ve Vídni) a obrany Rokycanovy, jakož i různých projevů z koncilu basilej. (St. archiv v Koblenci Abt. 701, č. 220). Sem náleží i snímky ze sborníku Theol. 37 ze Stuttgartu, „Zreadla všeho křesťanstva“ z univ. knih. v Jeně a ze zemské knihovny v Darmstadtě rk. „Annales Bohemici“ (1402—1441).

K dějinám hospodářské správy českých měst založen nový rozsáhlý fond reprodukcemi (410) berních knih brněnských z r. 1343 a 1348 a knih počtů města Stříbra (č. 174, 175, 176 v městském archivu v Plzni).

Oddělení listin (hlavně 14. století) doplňováno fotografiemi (341) z různých zahraničních archivů v Paříži, v Mnichově, Berlíně, Bruselu, Koblenci, Kolíně n. Rýnem. Zmínky zasluhuje zejména výmarský zlomek register Karla IV. (srv. reprodukce a článek Dra B. Mendla v tomto ročníku časopisu) a pak snímky materiálu, vztahujícího se k osudům oltáře sv. Václava v Münsteru, z měst. archivu v Cáchách.

Příspěvkem k dějinám řádu něm. rytířů na půdě české jsou snímky rukopisů ze stát. archivu v Královci, Ordensfolianten č. 372 a 373 (celkem 160 kusů). Zvláštní fond, vztahující se k dějinám Slovenska, založen byl opatřením snímků (přes 300 kusů) z rk. Turc. 29 z knihovny v Göttingách, obsahujících cenné zprávy o tureckém panství na území dnešního Slovenska v 17. stol. Posléze upozorňuji na vznikající fond látky pro dějiny pobělohorské emigrace české, pro něž byly opatřeny jednak reprodukce (80 kusů) z MS. Q XVII. 159 „Peregrinatio... suscepta... ab Andrea de Naglowice“ z r. 1637 v univ. knihovně ve Varšavě, jednak se fotografuje materiál, uložený v londýnských knihovnách.

Jak jsem se zmínila již v poslední zprávě o ústavě (viz ČAS 1927 roč. V, str. 195), požívají se fotograf. reprodukce buď na místě rukopisu (ministerstvo školství a národní osvěty poskytuje ústavu k tomuto účelu zvláštní roční dotaci) nebo v reprodukčním atelieru při Čes. zem. archivě a St. histor. ústavě, udržovaném z dotace ministerstva školství a národní osvěty; zde opatřují se snímky listin a rukopisů nejen pro vlastní sbírku ústavu, nýbrž za režijní poplatek i pro jiné ústavy a soukromé osoby. V r. 1929 zakoupen byl přenosný fotografický aparát s přísluš. v ceně 4698 Kč.

K doplnění povšechné zprávy o pozůstalosti Sedláčkové, jež byla podána ve všeobecných rysech v ČAS (1927) str. 193 a d., upozorňuji na podrobný přehled pozůstalosti, uveřejněný v Časopise rodopisné

společnosti českoslov. v Praze roč. I. 1929, str. 22 a d. v článku „Sedláčkova pozůstalost a její význam pro badání rodopisné“; sestavila její Dr. Anna Vavroušková, která uspořádala pozůstalost Sedláčkovu, uloženou ve Stát. histor. ústavě; práci tuto dokončila v r. 1928.

V personálních ústavu byly od r. 1927 tyto změny: Dr. B. Mendl jmenován výnosem ministerstva školství a nár. osvěty č. j. 164932/27-V ze dne 31. pros. 1927 vrchním komisařem správní osvětové služby a r. 1930 povýšen byl podle výnosu č. 43665/30-V ze dne 20. března 1930 do IV. plat. stupnice s titulem „rada správní osvětové služby.“ Podepsaná Dr. Bl. Rynešová jmenována byla podle výnosu č. 57175/28-V ze dne 27. dubna 1928 komisařem spr. osv. služby.

Od ledna r. 1929 upravena byla jednotně služba vědeckých pomocných sil ústavu, z nichž do té doby vázána byla pravidelnou dopolední službou pouze Dr. Anna Vavroušková (od října 1927), kdežto Dr. Mil. Linhartová a Dr. Em. Schieche pracovali za zvláštní remuneraci jen o vlastních edičních úkolech (Dr. Linhartová: akta nunciatury Caetanovy a Dr. Schieche: Reg. krále Jana — srv. výše v této zprávě). Na návrh správy ústavu zavázalo ministerstvo školství a národní osvěty (výnosem č. 7403/29-V ze dne 30. I. 1929) všechny tyto vědecké pomocné síly pravidelnou dopolední službou s povinností pracovat v ústavu nejen o vlastních úkolech edičních, nýbrž spolupracovat i jiných úkolech ústavu event. vypomáhat i v agendě ústavu. Po odchodu Dra Schiecheho (v květnu 1930, srv. výše) ustanovilo ministerstvo školství a národní osvěty výnosem č. 75096/30-V z 8. VIII. 1930 vědeckou pomocnou silou ústavu PhC Jana Klepla, žáka Archivní školy, který jest zaměstnán zatím pouze pomocnými pracemi, zejména pro edici Regest. *Dr. Blažena Rynešová.*

Ze státní školy archivní. — Ve školním roce 1928—1929 konaly se přednášky v prvním ročníku V. kursu školy. Závěrečné zkoušky tohoto ročníku byly pak vykonány ve dnech 18. a 20. června 1929. Zkoušku vykonali s prospěchem velmi dobrým posluchači Jiří Čarek a Josef Hobzek; dále pak posluchači Zdenka Karlová, Jan Klepl, Dr. Josef Matoušek, Josef Hambálek a Jaroslav Vavřík. Dodatečně podrobili se pak závěrečné zkoušce na podzim roku 1929 Dr. Bohumil Kvapil, který nemohl dostavit se ke zkouškám v červnu pro vážnou chorobu, a PhC Josef Nožička, jemuž ministerstvem školství byl mimořádně povolen odklad zkoušky, poněvadž v době řádného termínu dlel v cizině. — Dekretem ze dne 16. září 1929, č. j. 72.022/29-V, schválilo ministerstvo školství a nár. osvěty návrh ředitelství školy, aby ve druhém ročníku V. kursu přednášeli: všeobecnou diplomatiku prof. univ. Karlovy Dr. Gustav Friedrich, novověkou paleografii rovněž prof. Dr. Gustav Friedrich, dějiny práva v zemích českých se zvláštním zřetelem k dějinám práva německého prof. univ. Karlovy Dr. Jan Kapras, prameny dějin českých (I. část) prof. univ. Karlovy Dr. Václav Novotný, archivnictví (I. část) zemský archivní rada Dr. Bedřich Jenšovský, základní pojmy právní a hlavní prameny práva římského a kanonického pak profesori Dr. Otakar Sommer a Dr. Vratislav Bušek. V původním rozvrhu bylo však nutno učiniti změny potud, že přednášky o základech pojmů právních atd. ujal se prof. Dr. Miroslav Boháček, poněvadž původně ustanovení profesori z vážných důvodů nemohli se přednášek účastniti, a že přednášky o archivnictví byly po schválení ministerstva školství (dekret č. j. 41.625/30-V. ze dne 16. června 1930) přeloženy z letního semestru ročníku II. do obou semestrů ročníku III., poněvadž ustanovený docent z důvodů služebních dlel v Římě spravuje Československý ústav historický. — Knihovna archivní školy čítá ke dni 31. prosince 1929 celkem 2780 svazků.

Z archivu pražského hradu. — Navazuje na referát o vzniku hradního archivu, jeho fondech a činnosti prvých let, jenž byl uveřejněn v V. ročníku tohoto časopisu (p. 206—209), podávám dnes jen stručnou zprávu o jeho stavu a činnosti v uplynulých třech letech 1927—1929.

Jest zcela přirozeno, že po důkladném předchozím soustředění a uložení všech spisových fondů pražského hradu z doby před převratem vzrůstaly v uvedeném tříletí jediné zvláštní sbírky archivní. Tak vzrostla t. zv. „nová sbírka listin“ o 94 kusy (z toho 4 opisy), sbírka map a plánů o 69 a sbírka rytin a pohledů o 1039 kusů. V posléze uvedené sbírce vykazovaly fotografické snímky uměleckých a starožitných bohemic, jež tvořily kdysi součást hradu a jsou nyní roztroušeny po evropských klenotnicích a museích, koncem roku 1929 na 1720 čísel, z nichž 1330 bylo již té doby řádně instalováno. V knihovně přibýlo 161 děl ve 238 svazcích. Na sklonku posledního roku pořízeny byly pro knihovnu 3 nové veliké skříně a počato s její definitivní listkovou katalogisací. Také pro plánovou sbírku, v jejíž konservaci se podle možnosti pokračovalo, pořízeny byly dvě nové pultové skříně a jednotlivá její oddělení uložena do zvláštních thek a očíslovaných zásuvek. V roce 1927 založena byla při knihovně sbírka novinářských článků, výstřížků a letáků, jichž obsah se vztahuje k pražskému hradu.

Podrobná inventarisace a výzkum hradních archivních fondů dospěl k roku 1650 a zároveň tříděn byl četný nezařazený materiál z let 1722—1860. Pokračováno bylo ve výzkumu k stavebním dějinám hradu 16. a 17. století v jiných pražských archivech i knihovnách a pořízeno několik set folií opisů i soupisů. V roce 1929 zpracován a vydán byl první odborný Průvodce hradem (nákl. Orbisu, česky i německy), vedle toho otištěno pojednání o kominičké živnosti hradu pražského (Příručka společnosti mistrů kominičků v čs. republice, 1927) a stručný přehled dějin hradu (Prager Presse, příloha k 28. X. 1928). V roce 1928 účastnil se archiv zvláštní expozicí výstavy soudobé kultury v Brně. — Ministerstvo školství a národní osvěty deponovalo v archivu hradním 14 listin nadace Novojiččinské (1624—1878) a soupis bohemic z archivu býv. ministerstva kultu a vyučování ve Vídni (1749—1848, skup. I. a II. fol. 1—592, skup. III. fol. 1—611, spolu se 3 opisy archivních inventářů). Dočasně též některé rukopisné cimelie býv. pražské knihovny lobkovické a knihovny býv. Teresiána vídeňského. — České oddělení archivu dvorské komory vzrostlo o 2 originální a 85 reprodukovány plánů a o duplikátní „Synopsis“ 30. svazkové sbírky J. Ch. Bořka. Ve vídeňském Hofkammerarchivu pořízen pro zdejší potřebu opis listkového katalogu celé jeho sbírky rukopisné (688 čísel). Konservovány byly velmi důkladně některé defektní archivaie (320 folií, 2 plány, 71 rukopisů). Pro definitivní uložení akt dvorské komory (1526—1749) pořízeno 6.112 tuhých obalů s nátskem, pro sbírku listin 6 nových krabic. — Agenda archivu vykazovala 555 běžných vyřízení, 37 podrobných vyjádření, 53 větších zápůčtek domácím i zahraničním ústavům a 684 návštěvy, z velké části též zahraniční. *Dr. Jan Morávek.*

Ze Schwarzenberských archivů za r. 1928. — A. Ústřední archiv v Č. Krumlově. Pokračováno v přenášení, rozložení a třídění archivních fondů, již v předešlé zprávě uvedených, v příkázaných místnostech zámku na nádvoří gardy a určeny další místnosti v přízemí a v prvním poschodí k postupnému přestěhování fondů archivu rodinného a knihovny. Provedeno občasné zakládání akt přírůstků v přiřazeném archivu štyrských statků v Murau. Zařizena samostatná registratura ve Vídni pro tamní schwarzenberskou agendu, jejíž akta dotud byla zasilána do ústředního archivu. V Č. Krumlově byly zpracovávány novější listiny a akta panství krumlovského.

Osobních změn nebylo. Kniž půjčeno 83. Jak do archivu tak do knihovny archivní dostalo se četných přírůstků, knihovně archivní přenesením z jiných administrací, koupí a darování. Do knihovny archivní darovaly cenné spisy ministerstvo školství a národní osvěty, ministerstvo vnitra a městská rada v Jindřichově Hradci.

Do knihovny zámecké zakoupena vzácná díla: Vévody René d' Anjou Livre Du Coeur D'Amours (Buch vom liebentbrannten Herzen), Miniaturen und Text herausgegeben von O. Smital u. E. Winkler, ve třech svazcích, ve třetí krásné obrazy s francouzským textem z 15. st., faksimile, Wien 1926, dále faksimile: Codex Manesse oder Heidelberger Liederhandschrift z počátku 14. st. (Insel-Verlag, Wien) a dvanáctisvazkové, bohatě ilustrované dílo: Denkmäler des Theaters (Theater des Mittelalters und seine Wirkung in der Graphik, Miniatur und im Tafelbilde), Nach Originalen der Theatersammlung der Nationalbibliothek der Albertina u. d. verwandten Sammlungen. R. Piper & Co. Verlag München.

Do sbírky hudebnin daroval velkostatkář Zdeněk Kolovrat orig. rukopis skladby „Te Deum“, kterou složil Jan Nep. Skroup, řed. kůru u sv. Víta v Praze, k sekundici arcibiskupa pražského kardinála knížete Bedřicha Schwarzenberga 1883.

Sbírka mincí rozmnožena o početní groš z r. 1556 na paměť svatby nejvyššího purkrabí Jana ml. z Lobkovic s Bohunkou z Rožmberka a o celou serii cizích papírových a kovových peněz válečných, již neplatných.

Archivní látky užíváno i v roce 1928 hojně k pojednáním pro vlastníka a ku potřebě jeho statků. Tyto měly velmi často ráz vědecký a význam národohospodářský jako ku př.: založení a umělecké vybavení schwarzenb. zahrady u vídeňského paláce na Rennwegu, zprávy o rodině Lacy, Janschovy obrazy zámku Neuwaldegg, odstřel zvěře na schwarzenberských statech v letech 1860—1909, o obraze v Marktbreitu a jeptiškách z rodu Schwarzenbergů, o erekčních listinách patronátních far, o asbestových ložiskách na panství krumlovském.

Četné práce konány pro veřejnost a státní ústřední úřady: tak ku př. v lednu 1928 pojednání o chovu koní na schwarzenb. panstvích v 17. a 18. st. pro ministerstvo zemědělství, pro archiv ministerstva zahraničních věcí zprávy o hraběti Donu Baltazaru Marradasovi. Pro pražskou meliorační výstavu zaslány zprávy a plány o odvodňování a drenážích. Pro výstavu soudobé kultury v Brně sestaveny spolu s ředitelstvím třeboňského archivu statistické přehledy archivních fondů v celém rozsahu a zaslány byly obrazy a fotografie archivních místností a zámecké knihovny s exlibrisy, pro knihovnu Národního shromáždění zprávy o letácích 16. a 17. st., pro prelátství v Č. Krumlově přehled nadání pro kaplany a oltářníky při farním kostele a o anniversáriích.

Z vědecké soukromé činnosti ve volném čase konal ústřední archivář H. Gross studia ve starých zámeckých inventářích po stránce umělecké a o sporu mezi Jeziuity a knížetem Janem Kristianem z Eggenberka o to, kterých svatých sochy mají být postaveny na nový hlavní oltář ve farním kostele sv. Víta.

Vrchní archivář Dr. Karel Tannich uveřejnil článek: Josef Rosenauer, der Erbauer des Wiener Schwemmkanales im Plöckensteiner Gebiete. Ein Beitrag zu seiner Lebensgeschichte „Wäldler-Kalender“ Leitmeritz 1928.

Archivář Dr. Vl. Hašek pátral v Aigen a v Salzburku po korespondenci a zprávách o kanovníku tannim a kapituláru Arnoštu princí Schwarzenbergu, který byl velmi horlivým pěstitelům hudby a zakladatelem krumlovské sbírky hudebnin. Archivář Dr. Hašek pokračoval také v soupisu hudebnin ze Zlaté Koruny.

Hynek Gross.

B. Archiv v Třeboni. Rok 1928 vyplněn byl z největší části obyčnou agendou správní. Jednacíh čísel bylo 725, z čehož připadala více než polovina na dotazy vlastní správy schwarzenberské; ředitelství státních lesů a statků v Třeboni podány informace neb zapůjčeny spisy ve 14 požadovaných případech. Se strany vědeckých ústavů nebo badatelů dožádán archiv v 60 případech, jimž vesměs bylo vyhověno. Dotazů pro obecní kroniky bylo osm.

Spolu s ústředním archivem zapůjčeny archiválie na meliorační výstavu do Prahy v květnu 1928, fotografiemi a diagramy přispěno k archivní expozici na výstavě soudobé kultury v Brně. K témuž účelu pořízeny pro státní historický ústav fotografie dopisů Oldřicha z Rožmberka.

Značnou pozornost věnovala správa archivní doplnění knihovny, již přibýlo v tomto roce 128 děl o 157 svazcích.

V dohodě s ministerstvem školství a národní osvěty upravena návštěva archivu a shlédnutí výstavy cimelii širším obecníkem. R. 1928 prohlédlo si archiv 1050 platících osob.

Ms.

Z archivu olomouckého arcibiskupství v Kroměříži. — Jsem povděčen redakci Č. a šk., že mohu podávat veřejnosti zprávy o tom, co je v ústavech mé správy svěřených konáno a jsem tomu povděčen z dvojího důvodu; předně z věcného, neboť svými zprávami posloužím, jak vím již ze zkušenosti, tomu neb onomu badateli, který se doví, zda-li může u nás něco hledati nebo nemůže, a tedy vlastně podporuji zájmy vědecké práce; ale i z důvodů osobních rád se uchyluji do tohoto časopisu, a to proto, že aspoň takovým způsobem udržuji styky s celou naší obcí archivářskou a historickou, ja jinak odkázán jen na sebe, a dále že mohu ukázati, jak se vynasnažuji, aby v mých úřadech proudil čilý, činnorodý život a nenastala nikde stagnace. Nadpis stati sice ví pouze o archivě, ale že i knihovna a museum jsou v mé správě a že při obrazárně jsem právě v uplynulém roce mnoho pracoval, třeba mně nepodléhá, a konečně že i v ostatních třech ústavech není snadno se obejiti bez archivu, proto zaberu do své zprávy i je.

Archiv. V uplynulém roce bylo pokračováno v systematické práci, jak o ní byly zprávy podány v IV. a VI. roč. tohoto časopisu. Předně při A: duchovním archivě, byl ukončen popis registračního oddělení „Geistliche Angelegenheiten“; ale při práci bylo nutno se vrátiti k některým partím již dříve vyřízeným a je doplniti, protože byly nalezeny ještě některé fascikle v původním stavu, jež archivářem Snopkem nebyly rozmetány, ale byly do r. 1929 nezvěstné; přirozeně taková přístipkářská práce není nijak vděčná. Archiv duchovní jest však nyní úplný a vše je na svém místě. Zvláštní zmínky zasluhuje, že byl hojně rozmnožen počet pergamenů v listinném oddělení duchovního archivu (skříň A); pouze za uplynulý rok 1929 uspořádal, regestoval a uložil jsem 179 pergamenů, většinou papežských brevů, ale také několik bul a slavnostních císařských listin (Karel VI. jmenuje kard. Schrattenbacha r. 1726 protektorem německého národa, František I. jmenuje r. 1751 protektorem kard. Troyera, atd.) a pod. Dopusud uložil jsem z svého úřadování do tohoto oddílu ne méně než 244 pergamenových kusů, počet z celkového počtu 716 pergamenových listin jistě ne nepatrný, ač za mne přišlo do archivu všeho vsudy 18 pergamenů: z pozůstalosti arcibiskupa Bauera 12, jež jsem získal z privátního držení, od arcib. Stojana tří, od žijícího arcibiskupa dra Leopolda Prečana tří, všech 13 z doby od r. 1882—1928, kdežto všechny ostatní, počtem 226, byly již dávným inventářem archivním. Je opravdu divné, že žádný z dřív-

vějších archivářů, ani Snopek¹⁾ za svého 23letého úřadování, nepocítil potřeby tyto cenné dokumenty opatřit, jak povinnost kázala. A zabírají dobu 678 let, neboť jsou z doby od r. 1225—1901, a jsou mezi nimi kusy opravdu závažné a ve vědeckém světě dosud neznámé (na př. brevía Pavla V. kard. Dietrichštejnovi, sdělující, že vyčerpaná papežská pokladnice naprosto nemůže poskytnouti žádaných subsidií proti povstalým luterským českým stavům a pod.). Korespondence volná byla již prohlédnuta a pergameny v ní založené byly z ní vyňaty, takže už není naděje na nějaké značnější přírůstek pergamenových kusů pro duchovní archiv. Vedle listinného oddělení duchovního archivu popsal jsem si již i třetí jeho oddělení, t. knihy, a tento celkový soupis duchovního archivu se chystám uveřejnit tiskem; bude třeba jen ujasnit si ještě některé otázky, aby soupis byl v každém ohledu souměrný a poskytoval čtenáři co nejvíce, a vypracovati index.

Když byl definitivně vyřízen duchovní archiv, přikročil jsem k soupisu archivu hospodářského (B. Temporalia) a to jeho první části: In genere, zabírající celé arcibiskupství ve smyslu hospodářském atd.; z ní popsal jsem listinný fond (skříň C) a registraturu Hofkanzlei, z níž pracuji právě index. Pak přijde na řadu registratura Erzbistum a oddělení knih a až soupis bude hotov, uveřejním jej tiskem, aby bylo poslouženo co nejvíce vědecké veřejnosti.

Při manském archivu bylo dále pracováno na soupisu registratury a od října r. 1928 do konce r. 1929 byly vyřízeny tyto manské statky: Horní Pavlovice, Praksice, Rudoltice, Řikovice, Slavkov, Slapanice, Životice, Sedlnice, Skalička u Zábřeha, Skalička u Kelče, Slavičín, Štablovice. Ovšem těchto soupisů, konaných úředníkem archivním Fr. Michálkem, nemohu považovati za hotové a bude nutno je propracovati, jakož i všechny předcházející. Seznam statků tu uvádím, jak jdou za sebou dle německé abecedy jejich jmen; toho pořádku ustáleného již porušiti nemohu, aby nastal zmatek.

Přirůstku archiv nabyt dvojiho; koupil jsem zbytek registratury bývalého manského statku Malhotic, jehož držitelé býv. baroni Bojakovští z Knurova prý se uchýlili do Vídně, a doplnil jsem tak naši registraturu toho statku, a ředitelství arcibiskupských ekonomí odevzdalo registraturu kroměřížského panství archivu, aby se zbavilo starostí o ni.

Při zpracovávání registratur jsem zjistil, že všechny poštovní z námky jsou vyřezány, kde tak bylo možno učiniti bez porušení textu na druhé straně; práci tu vykonali filatelisté jednak z povolení býv. centr. ředitele Juliána Rosky, jednak i jiní „sběratelé“ bez jakéhokoli oprávnění. Vzpomínám tu té věci proto, že je mně věc osobně známa, a aby kdysi nevzniklo domnění, že jsem známky zkořistil.

Archivu bylo používáno jak přímo na místě, tak i nepřímou, dotazy písemnými, a těmito zvláště se strany obecních kronikářů a soukromníků.

Již zvěčený ředitel Jos. Bartoča vyslovil v mé pracovně před přítomnými jakoby výčitku nebo přání, jistě krásné, že bych prý měl mít o každém místě poznačeno, kde je o něm v archivu zmínka, a na objasněnou, že je možno takovou práci vykonati, uvedl, že on prý jako ředitel gymnasia v Uh. Hradišti vypracoval abecední seznam profesorů, ač prý jich bylo už přes 120. Poučný příklad tento, příhodivší se na zeleném, uvádím jako ilustraci naivní neinformovanosti o archivní práci na místě, kde by jí nečekal. Ředitel Bartoča, který shledával materiál pro dějiny

¹⁾ Ošklivou necností Snopkovou bylo, že psal na archivalet zpravidla inkoustovou tužkou (na pergameny fialovou); ovšem dosti často jsou jeho zápisy (data) chybné a tu je obtížno vymazati barevnou inkoustovou tužkou beze stop.

svého rodiště Lověšic a se předem ohlásil, obdržel však opravdu vše již vyhledáno a připraveno jako na talířku, ale kdy bude moci kdosi splniti jeho krásný ideál, toho sděliti ovšem nedovedu.

Knihovna byla zase ráda vyhledávána jak používateli tak pouhými návštěvníky, jimž jde pouze o shlédnutí krásných sálů, knihovního zařízení a o celkové poučení; takových návštěv, hlavně hromadných, bylo za r. 1929 přes 50; vzpomínám zvláště bibliofilského sjezdu 12. května, jehož „pout“ platila právě naší knihovně (k sjezdu vydal Fr. Obzina z Vyškova moje „Kulturní poklady v arcib. zámku v Kroměříži“ jako bibliofilský tisk), a pak — a to se zvláštním důrazem — návštěvy maršála Francie Pétaína, hrdiny Verdunského, který doprovázen vojenskou legací Jugoslavie a Rumunska, jenerality a důstojnictvem naší branné moci, na moje pozvání přišel 29. srpna do knihovny a tu se zapsal do pamětní knihy; byl za manevrů v Kroměříži i s jiným čelnými osobnostmi hostem olomouckého arcibiskupa dra Leopolda Prečana; když jsem r. 1918 den co den sledoval dle válečných map krvavé jeviště u Verdunu, plné hrůzy i neslychaného hrdinství, jsem arci netušil, že mně bude dopřáno pozdraviti v obdivu i v úctě toho velkého muže v mém vlastním, jak se návštěvníci vyjadřují, „Království“. Vypůjčeno bylo z knihovny 407krát, celkem 722 knižních jednotek, ale knih bylo dosti často používáno na místě samém a nebyly odnášeny do soukromého používání doma. Těch, kdož přišli pracovati do archivu nebo do knihovny, zkrátka „stran“, obslužených přímo osobně, bylo 509, o 68 více než r. 1928; ale ovšem mnohé záležitosti byly obstarávány i písemně, celkem 223krát. Knihovna se účastnila, byvši pozvána, s československou expozicí Mezinárodního kongresu knihovníků v Římě; i tu jsem se vynasnažil učiniti výběr předmětů co nevhodnějších.

Knihovna přirostla o 145 svazků, takže čítala koncem r. 1929 celkem 39.821 svazků.

Při knihovně jest umístěna mimo jiné i hudební sbírka, povahy již zhola archivní; jest z větší části mým dílem. Dle úsudku prof. Dr. Vl. Helferta jest její jedna část, „sbírka mořická... nejdůležitější hudební pramen pro druhou polovici 17. stol. a... patří k nejdůležitějším hudebně-historickým pramenům střední Evropy“. (CMM 1928, 421.) R. 1929 vydal jsem v Čas. Vlast sp. mus. v Olomouci (roč. XL) tiskem třetí díl seznamu mořické sbírky, seznam skladeb rukopisných (str. 141—210), a letos uveřejňuji v témže časopise inventář mořické sbírky z r. 1837, mně darovaný z Bratislavy, a seznam hudebnin, přes 50, jež jsem mimo nadání ještě získal. Právě na této mořické sbírce jsem tak názorně poznal, jak je důležitá a prospěšná jednati energicky a rychle, kde jde o cenné památky, nemají-li býti vydány zkáze takřka před našima očima. Než o tom víz v moji publikaci. V sbírce mám plno unik, tisků, ale ještě více rukopisů; poukazuji jen na našeho skladatele Adama Michnu z Otradovic, od něhož tu mám tři skladby, počet to, jimž se doposud žádná knihovna nemohla pochlubit, a všechny tři skladby, pokud známa, unica. Michnu považuji za Balbina v naší hudbě; jest ostatně o něm známo, jak se snažil hudbou prospěti poklesajícímu duchu národnímu a jedna jeho skladba z mé sbírky podává mně další svědectví o jeho vlastenectví; jest to jeho „Missa s. Venceslavi“.

Snad bude zajímat, co jsem učinil, aby tato naše hudební památka a s ní i její tvůrce byli znovu k životu přivedeni aspoň příležitostně. Chystali jsme se na tisíciletí smrti sv. Václava, i myslil jsem si, jak krásné by bylo, oslaviti to jubileum provedením staré, naší české skladby od českého vlastence a složené právě na počest sv. Václava! Jaký „požitek“ by to zároveň byl, slyšeti mši složenou před 250 lety! Bylo by to vše bývalo tak příležitostné! Na ten účel zapůjčil jsem skladbu p. dru Emilianu Trol-

dovi, výbornému znalci historie naší hudby, aby se o její provedení v jubilejní dny v Praze postaral; bohužel nenašel, jak mně psal, nikde možnosti a tak můj krásný sen se rozplynul. Než není můj povahou dáti se nezdarem odstrašiti; když i pokus v Brně selhal a zároveň i další, s kúrem u sv. Mořice v Kroměříži, domluvil jsem se se sbormistrem zpěváckého spolku „Moravan“ v Kroměříži, p. Eug. Trasonem, že mši přece letos provede se svým sborem a nemám pochyby, že se podnik jeho energií a jeho odborné zkušeností podaří.

Pokud to tedy možno, hledím i do setlelých papírů přivést život a je učiniti kulturně výnosnými i v přítomnosti.

Hudební sbírka naše bude předmětem zájmu i vzdálených kulturních středisk, při nejmenším německého světa, jak soudím z dotazu až ze vzdáleného Freiburga i. Br. (prof. Gurliitt) atd.

Pro knihovnu a oddělení, jež jsem zřídil po způsobu Národního musea (t. sbíráti písemné pozůstalosti vynikajících neb originálních osobností) jsem získal knižní a rukopisnou pozůstalost faráře Vojt. Srby, který se zabýval luštěním run, studiem litevské a lotyšské řeči, dále staré thráctiny a udržoval písemné styky s dr. Basanavičiušem z Kovna a zanechal rukopisně celý slovník litevsko-český. I když tato práce před přísně vědeckým forem snad neobstojí venkonce, tedy přece nepochybují, že přináší také hojně dobrých poznatků. Farář Srba, žijící v nedostatku a nouzi, s mladickým zápalem hledal i viděl všude stopy Slovanů a v „runách“ slovan-ské nápisy.

Vzpomněl jsem jubilea sv. Václava; také pro ně jsem pracoval, shledáváje po Kroměříži sochy a obrazy našeho patrona, opatruje jejich fotografie a texty o nich pro p. t. p. biskupa Podlahu; některé příspěvky jsem obstaral z archivu a musea; stati o některých jsem uveřejnil v Č. k. d. 1929, str. 348—350, 355—361, 412—413, jednu pak v Památkách archeologických XXXVI., 78—88; jeden kus, kalendář olomoucké kapituly z r. 1843, jsem zapůjčil z musea na jubilejní výstavu.

Museum jest prozatím pouze zámeckým zařízením, ale poznenáhlu vyrůstá na museum diecéšní a má tedy před sebou slibnou budoucnost. Tak zvané směrdatné kruhy v Olomouci po léta uvažovaly a konaly diskusi o zřízení diecéšního musea a už se i sám nachystal „odborník“ na ředitele, ale skutek utek a tak bez diskuse po léta tvořím museum cenných památek a věcí; a dobře jsem učinil, neboť na př. ještě r. 1926 byla v olomoucké residenci mimo jiné nástroje hudební i jedna viola od Antonia Stradivaria z r. 1710, bývalý to majetek olomouckého arcibiskupa arciknížete Rudolfa, žáka Beethovenova, ale dnes jí není (srovnej Lidové noviny č. 62, 4. II. 1930); opakují, dobře jsem učinil, neboť jsem získal již několik předmětů od zcela cizích osobností jenom proto, že věděly, že darované věci budou u mne zachráněny, kdežto v jejich držení by byly časem „ztraceny“; ta osobní důvěra v správce ovšem napomáhá snad nejvíce. Za minulý rok nebylo sice příliš rozmanitého přírůstku, pouze fotografické desky a přes 200 fotografických obrázků z velkých manevrů kroměřížských, ale všechny tyto kusy mají úzký vztah k zámku, který byl na týden střediskem při nejmenším naší republiky. Museum bylo přestěhováno do jiné, rozlehlejší a ještě od dřívějšíka štukovými pracemi vyzdobené místnosti. Nynější arcibiskup dr. Leopold Prečan, který má živý osobní zájem pro archivy i musea, sám toto museum považuje de facto za diecéšní a dává do něho předměty hodné úschovy; tak před krátkým časem dodal šest měděných negativů desk, z nichž byly roku 1762 v Norimberce tištěny mapy olomoucké diecése a Moravy (mapa Freyenfelsova, tištěná u dědiců Tomanových).

Jak blahodárně působí nehlučná práce, o tom jsem se přesvědčil již na různý způsob, na př. že mně darují do musea své věci i osoby, od kterých bych toho nebyl očekával a že se i osoby mně zcela neznámé písemně hlásí, upozorňují a radí, co by bylo třeba ještě podniknouti atd.

Když už jsem v musejní „atmosféře“, vzpomínám také jiného kulturního podniku, k němuž jsem dal podnět, třeba jest mimo moje úřední povolání; do rámce mojí činnosti však zapadá velice výhodně. Dal jsem totiž návrh na postavení pomníku Přemyslu Otakarovi II. jako zakladateli král. města Uh. Hradiště; za jakých okolností jsem tak učinil a jaké cíle jsem sledoval pomníkem, vysvítá z mého návrhu a proto jej tu uveřejňuji v plném znění: „V Kroměříži 10. září 1928. P. T. zastupitelstvu král. města Uh. Hradiště. Jako příslušník města Uh. Hradiště, jsem již zůstal věren, třeba bydlím již plných 32 let v Kroměříži, dovoluji si p. t. zastupitelstvu města Uh. Hradiště předložit tento návrh na uvážení, a jak doufám, na schválení.

V 10. roce naší samostatnosti naše města se snaží toto jubileum oslaviti nějakým vynikajícím činem a po právu; v nejednom případě však byli zástupcové města na rozpacích, co by učinili toho památného dne důstojného. Nevím, jakým způsobem Uh. Hradiště oslaví 10leté jubileum naší republiky, ale i když je o to postaráno, myslím, že můj návrh není nepřijatelný. Mám na mysli toto: Naříká se, že naše města nemají pomníků, jako jimi oplývají města v cizině, a tu si myslím, že by Uh. Hradiště jedním vznešeným počinem vyhovělo trojí potřebě: oslaviti 10leté jubileum republiky, dáti městu krásnou ozdobu a zadost učiniti pietní vděčnosti, již jest zavázáno svému zakladateli, králi Přemyslu II. Otakarovi, zlatému králi, jak ho s úctou nazývali ti, kdo poznali jeho štedrou ruku, Železnému králi, jak ho nazývali s respektem nepřátelé, již pocítili jeho obrněnou ruku.

Jako pevnou baštu proti loupeživým Maďarům král Přemysl II. založil na stoku Moravy s Olšavou město, podřezv je trvale ve svém vlastnictví, a učinil tak Uh. Hradiště členem čtvrtého zemského stavu moravského, takže mělo po celou další dobu až do r. 1848 činnou účast na dějinách Moravy a spolu s tím i celého našeho národa.

Jest mně zřejmé, že pieta k velkému a prozíravému zakladateli vyžaduje, aby mu byl postaven na náměstí, ve stínu lípy Svobody, pomník; nezáleží na tom, že do 700 let od založení města ještě chybí řada let, neboť vděčnost se neváže na hodiny a na léta.

Doba jest právě nyní příhodná, neboť se vracíme v vzpomínkách zpět do dávné minulosti, kdy jsme měli panovníky své, domácí, národní. A Přemysl II. byl z nich vedle Václava II. nejslavnější. Činím tedy účtívý návrh, aby zastupitelstvo města Uh. Hradiště přijalo z trojího vzpomenuého důvodu moji myšlenku za svou a se usneslo zásadně o tom, že chce o to pečovatí, aby zakladateli města králi Přemyslu II. byl na náměstí postaven pomník. Nemám nejmenší pochybnosti o tom, že rozhodnutí takové bude přijato celou českou veřejností s opravdovým povděkem a s radostí. Podniku tomu volám předem upřímné: Zdar!“

Starosta města inž. Beneš poděkoval za městskou radu 5. listopadu za dopis „i jeho vzácný obsah“ a vyžádal si „bližší informace“, až by došlo na uskutečnění, ale mého návrhu v zastupitelstvu 28. října nepodal; teprve následujícího roku městská rada přijala moji myšlenku, aby při příležitosti ... milenia sv. Václava položilo město základ „fondu pro postavení pomníku“, jak mně 9. září starosta inž. Beneš oznámil. Přijetím návrhu bylo vyhověno tedy i dalšímu krásnému požadavku, totiž učtiti také památku národního patrona, sv. Václava, a podal jsem 23. září, byv požádán, abych „vylíčil městské radě krátce vztah knížete Václava ke králi Přemyslu II. Otakarovi“, rozklad, jak úzce jest spojena osoba tohoto krále s úctou sv. Vác-

lava a tedy spoluodůvodněna stavba pomníku. Město věnovalo fondu hned několik tisíc korun a přikročí k stavbě, až bude dostatečný kapitál pohromadě; našim umělcům se naskytne krásná příležitost k soutěži.

Vzpomněl jsem této záležitosti proto, abych ukázal, že není obecně oprávněna pohrdlivost, s níž mnozí z tak zvaných praktických povolání pohlízejí na historiky, jako by neměli pro skutečný život porozumění.

Obrazárna sice nepodléhá mojí správě, ale věnoval jsem jí v r. 1929 hojně času maje na starosti vydání katalogu, t. j. ne pouze obstarání svých textů — vedle dra E. Dostálových —, ale i jeho tisku; vyjde v prvních měsících roku 1930 a odkazují tedy přímo na něj. Již však v první polovici r. 1929 uveřejnil jsem v *Čas. Vlast. mus. sp. v Olomouci*, roč. XLI. a XLII., str. 244—290 stať o arcib. obrazárně: „K dějinám arcib. obrazárny v Kroměříži“, v níž jsem odpověděl na Dostálův referát o mých „Dějinách arcib. obrazárny“ a sdělil nové příspěvky k dějinám naší galerie.

Tolik tedy v hrubých rysech o činnosti při shora vzpomenutých ústavech, jež zprávou daleko není vyčerpána.

Končím vyslovuje naději, že, jak sám rád hledám a nacházím poučení i povzbuzení ve zprávách kolegů archivářů z jiných míst, ani oni nepřijmou mé zprávy s tváří nevlídnou.

Antonín Breitenbacher.

V nejednom směru zajímavá a poučná jest „Bericht über die Neuerscheinungen auf dem Gebiete der Urkundenlehre 1925—1927“, uveřejněná v *Mitteil. d. Österr. Instituts für Geschichtsforschung* sv. 43 (1929) str. 405—453 z pera H. Zatschka. Autor tu rozebral (někdy dosti podrobně) a kriticky ocenil na 70 významnějších prací z německé, francouzské, italské i belgické literatury o papežské, císařské i soukromé diplomatice, rozřídil je podle doby, do níž svým obsahem spadají — čím blíže k novověku, tím více jich ubývá. Celkem je to produkce úctyhodná nejen počtem (za ta tři léta vykonáno více než v mnohem desetiletí od doby Sieklovy), nýbrž i obsahem, neboť leckterá z prací svou metodou ukazuje cesty novému badání. Nejvíce prací týká se ovšem císařské a papežské listiny, hojně jest zastoupena i literatura o falsech; avšak zvláště pozoruhodné jsou práce o formulářových sbírkách a o registrech, které mohou svými výsledky zasáhnouti i pronikavě do středověké historie. Leč bohužel i v těchto plodných letech jen několik málo prací jest věnováno listině soukromé, jejíž studium jest stále ještě v počátcích.

Bl. R.

Rodopisná společnost československá v Praze, která se ustavila dne 13. března 1929, vytkla si za účel „sdužití československé badatele i přátele genealogie a jejich věd pomocných k soustavnému studiu a šíření znalostí vědeckého rodopisu po všech jeho stránkách i vztazích k jiným oborům vědním.“ Na ustavující valné hromadě zvolen výbor, jemuž stojí v čele senátor Em. Hrubý jako předseda, Dr. Ad. L. Krejčík a Zdenko Kolovrat jako místopředsedové, Dr. Ant. Markus jako jednatel a Dr. Ed. Šebesta jako pokladník. Při velkém množství všemožných korporací, při tom i značném počtu sdužení zabývajících se výhradně historií, mohlo by se založení nové společnosti s poměrně úzce omezeným oborem působnosti zdáti nedosti účelným. Vidíme však, že do krajnosti specializovaná společnost numismatická velmi dobře prosperuje, a nepochybujeme, že při dobrém vedení dodělá se úspěchu i československá genealogie s heraldikou a sfragistikou. Jak z dosavadních projevů společnosti možno souditi, běží jí o vědecké studium uvedených disciplín, o uvádění četných diletantů na metody vědecké — lze to jen vítati, protože je to také jedna z cest, jež mohou raziti cestu pochopení pro práci historickou do nejširších kruhů, a vzpružo-

vati tak opět značný pokles všeobecného zájmu o národní dějiny. Společnost vykoná, bohdá, dobrý kus práce usměrněním a rozhojněním naší genealogické produkce, a společnost archivní jistě nejednou se s ní setká na společné cestě za ochranou písemných památek. Jak se dovidáme, rodopisná společnost již chystá akci na vybudování diecesánních archivů matričních a za účelem lepší ochrany starých gruntovních knih, jež proti nařízení nebyly svého času odevzdány do archivu zemského.

Jak u nás ani jinak býti nemůže, vznikly hned dvě rodopisné společnosti. Téměř současně ustavila se v Praze „Jednota potomků pobělohorských exulantů-pokutníků a přátel rodopisu“ — je to však sdužení spíše zájmové osob, jež jsou, nebo se domnívají, že jsou potomky pobělohorských odsouzců, a zamýšlejí na základě toho domahati se revindikace svých nároků po stránce morální i hmotné. Tím se podstatně liší od Rodopisné společnosti československé, jež sleduje rodopis po stránce vědecké a na vědeckém podkladě snaží se vnést jeho poznání a pěstování do vrstev nejširších. Adresa RSC: Praha XII Slezská 7.

I. ročníkem **Časopisu Rodopisné společnosti československé v Praze** (v Praze 1929) byla zahájena dosti slibně vědecká činnost společnosti. V celkovém obsahu tohoto ročníku uskutečňuje se věrně program, jak jej vytkl na ustavující valné schůzi Společnosti a jakožto první článek Časopisu otiskl Dr. Ant. Markus, redaktor téhož Časopisu. Časopis chce býti tribunou genealog. badatelů, ať jsou to vyškolení odborníci, ať pouze laičtí přátelé a pěstitelé rodopisu. Šťastnější z obou, ti, jimž se dostalo odborné průpravy, mají svými příspěvky v tomto časopise ukazovati zároveň cestu vědecké metody laickým pracovníkům. Uznáváme sice, že v genealogii nutno počítati se spoluprací t. zv. diletantů a chápeme, že odmítnutí jejich příspěvky znamená riskovati třebaš úbytek jejich nadšení pro práci — avšak vědecká úroveň časopisu, chce-li takovým opravdu býti, musí se uchovati i za cenu ztráty co do kvantity. Hojnost příspěvků stojících na vědecké výši ukazuje, že nebylo u nás přepychem založiti časopis pro genealogii, a máme za to, že redakce časopisu bude mítí vždy dostatek příspěvků opravdu vědecky cenných.

Velký podíl na rozvoji rodopisného studia mohou mítí archiváři, budou-li širší obec pracovníků seznamovati s rodopisným materiálem svých archivů. Chvalitebně tedy jest, že již v I. ročníku časopisu vyskytlo se několik článků tohoto druhu, zvláště cenné upozornění Dra Osk. Mítise na rodopisné prameny chované v rakouských archivech, Dra Fr. Roubíka na prameny v archivu min. vnitra v Praze, a j. Sem dlužno zařaditi také článek Dr. A. Vavrouškově, poučující o rodopisném materiálu v rukopisné pozůstalosti Aug. Sedláčka, uložené podle poslední vůle Sedláčkovy ve Stát. historickém ústavu v Praze; upozorňují, že tento článek podrobnějším popisem rukopisů Sedláčkových doplňuje zároveň povšechnou zprávu o pozůstalosti Sedláčkově, podanou v Časopise Archivní Školy roč. V. (1927) str. 193—195.

Neméně cenné jsou příspěvky, upozorňující na důležitý pramen rodopisný — matriky, a jim pod. prameny, jmenné seznamy. K příspěvkům věnovaným již určitému rodu druží se dále instruktivní články (Horníček: Rodinná kronika, Batěk: Ze zápisů diletantových), určené zajiště velmi široké obci pracovníků v rodopise, jež opakují celkem a nepřilíši šťastně rozvádějí věci, které již dříve na vědeckém základě podal jasně a výstižně Dr. Ant. Markus ve své knížce *Rodinná kronika* (Populárně vzdělávací knihovna, sv. VII., v Praze 1926). Ukázkou přísně vědeckého a odborného rodopisného badání jest článek prof. Brožka, *Individualita a rodokmen* — pro mnohé rodopisce z laických řad však asi těžko dostupný.

Velmi záslužný čin vykonává časopis svou bohatou rubrikou referátů a zpráv o genealogických časopisech a literatuře, domácích i zahraničních, našimi historickými časopisy dosti opomíjených. Po příkladu cizích genealogických časopisů má i náš časopis rubriku dotazů a odpovědí, jež má usnadňovati vzájemné styky badatelů a pomáhati tak práci rodopisné vůbec.

Celkem — i když lze vytknouti někde přílišnou blahovůli ke kvalitě příspěvků, vítáme náš první genealogický časopis s radostí a doufáme, že vyplní dobře dosavadní mezeru v naší historické časopisecké produkci.

Bl. Rynešová.

Archives générales du Royaume. — Travaux du Cours pratique d'Archivéonomie donné pendant les années 1920—1925 par Joseph Cuvelier (Bruxelles, 1926, str. XI + 234).

O svrchu uvedeném názvu uveřejňuje brusselský generální archivář Josef Cuvelier výtěžky prací posluchačů belgických archivních kursů z let 1920—1925. V stručném úvodu vykládá autor, kterak došlo k těmto pracím. V Belgii nebylo před světovou válkou nijakých speciálních archivních kursů. Každý kandidát archivářství musil se podrobiti zvláštní zkoušce archivářské, k níž se kromě doktorátu historie vyžadovala znalost paleografie a vůbec pomocných věd historických, načež odcházeli mladí archiváři na několikaměsíční praxi do některého belgického archivu. Mnozí z nich však navštěvovali kromě toho též proslulou pařížskou École des Chartes. Od počátku 20. století a zejména od brusselského mezinárodního kongresu archivářův a bibliotekářů r. 1910 voláno stále důrazněji po zřízení zvláštních archivních kursů pro kandidáty archivářství v Belgii. Úsilí to se potkalo s výsledkem teprve roku 1919, kdy královským nařízením ze dne 27. prosince byly při brusselském generálním archivu království belgického ustaveny zvláštní kursy pro kandidáty archivářství. Archivní kursy — vlastně belgická archivní škola — vešly v život po prvé roku 1920. Kursy se skládají ze dvou částí, teoretické a praktické. V teoretické části se vykládají dějiny archivů, historie a organizace belgických archivů, zásady třídění a inventarisace, umístění a zařízení archivů, jakož i základní znalosti z oboru konservace archiválií. V praktické části pak jsou posluchači nuceni uplatňovati své teoretické poznatky v rozličných samostatných archivářských úkolech, které jsou jim přidělovány. Jde tu zejména o třídění a inventarisování některého archivního fondu, který dosud nebyl náležitě uspořádán. Po provedeném uspořádání jsou návrhy jednotlivých posluchačů podrobovány kritice, a to jak se strany přednášejícího, tak i ostatních posluchačů, případné nedostatky jsou opravovány a celému dílu dán konečný ráz.

Výsledky prací posluchačů prvních belgických archivních kursů z let 1920—1925, otiskněné Cuvelierem, celkem 7 inventářů různých archivních fondů (Inventaire des archives du Conseil souverain de Justice, Inventaire des archives des Intendances, Inventaire des archives de la Jointe des Amortissements, Inventaire des archives de la Jointe des Eaux, Inventaire des archives du Commissariat Général Civil, Inventaire des archives du Comité de la Caisse de Religion, Inventaire des archives des Jointes de Luxembourg et de Trèves et de la Commission royale de Luxembourg) ukazují zároveň, kterak lze užitečně spojití praktická cvičení mladých adeptů archivní vědy s naléhavou potřebou konečného uspořádání dosud nesrovnaného a nezinventarizovaného archivního materiálu.

Otakar Bauer.

K článku Quickeovu „Karel IV. a Francie v letech 1355 a 1356“ připojují tento dodatek: Rozborem v Revue belge de Philologie et d'Histoire (sv. VIII. str. 469 a d.) a ve sborníku „Českou minulostí“ (str. 111 a d.) dokázal jsem, že v květnu 1355 král francouzský Karlovi žádné listiny nevydal. Prof. V. Hrubý v kritice mých Regest usoudil naposled, že k tomu nebylo třeba nijakých obšírnějších studií a že věc vyplývá automaticky z poznamky v kopiáři. Prof. Hrubý se tu mýlí a možno o tom podati makavý důkaz. August Sedláček před Hrubým a přede mnou velmi obšírně rozepisoval kopiáře archivu české koruny. V jeho pozůstalosti odkázané našemu státnímu ústavu historickému jest chronologický seznam listin tohoto archivu (originálů a opisů v kopiářích). V seznamu tom k 26. srpnu 1355 čteme: „Forma litterarum reversalium Johannis regis Franciae de hac liga. Rud. 77.“ Ale před tím ke květnu 1355 zapsáno: „1355 m. Maj. Johannes Francorum rex unionem cum Carolo imp. factam renovat. D. Parisiis mense Majo. Cop. privil. III F. 234. — A. K. 402. R. J. VIII 553 n. 234.“ Ze zápisu jest zajisté zřejmo, že nejlepší (donesávna) znatel archivu koruny o existenci této listiny nepochyboval.

B. Mendl.

Seznam německých rukopisů uložených v studijní knihovně olomoucké uveřejnil M. Grolig v XXXI. sv. Zeitschr. des Dt. Vereins f. d. Gesch. Mährens und Schlesiens.

Ve Sborníku Muzeální Slovenskej spoločnosti roč. XXIII. (1929) str. 179—183 podal Julius Kürti, správce Liptovského musea v Ružomberku, zprávu o archivu tohoto musea, který byl uspořádán v l. 1928—1929. I podle stručného obsahu tohoto archivu, jak je zde uveden, jest patrné jeho značné bohatství a důležitost; kromě vlastního městského archivu ružomerského jsou zde deponovány celé samostatné archivy (panství likavsko-hradeckého, obce Sielnice, obce Hyb a některé soukromé rodinné archivy) i různé soukromé listiny a rukopisy. J. Kürti upozorňuje na referáty, pokud vyšly již o některých z těchto archivů; o archivu hybském podal sám podrobnější referát v témže čísle Sborníku str. 175—179. — Také v maďarském archivním časopise Levéltari Közlemények, vycházejícím o r. 1923 v Budapešti, jsou články o slovenských archivech (o zvolenském župním archivu, o archivu města Novej Bane, B. Bystrice a j., o soukromých) — viz referát Dr. M. Opočenského ve Sborníku výše uvedeném str. 184—190. — V Časopise Muzeální Slovenskej spoločnosti roč. XXI. č. 3, str. 97—100 informuje Dr. Opočenská stručně o archivu slov. nár. musea v Turč. Sv. Martině.

Bl. R.

Přehlednou zprávu o kaňkovském archivu podal Jan Fiala v Kutnohorských příspěvcích k dějinám vzdělanosti české IV. řady 2. seš. Předslav stručnou historií král. horního města Kaňku, která byla zápasem s Kutnou Horou o samosprávu, seznamuje Fiala schematicky s dějinami archivu města Kaňku, otiskuje nejstarší jeho inventář z let 1550—1559 a podává stručný přehled materiálu archivu podle dnešního uspořádání, které bylo umožněno teprve od r. 1924, kdy byl archiv po delším úsilí přestěhován na vhodnější místo, do městského archivu kutnohorského.

Bl. R.

Počínaje ročníkem 1929 (67) má Časopis spolku pro dějiny Němců v Čechách (Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen) zvláštní přílohu o archivnictví (Beilage für Archiv- und Musealwesen und für Denkmalpflege). Hned v uvedeném ročníku podává Dr. Heri-

bert Sturm zprávu o velmi zajímavé organizaci šlechtických archivů v provincii Vestfálské, jak ji poznal na své studijní cestě. Tato organizace vstoupila v život na podnět hrab. Maxe z Landsbergu koncem r. 1923 pod jménem „Vereinigte Westfälische Adelsarchive“. Majitelé všech sdružených šlechtických archivů přispívají stejným dílem na instituci, která má archivního ředitele se stálým sídlem (Zentralstelle) a tři archiváře, z nichž každý sídlí dočasně v některém zámeckém archivu, konaje v něm pořadatelské práce a pečuje i o sousední archivy. „Zentralstelle“ soustřeďuje opisy inventářů, registry listin a pod. jednotlivých archivů, sbírá i z cizích archivů materiál pro dějiny vestfálské šlechty a prostředkuje badatelům zapůjčování látky ze sdružených šlechtických archivů, usnadňuje jim práci i rostoucí příruční knihovnou. Spolek vestfálských šlechtických archivů vydává i vlastní časopis „Westfälisches Adelsblatt“, který slouží nejen k archivář. účelu, nýbrž i ke genealogickým studiím o šlechtě vestfálské. — Podobného zřízení dostane se prý i městským a církevním archivům ve Vestfálsku. *Bl. R.*

Od r. 1924 vydává museum města Prostějova „Ročenku národopisného a průmyslového musea města Prostějova a Hané“ redakcí Dra J. Kühndela. Upozorňujeme zde na „Seznam knih (rukopisů) městského archivu v Prostějově“, uveřejněný Kühndelem v I. a III. sv. Ročenky (1924, 1926). V VI. sv. (1929) Ročenky vydal též autor nejstarší městskou knihu prostějovskou, která má zápisy z let 1392—1542 a uložena jest nyní v moravském zemském archivu v Brně (Sbírka rukopisů č. 636). Kühndel podal rozbor knihy po stránce formální i obsahové; v úvodní kapitole načrtl dějiny města Prostějova od poč. do r. 1495. — Studie téhož autora „Znak města Prostějova na pečetech a erbech“ v VII. sv. (1930) Ročenky, popisující podrobně erb městský podle dochovaných památek od nejstarší do nejnovější doby, vznikla již zřejmě pod vlivem Vojtiškova díla „O pečetech a erbech...“ (viz výše otištěný referát) a podle jeho vzoru došla též k výsledku, který potvrzuje Vojtiškovu teorii o vzniku a vzájemném poměru městských pečetních a erbových znamení. — V témže svazku Ročenky je stručná zpráva o městském archivu prostějovském, jemuž se dostalo teprve od roku 1929 odborné péče. *Bl. R.*

O polských státních archivech viz článek „Polnische Staatsarchive“, napsal Alexis Bachulski, Archivalische Zeitschrift XXXVII (1928).

P. Kehr vydává jako přípravnou práci pro edici Hispania Pontificia „Papsturkunden in Spanien“ (Göttinger Abhandlungen N. F. 18, 22, 1926—1928.) První díl jest věnován papežským listinám katalánských; v první části pojednává autor obsírně o dějinách archivů, popisuje jejich fondy a jejich nynější stav, v druhé části otiskuje v plném znění, resp. v regestech 275 nových nebo málo známých listin papežů a kardinálů z 12. století. V druhém dílu popisuje Kehr archivy navarské a aragonské a otiskuje stejným způsobem jako v prvním díle listiny (celkem 231) z doby pontifikátu Alexandra II. až Coelestina III. — Stejně rozvržena jest práce C. Erdmanna: „Papsturkunden in Portugal“, která je přípravou pro publikaci Iberia Pontificia (Göttinger Abhandlungen N. F. 20.). *M. L.*

A. Cappelli, Lexicon abreviaturarum, vyšel v 3. vydání, které bohužel je totožné s dřívějšími. Nebylo tedy použito nových objevů a výkladů zvláště Traubeových a Lindsayových.

Prací Br. Katterbacha, A. Pelzera a C. Silva-Taroucy vyšel I. svazek vatikánské publikace *Exempla scripturarum*, který obsahuje 32 ukázky rukopisů vatikánských a register papežských 13. století. Je to v pravém slova smyslu učební kniha, což dokazuje i nízká kupní cena pouhých 12 lir italských. *Sch.*

Od roku 1925 jsou při universitách padovské, boloňské a florencské archivní a knihovnické školy, jejichž učební rozvrh je obdobný rozvrhu jiných archivních škol. Kurs trvá ve Florencii 3 nebo 4 roky, v Padově a Bologni 1 rok.

Ředitel státního archivu římského Eugenio Casanova, jeden z nejznámějších žijících odborníků archivních, vydal dílo „Archivistica“ jakožto příručku vědy archivní. Posudek o tomto díle bude v příštím svazku tohoto časopisu.

Jakožto III. díl publikace „Inventare Schweizerischer Archive“ vyšly inventáře argavských městských archivů.

Odbor pro zpracování slezských regist ve Vratislavi dokončil tisk let 1340 až 1342, t. j. posledního fasciklu 30. svazku řady *Codex diplomaticus Silesiae*. Svazek bude mít svůj vlastní rejstřík.

V téže sbírce *Codex diplomaticus Silesiae* vydává E. Graber inventáře soukromých archivů slezských, *Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens*. V letech 1926—1928 (C. D. S. 31, 32, 33) byly vydány inventáře okresu Sprottau, Zahán a Neustadt. Přípravné práce pro inventáře krajů bystřického (Habelschwerdt) a javorského (Jauer) jsou skončeny.

V r. 1925 a 1927 vyšly další sešity 2. sv. inventáře štutgartského archivu, *Die Württembergischen Regesten*, které obsahují inventáře fondů městských a církevních úřadů, seřazených alfabety od Dornhanu k Rosenfeldu.

Z rukopisu *Verejné a universitní knihovny v Praze VIII H 32* vydal A. Brackmann *Dictamina zur Geschichte Friedrich Barbarossas*. Jest to 7 dosud neznámých kusů, z nichž 2 jsou vzájemné listy císaře a papeže Calixta III, ostatní týkají se sporu hrabat z Schauenburku a Laufen. Brackmann dokazuje, že dictamina jsou založena na formulářích, které používaly za předlohu pravé listiny. *M. L.*

Otto H. May počíná vydávat regesta bremských arcibiskupů (*Regesten der Erzbischöfe von Bremen Bd. 1, Veröff. der Hist. Kommission für Hannover, Oldenburg, Braunschweig, Schaumburg-Lippe u. Bremen 11, Hannover 1928*). V první řadě otištěna jsou regesta do r. 1101. *M. L.*

V roce 1924 byl po 231letém trvání zrušen státní archiv wetzlarský, který choval pouze registraturu starého říšského soudu komorního a zlomky spisovny Německého spolku. Archiválie byly svěřeny jakožto deponita archivu města Frankfurtu n. M.

O archivnictví německých měst československých píše mostecký archivář K. Oberdorffer v *Archivalische Zeitschrift XXXVII* (1928).

Zákonem ze dne 12. prosince 1927 ustanovil pruský ministerský předseda, aby vždy po 10 letech byly prohlédnuty za účasti správy archivu fondy aktů ministerstev a buď přenechány státnímu archivu, mají-li cenu historickou, nebo zničeny. Aby se zabránilo přetížení archivu, příífne se každému ministerstvu jeden rok desetiletého období. *Sch.*

Woldemar Lippert, bývalý ředitel saského hlavního státního archivu, napsal do *Archivalische Zeitschrift XXXVII* (1928) zajímavý a prospěšný článek o archívních výstavách. Rozeznává tři druhy: 1. stálé výstavy, jakožto nejlepší uvádí státní archivy marburský a vídeňský a zemský archiv brněnský; 2. zvláštní samostatné výstavy u příležitosti výročí slavných národních událostí, na př. lutherská výstava v roce 1921; 3. výstavy ve spojení s krajskými, průmyslovými nebo jinými výstavami. W. L. se domnívá, že výstavy, uvedené pod číslem 3, mají pro dnešní dobu největší důležitost, ježto by působily nejen informativně, nýbrž i výchovně. Podle W. L. předpokladem pro zúčastnění se archivů při technických, odborných a hospodářských výstavách jsou 1. vědecký charakter a odborný dohled nad umístěním archiválií; 2. dostatečná péče a bezpečnostní opatření; 3. náhrada všech výloh od pořadatelů výstavy. *Sch.*

Užitečný náčrt dějin archivnictví, počátků archívních časopisů a monografií podává postupimský vrchní archívni rada Hans Kaiser v *Archivalische Zeitschrift XXXVII* (1928).

Ředitelství Národního archivu pařížského uveřejňuje v časopise *Bibliothèque de l'École des Chartes* seznam všech archiválií, které převzalo do uschování po dobu let 1918 až 1928. Jenom takto může být věda historická řádně zpravena o nových fondech jednotlivých archivů.

Publicita spisů, uložených ve státních archivech italských, stanovená dosavadním řádem archivů do konce roku 1847, rozšířena byla král. dekretem ze dne 6. prosince 1928 č. 2982 na všechny akty až do konce r. 1867. Jen tam, kde ředitelství archivu nepokládalo by za vhodné předložení některých spisů i před r. 1868, podá o tom zprávu ministru vnitra, který rozhodne po slyšení vyšší rady archívni (Consiglio superiore per gli Archivi). Naopak zase může ministr vnitra na návrh ředitelství archivu povolit užívaní i spisů po r. 1867; ve věcech vážnějších činí tak však opět podle dobrého zdání výboru a vyšší rady archívni. — Jest zajímavé, že v téže době také správa archivů vatikánských vyšla vstříc badání historickému tím, že uvolnila (po dosavadní hranici publicity k r. 1828) pro studium archívni fondy až do počátku pontifikátu Pia IX., resp. až do 1. května 1846. *Jský.*

O postupu prací katalogizačních, přírůstků fondů a nových publikací Knihovny vatikánské od roku 1922 podává zprávu Gino Borghesio v článku *Pio XI e la Biblioteca Vaticana, La Bibliofilia XXXI* (1929).

Faksimile papežských listin, psaných na papýru, byla vydána úředníky Vatikánské knihovny pod titulem *Pontificum Romanorum diplomata papyrea quae supersunt in tabulariis Hispaniae Italiae Germaniae phototypice expressa iussu Pii PP XI consilio et opera procuratorum Bibliothecae Apostolicae Vaticanae. (Romae 1929)*. Je to celkem 15 listin, otištěných na 43 tabulkách; připojen je přepis listin. *M. L.*

Z Československé Archívni Společnosti. — Společnost konala čtvrtou řádnou valnou schůzi dne 20. února 1929 za předsednictví ministerského rady Dra Ladislava Klicmana, předsedy Společnosti. Z jednatele zprávy, která zde byla předložena, je patrné, že činnost Společnosti v uplynulém roce 1929 obracela se hlavně k otázkám organizačním, pokud to ovšem za daných poměrů bylo možno. V přesvědčení, že hlavní podmínkou jakékoli organizační činnosti jest, pokud možno, přesný soupis všech archivů v republice, pokračovala Společnost především v přípravných pracích k vydání informačního soupisu archivů československých (srovnej C. A. S. roč. VI. str. 217). Odpovědi, které docházely na 500 dotazníků, zaslanych všem archivům státním, městským, duchovním a větším soukromým, zpracovávali Dr Jan Morávek pokud šlo o archivy české, Dr Gustav Pirchan pak dotazníky německé. Dr. Morávek připravuje mimo to bibliografii československé literatury archívni, jež bude k soupisu připojena. Po skončení těchto přípravných prací bude došlý materiál definitivně zredigován a vydán v archívni soupise, jenž bude základem další akce, která by sebraný takto materiál doplnila. Na vydání této archívni příručky udělilo ministerstvo školství a nár. osvěty Společnosti podporu 5000 Kč. — Ze speciálních otázek archívni organizace zabývala se společnost návrhem na lepší uložení listin zrušených klášterů, uložených dosud v pražské knihovně universitní, kdežto listiny téže proveniencce převzaté po spisové rozluce z archivů vídeňských uloženy jsou v archivu ministerstva vnitra v Praze. K podrobnému projednání této otázky, z něhož by pak vyšel definitivní návrh, zvolena zvláštní komise. — Uvažujíc o nedostatečném uložení a opatření starších knih pozemkových i okresních soudů, pokud tyto knihy nebyly svého času odevzdány do českého archivu zemského, musela se Společnost zatím spokojiti jen tím, že zaslala presidiu ministerstva spravedlnosti písemné podání, v němž žádá, aby byly tyto knihy u okresních soudů řádně uloženy a opatřovány až do doby, kdy bude možno pomýšleti na definitivní jejich uložení a soupis. Společnost žádala, aby okresní soudy byly oběžníkem ministerstva spravedlnosti vyzvány, aby staré knihy pozemkové byly chovány v suchých, ohnivzdorných místnostech, aby nebyly půjčovány z úředních místností soukromým osobám a aby s nimi nebylo vůbec disponováno bez předběžného dotazu u nadřízených krajských soudů, které by pak učinily další opatření po dohodě s příslušnými úřady. — Společnost zasáhla iniciativně také v otázce uložení a koncentrace církevních matrik. Obrátila se na arcibiskupské konsistoře v Praze a v Olomouci a na biskupské konsistoře v Hradci Králové, v Českých Budějovicích, v Litoměřicích a v Brně upozorněním na uložení matrik, mnohdy nedostí vhodné a na špatný přehled jejich, žádajíc, aby byly matriky až do roku 1784 koncentrovány v příslušných archivech diecésních, kde by byl rovněž pořízen jejich podrobný soupis, jenž by byl vydán tiskem. V těchto diecésních archivech měl by být také soustředěn starší písemný materiál archivů duchovních jakožto doplněk matrik zde uložených. Farní úřady měly by být kromě toho vyzvány, aby pořídily podrobné soupisy i novějších svých písemností, hlavně matrik, i po roce 1784, jež by byly rovněž uloženy v příslušných matričních odděleních diecésních archivů. Stanovisko konsistoří k tomuto návrhu do konce roku 1928 nebylo ještě Společností sděleno. — Zvláštní komise (Dr Jenšovský, Dr Lier, Dr Morávek, Dr Pirchan) vypracovala memorandum o zavedení funkčních titulů pro úředníky státních i zemských archivů. Mimo to vypracuje též komise podrobný návrh na revizi systemisace ve státních a zemských archivech. Za tím účelem byl všem těmto archivům rozeslán dotazník, žádající za sdělení dat, která by byla podkladem memoranda. — Ředitelství státní školy archívni povolilo

členům Československé Archivní Společnosti používati příruční knihovny archivní školy. — Na žádost Klubu za Starou Prahu připojila se Společnost k jeho akci o záchranu objevených zbytků románského paláce pražských biskupů na staveništi ministerstva financí na Malé Straně. — Ze zájezdu Společnosti na výstavu soudobé kultury v Brně a do Schwarzenberského archivu v Třeboni sešlo pro nedostatečný počet přihlášek. — Dne 11. listopadu 1928 pořádala Společnost za účasti 27 členů vycházku do Pražského Hradu, při níž hradní stavitel pan Karel Fiala podal zajímavý odborný výklad o všech starých hradních částech, jež byly prohlédnuty. V uplynulém roce konána jediná přednáška, totiž přednáška Dra Václava Pešáka o protokolech české komory z let 1548—1748 a jejich významu pro archiv české komory; tato přednáška konala se o valné schůzi. — V uplynulém období byli členy výboru Společnosti: předseda min. rada Dr Klicman, místopředseda vládní rada Dr J. B. Novák, jednatel Dr František Roubík, pokladník Dr J. Borovička, dále Dr František Hrubý, Dr B. Jenšovský, Dr M. Lier, Dr A. Markus, Dr J. Morávek, a náhradníci Dr V. Černý, Dr V. Chaloupecký, Dr J. Opočenský a Dr F. Tischer. — Pro nové správní období zvoleni byli v pokračování valné hromady dne 20. března 1929: za předsedu Dr J. B. Novák, vládní rada a ředitel zemského archivu v Praze, za místopředsedu Dr Václav Vojtíšek, ředitel archivu hl. města Prahy a profesor university Karlovy v Praze, za jednatele Dr Bedřich Jenšovský, zemský archivní rada v Praze a za pokladníka Dr Gustav Pirchan, vrchní odborový rada v archivu ministerstva vnitra v Praze a docent německé university v Praze, za členy bez funkce pak Dr Emanuel Janoušek, vrchní komisař státního archivu zemědělského, Dr Vladimír Klecanda, profesor university Komenského v Bratislavě, Dr Věra Kosinová, komisař českého zemského archivu v Praze, Dr Bedřich Mendl, vrchní komisař Československého státního ústavu historického v Praze, Dr Jan Morávek, odborový rada ministerstva školství a národní osvěty a Dr Jaroslav Prokeš, odborový rada archivu ministerstva vnitra v Praze; náhradníky posléze zvoleni: Dr Antonín Markus, ředitel archivů schwarzenberských v Třeboni, Dr Karel Kazbunda, odborový rada archivu ministerstva věcí zahraničních, Dr Václav Pešák, komisař archivu ministerstva vnitra v Praze a Dr František Hrubý, ředitel moravského archivu zemského v Brně a docent university Masarykovy; revisory účtů posléze: profesor Dr Václav Novotný, Dr František Tischer a Dr Václav Černý.

Enolus graus duma dicitur a ... am 20 ... in a ... que ...

Amantia p dicitur ...

Wir Karl der ... dem ... dem ... dem ... dem ...

qm alant ...

In nomine ... in ... in ... in ... in ...

ubi ...

Wir Karl von ... dem ... dem ... dem ... dem ...

Amantia ...

Wir Karl von ... dem ... dem ... dem ... dem ...

